

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

A
A
0
0
4
0
4
8
2
3
7

REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

Received *Mar. 21*, 1893.

Accessions No. *50723* Class No. *767*
615
246

PA
6105
V24
46

Southern Branch
of the
University of California
Los Angeles

Form L 1

PA
6105
V24
V.46

This book is DUE on the last date stamped below

Form L-9-15m-8,'26

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

EUTROPII
BREVIARIUM
HISTORIÆ ROMANÆ.

EU T R O P I I
B R E V I A R I U M
HISTORIÆ ROMANÆ
EX EDITIONE HENRICI VERHEYK
CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE
IN USUM DELPHINI
VARIIS LECTIONIBUS
NOTIS VARIORUM
RECENSU CODICUM ET EDITIONUM
ET
INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITUM.

75867

F

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1821.

30723

CONSPECTUS

EORUM QUÆ HAC EDITIONE

CONTINENTUR.

	Pag.
ANNÆ T. FABRI filiae Epistola Serenissimo Delphino	1
Dissertatio de Vita et Scriptis Eutropii, a C. H. Tzschucke	3
Testimonia de Eutropio	34
Codicum manu et typis exaratorum, qui inter VV. LL. occurrunt, Catalogus	48
Eutropii Præfatio ad Imp. Valentem	49
Eutropii Breviarii Romanæ Historiæ Lib. I.	51
Lib. II.	68
Lib. III.	89
Lib. IV.	108
Lib. V.	129
Lib. VI.	140
Lib. VII.	165
Lib. VIII.	190
Lib. IX.	215
Lib. X.	242

NOTÆ VARIORUM in Eutropii Breviarium Historiæ	
Romanæ	265
————— Lib. I.	267
————— Lib. II.	297
————— Lib. III.	328
————— Lib. IV.	353
————— Lib. V.	379
————— Lib. VI.	391
————— Lib. VII.	415
————— Lib. VIII.	443
————— Lib. IX.	475
————— Lib. X.	501
RECENSUS EDITIONUM	525
RECENSUS CODICUM MSS. qui in Bibliothecis Britan-	
nicis asservantur	542
INDEX	i

EUTROPII

BREVIARIUM

HISTORIÆ ROMANÆ.

SERENISSIMO

DELPHINO

S. P. D.

ANNA TANAQUILLI FABRI FILIA.

APUD Antiquos, cum quis arti, quam profitebatur, valedicere vellet, solebat ille omnia artis suæ instrumenta Deo, qui eidem præsidebat, dedicare, eaque ejus templo apponere. Simili ratione nunc Tecum agere decrevi, DELPHINE SERENISSIME: hic Tibi Musa nostra Latina desinet, quæ a Te principium sumpsit, quæque propter Te solum sese hominibus ostendere non verita est. Olim quidem quasi lusoriam operam literis navavi, nulla cupiditate scriptum aliquod edere, et sic in ora hominum pervenire; sed postquam ab Invictissimo tuo Parente, institutionem tuam quoquo modo juvare, et studiola mea in usum tuum convertere jussa sum, mihi met deesse non potui, quin munus illud mihi honorificentissimum sustinere conarer. Cœpi itaque rem seriam aggredi, et primo quidem Historicum Florum sub auspiciis tuis emisi, deinde Dictyn Cretensem, postea Sextum Aurelium Victorem, et nunc tandem Eutropium. Fateor, DELPHINE SERENISSIME, ea spe me diu oblectare non potui, fore ut hæc Commentationes Tibi multum prodesse possent. Mihi eam laudem præripuit industria tua

et ingenii tui celeritas, quippe dum altiora petis, humiliora ista cito pervolasti. Neque tamen ea omnia, qualiacumque sint, perdita duco, DELPHINE SERENISSIME. Eveniet tempus illud, cum ea usum aliquem præsent Regio Infanti, qui VICTORIÆ Matris e gremio teneras porrigens manus, ad Te dulces risit semihiente labello; divino, inquam, illi puero, quem, ut olim tibi Musa nostra cecinit, e thesauris suis eduxit Deus Optimus Maximus, ut ostendat se genti Borboniæ nec metas rerum nec tempora ponere. Omnia virtutum semina Borboniis ingenerantur, DELPHINE SERENISSIME, sed ea rectis cultibus et augenda et corroboranda: quare Musæ, junctæque Musis Gratiae, a Te illud expectant, ut alium tuum Burgundiæ Ducem eis educandum mandes, donec, postquam earum ope felices auctus ceperit, tute eum exemplis tuis iustruas, veramque virtutis viam edoceas, qua et Te et Avum suum sequendo ad summum gloriæ fastigium evchatur. Faxit Deus, ut non solum Tibi et Invictissimo Avo suo similis sit, sed etiam ut Vobis similem progeniem det, ita, dum reliquæ omnes Nationes hominum imperata facere videbuntur, soli Galliarum populi, se non hominibus parere, sed veris Regibus, qui Deum in terris imitentur, obtemperare et fatebuntur et sentient. Vale, DELPHINE SERENISSIME, et vive.

Lutetiæ Parisiorum Idibus

Decembr. 1682.

DISSERTATIO

DE VITA ET SCRIPTIS

EUTROPII.^a

CAP. I.

DE GENTE EUTROPIORUM.

EUTROPII nomen, quod originem Græcam primo aspectu facile prodit, inde a sæculo quarto in Romana historia non innotescere solum cœpit, sed et inclarescere. Tres, in quibus noster, producit Suidas, aliosque passim alii scriptores commemorant, quorum aliquos notavit Juretus.^b Nominis celebritatem indicant fasti, quippe qui Eutropios consules referunt, unum a. C. 387. alterum 399. Prior vixit sub Theodosio I. et idem forte est, quem Suidas εὐτρούχου et

NOTÆ

^a De Eutropio ex recentioribus, qui plura attulerunt, vel data opera exposuerunt, notandi sunt maxime: Elias Vinetus in præfatione ad Eutropium; G. I. Vossius de historicis Latinis lib. II. c. 8. Hanckius de R. rerum scriptoribus P. I. c. 31. D. G. Mollerus in dissert. de Eutropio Altdorf. 1685. 4. I. A. Fabricius in bibl. Lat. lib. III. c. 6. §. 6. sq. (Tom. III. p. 130. sqq. ed. Ernesti.) Tillemontius hist. des Empereurs Tom. v. p.

134. sq. I. Nic. Funccius de vegeta L. L. senectute c. 8. §. 44. p. 747. Histoire littéraire de la France T. I. P. II. pag. 220. Allgemeine Welt-Geschichte (4.) Tom. XIV.^a p. 321. Hambergerus in Nachrichten von den vornehmsten Schriftstellern Tom. II. p. 784. sq. Saxius in Onomastico literario P. I. p. 419.

^b Ad Symmachum⁷ lib. III. epist. 47. Plures infra passim commemorabo.

ἐπίτροπον Θεοδοσίου vocat; vel, si diversus fuit ab hoc, dignitatem tamen Eutropiorum probat. Posterior maxima potentia valuit sub Arcadio, qua quidem, cum superbe abuteretur, tandem dejectus a consulatu et interfectus est.^c Neque in viris solum viguit hoc nomen, sed et in fœminis nobilitatum est. Fuit enim Eutropia uxor Maximiani Herculii, ex qua Maxentium et Faustam, conjugem Constantini, suscepit. Quam cum Syram mulierem vocet Aurelius Victor,^d suæ gentis homines inde arcessivisse, suaque tutela et ope ita sustinuisse videtur, ut postea ad summos honores eveherentur. Idem etiam nomen gessit Constantini soror, unde Nepotianum, qui cum imperium arripuisset, a Marcellino, Magnentii duce, interfectus est, genitum esse refert Zosimus.^e

CAP. II.

DE EUTROPII HISTORICI PATRIA.

AN ex Eutropiorum illa gente hic ortus sit, etsi a vero non plane abhorret, pro certo tamen affirmari nequit, cum de ejus natalibus et patria nihil in scriptoribus memoratum legatur. Italum facit Suidas. Quod si patriam spectat, minime adversatur superioribus, immo Eutropiam gentem in Italia consedissee probat. Obtinuit etiam vulgo hæc opinio, quæ tamen corrui, aut certe labefactatur, si cum Fabricio^a velimus, Suidam id innuere voluisse, quod Latine scripserit Eutropius. Galliæ eum vindicare tentarunt auctores historiæ literariæ Gallo-Francicæ.^b Nempe putant, eundem esse, ad quem Symmachus^c aliquas epistolas scrip-

NOTÆ

^c Vid. de eo Jo. Antiochennus in excerptis Peirescanis p. 848. unde sua duxit Suidas, et, qui plura attulerunt, Zosimus v. 3. sq. et Philostorgius xi. 3. sq. Innotuit magis carmine, quod in eum scripsit Claudianus.

^d In epit. xl. 12.

^e II. 43.

^a C. I. Fabricio assentitur Verheykii in præfat. ad Entrop. p. 29.

^b C. I. his verbis: Eutrope étoit de même país, que Inle Ausone; c'est à dire de Bourdeaux ou de quelque autre endroit d'Aquitaine du côté de Basas.

^c Vid. III. 46, 53.

sit, in quarum una^d eum hortatur, ut, quia polleat Minerva, Gratiani res gestas stylo exequatur, et sic de promisso quasi appellari, quod ipse in fine libri ediderit. Idem vero Symmachi Eutropium Gallum fuisse ex alia epistola^e efficiunt, in qua hæc verba leguntur: ‘Ausonius, vir consularis, admirator tuus, scripto ex Asia nuper allato, mutilari agros suos, qui tuis junguntur, accepit.’ In hoc scilicet loco pro *Asia*, reponendum censent, *Auscia*, quia constet Ausonium agros habuisse non in Asia, sed in Galliæ illa parte. At omnis hæc disputatio versari in conjecturis videtur. Quod enim emendant *Auscia*, an hoc nomine dicta tum fuerit hæc urbs, dubium est. Antiqui enim, vel illius fere ætatis scriptores, *Ausci*^f habent, qui celeberrimi erant in Aquitaniæ populis, unamque tantum eorum urbem *Augustam* commemorat Ptolemæus,^g Melæ^h Cliumberrum prisco nomine. In itineralioⁱ Hierosolymitano legitur *civitas Auscius* pro *Ausciis*, ut reliquorum locorum forma expressa docet, pro quo in notitia civitatum Galliæ est *civitas Ausciorum*. Gentile enim varie effertur, *Ausci*, *Auscii*, vel etiam *Auscensis*, uti apud Sidonium Apollinarem.^j Inde post enatum est nomen *Auxis*, quod facile transiit in hodiernum *Aur* vel *Auch*. Porro Ausonius agros suos habuit in Santonis,^k qui ab Auscis amplo interjecto spatio distant, nec intelligitur quomodo Eutropius, qui in Oriente egit, agros habuerit in Gallia Ausonii agris conterminos. Deinde non indubia est lectio nominis *Ausonius*, quippe pro quo legitur etiam *Musonianus*, veluti in editione Parei. Denique nec magis constant verba: *qui tuis (agris) junguntur*, cum alii afferant, *qui tibi junguntur*, etsi propter ultima epistolæ verba priorem lectionem præferendam existimem. Fuit quidem Ausonius proconsul Asiæ post consulatum quem gessit a.

NOTÆ

^d III. 47.^e III. 53.^f Ammian. Marcellinus xv. 11.

(28.) Cf. Cellarius in Geogr. ant. II. 2, 32.

^g II. 7.^h III. 2, 41.ⁱ P. 550. ed. Wessel.^j Epist. VII. 6. p. 432. ubi cf. S. varo.^k Cf. epist. VIII. 14. et alibi.

C. 379. ut docuit Scaliger¹ in lectionibus Ausonianis, et ex Symmachi loco supra memorato astrinere conatus est. Fuit item proconsul Asiæ, aut fuisse videtur, Eutropius noster circa a. C. 373., Imperatore Valente, uti ex narrationis serie discetur, de quo infra dicendi campus patebit apertior. At refragatur temporum ratio, quo minus utrumque conciliari et componi recte possit. Immo, an noster Symmachi Eutropius fuerit, nec satis certum est, et gravi dubitatione premitur. Noster enim, quantum ex indiciis manifestis apparet, in Orientis maxime partibus versatus est. Ille, quem Symmachus commemorat, et partem antiquiorem amicorum suorum vocat,^m in Italia diu egit, et ante abitum sermones suavissimos cum ipso sæpe miscuerat, ut ex pluribus locis intelligitur. Quæ quidem si quis expedire velit, et ad nostrum referre, multas removeat a chronologica ratione objectas difficultates, neque tamen longius multo promovebit. Contra Vinetus in præfatione ad Eutropium Constantinopolitanum eum fuisse putat, seu, qualem se memoret Ammianus Marcellinus,ⁿ Græcum et militem, eamque sententiam his argumentis stabilire nititur; quod ejus nomen unicum sit et Græcanicum; quod ejus oratio non admodum Romana (nisi quis sæculo malit ascribere); tum quod bella sit secutus, in eo orbe gesta; postremo, quod ad eum scripserit, qui apud Constantinopolim partem Imperii Romani administrabat. Neque tamen illa, etsi numero aucta, pondere suo satis commovent. Si enim in nomine Græco hæreas, omnes sunt Græci, qui Græcum nomen gerunt, et a majoribus Græcis originem traxerunt, omnesque adeo Eutropii, qui præter nostrum commemorantur. Tum ipse sensit, ad omnes posterioris ætatis auctores referri posse, quod de oratione Eutropii non admodum Romana monuit. Neque validiora sunt, momentumque afferunt, quæ iis adjecit. Quis enim neget, in Italia natos

NOTÆ

¹ II. 17.ⁿ Lib. xxxi. extr.^m III. 50.

Orientis bellis interfuisse, neque Græcum videat, sua potius lingua ad Imperatorem in Orientis partibus versantem scripturum fuisse, quam incognita male usurum? At Latinam linguam bene calluisse Eutropium, et tantum ex ætatis suæ labe aspersa aliqua traxisse, ipse liber poterit docere. At in his evertere vel labefactare posita facilius est, quam stabilire, aut firmiora erigere, et nostra ætate Græcum potius, quam Italum censuit etiam Saxius. Sed omissa hac disputatione, unde certa elici non possunt, quod de unico nomine notavit Vinetus, confirmare id videntur Eutropii Codices aliorumque narrationes. *Flavii* enim prænomen, quod vulgo addunt, accessit auctoritate Caroli Sigonii^o et Balthas. Bonifacii,^p uti etiam agnoscit Fabricius. Neque tamen temere factum videtur. Præponitur enim illud in fastis Eutropio consuli, et forte ex Constantinorum gente ab Eutropia fluxit. A *Flavio* tamen, si verum sit prænomen, adoptatum cum fuisse putat Saxius.

CAP. III.

DE EUTROPII VITA REBUSQUE GESTIS.

AB origine ejus et patria progredior ad vitam resque gestas, de quibus quidem parce et strictim, discrete tamen, loquuntur auctores. Constant autem fere hæc: Fuit ἐπιστολογράφος Constantini, uti refert Anonymus in antiquitatibus Constantinopolitanis.^a Quod quidem ad nostrum pertinere, indubium faciunt verba adjecta: σοφιστῆς καὶ ὁ συμπαρὼν τῷ παραβάτῃ Ἰουλιανῷ ἐν Περσίῃ, quippe quæ de ejus expeditione in Persas intelligenda esse, cui interfuit Eutropius, ex ipsius narratione apparet.^b Idem iisdem verbis usus testatur Codinus,^c etsi ibi vulgo male Κωνσταντῖνος le-

NOTE

^o De historicis n. 17. in Roberti miscellaneis historicis Tom. III. p. 417.

^p In excerptis de Romanæ historiæ scriptoribus. Vid. in Roberti mis-

cellan. Tom. III. n. 17. p. 537.

^a P. 1. lib. 1. p. 4. ed. Ven.

^b IX. 16. in.

^c De origin. Constantin. p. 4. Ven.

gitur pro *Κωνσταντίνου*, quod et recte habet Cod. Vaticanus,^d et præter commentatores emendavit Hearnius ad testimonia veterum de Eutropio, editioni præmissa. Habuerunt enim Imperatores, qui epistolas scriberent, in quibus mentem suam aut voluntatem sine supplici libello aut relatione publice declarabant, Latinis dicti Epistolares,^e et diversi ab epistolarum magistris, quippe qui in sacris scriniis epistolarum militabant, et legationes civitatum, consultationes et preces tractabant.^f Ita vero commemoratur Justiniani *ἐπιστολογράφος* Plutarchus a Codino,^g et alii passim ab aliis. An idem fuerit Eutropius, quem portum^h Eutropii condidisse scribit Anonymusⁱ de antiquitatibus Constantinopolitanis, et Imperatoris Constantini tempore *πρωτοσπαθάριον*^j et *Κοιαιστόρα* (Quæstorem) facit, dubium est et incertum. Nam non solum ibi Cod. Regius 2. legit: *ἐν τοῖς χρόνοις Ζήνωνος καὶ Ἀναστασίου τῶν βασιλέων*, sed et discrete sic affert Codinus.^k Ante Justiniani tamen tempora portum eo nomine fuisse docet Procopii locus in notis indicatus. Postea noster comitatus est Julianum in expeditione contra

NOTE

^d Vid. Lambecius ad Codin. p. 109. et Bandurius ad Anonymum illum p. 354. Ven. qui notat, in Cod. Regio 2. legi *σηλογράφος*, qui titulos, inscriptiones facit. Sed excidit, opinor, *ἐπ*, accessitque post corruptio.

^e Vid. Du Fresne gloss. h. v. et Gutherius de officiis domus Augustæ II. 21.

^f Vid. Gutherius c. l. 1. 26. ubi de hoc discrimine monuit, et inprimis de illorum officio III. 4.

^g De origin. Constantin. p. 51.

^h Hujus portus plures meminerunt posterioris ævi auctores. Prope Chalcedonem fuisse discitur ex Zonara XIV. 14. non procul ab Heræo ex Procopio de ædific. I. 11. De situ ejus accurate exposuit Gyllius de Bosphoro Thracio III. 11. cf. etiam Tournefort Voyage du Levant Tom.

II. lettre 15. p. m. 413. (ed. a Lyon 1727. 8.)

ⁱ III. p. 52. (Ven.)

^j *Πρωτοσπαθάριος* passim commemoratur ab iisdem auctoribus, et in officialibus Palatii Constantinopolitani ponitur a Codino cap. 2. ad quem docuit Goarus, Spatharios esse satellites, *spatha* ense armatos, ipsam *spatham* gladium latiore (gladium majorem vocat Vegetius II. 15.) qui a recentioribus *σπαθίων* et *σπαθ* vocetur. Vid. et Du Fresne in glossario mediæ-Latin. sub vocibus Proto-spatharius et Spatharius, et Labbeus in notis ad Mich. Glycam Annal. P. 4. p. 282. (ed. Ven.)

^k De origin. Constant. c. l. pag. 46. cf. etiam Bandurius ad Anonymum illum p. 532.

Persas, uti ipse¹ narrat aliique^m testantur. Hinc ἡλικιώτης ὁμοῦ καὶ αἰρεσιώτης Ἰουλιανοῦ vocatur a Nicephoro Gregora.ⁿ Mortuo tamen illi fuisse superstitem et sub Valente floruisse manifestum est ex ipsius historiæ initio et fine, unde eum recte idem Nicephorus σύγχρονον Valentis vocat. Atque hactenus sine offensa progredi licet. Sed ad conjecturas redeunt, et vel speciem veri habent, vel difficultatibus obsidentur, quæ inde ab illo tempore de ejus vita a multis commemorari solent, cum certis signis minime constet, quam diu sub Valente vixerit, et an ejus successorum ætatem attigerit. Quod ipse in historiæ dedicatione Valentem *Gothicum* appellat, docere possit, eum post annum 369. vixisse, quippe quo Valens Athanarico, Gothorum regi, petenti pacem dedit. At suspecta est ea vox, et a Schonhovie renitentibus libris obtrusa, quam etiam postea melius expulerunt viri docti. Commemoratur tamen sub Valente Eutropius, quem Ammianus Marcellinus^o proconsularem dignitatem eo tempore obtinuisse scribit, quo Theodorus notarius imperii affectati accusatus damnabatur, et præter alios etiam Eutropius^p hic tanquam factionis illius conscius in crimen arcescebatur, etsi innocuus abscessit, Pasi-philo eximente philosopho, uti refert Ammianus. Factum id esse circa a. C. 373. adjunctarum rerum series declarat. Attigit etiam hanc Eutropii calamitatem, quam ipse cum aliis multis expertus erat, Libanius,^q qui Festum calumniatorem et accusatorem producit his verbis: περὶ τούτου μόνος πρὸς μόνον τὸν Βαλέντα εἰπόν· ὡς ἐμέ τε ἂν αὐτῷ ῥαδίως καὶ τὸν Εὐτρόπιον ἔλοι, σπεύδων ᾤχετο εἰς Ἰωνίαν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Festus autem, crudelis^r ille homo cum præses^s fuisset Syriæ,

NOTÆ

¹ x. 16. in.^m Cf. Anonymus c. l. lib. i. p. 4. et Codinus c. l. p. 7.ⁿ In oratione encomiastica in Imperatorem Constantinum M. ejus particulam vulgavit Lambecius in commentariis de bibl. Vindobon. lib. viii. p. 136. (ed. Kollar.)^o xxix. l.^p Cf. Ammianus c. l. et Libanius de vita sua Tom. i. p. 113. sq. ed. Reisk.^q C. l. p. 106.^r Vid. Zosimus iv. 15. et Suidas h. v. Eunapius in Maximo p. m. 89. φοινικὴν καὶ μαγειρώδη ψυχὴν vocat; et

Magisteriumque memoriae peregrisset, remoto, quod videtur, Eutropio, in Asiam proconsulari potestate missus est, ut, quoscunque suspectos invenisset, interficeret.¹ Eundem vero Eutropium etiam alibi² sic memorat Libanius, ut eum Acacii Sophistae discipulum fratrisque filium fuisse affirmet, qui quidem magistratum nondum gesserit, sed brevi gesturus sit. Ad ipsum magistratum et proconsulatum Asiae spectat Libanii oratio περὶ τοῦ μὴ ληθεῖν, in qua³ eum Scyllam vocat, uti Cicero Verrem⁴ et Clodium,⁵ acerbeque omnino perstringit. Memorat etiam eundem Gregorius Nazianzenus,⁶ et magnum vocat; Proconsulem Asiae fuisse, non obscure idem innuit⁷ his verbis: ^b ἐμοὶ τε πρὸς πᾶσιν, οἷς τετίμηκας οὖσι τοιούτοις, ἡνίκα τὸν ὑψηλότατον εἶχες θρόνον, ἔχοντα τὸ ἐπίφθονον ἔτι κατὰ τὴν Ἀσίαν περιτυχῶν εἰ μέμνησαι... An vero idem, quod existimat Valesius,⁸ breviiarii auctor fuerit, ad liquidum vix perducitur potest, et ad opiniones speciosas magis quam veras rejiciendum videtur. Nec adeo se videre pronuntiat Verheykianus,⁹ quo illa opinio stabiliri possit. Occurrit porro Eutropius, qui praefectus fuit praetorio a. C. 381. uti ex Codice Theodosiano¹⁰ licet colligere. Eundem et hunc, qui superior, et hinc nostrum esse Eutropium putat Valesius, quem etiam hic simpliciter repetiit Fabricius. In utroque renititur Hambergerus, quia is fuerit natione Graecus et Sophista. Lubens transeo, maxime de praefecto

NOTÆ

sic alii in notandis feris ejus moribus consentiunt.

^a Libanius c. 1. p. 103. Ammianus xxix. 2.

^b Vid. Ammianus et Zosimus c. 1. et quos praeterea de hoc homine attulit Reitemeiers ad Zosim. p. 585. Breviarii noti cum auctorem fuisse putat Valesius ad Ammian. xxix. 2.

^c Epist. iv. 19.

^d Tom. 1. p. 219.

^e Verrin. v. 56.

^f De harusp. respons. c. 27.

^g Epist. 137.

^a Epist. 138.

^b Attulit jam illa verba eadem de causa Valesius ad Ammian. xxix. 1. et repetiit Fabricius. Ad illum tamen Eutropium refert Gothofredus in Prosopogr. Cod. Theodos. p. 359. s. p. 52. (ed. Ritteri) qui anno 387. consul fuit cum Valentiniano III.

^c Ad Ammian. c. 1.

^d In praefat. ad Eutrop. p. 30.

^e Vid. i. 1, 2. xi. 29, 3. ubi Syagrius et Eucherius c. 1. e. a. C. 381. commemoratur. cf. etiam Gothofredus in Prosopogr. c. 1.

prætorio, ad partes Hambergeri, gravioribus tamen momentis impulsus. Primum enim causa epistolæ ad Eutropium i: Codice^f illo spectat Nicænæ fidei sustentationem et pravæ religionis dejectionem; ex quo efficitur, quod tamen dubium est, Eutropium grandiori ætate ad religionis Christianæ sacra se convertisse. Succedit alia difficultas, quam objicit temporis ratio. Narrat enim Anonymus^g ille, Eutropium nostrum, qui Julianum comitatus erat ad bellum Persicum, cum aliis quibusdam accurate exposuisse de Constantinopolis extructione, et exponere potuisse, quia fuerit *θεατῆς καὶ συνίστατο τῶν τότε πραχθέντων*. Et sic Codinus^h Eutropium *αὐτόπτην τῶν τηλικαῦτα πραχθέντων* fuisse affirmat. Eodem vero tempore Constantino M. ab epistolis fuisse videtur, quia, dum singulos illius rei testes, quos recensent, suis dignitatibus insigniunt, illam nostro tribuunt. Quod si igitur Eutropius noster anno 330, quo Constantinopolim conditam esse constat, annorem fuit 30, quod quidem poni commode poterit, inde, omisso numero centenario, hæc ætatis ejus ratio facile existit: Eutropius proconsul Asiæ natus fuit annos 73. præfectus prætorio annos 81. et si idem consul fuit in Oriente a. 387. cum Valentiniano III. et post a. 399. uti putat Gothofredus,ⁱ eam ætatem attingit, quæ et ipsa est insolita, et sustinendis negotiis plane impar. Miscentur igitur sic diversi Eutropii, et in unum congeruntur, quæ plures sibi recte vindicant. Quod si enim detur, nostrum fuisse Asiæ proconsularem, vix tamen ad illum pertinet præfectura prætorio, multo minus uterque consulatus, quem male confundit Gothofredus, ut contra illum docuerunt Tillemontius^j et Ritterus.^k Quem enim Consulem a. C. 399. Arcadio imperante produciunt scriptores, fuit is Eunuchus ille scelestissimus, in quem scripsit

NOTÆ

^f I, 1, 2.

c. l.

^g De antiqu. Constantin. lib. I.^j In hist. des Empereurs Tom. v. p. 135. et 203.

p. 4.

^h De origin. Constant. p. 7.^k In prosopogr. Cod. Theod. p.ⁱ In prosopogr. Cod. Theodos. 52.

Claudianus. Inde vero etiam apparet, quantum a vero aberrent, qui Eutropium nostrum Augustini discipulum fecerunt, etsi fuit hæc olim multorum¹ opinio. Augustinus enim floruit circa finem sæculi 4. et initium 5. quo tempore Eutropius vel decesserat, vel certe senex decrepitus Augustinum discipulus audire non poterat. Immo Eutropium illum presbyterum fuisse, docuerunt Cavius,^m uterque Mollierus Joan.ⁿ et Dan.^o Guilielmus. Manavit secundum Vossium ad alios hic error ex Gennadio,^p etsi hic de Eutropio presbytero tantum, de historico nihil, ut libri memorati indicant, refert. At plures^q fuerunt Eutropii, qui caute discerni debent, nisi quis velit tempora miscere, vel conjecturis vanis indulgere. Liceat hoc unum addere, quod forte ad cognoscendam Eutropii nostri ætatem referri possit. Pænius in metaphrasi^r facto additamento, scribit, Narsei nepotes, Hormisdas et Saporem, suam ætatem attingisse. Cum vivo Eutropio versionem suam Pænius confecisse minime videatur, efficitur, Eutropium post bellum Gothicum primum, a Valente gestum, quod sine dubio innuit in fine operis, et ante Saporis mortem obiisse circa annum 370. Quæ quidem supputatio adhibito in subsidium Agathia^s ita probatur: Narses regnavit annos 7. menses 5. Cum a Galerio Maximiano victus fuerit a. C. 297.^t ponamus mortis annum, qui poni commode potest, ex nostra æra 300. Successit Hormisdas, qui etiam imperavit totidem annos, igitur ad annum C. 307. Saporem vixit regnavitque simul, quippe qui infans recens editus rex esset creatus, annos 70. unde efficitur annus C. 377. Valens obiit a. C. 378. Sin proconsul Asiæ noster fuit, obiit demum post

NOTE

¹ Vid. quos nominant Vossius de hist. Lat. II. 8. Aubertus Miræus ad Gennadium de viris illustribus c. 49. et Cavius in histor. liter. scriptor. eccles. Vol. I. p. 411. (Oxonii 1740. fol.)

^m C. I.

ⁿ In Homonymoscop.—p. 369.

^o In dissert. de Eutropio.

^p C. I.

^q De quibus vid. Fabricius c. I. p. 132. sq. Adde alium, eundem præfectum prætorio sub Imperatoribus Leone et Anthemio, uti discitur ex Cod. Theodos. I. 3, 33, 34.

^r IX. 25.

^s Lib. IV. p. 94. sq. ed. Ven.

^t Vid. ad Entrop. c. I.

annum 373. et sic fere æqualem habuit Pæanium." Quod narrat Agathias,^v Jovianum Saporis Nisibin tradidisse anno Saporis 24, factum id est ex historiæ Romanæ fide a. C. 363. cui si addideris annos 46. qui ad annum vitæ et imperii Saporis explendum desunt, mortis ejus annus proferatur ad a. C. 409. cum tamen ex superiori supputatione mortuus esse debeat a. C. 377. Sed ipse post Agathias in viam redit, et superiora tacite probat, dum Isdigerdem ab Arcadio moribundo, anno C. igitur 408. Theodosio tutorem^x datum esse refert. Successores enim Saporis eodem auctore fuerunt Artaxerxes an. 4. Sapores an. 5. et Varanes an. 11. quem excepit Isdigerdes. Igitur pro εἰκοστὸν in Agathia corrigi debet πεντηχοστὸν. Sed omissis illis, progredior ad ea, quæ propius ad nostrum ejusque studia, quibus magis inclaruit, pertinent. Antiquiores autem illum varie, vel ab eruditione, vel a libris editis designant. Ita ἱστορικὸν vocant fragmenta^y antiqua de mensuris ac ponderibus. Locus hic est: 'Εξ Ἱστορικοῦ τοῦ Εὐτροπίου, οὗ μετέφρασε Παιάνιος, σημαίνει, ὅτι τὰ σημεία μίλια^z καλοῦσι οἱ Ῥωμαῖοι. Hincmarus Rhemensis,^a qui vixit sæculo 9. 'antiquum historicum' vocat; χρονογράφον Jo. Malalas;^b σοφιστὴν Codinus et Anonymus^c supra memoratus; σοφὸν Nicephorus Gregoras,^d quod perinde valet. Indicantur autem hoc verbo, uti monet Suidas,^e πάντες οἱ ἀπὸ τῶν μαθημάτων ὀρμώμενοι, et σοφία sæpe est ἐμπειρία, ut idem explicat,^f et aliunde constat. Usitate autem a recentioribus Græcis^g σοφὸς de his-

NOTE

^u Cf. cap. 9.

^v C. l. paulo inferius.

^x Idem confirmat Procopius de bello Pers. i. 2.

^y Apud Stephanum le Moynes Varr. Sacr. Tom. i. p. 502.

^z Ita etiam σημεία explicat Suidas h. v. etsi vulgo ibi μίλια ex usitata connotatione.

^a In opusculo ad Hincmarum Laudunensem c. 16.

^b Sub Juliano p. 11. ed. Ven. ubi

simul monet, in quibusdam a se dissentire.

^c Uterque cc. 11. Attingunt enim narrationem Eutropii de Juliani expeditione, cui interfuit.

^d In oratione encomiastica c. l.

^e H. v. Tom. III. p. 349. ed. Ku-est.

^f S. v. σοφία.

^g Sic Malalas passim Παλæphatum vocat σοφώτατον in Chronogr. p. 13, 21.—Ven. Sic Herodotum p. 10.

toricis dicitur, uti a Latinis posterioribus *sapientissimus*.^b Præterea vero etiam alii Eutropium nostrum vel simpliciter, vel adjecta historiæ et narrationis ejusdam notatione commemorant, e quibus indico Bedam,ⁱ Flodoardum,^j Leonem Ostiensem,^k Geographum Ravenatam,^l Joannem Sarisberiensem^m et auctorem Chronici Belgici.ⁿ Iis forsitan adjungi potest Stephanus,^o qui, ut Carthaginem etiam in Armenia fuisse probet, Eutropium testem producit. Nam licet id nusquam apud Eutropium nostrum inveniatur, respicere tamen videtur locum illum,^p in quo Cottam apud Chalcedonem victum esse narrat. Pro Chalcedone autem Pæanius in Codice suo legisse videtur Carthago, aut ipse postea corruptus est. Ita enim locum in versione Codex Pæanii exhibet: *πρὸ Καρχηδόνης τῆς ἐπὶ τῷ Βοσπόρῳ*. Atque sic incidit in talem Codicem Stephanus, quod et ad eum existimat Berkelius. Neque tamen pro certo affirmari potest, quod et innuit Sylburgius, an Eutropium nostrum ille intellexerit,^q cum ne sic quidem appareat, qui Bosphori locus ad Armeniam unice referri possit. Quare etiam Cellarius ex Latinis Græca ad veram rationem revocavit, et sic Bosphoro Thracio Chalcedona suam vindicavit.

NOTÆ

Suetonium p. 13. Pausaniam p. 86. hunc quidem adjecto nomine chronographi, quod et facit in Didymo p. 33. et in aliis. Ita hæc vox occurrit in Chron. Pasch. p. 36. Ven. et aliis.

^b Sic *Orosium* sapientissimum vocat Geographus Raveunas v. 29. et alibi alios.

ⁱ In hist. Anglic. lib. I. c. 11.

^j In hist. eccles. Rhemens. lib. I. c. I.

^k In chronico monasterii Casinensis I. 17.

^l IV. 5. qui in Dardaniæ commemoratione cum cum Porphyrio et Libanio conjungit; quos hic et alibi in regionum descriptoribus numerat. Quod enim ex Eutropii historia elici non possit, in qua ter Dar-

daniæ Dardanorumque mentio nuda injicitur, aut alium videtur intelligere, aut noster ejusmodi etiam librum conscripsit. Cf. paulo post de Stephano.

^m In Polycratice VIII. 21.

ⁿ In Pistorii scriptor. rerum German. Tom. III. p. 6. Ex Eutropio enim locus ibi indicatur, etsi pro lib. IX. affertur lib. X. uti hodie vulgo solet, et ex Victore aliena admiscuntur. Nempe interpolatum Eutropium habuit auctor Chronici illius, qui sæculo 15. scripsit, uti apparet ex loco aliquo p. 449. ubi annus 1474. memoratur.

^o De urbibus s. v. *Καρχηδών*.

^p VI. 6.

^q Cf. quæ dicta sunt not. 62.

CAP. IV.

DE RELIGIONE EUTROPII.

ATTINGENDA videtur quæstio, quæ olim viguit, de religione Eutropii. Fuerunt enim, qui Christianum illum fuisse censerent, adducti in eam opinionem his ejus verbis de Juliano:^a ‘religionis Christianæ insectator, perinde tamen, ut cruore abstineret.’ Quibus quidem fortius nituntur ii maxime, qui legunt *ninius...insectator*, uti etiam monuit Lambecius.^b Sed ita et gentilem hominem recte scribere potuisse, in confinio maxime clarioris lucis constitutum, et Christianæ doctrinæ veritate percutsum, quis non intelligit? Ita, etsi suppresso nomine Juliani, vexationes aperte tangit Themistius,^c quem omnes gentilem fuisse sciunt. At fuerunt fere illi opinioni addicti, qui nostrum Augustini discipulum credidere, male tempora turbantes, ut supra docui. Quod vero affirmat Vossius,^d in eum errorem omnes impulsus sunt, quod Gennadius^e Eutropium memoret, qui scripserit duas epistolas consolatorias ad duas sorores ob religionem Christianam a parentibus exhæredatas. Sed eodem summa disputationis redit. Gennadius enim Eutropium illum presbyterum^f vocat, et hinc ad Gennadium recte jam monuit Aubertus Miræus, Augustini eum discipulum male cum breviarii scriptore confundi. Contra alii ex laudibus Juliani^g gentilem eum fuisse contendunt, in primis cum hæc verba subjiciat: ‘Fuerunt non nulli, qui vulnera gloriæ ejus inferrent.’ Hos enim Christianos fuisse, nec in laudes Juliani, nisi gentilem, ea effundere potuisse

NOTE

^a x. 16. f.^b C. l. cf. etiam notata ad Eutropii illum locum.^c In orat. III. in laudem Joviani p. m. 59.^d De historicis Latinis II. 8.^e In catalogo illustrium virorum

cap. 49.

^f Fabricius quidem p. 133. de Eutropio presbytero etiam Honorium Augustodunens. de scriptor. eccles. II. 49. allegat.^g x. 16.

existimant. Eandem etiam causam, cur Malalas^b a se Eutropium in Juliani vita discrepare scribat, non temere in notis suspicatur Chilmeadus, studiique, si Christianus fuisset, indicia in vitis Diocletiani et Constantini repertum iri Tillemontius.ⁱ Inter utramque opinionem fluctuatur Bonifacius,^j nec liquere putat, quam religionem professus fuerit; quippe quod in colliminio tenebrarum et lucis constitutus, nec paganorum ritus probaret, nec Christo tamen nomen dare auderet. Sed dirimit disceptationem illam remque aperte testatur Nicephorus Gregoras,^k qui illum vocat ἀλλοφύλου θρησκείας τρέφειμον, et vi sola veritatis ictum Constantini M. virtutes prædicasse scribit, in eo quidem majori fide dignum, διὰ τὸ τῆς θρησκείας ἀκοινώνητον καὶ ἡλικιώτην ὁμοῦ καὶ αἰρεσιώτην Ἰουλιανοῦ γεγενέσθαι. Eutropios autem Christianos habemus alios, a nostro plane diversos, de quibus cum alienum sit a meo consilio disserere, qui cognoscere cupiat, commode consulere poterit Fabricium.^l

CAP. V.

DE SCRIPTIS EUTROPII.

INNOTUIT maxime Eutropius breviario historiæ Romanæ, in decem libros descripto, quod Imperatoris Valentis jussu, ut ipse in præfatione affirmat, confecit, et inde ab urbe condita, ad Valentis tempora deduxit, quippe in quibus, ad uberiores et ornatioris historiæ se paraturus, desinit. Si Codicum quorundam lectio constaret, in quibus Valens *Gothicus* vocatur, editus fuerit hic liber post annum C. 376. quo fœdus cum Gothis iniit Valens, et ante an. 378. quo occidit. At refragantur tantum non omnes boni Codices et editiones antiquæ ante Schonhovium, ita ut temporis inde

NOTE

^b In chronogr. lib. XIII. p. 11. (Ven.)

ⁱ In hist. des Empereurs Tom. III. p. 135.

^j Loco supra indicato. Sic Anbertus Miræus in auctario de scrip-

torr. eccles. n. 39. p. 7. (vid. in Fabricii hist. eccles.) se, quod certo statuatur, non habere dicit.

^k In oratione encomiast. c. l.

^l C. I. p. 132. sq.

indiciū peti minime possit. Inscribitur autem vulgo *breviarium historiæ Romanæ*, quem titulum a se præpositum, ne insolens atque adeo barbarus videatur, defendit Vinetus in præfatione. Docet enim, eo verbo jam antea usos esse passim Suetonium^a et Plinium,^b ut commentarium indicaret, vel, quam vulgo appellamus epitomen,^c seu compendium. *Summarium* tamen olim dictum esse affirmat Seneca,^d quod suo tempore vulgo *breviarium* vocaretur. Neque tamen temere et suo arbitrio hanc vocem addidit Vinetus, quippe quam in Codice suo antiquo invenisset, cui suffragatur Codex Ambrosianus historiæ miscellæ, vel Eutropii^e interpolati. An alios etiam libros scripserit, etsi dubium minime haberi possit, cum id Suidas^f diserte affirmet, quales tamen fuerint, ignoratur. Ipse majus opus in fine breviarii promittit, sed an perfecit, non magis constat. Accuratius etiam videtur exposuisse de Constantinopolis instauratione, quia ejus in hac re testimonio præter alia utuntur Codinus^g et anonymus^h de antiquitatibus Constantinopolitanis. An librum etiam Grammaticum scripserit, quem testem de literis advocat Priscianus,ⁱ dubium est inter eruditos et in utramque partem causa agitur. Affirmat Hearnius,^k negat Vossius,^l et ad alium refert. Certe, quod plura ab Eutropio scripta esse Suidas refert, non satis justa haberi potest et gravis causa, cur illum librum Grammaticum nostro vindicet Hearnius. Geographiam etiam trac-

NOTÆ

^a Vid. in Aug. c. 101. ubi 'breviarium totius imperii' dicitur; in Galba c. 12. 'breviarium rationum;' in Vespas. c. 21. 'officiorum breviariorum,' et quod propius huc facit, de Grammat. c. 10. eodem sensu 'breviarium rerum Romanarum.'

^b In hist. nat. vii. 27. (26.) xviii. 62. (26.)

^c Cf. post not. 6. Suidæ locum,

^d In epist. 39.

^e Inscribitur enim: Eutropii breviarium historiæ Romanæ, uti notatur in Muratorii scriptor. rer. Ital. Tom.

i. p. 1.

^f S. v. Εὐτρόπιος, ubi hæc habet: 'Ρωμαϊκὴν ἱστορίαν ἐπιτομικῶς τῇ Ἰταλῶν φωνῇ ἔγραψε, καὶ ἄλλα.

^g De origin. Constant. p. 7. (Ven.)

^h Lib. i. p. 4. (Ven.)

ⁱ Lib. i. p. 549. ed. Putschii. Ita quidem ibi: 'Id etiam Eutropius confirmat, dicens: 'Una duplex X, quæ ideo ab i incipit, quia ob Græcos in eandem desinit.

^k In præfat. ad testimonia de Eutropio.

^l De histor. Lat. ii. 8. p. 198.

tasse videtur, si vestigiis inherere liceat, quæ supra^m indicavi. Conjungitur enim in eadem causa a Geographoⁿ Ravennate cum scriptoribus, qui circa idem tempus vixerunt. Medicum autem eundem esse, quem Marcellus^o in præfatione de medicamentis empiricis memorat, nulla idonea ratione evinci potest, etsi Cornarius in præfatione minime refragandum putat, annuente, certe non adversante, Vossio.^p Neque tamen vel sic, si idem fuit Eutropius noster, ea opinio astrui inde potest.

CAP. VI.

DE EUTROPII HISTORIA ROMANA.

REDEO ad ejus breviarium historiæ Romanæ, cujus virtutes et vitia varie spectari possunt. Prima in historico virtus recte celebratur et probatur veritatis studium. Quod si in ea parte, ubi remotiorum aut superiorum temporum historiam contexit, ex fontibus judicetur, quos adiit, non temere ad scribendum noster accessit, nec, quos paratos invenit, temere et sine delectu adhibuit. Plures enim eum explorasse, uti omnino ex longa rerum temporumque serie intelligi potest, ita etiam ex ipso^a discitur, cum variorum diversas narrationes in medium afferat. Nominatim ex antiquissimis indicat Fabium^b Pictorem. De aliis, quorum nomina suppressit, judicare licet facta rerum ipsiusque narrationis comparatione. Hinc apparet, in eorum numero poni posse Livium, Sallustium in deperdita historia, Suetonium, historiæ Augustæ scriptores, quorum etiam verba sæpe reddit, vel errores propagat, uti in notis^c passim monui. De Livio luculentum extat testimonium Suidæ,^d qui adeo scribit: *Εὐτρόπιος ὁ Ῥωμαῖστὶ ἐπιτεμὼν Αἰβίον τὸν Ῥωμαῖον,*

NOTE

^m Ad cap. 3.ⁿ iv. 5.º In Henr. Stephani medicæ artis principibus Tom. II. p. 212.^p C. I. p. 198.^a VIII. 11. Sic 'a plerisque cre-

ditur' ix. 19. et alibi eodem vel simili modo.

^b III. 5.^c Cf. VIII. 11.^d S. v. *Καρίτων* Tom. II. p. 240. ed. Kuesteri.

etsi Sylburgius,^e cui etiam postea assensus est Cellarius,^f suspicionem injicit, pro Livio forte Florum reponendum esse, vel ipsum Suidam memoria lapsum errasse, quia constet, à Floro, non ab Eutropio Livianæ historiæ epitomen factam esse, et præterea Eutropius non Livii, sed Romanæ historiæ, summam constrictam exhibeat, eamque ad sua usque tempora ultra Livianæ historiæ terminum deducat. Forte tamen illa referri possunt ad eam, et quidem potior-rem, historiæ partem, quam Livius descripsit. Certe eum passim in erroribus etiam manifestis sequitur.^g Neque tamen servo obsequio illi duci paruit, sed rebus aliunde exploratis, vel aliorum testimoniis adhibitis, ab ejus vestigiis recedit.^h Hinc forte delusus ad devia fertur et falsa passim narrat,ⁱ ubi rectiora tradit Livius, quæ etiam monumentorum, fastorum in primis, fide comprobantur. Quibusdam narrationibus prava admiscet, quia vel leviores auctores secutus est, vel graviorum verba negligenter legit, aut male intellexit. Ita narrat,^k Cæsarem bis in Germania male pugnasse, quod semel tantum factum erat. Sic ex Capitolino pro *ministeriis* eum retulisse *ministros*^l censent viri docti, qui de vasis locum intelligunt. *Sentio*^m tribuit, quæ rectius de *Hosidio* commemoranda erant, et sic passim alibi alia immutat aut turbat, uti ex notis cognosci potest. Sunt tamen etiam aliqua, quorum veritas sola Eutropii fide nititur, cum in iis auctoribus, quorum libros melior fortuna servavit, nihil ejusmodi legatur. Ex magna autem rerum congerie, quas tulit res publica Romana, prout postulabat scriptio- nis consilium, delibavit maxime memorabiles, levioribus, quæ ipsi viderentur, neglectis, etsi poterat aliquas ad narrationis seriem arctius continendam intexere, vel, ut sibi ab omni parte æqualiter constaret, cum aliis breviter, strictimque attingere. Videtur tamen plerumque consulto

NOTE

^e Ad Pæanii metaphrasin in.ⁱ Cf. III. 8, 20.^f In præfatione ad Eutropium.^k VI. 17. f.^g Cf. II. 1. et alibi.^l VIII. 14.^h Cf. II. 1, 6. III. 14. XXII. 4, 8.—^m VII. 13.

eas silentio premere, quæ vel infelicitè vel turpiter a Romanis gestæ erant, veluti Viriathiⁿ necem consilio aut insidiis Cæpionis intentam, certe ubi commemorat, paucis defungi et leviter tantum innuere^o solet. In illis autem, quas assert, temporum seriem sequitur fere, ut ipse prædicat in præfatione, etsi etiam subinde, maxime ubi variorum auctorum, e quibus sua hausit, diversa supputatione deceptus oscitanter ab hac lege desciscit et præpostera ratione miscet.^p Ita consules præponit,^q qui debebant subsequi, eodem anno gestum aliquid affirmat,^r quod ad alium melius retulerit, nec semper, in primis sub imperatoribus, quo ordine singula se exceperunt et consecuta sunt, ponit, et vel sero appendit alia, vel inepte obtrahit. In transitu autem ad res novâs varie solet tempus indicare, formulisque suis uti, quarum tamen aliquæ laxius valent. Ita *codem tempore* factum aliquid scribit,^s ubi alii aliquot annorum, veluti bienii,^t aut plurium^u annorum spatium interponunt. Alibi^x *post eum* latius dicit, quod ad proximum successorem male aliquis retulerit, et Verheykii vel ex lacuna librariorum vitio orta, vel ex prava Entropii opinione explicandum putat. Sed et ita in eodem loco paulo quidem inferius ponitur, et poni potest, ut præteritis iis, quæ interjecta erant, festinantius ad superiorum exitum, vel ad similitum connexum deducat. Ubi ipse tempus rei gestæ ignorasse videtur, vel omnino tantum ex adjunctarum commemoratione notare voluit, dicere solet *per id tempus*.^y Usitatius tamen hanc viam insistit, ut sub regibus gesta descriptione temporis omissa uno ambitu summam complexatur, postⁱ iis exactis, dum libera vignet res publica, ad necem usque Julii Cæsaris, annos vel a Consulibus de-

NOTÆ

ⁿ IV. 16.—^o Vid. II. 9, 20.^t II. 11. in.^p Cf. ad IV. 9. in.^u VI. 11. Sic interjecta omittit,^q IV. 21. in. Præpostero etiam ordine res narrat v. 8. extremaque ponit alibi. Cf. v. 8.^x IV. 17.^r III. 7.^y Vid. IV. 11. in. X. 4. in. IX. 21.^s II. 9.

signet, vel ipsos annorum numeros apponat. Tum a libro inde septimo, cum ad singulorum arbitrium et dominatum res publica relapsa esset, ad priorem rationem redit, et per principum vitas plurium annorum res gestas digerit, in quo quidem, si summam earum spectes, difficilius fuit errare. Contra evenit, ubi singulos annos numeris maxime indicat, quippe qui, non literis, sed signis vel notis expressi, facile a librariorum incuriosis manibus vitari solent et disjici, quod et in nostro sæpe factum esse usus docet, ut, quam supputandi rationem secutus ille sit, minime aut ægre statuere liceat, de quo monendi in ipso commentario sæpe occasionem vel necessitatem objectam esse sensi. Sunt tamen, ubi Codices concinunt, quæ Varronis ab eo calculos probatos esse suadeant.

CAP. VII.

DE ORATIONE EUTROPIANA.^a

Usus est Eutropius in conscribenda historia, quæ decet maxime, oratione tenui, aperta, et perspicua, sic ut detracto omni fere ornatu cultuque exquisitori, sine verborum numerosiore mensura, et periodorum ambitiosa structura res

NOTÆ

^a De Eutropii oratione disserunt commentatores in præfationibus, et qui de auctoribus veteribus exposuerunt, veluti Vossius de historicis Latinis II. 8. Olaus Borrichius in conspectu præstantiorum scriptorum n. 42. p. 97. Walchius in historia critica L. L. cap. 8. 5.—Sed data opera hanc quæestionem instituit Reinhardus in dissertatione philologica de stylo Eutropii, quam præfixit editioni suæ, et in peculiari libello Aug. Gottlob Frid. Kollitzius de veterum Latinorum lectione (Vitemberg. 1754. 8.) cui appendit tractatum de stylo Eutropii. Nimis tamen hic alteram repetit, et aliena sæpe immiscet.

Porro in universum magis disputat, et, quæ propius ad ipsam causam pertinent, strictim tantum attingit potius, quam pressius persequitur. Ille quidem consilio proposito inhæret, et ex virtutibus historici styli Eutropium dijudicat. Contendit autem et exemplis quibusdam prolatis evincere studet, puritatem, perspicuitatem, dignitatem et suavitatem ejus orationi inesse. Sed pro ipso disputationis modulo diutius in aditu moratus, inde ad persequendas orationis historice virtutes latius expatiatur, et quasi ad viam aliqua ex Eutropio decerpit.

ipsas in liberum conspectum producat, et lectorum animis objiciat. Quodsi singulas partes intueamur, et vel verba verborumque formulas consideremus, occurrunt aliqua, quæ ex ætatis suæ usu tum vulgari attraxit, etsi vel sic mirum videatur, quod non plura adhæserint vitia. De quibus cum satis, opinor, expositum fuerit in notis, ut tamen continuo quasi oculorum obtutu prospici possint, exempla tantum hic afferam, ex quibus id intelligatur. Occurrunt autem primum verba, quæ plane ignoravit ætas antiquior, a posterioribus auctoribus invecta usuque vulgata, in quorum numero ponenda sunt *dubietas*,^b *medietas*,^c *nimietus*,^d in quo quidem tuendo olim Columellæ^e auctoritate abuti solebant viri docti, *ignominiose*,^f *aliquanta*^g in plurali pro *aliquot*, *subjugare*^h exercitum, quod bonis auctoribus est, Sub jugum mittere; *remandare*,ⁱ pro Respondere per legatos, et alia.^k Ad structuram referunt *præfectura urbi*,^l cum alias usitate genitivus adjungi soleat, cui potest addi *exosus universis*,^m sensu passivo positum. Quædam verba, etsi antiquioribus incognita, post tamen invecta, et frequentata ab aliis, exceperit noster, veluti *inhonorus*,ⁿ *voracitas*,^o *computatio*,^x *transitorius*,^p *Tuscia*^q pro Etruria. Idem factum est in mutata vel innovata antiquorum verborum significatione, quo referri possunt *genitura*^r de horoscopo, themate natalitio, *agritudines*^s de corporis doloribus et afflictionibus, *mereri*^t pro Consequi, *privatus*,^u ut opponatur Principi. Sic ad novum sensum detorsit Eutropii ætas *distrahere*^x pro Vendere, *necessitudines*^y de cognatis, et alia imprimis in honoribus et titulis Imperatorum celebrata, de quibus paulo post monebo. Aliorum verborum vim plane invertit cum æqualibus, uti *extrinsecus*^z pro Præterea, *alius*^a

NOTE

^b VI. 19.—^c II. 28.^d X. 18.—^e VI. 24.^f IV. 24. 26.—^g IV. 27.^h IV. 17.—ⁱ II. 13.^k Sic *ignobiliter* VII. 23. *incivilis* X. 13. *locupletator* X. 15.^l VIII. 16.—^m VII. 23.ⁿ X. 15.—^o VII. 18.^x I. 3.—^p VII. 23.^q I. 11. III. 9. VII. 3.^r VII. 20.—^s IX. 5.^t VI. 2. VIII. 4.^u VII. 16.—^x VIII. 13.^y X. 16.—^z IX. 25.^a II. 26.

pro Alter, *medie*^b pro Mediocriter, *triclinium*,^c si quidem Annam Fabri audias, de mensa, *exequiæ*^d de reliquiis, ossibus s. cineribus mortuorum. Multa etiam occurrunt in dignitatum novarum nominibus, qualia sunt *domesticus*,^e *rationalis*,^f *magister scrinii*; ^g—alia etiam in indicandis dignitatibus, veluti *purpuram sumere*.^h Insolite porro et contra antiquum morem in compellendis Imperatoribus substantiva ponit pro adjectivis, quæ forma Tiberio regnante primum innotuit. Sic *mansuetudo*, *tranquillitas tua*,ⁱ vel etiam *tranquillitas vestra*^k de uno, quod tum obtinuerat. Omnino autem in verbis singulis eorumque usu et structura occurrunt multa insolentiora vel rariora, quæ certe parum frequentavit antiquior ætas. Quorum quidem recensu summa hujus disputationis confici poterit. Sic *implere certamen*,^l quod est ad exitum perducere; *bene pugnare*^m i. e. feliciter; *cadere alicui ad pedes*,ⁿ quod compositis alii efferre solent, Procidere, projicere se ad pedes, et similiter; *in acie*, *in castris*, *in fuga insatiabili ira victoris consumi*,^o pro Interfici, perire; *committere*^p absolute, omisso prælio; *latrocinari navibus*,^q vel quod cum aliis habet etiam historia miscella, *naves*, pro Populari, deprædari naves; *pati naufragium*,^r pro Facere; *cum bello venire*^s i. e. infesto agmine; *triumphum revehere*,^t pro Agere; *petere aliquem*,^u pro Ab aliquo uti volant *esse in auxilium*,^x pro Auxilio, uti et passim veteres; *habere in matrimonium*,^y de quo idem valet; *ad*^z sæpe pro In; *perdere*,^a pro Amittere; *strata vetus*,^b omissa voce via. Nec magis castis auribus probæque Latinitatis sensu imbutis probetur hoc: *responsum est, quod bellum et ipse pateretur*,^c loco accusativi

NOTÆ

^b VII. 13.^c X. 1.—^d VII. 18. IX. 2.^e X. 17.—^f IX. 14.^g VIII. 23.—^h IX. 8.ⁱ In præfat.—^k I. 12.^l I. 16.^m I. 12. cf. et index h. v.ⁿ IV. 7.º V. 8. vid. index s. v. *consumi*.

Sic ‘ordinare pacem’ v. 7. pro

Componere.

^p IV. 10. V. 6. IX. 24.^q III. 7.^r II. 22. vid. index s. v. *pati*.^s II. 2.—^t VIII. 10.^u II. 24.—^x IV. 6.^y VIII. 10.—^z V. 6.^a I. 8. et alibi.^b IX. 15.—^c V. 5.

cum infinitivo; cui quidem simile addunt aliqui, ubi *promittentes, per se omne certamen implendum*,^d pro Impletum iri. In verborum formis rarius ab usu Latinæ linguæ recedit, et pauca tantum, nec nisi in paucis Codicibus exempla prostant, ubi Græcam terminationem prætulisse videatur, veluti *Mithridaten*,^e *Artocen*,^f *Xerxen*,^g *Oroden*,^h *Samuitas*,ⁱ *Panticapæon*,^k *Amison*.^l Verba autem ipsa Græca duo tantum occurrunt, ἀπόπληξις^m et κομήτης,ⁿ quorum quidem admixtionem excusat explicationis causa et vis luculentior. Si interiorem consideres orationis formam et dicendi indolem repetitiones^p passim amare videtur, qua de causa etiam *penetrarunt*,^q *Fabius*,^r *dies*,^s *bellum*^t—deinceps posita, tolerantur. *Hic* et *is*^u sæpe in narrationis progressionem de eodem homine ponit. At eleganter facto ejusdem verbi incremento ipsam rei intentionem^x alibi indicat. Passim etiam ipsas res verbis formulisque grandioribus et illustrioribus declarat. Sic *orbem terrarum ædificare*,^y *delere exercitus*,^z *genus humanum*^a de Romanis, vel qui sub imperio Romano agunt, ex notione orbis terrarum, vel uti noster etiam habet, *orbis Romani*,^b *infinitus*^c de magna rerum multitudine, et quædam alia, quæ prætereo. Nam satis ex iis, quæ hic produxi, et in ipsis notis commemoravi, apparere arbitror, quo dicendi genere modoque usus sit Eutropius, nec tam antiquæ ætatis elegantiam in eo spectandam esse, quam narrationis tenuem simplicitatem et perspicuam brevitate rerumque utilissimarum exposita tabula conclusam imaginem.

NOTÆ

^d I. 16.^e VI. 8.—^f VI. 14.^g VIII. 23.—^h VI. 14.ⁱ II. 8.—^k VII. 9.^l VI. 8.—^m VIII. 10.ⁿ X. 8.^p VI. 19. VII. 9. IX. 8.^q IX. 8.—^r III. 10.^s VII. 21.—^t VII. 9.^u VII. 13, 21. et alibi.^x IX. 6.—^y VIII. 4.^z II. 1.—^a VIII. 15.^b VII. 15. VIII. 6.^c I. 3. —

CAP. VIII.

DE AUCTORITATE EUTROPII.

EUTROPII historiam in magno olim honore habitam diligentique multorum lectione versatam esse, præter varia auctorum testimonia, docent etiam crebræ ejus repetitiones et inprimis versiones antiquæ. Cum enim non solum expedita esset ejus lectio, et frugifera brevitæ commendabilis, tum etiam, quo propius ad exitum contendit, eo etiam certior afferebat fidem ipso rerum usu collectam. Ita Hieronymus, cum Eusebii libros annales vel verteret Latine, vel longius deduceret, multa ex Eutropio petiit et iisdem sæpe verbis reddidit.^a Idem fecerunt post Hieronymum Tiro Prosper Aquitanus, et Cassiodorus in Chronicis. Pressius nostrum sequuntur Sextus Rufus, æqualis, sub Theodosio Victor Schotti, et sæculo quinto Orosius, etsi hi per eandem viam aliunde objecta minime omittunt. Nec postero tempore neglectus jacuit Eutropius, sed a Chronicorum scriptoribus magno studio consultus est et expressus, aspersis aliorum narrationibus. In cenum hic maxime veniunt Monachorum S. Pantaleonis, Ordinis S. Benedicti, Chronica Regia^b usque ad annum 1161. continuata, quæ confecta putat Eccardus a Coloniensibus S. Pantaleonis monachis, quia archiepiscopos et abbates S. Pantaleonis exacte recenseant. Etsi enim ea more solito ex multis auctoribus farraginem rerum construunt, veluti e Justino, Victore—qui etiam ad ea utiliter possunt in multis locis exigi, et initio libri x. ab Eutropii narratione desciscunt, plurima tamen subministrant, ex quibus Eutropiana lectio judicari et confirmari possit. Sic in aliis chronicis multa latitant, quæ, ut omnino, exhaustis Codicum fontibus, ad auctorum veterum libros, sic etiam ad Eutropium emendandum et probandum

NOTÆ

^a Cf. Dodwellus in prælectionibus Camdenianis p. 150. 154.

^b Inseruit ea Eccardus Tom. i. corporis historici mediæ ævi.

transferri possunt. In primo tamen loco ponenda hic est *historia miscella*, quæ Eutropii historiam non solum iisdem verbis, etsi alia multa assuat vel intertexat, reddit, sed et ab initio auget et ad ulteriora tempora persequitur. A Jano enim, quem primum facit Italiæ regem, exorditur, et in primo anno Imperatoris Leonis Armeni subsistit. Errat igitur Gruterus, vel perperam excusum est in historiæ Augustæ scriptoribus minoribus Latinis, in quibus^c historiam miscellam ad annum Dominicæ incarnationis 706. perductam esse scribit. Sed et quod alii^d referunt ad annum 806. de æra Alexandrina, quam sequitur Theophanes ejusque interpres Anastasius, intelligi debet. Quæ cum a Dionysiana 7. annis discrepet, usitata quidem et recepta ratione annus reponendus erit 813. Ipsa autem sortita est hoc nomen, quia ex variis auctoribus collecta et ex partibus commista in unum quasi historiæ corpus redigit. Auctorem ejus plerique faciunt Paullum Warnefridum,^e vel rectius Warnefridi, sc. filium, quem, quia Caroli M. ætate Diaconus Aquileiensis fuit, immo fuisse vulgo putatur, vulgo etiam Paullum Diaconum vocant. Pauci enim in eo dissentiunt, in quibus Du Pin,^f qui Anastasii opera eam confectam arbitratur, etsi a Paulo Eutropium auctum fuisse minime negat, et Baronius,^g qui Theophani attribuit. Falso uterque. Etsi enim Vossius contendit, Baronium post Frontonem Ducænum id non de tota historia miscella judicasse, sed de ejus postremis libris, ipsa tamen Baronii verba eam excusationem

NOTÆ

^c P. 771.

^d Veluti Canisius in editione ejus, Fabricius in bibl. Latina c. l. p. 134. Verheykii in præfat. ad Eutrop. p. 14.—

^e De Paulo Diacono dissertationem scripsit G. Mollerus, Altorf. 1686. 4. Alios, qui de ejus vita et libris exposuerunt, indicaverunt Natalis Alexander in hist. eccles. Tom. v. sæc. 8. cap. 3. art. 9. p. 687. Ma-

rus ad Petrum Diaconum de viris illust. Casinensibus c. 8. Hambergerus in *Nachrichten von den vornehmsten Schriftstellern* Tom. III. p. 535. et Saxius in *Onomastico literario* Tom. II. p. 90.

^f In bibliotheca auctor. ecclesiast. Tom. VI. p. 114.

^g In annalibus ad ann. 719. et 726. cf. Bellarminus de scriptor. eccles. (Col. 1684.) p. 148.

rejiunt, quippe in quibus aperte Theophanem, remoto Diacono, historiae miscellae auctorem praedicat. Scripsit autem hic Chronographiam Graecam, quae Syncelli chronicon ab anno 280. ad 813. continuat, et ab Anastasio in Latinam linguam conversa est. Apparet autem ex ejus cum historia miscella comparatione, ultimos quidem libros repetitos inde esse, at superiores aliunde consarcinatos. Idem de Anastasio valet, qui non nisi in extremam ejus historiae partem manavit. Refutat etiam utrumque Muratorius,^h Baronium Jacobus Goar.ⁱ Neque tamen vel sic prioris sententiae sectatores satis sibi constant, si quæras de librorum Eutropianorum augmentis et rerum interpolationibus. Duos tantum libros a Paulo Diacono additos esse scribit Schonhovius,^k quod tamen in nulla editione se reperisse affirmat Verheykiius.^l Immo editiones interpolatis Eutropii libris, aliae sex, octo aliae, Paullinos de gestis Romanorum subjungunt, etsi res ipsa propter instabilem librorum descriptionem ad idem redit. In quibusdam Paullini libri ita sequuntur, ut primus dicatur, qui vulgo est liber XI. Nempe historia miscella conjunctim edita inde a libro Eutropii VII. relicto ejus ordine ex septimo duos facit, septimum et octavum, uti apud Gruterum, Muratorium, cum Paulli Diaconi Eutropius ejusque appendix vulgarem descriptionem sequatur. Quatuor vero tantum libros ab eo adjectos esse scribit Fabricius,^m sextum decimum usque ad 24. a Landulpho Sagace, in iisque totam fere Anastasii bibliothecarii Romani historiam ecclesiasticam ex Georgio Theophane aliisque collectam contineri. Vossius,ⁿ Aubertus Miræus,^o et Ceillier^p Paulo ascribunt 5 libros post Eutropium; 8 libros inde a decimo Eutropii ad annum C. 730. Nata-

NOTE .

^h In præfatione ad historiam miscellam, quæ inserta est ejus scriptoribus rerum Italicarum Tom. I.

ⁱ In Notis ad Theophanis Chronogr. p. 2. ed. Ven.

^k In præf. ad Eutrop.

^l In præf. ad Eutrop. p. 13.

^m C. I. p. 134.

ⁿ De hist. Lat. II. 30. p. 292.

^o Ad Sigebertum Gemblacensem de scriptor. eccles. c. 80.

^p In hist. générale des auteurs sa-

lis Alexander,^a ceteros a 17 ex ordine historiae miscellae notato ad 24 Landulpho Sagaci. Eadem^r etiam discrepantia obijcitur in accessionibus variis, quibus auctus est in historia miscella Eutropius. Non enim Codices ejus solum, sed et libri editi modo plures inferciunt, modo pauciores, quod et apparet ex notis, quas subjecit Muratorius, et ego ipse intellexi ex comparatione Gruterianae editionis, quam quidem ille neglexit. Diversus est etiam Paulli Diaconi Eutropius, qualis olim prodibat, ab Eutropio historiae miscellae, quippe quæ alium Paullum magisque auctum producit, quam qui Eutropii libris appendi solet. Præterea hic ad librum XVIII. producit, cum historia miscella habeat 24. In editione tamen Basileensi ann. 1532. decuplo major exhibetur Eutropius et 23 libris, nempe servato librorum Eutropii ordine, historiam ad Leonis tempora pertexit. Atque hinc conflata est historia miscella, diversique inde orti Paulli Diaconi libri et ipsa discrepans historia. Quod uti collatio utriusque recensiois facile docere potest, ita probe tenendum puto, ne vera ratio turbetur. Sed ut luculentius ista appareant, totam quæstionem ordine, et quatenus ex scriptorum indiciis explicari posse videatur, breviter persequar. Eutropii historia, ob perspicuam brevitatem rerumque amplissimarum complexum, cupide, cum et esset Imperatori Valenti dedicata, a multis excepta, lectitata, et repetita est. Docent id, præter auctorum testimonia supra apposita et excerpta a multis Eutropii loca, maxime versiones Capitonis et Pæanii, a pluribus memoratæ, quibus effectum est, ut in Græcorum etiam manus et usum Eutropius perveniret. Ita vero, quod solet in libris brevioribus, in quibus artium et doctrinarum lineæ ducuntur, maxime in historicis, mature vel explicationibus vel supplementis Eutropii lectio adjuta, ipse varias mutationes

NOTÆ

crés—Tom. XVIII. p. 242.

^a In hist. eccles. Tom. v. p. 686.

^r Cf. quos laudat Fabricius c. l. Pithœi præfatio ad hist. miscellam,

Labbeus de scriptor. eccles. Tom. II. p. 172. Seldenus ad Eutychii origines Alexandrinas p. 153.—

expertus est. Proxime enim aliqui attigerunt Eutropii tempora, qui eum reddiderunt, nec multum ejus ætatem excedunt, qui versiones confecerunt, in quibus tamen accessiones factas esse non temere existimare mihi videor. Sive enim Pæanius, de cujus versione accuratius judicare licet, in pravum Codicem incidisse dicas, sive ipsum multa depravasse, quod quidem vero est similis, certe probabilius, perinde id habendum est, immo illud, maturius factas esse mutationes, evincit. At secutæ sunt aliæ eæque majores. Quarum quidem præcipuum auctorem fuisse Paulum Diaconum discitur ex diserto testimonio Leonis Marsicani s. Ostiensis in Chronico Casinensi,^s ubi sic de eo scribit: ‘Ejusdem Adelpergæ [filia hæc fuit Desiderii Langobardorum regis] rogatu in historia Romana, quam Eutropius breviter composuerat, plurima hinc inde de historicis ecclesiasticis addidit. Ad ultimum vero duos libellos a tempore Juliani apostatæ, in quem ipsam historiam Eutropius terminaverat, usque ad tempora primi Justiniani imperatoris eidem annexuit.’ Quæ enim tunc inferta sunt et assuta, ignorat Pæanius, et, si qua post eum aliunde accesserunt, etsi singulatim enarrari nequeunt, arbitrario tamen diversoque privatorum studio debentur, cum Paullinæ illæ locupletationes, quas ex variis auctoribus consarcinaverat, publica quasi auctoritate confirmatæ et Adelpergæ nomine munitæ fuerint. Neque tamen sic quievit aliorum male officiosa sedulitas, sed tanto exemplo excitata manus iniecit et alia effudit. Qui enim Eutropio addi vulgo solent Paulli Diaconi libri VIII. ad Leonis Isauri Iconomachi tempora producuntur, qui quidem regnavit ab anno 717. ad 741. cum tamen Paullus teste idoneo Leone Marsicano s. Ostiensi prima tantum Justiniani tempora attigisset. Atque id confirmat, præter editionem Vineti, Merulæ, et aliorum post Schonhovium, Codex Ambrosianus optimus Eutropii Paulini, quem ad historiam miscellam contulit Muratorius,

NOTÆ

^s Lib. I. c. 15.

quippe in quibus Paullus desinit in libro XVII. his verbis, quæ et in aliis editionibus leguntur: ‘ quia verba restant adhuc, quæ de Justiniani Augusti felicitate dicantur, in sequenti, Deo præsule, libello promenda sunt.’ Liber XVIII. qui hinc subsequitur, et ad Leonem usque Isauricum procedit, sparsim in Paulli historia de gestis Langobardorum legitur. Omissis enim pluribus, quæ ad illam historiam pertinent, si connexueris ex lib. I. capp. 25. 26. in. ex lib. II. capp. 1. 2. 3. 4. fin. 5. 11. ex lib. III. capp. 11. 12. 15. 17. 18. 20. 22. 23. 24. — 27. ad med. ex lib. IV. capp. 27. 34. 37. 51. fere ad extr. ex lib. V. capp. 6. — 14. 30. ex lib. VI. capp. 4. 11 — 14. 23. 31. 32. 34. 36. 41. 47. 49. a medio ad finem, contextam habebis seriem libri XVIII. qui Paulo ascribitur. Raro enim aliquid aliunde intexitur, veluti in libro II. c. 1. de Prisciano Grammatico et alibi passim. Rarius verba aliqua omittuntur. Aut igitur totus liber XVIII. Eutropii Paullini ex historia Langobardorum collectus est et ab aliquo assutus, aut, quod placet Muratorio,^t librum illum Paullus ipse vel aliquis alius, per frusta divisum, in historiam Langobardorum transtulit, præsertim cum Codex ille antiquissimus Ambrosianus, et quibus usus est Vinetus aliique, librum subsecuturum diserte promittant, quem quidem librum appendit Codex alius Ambrosianus iisdem verbis quibus editiones Eutropii olim vulgatæ eum exhibebant, uti apparet ex Muratorii thesauro scriptorum rerum Italicarum,^u ubi additamentum illud descriptum legitur. At a libris illis, quos Paullus Diaconus Eutropio addidit, non solum divisione, quod leve sit, sed et ipsa oratione rerumque narratione aliquantum recedit historia miscella. Hæc enim, ut exemplum petam a libro XVIII. Paulli, quæ hic de Justiniani collectione et descriptione legum narrat, illa plane omittit, sed et multo plura et diversa tradit, quæ ad verbum plerumque ex Anastasii historia de-

NOTÆ

^t Tom. I. scriptorr. rerum Italicarum in præfatione ad hist. miscellam.

^u Tom. I. p. 179. sqq.

promta sunt. Idem facile observari potest in aliis libris, etsi in libro Paulli XI. parcius Anastasium refert, multis aliunde attextis, largius et pressius in libris sequentibus. Ex quo efficitur, historiam miscellam non esse a Paulo profectam, sed ex illo passim in libris Eutropii, vel Eutropio subnexas, assutam et nutritam. Nec igitur video, quo jure Fabricius* Mollerum† exagitare possit, quod utriusque historiæ auctorem diversum existimaverit. Certe ex Gelenii editione Basileensi 1532. invalide cum confutat, quippe quæ non Paullum Diaconum, sed illam ipsam historiam miscellam sistit. Contra Codex ille Ambrosianus in editione Muratorii, et ab Eutropio et ab historia miscella sic differt, ut illi aliqua passim admisceat, quæ et habet historia miscella, hujus augmenta pleraque ignoret. Postremos ejus libros, qui excipiunt Paulli librum XVIII. nemo temere ipsi Paulo ascripserit, cum refragetur historia, quam ultra annum 799. quo mortuum ferunt Paullum, proferat. Triplici igitur forma conspicitur Eutropius noster, nativa illa et integra, quam revocavit Schonhovius alique, etsi passim allitis maculis, quas recentiores absterserunt; altera Paulli manibus diducta et ab initio etiam aucta, quæ apparet in Codicibus multis, etiam Ambrosiano antiquissimo et quibusdam editionibus priscis; tertia deturpata et inquinata undique in historia miscella, ut vera illa et sincera agnosci et deprendi vix possit. Ex plurimis enim auctoribus historia illa coaluit, et in prioribus libris Eutropii, Flori, Suetonii, Victoris, Eusebii, Rufini, Orosii, Jordanis aliorumque, forte etiam deperditorum loca conglutinata sunt; in posterioribus Anastasii potissimum historia ad verbum fere repetita est, ut rerum series inde componeretur. At quis auctor ejus operis fuerit, vix pro certo affirmare licet, nec una est virorum doctorum sententia. Landulphum Sagacem plerique jactant, et in editionibus nomen etiam ejus apponunt, Codicis forte alicujus auctoritate moti.

NOTE

* In bibl. Lat. c. l. p. 144.

† In dissert. de Paulo Diacono.

Ciacconius^z tamen in vitis Romanorum Pontificum eam tribuit Paulo vel potius Joanni Diacono, qui Anastasii temporibus, anno circiter 875. ecclesiæ Romanæ, Diaconus fuit, et S. Gregorii Magni vitam libris iv. conscripsit. Quod etsi verum esse potest, verum tamen esse idoneis argumentis minime constat. Eidem etiam Joanni Diacono, vel Landulpho Sagaci adjudicat Labbeus;^a ab ipso Anastasio bibliothecario profectam putat Du Pin.^b Ex Muratorii sententia dubius latet et ignotus auctor, atque hoc solum affirmari potest, post Anastasii tempora eam historiam congestam esse. Quicquid est, præterquam quod variorum auctorum narrationes sub unum et continuum aspectum ponit, utiliter etiam potest ad ipsum textum Eutropii adhiberi, ejusque lectiones adjuvare et confirmare. Quare diligentius eam consulendam putavi in posterioribus maxime libris, qui ex auctoribus, vel non satis adhuc excultis, vel etiam ignotis ducti sunt, et in rebus dubiis vel obscuris versantur. Prostant autem plures ejus editiones, quas hic subjungam. Parisiis 1531. 8. Basil. 1569. 8. cura Pithœi; Ingolstadii 1603. 8. cura Henr. Canisii, qui et varias lectiones addidit. Repetiit eam bibliotheca^c patrum max. Lugdunens. anno 1677. Canisium excepit Gruterus, qui historiæ^d Augustæ scriptoribus Latinis minoribus inseruit, Hanoviæ 1605. fol. Contulit eam a capite ad calcem cum membranis Palatinis, adhibito simul Theophane Græco et

NOTE

^z Ita notat Muratorius in præf. ad hist. miscellam. Equidem ipsum locum in amplo illo opere exquirere non potui. Ciacconius Tom. i. p. 661. tantum notat, teste Anastasio bibliothecario, plures enim historiarum libros e Græco in Latinum convertisse. Oldoinus ibi in novis additionibus p. 665. brevem ejus vitam exhibet, (monachus fuit Casinensis et Anastasii bibliothecarii familiaris,) et librum de S. Gregorio M. Papa commemorat. Sed de historia miscella, eo auctore, ne verbum quidem.

Nec tamen fidem et diligentiam Muratorii impugno. Gregorii vitam tribuit Paulo eidem, qui Langobardorum historiam scripsit, Sigebertus Gemblacensis de scriptor. eccles. c. 80. De Johanne vid. Cavius in hist. liter. scriptor. eccles. Vol. II. p. 61. (Oxon. 1743.)

^a De scriptor. eccles. Tom. II. p. 172.

^b Nouvelle bibl. des auteurs ecclésiastiques Tom. VI. p. 114.

^c Tom. XIII. p. 201. sqq.

^d P. 771. sqq.

Anastasio Latino, et in plurimis locis emendavit, adjunctis etiam notis maximam partem criticis, ut ipse in præfatione prædicare non dubitaverit, se eam magis instaurasse,^d quam recensuisse. Usus est hac editione passim Cellarius in judicanda Eutropii lectione. Basileensem editionem an. 1695. quam quidem falso cum superiori commistam esse puto, commemorat Ceillier,^e idemque^f Canisianam repetitam prodiisse scribit Antverpiæ 1725. Optima debetur studio Muratorii (an. 1723.) in cujus scriptoribus rerum Italicarum primum illa locum occupat. Hic enim non solum membranas Mss. monasterii Hersfeldensis contulit, quibus jam Canisius usus erat, ejusque præterea notas subjecit, sed et nova subsidia adhibuit, Codices 5. Ambrosianæ bibliothecæ, varias lectiones Jacobi Bongarsii Bodryæi ex Ms. Paulli Diaconi, itemque ex Ms. Pithœi et aliorum. Selegit tamen inprimis ex Codd. Ambrosianis unum eundemque antiquissimum, quippe cujus integram lectionem exhibuit. Refert autem ille Eutropium non quidem purum et intaminatum, sed qualem deformaverat curiosa illa Paulli sedulitas. At omisit Muratorius non solum notas Gruteri, sed et enarrationem earum lectionum, quas ille Codicum Palatinorum ope receperat, ita ut ejus recensio, quod usu intellexi, multis locis a textu Muratorii discrepet. Ex quibus omnibus conficitur, ne historiæ quidem miscellæ unam mansisse et constantem faciem, sed multos postero etiam tempore centones fuisse injectos.

CAROLUS HENRICUS TZSCHUCKE.

NOTE

^d In illis, quæ ex Palatino Codice primus edidit Gruterus, (ut lib. xvi.) multa sunt suspectæ fidei, quæ scriptoris imperitiâ arguunt, notante Paschasio Quesnello ad Leonem M. diss. i. p. 310. et ex eo Ernesti ad Fabricium c. l. p. 134. Sed totam

omnino historiam mendis inquinatissimam esse præter alios jam notavit Holstenius ad Stephanum p. 79.

^e In histoire générale des auteurs sacres et ecclesiastiques Tom. xviii. p. 242.

^f C. l.

TESTIMONIA

DE

EUTROPIO.

Priscian. l. 1. cap. 3.

QUÆ *x* novissime a Latinis assumta, post omnes ponitur literas, quibus Latinae dictiones egent. Quod autem ab *i* incipit ejus nomen, ostendit etiam Sergius in commento quod scripsit in Donatum his verbis: ‘Sunt septem semivocales, quæ ita proferuntur, ut inchoent ab *e* litera, et desinant in naturalem sonum, ut *f*, *l*, *m*, *n*, *r*, *s*, *x*. Sed *x* ab *i* inchoat.’ Id etiam Eutropius¹ confirmat dicens: ‘Una duplex *x*, quæ ideo ab *i* incipit, quia apud Græcos in eandem desinit.’

*In Fragmentis antiquis de Mensuris et Ponderibus apud Steph.
le Moynes Var. Sacr. p. 502.*

Πάλιν δὲ ἐξ Ἱστορικοῦ τοῦ Εὐτροπίου, οὗ μετέφρασε Παιάνιος, σημαίνει, ὅτι τὰ σημεῖα μίλια καλοῦσι Ῥωμαῖοι, τὰ γὰρ οὕτως ὀνομάζουσι, τοσούτοις βήμασι συμμετρούμενοι τὸ σημεῖον.

Ex Historico vero Eutropio, quem metaphrasi et interpretatione Græca donavit Pæanius, apparet, Romanis signa, quibus viæ distinguuntur, vocari milliaria, quia mille sic vocant, tali passuum numero singula milliaria et signa commensurantes.

NOTÆ

¹ Eutropium istum a Prisciano memoratum eundem cum nostro puto, quia Suidas eum plura scripsisse testatur his verbis: Εὐτρόπιος, ὁ Ἱταλὸς σοφιστής, τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἱστορίαν

ἐπιτεμὼν τῇ Ἱταλῶν φωνῇ ἔγραψε καὶ ἄλλα: Eutropius Italus Sophista Historiæ Romanæ compendium Italica, i. e. Romana, lingua scripsit et alia. Hear.

Jo. Malala in Chronograph. Vit. Juliani Apostatae, p. 24.

Ὁ δὲ σοφώτατος Εὐτρόπιος ὁ Χρονογράφος, ἐν τισι τούτων οὐχ' ὠμοφώνησεν ἐν τῇ αὐτοῦ συγγραφῇ.

Verum sapientissimus Eutropius Chronographus ex his nonnulla in scriptis suis aliter tradidit.

Joan. Saresberiensis lib. viii. de Nugis Curialium, c. 21. de Juliano.

Eutropius quoque, qui Romanam eleganti compendio describit historiam, peremtum fatetur in castris.

Geor. Codinus de Originib. Constantinop. p. 9. edit. Par. in fol. n. xvii.

Καὶ Εὐτρόπιος ὁ σοφιστὴς, ὁ τῷ παραβάτῃ Ἰουλιανῷ συμπαρὼν ἐν τῇ Περσίδι, καὶ ὁ ἐπιστολογράφος Κωνσταντίνου.²

Et Eutropius Sophista, qui cum Juliano Apostata in Perside simul fuit, et Constantini [M.] epistolographus.

Ex Sigonii Judicio de Historicis.

Flavius³ Eutropius sub Valentiniano majore vixit; sed cum ex Livio et Sallustio res, nobis nunc ignotas, decerpserit; et omnem Historiam Romanam breviter ab urbe condita usque ad Juliani Principis mortem libris decem persequatur, magni a nobis fieri debet.

Ger. Joannes Vossius, Hist. Lat. l. ii. cap. 8.

Eutropius, sophista Italus, ut cum vocat Suidas, cum alia quædam, eodem teste, tum breviarium scripsit rerum Romanarum ab U. C. usque ad Flavium Valentem Augustum, cui et opus suum dicavit. Militasse se ait sub Juliano, atque expeditioni ejus in Persas interfuisse. Quo et pertinent verba Georgii Codini in Selectis de Originibus Con-

NOTÆ

² Sic emendand. ex Mss. patet pro vulg. Κωνσταντίνος. *Hear.*

³ Unde Sigonio hoc Flavii præno-

men? Nulli quippe codices vel Mss. vel impressi ita habent. *Hear.*

stantinopolitanis.⁴ Laudat vero eum testem in rebus Constantini Magni, quæ oculis suis vidisse cum ait. Atque ex his patet error Ptolemæi [Lucensis,] et hujus se auctoritate tuentis Raphaëlis Volaterrani, qui Eutropium hunc fuisse putarunt discipulum B. Augustini. Quæ et sententia est Gesneri, et Eisingrinii, et Theodori Zuingeri, Theatri sui volumine vi. lib. ii. ad hæc Posseviui in Apparatu sacro, atque aliorum. In errorem omnes eos impulit, quod Gennadius in illustrium Virorum catalogo Eutropium quendam referat, de quo hunc in modum apud eum legitur: ‘Eutropius presbyter scripsit ad duas sorores, ancillas Christi, quæ ob devotionem pudicitiae, et amorem religionis, exhæredatæ sunt a parentibus, epistolas in modum libellorum consolatorias, eleganti et aperto sermone duas, non solum ratione, sed etiam testimoniis Scripturarum munitas.’ Meminit autem ejus Gennadius post Augustinum, Orosium, alios. Hunc illi esse breviiarii scriptorem crediderunt. Sed tempora repugnant, cum auctor breviiarii, Constantini, ejus liberorum, Juliani, Joviani, et Valentis temporibus vixerit: at non item Gratiani aut Theodosii; saltem non Arcadii et Honorii: ut Augustino esse junior non possit. Adhæc ille Gennadio memoratus presbyter erat: at hic an Christianus fuerit, merito ambigitur, cum reticeat Christianorum persecutiones x. ac in Joviano aperte suadeat perfidiam. Scio esse, qui Christianum fuisse colligant exinde, quod de Juliano scribat: ‘Religionis Christianæ Insectator, perinde tamen, ut cruore abstineret.’ Sed ita quoque scribere potuit gentilis, saltem qui in confinio tenebrarum ac lucis constitutus, nec gentilem religionem probaret, nec Christianæ tamen nomen dedisset: quales sæculum illud habuit multos. Sed utcumque hoc est, tempora, ut vidimus, eos refellunt, qui Augustino Eutropium faciunt juniorem. Stylum si spectes, parum est concinnus: sed hoc ætati, qua vixit, tribuamus. Res vero ipsas compendio satis commodo constrinxit. Sane quanti

NOTE

⁴ Vide supra.

a Græcis fieri soleat, vel argumento illud erit, quod Capito, historicus Lycius, epitomes Eutropii μετάφρασιν scripserit Græce: ut Suidas docet in *Καπίτων*. Immo et Simlerus, in Appendice bibliothecæ Gesneri, testatur, in bibliotheca P. Pithœi extare *Παιανίου μετάφρασιν* Romanæ Eutropii historiæ.⁵ Ac video quædam ex Pæanio hoc citari a Scaligero. Compendio Eutropii Paulus Diaconus, malo sane exemplo, sua infersit; ut liquet ex undecim primis Historiæ Miscellæ libris: de quibus dicemus, cum ad Paulum Diaconum deventum erit. Meminit et Eutropii Beda Hist. Angl. Lib. 1. c. 11. et, qui sæculo toto Beda junior est, Hincmarus Rhemensis, opusculo ad Hincmarum Laudunensem cap. 16. ubi de castello Lauduno loquens ait: ‘Quod, sicut Eutropius, antiquus historiographus, dicit, auctore Marcobrio prætore conditum, ab exordio sui in paganismo inter civitates, vel provinciales sedes, nomen et locum non habuit.’ Facit et mentionem Flodoardus Pontif. Rem. Lib. 1. cap. 1. et Leo Ostiensis (qui Alexii et Henrici Impp. temporibus fuit) Chronici Casinensis Lib. 1. cap. 17. De Eutropio hoc satis: a quo diversus est Eutropius grammaticus,⁶ quem de literis testem laudat Priscianus Lib. 1. item Eutropius medicus, memoratus Marcello Empirico præfat. operis de medicamentis.

Balthasar Bonifacius⁷ de Eutropio.

Flavius Eutropius decem brevissimis libris Romanam historiam strictim complexus, Pauli Diaconi injuria productus, ac ex conferto dilutior effectus omnem pæne dignitatem amisit; donec fideli opera Antonii Schonovii in inte-

NOTÆ

⁵ Codex iste idem videtur esse cum eo, cujus meminerunt Catalogi Bibliothecæ Baviensis qui anno MDCII. prodierunt, duodecim nempe annis post editionem Historiæ Romanæ Scriptorum Græcorum Sylburgianam.

⁶ Unde hoc didicit Vossius? Nonne plura scripsit Eutropius? V. supr. in

Testim. Prisciani.

⁷ Bonifacii hujus de Romanæ Historiæ scriptoribus Excerpta, Venetiis parce excusa, et in Germania fere invisæ, ex Anglicana bibliotheca protulit et Helmstadii imprimi denuo curavit Cl. Busmannus.

grum, et quodam quasi postliminio reversus, pristinum locum recuperaret. Diaconus ille, monitu Adilbergæ, Desiderii Langobardorum Regis filiae, non solum auctoris hujus historiam interpolem fecerat, sed ipsam pæne totam inverterat, dum multa de suo infarciret, multaque passim adimeret, aut transferret. Militavit Eutropius sub Juliano parabata ac desertore, librumque suum dedicavit Valenti. Nec satis liquet, cujus ille fuerit religionis; quippe qui, in colliminio tenebrarum ac lucis constitutus, nec Paganorum ritus probaret, nec CHRISTO tamen dedisset nomen. Sophistam Italum vocat Suidas; eodemque nomine censetur in originibus Constantinopolitanis. Quanquam non desunt, qui hunc Eutropium historicum eundem esse contendunt cum Eutropio presbytero Africano, Augustini discipulo, qui duas ad sorores consolationes conscripsit, cujus meminere Ptolemæus Lucensis, et Raphael Volaterranus. Stylum ejus improbat Vossius, ut parum concinnum: fatetur tamen, res ipsas compendio satis commodo ab Eutropio constrictas. Doctissimum fuisse Eutropium, et multa eloquentia scripsisse putat Jacobus Philippus. Antiquum historiographum appellat Hincmarus Rhemensis. At Schonovius non eum inter antiquos recenset; sed licet scripsit posterius, neque tamen, inquit, minor eloquentia; et judicio etiam superioribus fuit eminentior. Sane quanti eum Græci fecerint, vel argumento illud erit, quod Capito et Pæanius Eutropiani compendii metaphrasin Græce scripserint. Duæ sunt autem omnino res, quæ famam et gloriam scriptoribus conciliare soleant, si in alienas transferantur linguas, sique interpretationibus illustrentur.

Ant. Possevinus in Apparatu ad omnium gentium histor.

§. III. c. 35.

‘Minus quidem elegans, sed cum ex Livio et Sallustio res nobis nunc ignotas decerpserit, et omnem historiam Romanam,’ &c. ut supra in verbis Sigonii.

Mich. Piccartus Decade XVI. Observatt. historico-politicarum c. 1.

Legens nuper in Eutropio, (qui brevium historię Romanę nobis reliquit, annorum quidem MCXV. succincta sane concinnaque brevitate, sic tamen, ut nihil per ea tempora acciderit pæne in Imperio Romano, quod non diligenti illi auctori vel tribus saltem verbis notatum) incidi in historiam Numę, &c.

Meric. Casaubonus in Testimoniis de Marco Aurel. Antonino.

Suidas in voc. *Μάρκος* tria diversa diversorum scriptorum profert testimonia. Primum ex Philostrato, &c. Secundum quod incipit, *Μάρκος βασιλεὺς Ῥωμαίων ὃν ἐκπλήττεσθαι*, &c. est pura puta Eutropii *μετάφρασις*, aut *παράφρασις* potius. Quęcumque enim Latinus ille Breviator Historię stylo contractiore, et inde sæpius, sed et ob acumen sephisticum nonnunquam, obscuriore; hic Gręce sic redduntur, ut non pauca passim verba suppleantur, quę sententiam clariorem ac pleniorē reddant. In uno tamen et altero loco mentem Eutropii non satis assecutus est hic (quicumque) paraphrastes. Ceterum e duobus, quorum notitia ad nos pervenit, Eutropii Gręcis interpretibus, Capitone, cujus non solus Suidas meminit, et Pæanio, cujus translatio pridem in lucem prodiit; utri horum tribuenda sint hæc, si quis quærat: etsi Pæanium videre mihi non hactenus contigerit, ex iis tamen quę de ejus versione viri doctissimi, Jos. Scaliger, b. m. parens Is. Casaubonus, Valesius, alii que legerant, passim pronuntiant, non Pæanio, sed Capitoni, ut et antiquiori et longe præstantiori adjudicanda esse facilis est conjectura. Sunt enim hæc quoque talia, quę auctoris sui non vulgare ingenium, et in veterum lectione diligentiam testentur.

Petr. Lambecius in Commentar. de Biblioth. Cæs. lib. VIII.

Decimus Codex⁸ Manuscriptus Historicus Gręcus est

NOTE

8 Inter Codd. nempe Gręcorum Historicorum.

chartaceus antiquus, elegans, et bonæ notæ in quarto; in quo inter alia a fol. 19. pag. 1. usque ad fol. 52. p. 2. continetur, *Nicephori Gregoræ Oratio encomiastica, prolixa et per-elegans in Imp. Constantinum Magnum*; quæ inscribitur atque incipit hoc modo: Τοῦ αὐτοῦ (scil. σοφωτάτου Νικηφόρου τοῦ Γρηγοῤῥᾶ) εἰς τὸν ἐν βασιλεῦσι μέγιστον καὶ ἅγιον Κωνσταντῖνον τὸν ἱσαπόστολον. Τὸ μὲν κεφάλαιον τῆς ἐνταῦθα σπουδῆς καὶ φιλοτιμίας ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι, οὐ τὴν ἁξίαν ἐστὶν ἀποδοῦναι φωνὴν τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ, ἀλλὰ τὸ προσῆκον ἐκτίνειν ἐθέλοντας χρέος, μὴ πλέως ἐκπεσεῖν τῆς προθέσεως, &c. Dignissima profecto est hæc Oratio, ut *Supplemento Corporis Historiæ Byzantinæ* aliquando inseratur. Interim nunc moneo extare in ea valde notabilem de Eutropio mentionem; nempe quod is, licet ‘gentilis et a Christiana religione alienus,’⁹ simul etiam Imp. Juliano Apostatæ addictissimus, vi tamen veritatis et conscientiæ Imp. Constantinum Magnum laudare coactus fuerit. Ipsa Gregoræ verba a fol. 33. p. 2. usque ad fol. 33. p. 2. sunt hæc:

Οὕτω τοίνυν (ὁ Κωνσταντῖνος) τὰ τῶν μεγάλων ἐκείνων καὶ ἀντιτύπων ἔθνων ταπεινώσας φρονήματα, οὕτω δὲ καὶ τυράννων ἀπάντων καθαρὰν

Sic igitur Constantinus magnarum illarum et immansuetarum nationum feroces animos frangens, sic etiam a Tyrannis orbem terrarum

NOTÆ

⁹ Sunt, qui Eutropium fuisse Christianum colligunt ex eo, quod ubi de Imp. Juliano agit, in nonnullis exemplaribus manuscriptis et impressis legitur: ‘Nimius religionis Christianæ insectator; perinde tamen, ut cruore abstineret.’ Sed adjectivum illud *nimius* supposititium ibi et superfluum est. Cum enim proxime præcedant hæc verba: ‘Gloriæ avidus, ac per eam animi plerumque immodici;’ explicandi vocabuli hujus *immodici* causa adlidit ibi aliquis marginale vel interlineare glossema *nimii*: quod postea ab imperitis librariis mutatum in *nimius*, ipsi Eutropii

contextui perperam insertum est. Prioribus quippe verbis accusat Eutropius Imp. Julianum, quod nimia gloriæ aviditate inconsultius præliis se inserens, mortem sibi accersiverit; posterioribus autem eundem laudat, quod insectator quidem fuerit Christianæ religionis, non tamen *nimius*, sed perinde, ut cruore abstineret. *Lambec.* Sciat autem lector, quod typographus *Eutropii* schedis supremam manum imposuerat, priusquam in hunc locum *Lambecii* iucidi: alioquin ejus observationes propriis locis subjunxissem. *Hearn.*

καταστήσας τὴν οἰκουμένην, τῇ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ δυνάμει τὸ πῦν τῆς αἰτίας ἀνετίθει, καὶ Θεῷ τὰς ἀπαρχὰς τῆς εὐχαριστίας ἐκ μέσης ἀνέπεμψε τῆς ψυχῆς· ἐγὼ δὲ μάρτυρας ἔχων τῶν λεγομένων μακρὰς ἱστορίας ἐκ τε τῶν τῆς ἡμετέρας αὐλῆς ἀρχαίας καὶ πάνυ τοι πλείστας, ἐκ τε τῶν θύραθεν σοφῶν, Ἑλλήνων δηλαδὴ καὶ Αἰγυπτίων, καὶ ὅσοι τῆς πάλαι Ῥώμης ἐγένοντο θρέμματα, μήκους ἕνεκα παρίημι· μνησθήσομαι δ' ἐνὸς τοῦνομα Εὐτροπίου, βραχυλογία χρωμένου τὰ μάλιστα, οὗ δὴ καὶ πρότερον μετρίως ἐμνήσθην, καὶ ταῦτα ἀπεχθῶς ἔχοντος πρὸς Κωνσταντῖνον, διὰ τε τὸ τῆς θρησκείας ἀκοινωνήτον, καὶ πρὸς γε, διὰ τὸ ἡλικιώτην ὁμοῦ καὶ αἵρεσιώτην Ἰουλιανοῦ γεγενέσθαι, ἵνα μᾶλλον πιστότερα τὰ λεχθησόμενα ᾗ, διὰ τὸ τὰς τῶν ἐχθρῶν μαρτυρίας ἔχειν τι πρὸς ἀξιοπιστίαν ἐνέχουρον βεβαιότερον· ἄλλως τε καὶ ἱστορίαν συγγράφων καθολικὴν τε καὶ μακροτέραν ἐκείνος, οὗ δύναται τὴν τῆς ἀληθείας κρύπτειν ἐνάργειαν· φησὶ τοίνυν ἐκεῖνος, πρὸς γε τοῖς ἄλλοις, ὡς Κωνσταντῖνος¹⁰ δὲ στρατηγεῖν τε ἀγαθὸς ὢν, καὶ ἀν-

purgans, salutaris crucis potentia totam attribuebat causam, et Deo primitias gratiarum ex animæ suæ meditullio offerebat. Ego vero quamvis eorum, quæ a me dicta sunt, testes habeam longas Historias, tum scriptorum nostri ovilis antiquas et plurimas, tum quoque exterorum sapientum, Græcorum scilicet et Ægyptiorum, et quot olim urbis Romæ fuerunt alumni : prolixitatis causa eas prætereo. Mentionem autem unius tantum faciam, nomine *Eutropii*, compendiaria narrationis brevitate quam maxime utentis, cujus et antea jam aliquatenus memini. Cum enim is infensum erga *Constantinum* gesserit animum, cum *propter differentiam Religionis*, tum *quod Juliani fuerit æqualis et sectator*, majorem ejus verba merebuntur fidem, quia testimonia bona, ab hostibus profecta, digniora et validiora censentur aliis. Hic itaque generalem et rebus gestis Constantini longiorem scribens historiam, non potest veritatis efficaciam occultare, sed inter alia ait, quod Constantinus

NOTÆ

10 Ipsa Eutropii verba Latina secus antiquum codicem manuscriptum membranaceum Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ sunt hæc : 'Constantinus tamen vir ingens, et omnia efficere nitens, quæ animo præparasset, simul Principatum totius Orbis affectans, Licinio bellum intulit, quanquam necessitudo ; nam soror

Constantia nupta Licinio erat.' Quæ Pænius Sophista, a Friderico Sylburgio editus, nimis libera metaphrasi in Græcum sermonem transtulit hoc modo : Κωνσταντῖνος γὰρ, στρατηγεῖν τε ἀγαθὸς ὢν, καὶ ἀνδρείοτατος ἐν ταῖς μάχαις, δυνατώτατός τε ἦδη ἐν ταῖς προσθήκαις γεγενημένος, ἐπήγαγεν αὐτῷ πύλεμον, ἐπιθυμία τῆς τοῦ παντὸς ἀρχῆς, παρὰ

δρειότατος ἐν ταῖς μάχαις, δυνατώτατός τε ἤδη ἐν ταῖς προσθήκαις γε-
γεννημένος, σφοδρὸν ἐπήγαγε καὶ Λικινίῳ τὸν πόλεμον, παρὰ φαῦλον
ποιησάμενος τὴν ἀπὸ τοῦ γάμου συγγενείαν· δόξης ¹¹ τε γὰρ ἐκεθύμει
πολεμικῆς, καὶ πρὸς ἀριστείας ¹² ἔτοιμος ἦν· τύχῃ δὲ ἠκολούθει μετὰ αὐτοῦ
τοῖς ἐγχειρήμασι δεξιὰ, τὰς ἀρετὰς δὲ οὐκ ἔκρυπτεν, ἀλλ' ἐκείνων ἐνομί-
ζετο, καὶ ταύτης ἦν. Σκύθας τε ¹³ κατεπολέμησε, σπονδίας τε κατ' ἐξουσίαν
ἐποίησατο· πολὺς τε ἦν αὐτοῦ παρὰ τοῖς βαρβάροις λόγος, ὥστε τοὺς
πλείστους ἀμοιβὰς ἐποφείλειν αὐτῷ νομίζειν, τῆς τε ἄλλης βασιλικῆς
μεγαλοπρεπείας, ¹⁴ καὶ τῆς ἐλευθέρου παιδείας, καὶ τῶν λογικῶν ἐπι-
στημῶν· καὶ γὰρ τοῦ παρὰ πάντων φίλτρον καὶ αὐτὸς, οὐτ' ἄλλης σπον-
δῆς ἦν ¹⁵ μετὰ τοῦ σεμνοῦ φειδόμενος· τῶν φίλων δὲ, καὶ οἷς ἐπίστενε,

peritissimus existens militandi, et in præliis fortissimus, simul etiam
in rebus suis augendis acerrimus, grave bellum Licinio intulerit,
nihil faciens ¹⁶ affinitatem, qua ipsi conjunctus esset. Gloriæ enim
militaris appetens, et ad præclara facinora bellica propensus erat ;
comitante illius conatus fortuna prospera, ita tamen ut virtutes
ejusdem non obscuraret, sed gloriosa ipsius acta non minus virtu-
tum ejus haberentur effectus, quam revera essent fortunæ. Scythas
etiam debellavit, et fœdera pepigit libera potestate ; multaue ejus
erat apud Barbaros existimatio, adeo ut plurimi eorum cum ob re-
liquam magnificentiam regiam, tum quoque ob liberalium artium
et rationalium scientiarum studium, remunerationes ipsi se debere
profiterentur ; utpote qui et donis, et alia omni officiorum exhiben-
dorum sedulitate, tanquam benevolentix omnium conciliandæ phil-
tris, debita tamen gravitate servata, hand parce nteretur. Amicos

NOTÆ

φαῦλον ποιησάμενος τὴν ἀπὸ τοῦ γάμου
συγγένειαν. κηδεστῆς γὰρ ἦν αὐτῷ Δικί-
νιος ἐπ' ἀδελφῇ Κωνσταντίᾳ. *Lambec.*

11 In dicto codice antiquo mem-
branaceo Bibl. Cæs. pro *Militaris*
gloriæ appetentissimus, fortuna in bellis
prospera fuit (ut in vulg. *Entrop.*
edd. habetur), legitur, *Militaris gloriæ*
appetentissima, fortuna in bellis prospe-
ris affuit ; verum ita, ut non superaret
industriam. Et pro eo quod mox se-
quitur, viz. *affectator justī amoris,*
quem omnino sibi et liberalitate et docili-
tate quasivit, legitur, *adfectatur justī-*
tiam oris, quam omni et liberalitate et
docilitate quasivit ; in qua lectione, an

præter vocem *omni* aliud aliquid boni
latitet, aliis dijudicandum relinquo.
Lambec.

12 In edit. Sylb. legitur *ἀριστείαν*.
Lambec.

13 In ed. Sylb. perperam legitur :
ἀλλ' ἐκείνων ἐνομίζετο· καὶ ταύτης ἦν
Σκύθας τοι κατεπολέμησε, &c. *Lambec.*

14 Verba hæc, τῆς τε ἄλλης βασιλι-
κῆς μεγαλοπρεπείας, in ed. Sylb. per-
peram omitta sunt. *Lambec.*

15 In ed. Sylb. perperam legitur :
καὶ τοῦ παρὰ πάντων φίλτρον, μήτε δωρεὰς
ὑπὲρ τοῦτον, μηγ' ἄλλης σπουδῆς, μετὰ
τοῦ σεμνοῦ φειδόμενος. *Lambec.*

16 Habuit enim Licinius in matri-

καὶ οἷς μὴ, μεγάλως πάντας ἐθεράπευεν, οὐδεμίαν καταλιμπάνων¹⁷ ὑπερβολήν· ἐνταῦθα καὶ οὗτος ἀνδρείοτάτον τε ἐν ταῖς μάχαις εἶναι φησι Κωνσταντῖνον, καὶ στρατηγεῖν ἀγαθόν, καὶ ἅμα δυνατώτατον ἐν ταῖς τῆς ἡγεμονίας αὐξήσεσι· μεγαλοδωρότατόν τε καὶ σεμνὸν τὸν βίον, καὶ λόγων σοφῶν ἐπιστήμονα, καὶ ἅμα τοῖς πᾶσιν ἐντεῦθεν ποθεινὸν καὶ ἐπέρυστον, καὶ πάσαις ἡρεταῖς περιβρίθοντα. Ἑλλήν δ' ὦν (ὁ Εὐτρόπιος) καὶ ἀλλοφύλου θρησκείας τρόφιμος, παρέμιξε τοῖς λεγομένοις καὶ λέξεις, αἱ τὸν μὲν νοῦν ὑγιαίνουσι, τὸ δὲ φαινόμενον ἀπόζουσιν Ἑλληνικῆς πικρίας· ὁ καὶ μᾶλλον ποιεῖ πιστοτέρας τὰς μαρτυρίας αὐτοῦ· μήτε γὰρ ἐξεπίτηδες, μήτ' ἀπὸ φίλης ὁρμᾶσθαι γνώμης καὶ γλώττης τὰ εἰρημένα· ὅτε γὰρ τύχην ἐπακολουθεῖν αὐτοῦ τοῖς ἔργοις φάσκοι δεξιὰν, τὸν τῶν πάντων αἴτιον εἶναι λέγει Θεὸν καὶ τὴν τοῦ σωτηρίου σταυροῦ δύναμιν· τύχην γὰρ ὀνομάζουσιν Ἑλληνες καὶ τὸν Θεόν. ὅτε δὲ καὶ δόξης ἕνεκα, παρὰ φαῦλον ποιησόμενον τὴν συγγέ-

porro, non solum probatæ, verum etiam suspectæ fidei, nulla iis bene faciendi occasione prætermissa, omnes summopere locupletavit. Hoc igitur loco et ille testatur, Constantinum fuisse fortissimum in præliis, et militandi peritissimum, simul etiam acerrimum in augendo suo imperio, ad hæc munificentissimum æque ac gravitatis vitæ observantem, et eruditæ sapientiæ consultum, atque insuper omnibus exoptatum et peramabilem, cunctisque virtutibus refertum. Ceterum *Gentilis existens* (*Eutropius*) *et alienæ Religionis alumnus*, permiscuit narrationi suæ nonnullas loquendi formulas, quæ quidem secundum rectum sensum sanæ sunt, redolere tamen videntur *amarulentiam ethnicam*; quod quidem ipsius attestationes reddit majori fide dignas, tanquam non superficialias, nec ab amica sententia et lingua profectas. Dum enim ait, fortunam prosperam acta Constantini comitatam esse, idem hoc est ac si dicat, Deum, supremum omnium rerum Auctorem, per potentiam salutaris crucis Christi, Constantinum in rebus gerendis adjuvisse; quoniam Gentiles etiam Deum nomine fortunæ indigitant. Dum porro autem dicit, Constantinum, respectu gloriæ affinitatem nihili

NOTÆ

monio Constantiam Imp. Constantini Magni sororem. *Lambec.*

17 In ed. Sylb. legitur: τῶν φίλων

δὲ, τισὶ μὲν ἡπίσται τινὰς δὲ ἀναμφισβητήτως ἐθεράπευσεν, οὐδεμίαν καταλιπὼν ὑπερβολήν. *Lambec.*

ρειαν, Λικινίῳ τὸν πόλεμον ἐπενεγκεῖν λέγοι, διπλαφρονεῖν ἡμᾶς ἀναγκάζει περὶ αὐτοῦ· ἢ γὰρ ἡγνόησε τὴν οὖσαν αἰτίαν, ὅτι διώκτη γενομένῳ Χριστιανῶν Λικινίῳ τὸν πόλεμον ἐκείνον ἐπήνεγκεν, ἢ γινώσκων, ἐκὼν σεσιώπηκε διὰ τὴν ἔχθραν τὴν ἀπὸ τῆς θρησκείας· οὐ γὰρ ἦν εἰκὸς σιωπᾶν Κωνσταντῖνον, οὕτω περιφανῶς Λικινίου μανέντος κατὰ Χριστιανῶν, ὃ γὰρ ἐνὸν κατασβέσαι ῥαδίως σπινθήρα, μέχρι οὐρανοῦ παραπέμψειν βλαπτούσης φλογὸς κορυφὴν ὑπισχνούμενον, σιωπήσας ἐκὼν, αὐτὸς ἂν εἴη ἀτεχνῶς ὃ τὴν τῆς τοσαύτης φλογὸς μητέρα παρεχόμενος ὕλην.

facientem, Licinio bellum intulisse, ipse nos cogit duplicem de se habere opinionem. Nam aut ignoravit veram belli causam, nempe quod Licinio illud illatum sit tanquam persecutori *Christianorum*, aut si eam novit, de industria reticuit, nempe propter odium religionis Christianæ. Minime enim consentaneum fuisset, Licinio tam manifeste contra *Christianos* furente, Constantinum silere, quippe cum is, qui scintillam aliquam, futuræ suæ noxiæ flammæ apicem ad cælum usque portendere minantem, facile, si velit, potest extinguere, non tamen hoc facit, sed consulto silet, æque sit in culpa, ac si ipse negligentia sua primam tantæ flammæ præbuisset materiam.

Hæc ibi de Eutropio Nicephorus Gregoras; usus, cum ea scriberet, non ipso Eutropii Historiæ Romanæ Breviario Latino, sed ut cuilibet conferenti videre licet, interpolatitia illa metaphrasi Græca Pæanii (sen potius Pæaniæ¹⁸) Sophistæ, quam primus omnium Fridericus Sylburgius in Græco-Latino scriptorum Historiæ Romanæ Syntagmate, Francofurti ad Mœnum A. 1589. in folio impresso, in lucem edidit. Ceterum quandoquidem Nicephorus Gregoras expresse indicat, se ejusdem Eutropii in eadem Oratione jam antea aliquatenus meminisse, libet mihi majoris lucis et confirmationis causa eam quoque mentionem huc apponere. Illa igitur extat folii vigesimi quarti hujus codicis manuscripti pagina prima et secunda his verbis:

NOTE

18 Teste Suida his verbis: Παππίας, *prium*. Hearn. Vid. ad ipsum Pæ-
ἄνομα κύριον, h. e. Pæanius, *nomem pro-* *nium*.

Τῷ γάρ τοι γενναίῳ καὶ θαυμαστῷ Κωνσταντίνῳ πατέρες ἐγένοντο τὰς τοῦ γένους ρίζας ἐκ βασιλικῶν κατάγοντες αἱμάτων, καὶ ἀρετῆς μεταποιούμενοι τῆς βελτίστης· καὶ ἵνα τὰς τῶν ἀκριβέστερον τὰ ἐκείνου γινωσκόντων μαρτυρίας εἰς μέσον ἀγάγωμεν, φησὶν ὁ Σοφὸς¹⁹ Εὐτρόπιος· ὃς Οὐάλεντι μὲν σύγχρονος γεγονώς, "Ελλην δ' ὦν τὴν θρησκείαν, ἔπειτα τὴν ἀρχαίαν Λατινικῇ διαλέκτῳ Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν ἀγώνισμα γλώττης ποιούμενος, τοὺς ἀπὸ Ῥωμύλου διέξεισι Βασιλέας, καὶ Στρατηγούς, καὶ Αὐτοκράτορας, καὶ ὅσοι, μετὰ τὰς Ὑπατικὰς καὶ Δημαρχικὰς ἐξουσίας διαλαχόντες, εἰς Καίσαρας καὶ Αὐγούστους ὅψε τὴν ἡγεμονίαν μετήνεγκαν τῆς ἐπωνυμίας· οὗτος τοίνυν φησὶν, ὡς ὁ τοῦ Κωνσταντίνου πατὴρ Κωνσταντίος, πάσης μέτοχος ὦν ἀρετῆς τε καὶ σωφροσύνης, πάντας παρήει²⁰ τῇ κοινότητι· οἰκεῖν γὰρ ἡγούμενος πλοῦτον τὸν τῶν ὑπηκόων εὐδαιμονίαν,²¹ τὰς μετὰ ἐκείνων συνεκρότει

Huic enim generoso et admirando Constantino parentes fuerunt originem generis ex Imperatorio sanguine ducentes²² atque optimis virtutibus præditi; et, ut eorum, qui ad ipsum pertinentia accuratius noverunt, testimonia in medium producam, ait Eutropius Sophista, (qui, Valenti quidem Synchronus, Gentilis autem religione, eloquentiæ suæ Latino sermone exercendæ materiam sibi sumens antiquam Historiam Romanam, omnes inde a Romulo recenset Reges, Tribunos militares, Dictatores, et quotquot intermediis temporibus consulares atque plebeias nacti potestates, tandem in Cæsares et Augustos Principatum cognominem transtulerunt;) hic igitur ait, quod Constantini pater Constantius, omnis virtutis et prudentiæ particeps, omnes civilitate superaverit. Subditorum enim felicitatem pro divitiis propriis habens,²³ illorum quidem

NOTE

19 Σοφὸς pro Σοφιστής. Vide Suidam in Explicatione vocum Σοφιστής et Σοφὸς, atque S. P. Ludovici Cressollii Theatrum veterum Rhetorum lib. I. cap. 2. et I. II. c. 2.

20 In Sylb. ed. pro παρήει legitur παρελθόν. Lambec.

21 Hæc vox εὐδαιμονίαν deest in edit. Sylb. item paulo post pro τὴν τῶν ὑπηκόων εὐδαιμονίαν, legitur τὸν τῶν ὑπηκόων, scilicet πλοῦτον. Lambec.

22 Verba Eutropii circa finem li-

bri noni, ad quæ Nicephorus Gregoras hic respicit, sunt hæc: *Constantinus per filiam nepos Claudii traditur.* Quæ Prænias Sophista in ed. Sylb. sic vertit: Ἦν δὲ Κωνσταντίος μὲν Κλαυδίου τοῦ βασιλεύσαντος ἀπὸ θυγατρὸς ἔκγονος. Quantum hac in re ab Eutropio et Prænias Trebellius Pollio dissentiat, vide apud ipsum in vita Imp. Claudii II. Lambec.

23 Ipsa Eutropii verba Latina secundum supra citatum antiquum Co-

κτῆσεις, τὰς δ' οἰκείας καὶ βασιλικὰς παρὰ φαῦλον ἐτίθει²⁴ ἄμεινον παρὰ τοῖς ἰδιώταις εἶναι λέγων τοῦ βασιλέως εὐπορίαν ἢ μικρῷ περιε- κλεῖσθαι χωρὶς τῶν βασιλικῶν ταμείων.²⁵

facultatibus applaudebat, peculiares autem et Imperatorias flocci faciebat; quippe dicens, Imperatorias opes melius apud privatos asservari, quam exiguo circumcludi loco Imperialis Æarii.

Hucusque de Eutropio Nicephorus Gregoras. Unde luculenter patet Eutropium hunc, Sophistam Gentilem, qui Imp. Valenti Breviarium Historiæ Romanæ dedicavit, a Joanne Trithemio in Libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, Conrado Gesnero in Bibliotheca Universali, R. P. Antonio Possevino in Apparatu Sacro, et a compluribus aliis, perperam confundi cum Eutropio, Monacho et Presbytero, qui S. Augustini fuit discipulus, et Epistolas duas scripsit consolatorias ad duas sorores, ancillas Christi, quæ ob devotionem pudicitiae, et amorem religionis, a parentibus exhaeredatae fuerant; ut testatur Gennadius Massiliensis in Libro de Scriptoribus, capite quadragesimo nono.

Gesnerus in Bibliotheca, p. 238.

Eutropii insigne volumen, quo Romana historia universa describitur, ex diversorum Auctorum monumentis collecta. Quanto vero major Codicum sinceritas eo tempore fuit, quam est hodie? Itaque non pauca leguntur hic emendatius multo quam in editionibus quorundam historicorum quæ vulgo circumferuntur.

NOTÆ

dicem manuscriptum membranaceum Augustissimæ Bibliothecæ Cæsareæ sunt hæc: 'Constantinus, vir egregius et præstantissimæ civilitatis, divitiis provincialium ac privatorum studens, fisci commoda non admodum affectans, dicensque melius publicas

opes a privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari.' *Lambec.*

24 In ed. Sylb. legitur; παρὰ φαῦλον ἐποιεῖτο' φασὶ γοῦν αὐτὸν λέγειν, ὡς ἄμεινον, &c. *Lambec.*

25 Hæc verba τῶν βασιλικῶν ταμείων sunt in ed. Sylb. *Lambec.*

EUTROPII
B R E V I A R I U M
HISTORIÆ ROMANÆ,
AB URBE CONDITA
AD ANNUM EJUSDEM URBIS
MCXIX.

CODICUM MANU ET TYPIS EXARATORUM, QUI INTER
VV. LL. OCCURRUNT, CATALOGUS.

- Lugd. Bat.* Codex Ms. Leidensis primus.
Lugd. Bat. 2, 3, 4, 5. Mss. quatuor alii Leidenses.
G. Ms. Thom. Galei.
B. Ms. Collegii Balliolensis.
S. Ms. in Seldeni Archivis in Bibliotheca Bodleiana.
M. Ms. in Bibliotheca Collegii Magdalenensis.
LC. Ms. in Bibliotheca Collegii Lincolnensis.
N. Ms. in Bibliotheca Collegii Novi.
L. Ms. inter Codices D. Guil. Laudi in Bibliotheca Bodleiana.
Burd. Burdegalensis Codex, quo Elias Vinetus usus est.
F. vel *Fuld.* Codex Fuldensis, quem Frid. Sylburgius contulit.
HM. Historia Miscella, ex Eutropio, Paulo Diacono, aliisque contexta, quam
inter Scriptores Historiæ Augustæ post alios edidit Gruterus.
Ald. *Utraq.* Editiones Venetæ J. B. Egnatii MDXVI. et MDXXI.
V. vel *Ven.* Editio Veneta ejusdem Egn. MDXX.
Junt. Editio Juntina MDXVII.
P. vel *Paris.* Editio Parisiensis MDXIII.
Bas. Editio Basileensis Gelenii MDXXXII.
E. Editio Elzeviriana.
Vi. Eliæ Vineti Ed. Pictaviensis MDLIII.
Sc. vel *Sch.* Antonii Schonhovii Ed. MDXCIV.
Mer. Editio Merulæ MDXCII.
Vulg. Editiones Eutropii vulgatæ.
Lectiones præcipuæ ex prioribus 3. libris historiæ miscellæ ad Codices col-
latæ in Muratorii scriptoribus rerum Italicarum Tom. 1. *A.* Codex Ambro-
sianus. *H.* Hersfeldensis. Ex edit. C. H. Tzschucke.

DOMINO^a

VALENTI

MAXIMO PERPETUO

AUGUSTO.^b

RES Romanas, ex voluntate mansuetudinis^a tuæ, ab urbe condita ad nostram memoriam, quæ in negotiis vel bellicis vel civilibus eminebant, per ordinem temporum brevi narratione collegi strictim, additis etiam his, quæ in principum^c vita egregia extiterunt; ut^d tranquillitatis tuæ^e

.....

^a Deest M. P. V. Ald. utraque, Junt. ac Bas.—^b Augusto Eutropius. B. S. LC.—^c Principio vita. Lugd. Bat. Vita quoque F. V. V. Par. Aldd. Junt. Bas. Codd. Hearnii. Vitis Sch. et alii quidam.—^d Tit. Lugd. Bat.—^e Tue quo Lugd.

NOTÆ

^a Mansuetudinis] Hic mansuetudinem dicit et infra tranquillitatem. Ut illa tempestate vera illa Romani sanguinis nobilitas pæne exaruerat, ita et sermonem Latinum inceserat turpis illa barbaries, et vere Gothica, quæ postea invaluit magis, ut cum ad Principes scriberent, eos serenitatis, tranquillitatis, mansuetudinis, clementiæ, et æternitatis titulo dishonestarent,

quarum appellationum nullum apud antiquos vestigium. Ex eodem fonte manarunt quæ hodiæque vigent, et cum honore personarum; nam piaculum sit nisi ita loquaris, *Excellentia vestra, Celsitudo, Eminentia, Reverentia vestra*; et ne quid ineptiarum absit, *Dominatio vestra*, quo nihil apud finitimos nostros frequentius, si vel agasonem aliquem aut sulfuratorum

Delph. et Var. Clas.

Eutrop.

D

possit mens divina lætari prius se illustrium virorum facta
in administrando^f imperio secutam, quam cognosceret
lectione.^g

////////

Bat.—*f Administrandum* Lugd. Bat.—*g Eutropius Vic. peculiariter suus* Lugd.
Bat. *Eutropius V. C. peculiariter suus* Sch. Mer. et Helmst. exemplar: sed
Hearnii accuratiores non agnoscunt.

NOTE

propolam alloquantur; et tamen, o dro, et Karolo Magno hujus nominis
saculum insipiens! Nino, Cyro, Alexan- ferculum satis esset. *Pater meus.*

EUTROPII

BREVIARIUM^a

HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER I.

ROMANUM^b imperium, quo^c neque ab exordio ullum^d fere minus,^a neque incrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, a Romulo exordium habet; qui Reæ Silvix^e Vestalis virginis filius,^b et (quantum putatus est^c) Martis, cum Remo fratre uno partu^d editus est. Is, cum inter pastores latrocinaretur,^e octodecim^f annos natus,^f

////////

^a Ita cod. Burdeg. alique; nisi quod in nonnullis sub initium hujus libri in masculina forma scribatur, *Incipit Breviarius Eutropii*: in Lugd. Bat. *Eutropius incipit peculiariter suis*. An hoc respectu Diaconi interpolatoris?—^b *Romanorum* Lugd. Bat. 4.—^c *Quod* Lugd. Bat. 3.—^d *Nullum* Lugd. Bat. 4. et mox pro fere *sive*.—^e *Qui Rheæ Sylviæ Vestalis Virginis filius* N. M. L. G. V. Gr. HM. et Lugd. Bat. 1. *Qui Silvæ Vestalis Virginis filius*. 2. *Qui Reæ Silvæ Vestalis Virginis filius*. 3. *Et Reæ Silvix Vest. Virg. fil.* 4. *Qui Reæ filius Vest. Virg.* 5. *Qui Rææ Iliæ Vestalis Virginis filius* E.—^f *Decimo octavo nativ-*

NOTÆ

^a *Ullum fere minus*] Ideo addit *fere*, quia noverat alia fuisse imperia, ab exordio, Romano etiam imperio minora.

^b *Vestalis virginis filius*] Rheæ Sylviæ, quam alii Iliam dicunt.

^c *Quantum putatus est*] Innuit creditum illud tantum fuisse, et nullis

argumentis confirmatum. Hoc de se mater tantum confessa erat. Vide Florum i. 1.

^d *Uno partu*] *Uno partu cum Remo fratre*, ita enim verba ordinanda sunt.

^e *Latrocinaretur*] Latrocinari non est quod vulgo dicimus *voler*, *brigander*: si ita esset, contrarium plane

urbem exigua^g in Palatino monte constituit, XI. Kal. Maii,^f Olympiadis sextæ anno ^htertio,^h post Trojæ excidium, ut qui plurimum minimumque tradunt, trecentesimoⁱ nonagesimo quarto.ⁱ

2. Condita civitate, quam ex nomine suo Romam^k vocavit,^k hæc^l fere egit. Multitudinem finitimorum^l in ci-

////////

tatis suæ Lugd. Bat. 1. *decem octo annos, &c.* 3.—^g x. Kal. Maias Lugd. Bat. 3. G. B. HM. S. M. LC. x. Kalendas Maii Lugd. 2. 4. 5. x. Kal. Martias V.—^h Olympiadis sextæ anno ccccxviii. post Trojæ excidium Lugd. Bat. 2. 4. Olympiadis sextæ anno III. ccclix. post Trojæ excidium B. Olympiadis sextæ anno cccxix. post Trojæ excidium V. Olympiadis sextæ anno III. ccccix. post Trojæ excidium S. Olympiadis sextæ anno ccccix. post Trojæ excidium M. N. G. Olympiadis sextæ anno quarto quadringentesimo XIX. post. Trojæ excidium HM. In cod. autem N. M. ut et in P. et V. desunt reliqua usque ad finem sectionis.—ⁱ Anno addit Lugd. Bat. Trecentesimo quarto L. LC.—^k Vocavit, a qua et Romanis nomen inditum est, hæc M. B. G. S. HM.

NOTE

scriberet Plutarchus, qui ait Romulum et Remum in raptos et viarum obsessores impetum fecisse, et eorum injuriam finitimis arcuisse. Nimirum *latrocinari* nihil aliud est quam militare, vitam in armis degere. Plant. in Mil. Glor. act. II. sc. ult. ‘An quia latrocinamini, arbitramini, Quid vis licere facere vobis, verbero?’ et Græchus in Nonium: ‘qui apud regem in latrocinio fuisti.’

^f *Octodecim annos natus*] Idem Solinus: ‘Qui [Romulus] auspiciato fundamenta murorum jecit duodeviginti natus annos.’

^g *Urbem exigua*] Romam quadratam intelligit, quæ tamen proprie urbs non erat, sed arx.

^h *Olympiadis sextæ anno tertio*] Id est, paulo plusve minus ante Christum natum 752.: alii hoc referunt ad annum 1. olympiadis VII. alii etiam aliter: audi Solinum: ‘Cincio Romam dnoeciua Olympiade placet conditam: Pictori octava: Nepoti et Lutatii opinionem Eratosthenis et Apollodori comprobantibus, Olympiadis septimæ secundo anno: Pomponio

Attico et M. Tullio, Olympiadis sextæ anno tertio. Collatis igitur nostris et Græcorum temporibus, invenimus incipiente Olympiade septima Romam conditam,’ &c.

ⁱ *Post Trojæ excidium, &c. trecentesimo nonagesimo quarto*] Error est, nam numerus aliquot decadibus amplior esse debet. Sed prisca illa tempora subtiliter et exacte constitui non semper possunt, quod et Eutropius olfecisse videtur, qui dicat, ‘ut qui plurimum minimumque tradunt,’ sunt enim qui plures, sunt etiam qui pauciores; vere tamen Solinus Romam conditam dicit anno post Ilium captum quadringentesimo trigesimo tertio: quod solidis argumentis comprobavit.

Ut qui plurimum minimumque tradunt] Scio hæc verba multis negotium facessere. Subintelligendum est, *ut eos prætereum qui, &c.* Mediam viam ingreditur Eutropius inter eos qui plurimum, et eos qui minimum tradunt.

^k *Quam ex nomine suo Romam*] De Romæ appellatione, vide Festum in Roma, et Plutarchum in vita Romuli.

vitatem recepit:^m centum ex senioribus elegit,[†] quorum consilio omnia ageret;ⁿ quos Senatores nominavit^o propter senectutem.^m Tunc cum uxores ipse et populus suus non haberent,^p invitavit ad spectaculum ludorumⁿ vicinas urbis nationes, atque earum virgines rapuit. Commotis^q bellis propter raptarum injuriam, Cæninenses^o vicit, Antemnates,^p Crustuminos,^q Sabinos, Fidenates,^r Veientes;^s hæc omnia oppida urbem^t cingunt.^r Et cum orta subito tempestate^u

//////////

Lugd. Bat. 2. 3. 4.—^l Hoc Lugd. Bat. 4.—^m Ista multitudinem finitimorum in civitatem recepit Paulo Diacono ascribunt M. et B.—[†] delegit Lugd. Bat. 4. Tzsch. edidit legit.—ⁿ Egit Lugd. Bat. 4.—^o Quos senatores propter senectutem, patres ob similitudinem nominavit M. B. N. S. HM. Lugd. Bat. 2. 4. 5. Sed 3. tantum multitudinem curæ nominavit. ceteris omissis.—^p Haberet Lugd. Bat. 4. qui mox Urbis Romanæ. Vi. habet urbis Romæ.—^q Commoti itaque bellis, Cæninenses videlicet, Antemnates, Crustumii, Sabini, Fidenates, Bidentes, hæc omnia V. Commotis bellis propter, &c. Cæcinenses A. Crustumos, Sabinos, Fidenates, Bizentes, &c. M. B. S. Galei codex hic loci nihil a nostra edit. discrepat, nisi quod Crustulos pro Crustuminos legat. Commotis bellis propter raptarum injuriam, Cæninenses vicit, Antenates, &c. Lugd. Bat. 1. Antenates Crustumios Sabinos, Fidenates, Bizentes. 2. Antemnantes Crustumii Sabini Fidenates, Bigentes 3. Cæninenses Antenates... Bigentes. 4. Bijentes 5.—^r Cingunt. Romulus vero cum apud paludem Capræ nusquam comparuisset, anno regni xxxix. S. N. V. HM. Trigesimo septimo lectionem veram esse, non solum ex Metaphraste, verum etiam ex Dionys. Hal. constat, qui L. II. ἐπὶ τὰ μὲν ἔτη καὶ τριάκοντα regnasse Romu-

NOTÆ

^l Multitudinem finitimorum] Lucum enim inter arcem et Capitolium Asylum fecit, et statim mira vis hominum, Latini Tusque pastores, quidam etiam transmarini, Phryges, qui sub Ænea, Arcades, qui sub Evandro duce influxerant. Ita ex variis quasi elementis congregavit corpus unum.⁷ Florus c. 1.

^m Quos Senatores nominavit propter senectutem] ‘Consilium Reipublicæ penes senes esset, qui ex auctoritate patres, ob ætatem Senatus vocabantur.’ Idem Flor. ibidem.

ⁿ Ludorum] Equestre Neptuni certamen fuit. Consualia vocant, eaque ætate sua celebrata dicit Strabo.

^o Cæninenses] Qui Cæninam urbem incolunt in Latio.

^p Antemnates] In Sabinis 40. stad. ab urbe Roma.

^q Crustuminos] In Latio.

^r Fidenates] In Latio vi. ab urbe milliario.

^s Veientes] Item in Latio xix. mill. ab urbe.

^t Hæc omnia oppida urbem cingunt] Tunc oppida, nunc pagi, xxx. aut xl. a Roma stadiis. Et hunc tradunt eo tempore finem agri Romani fuisse, et hodieque ibi aliisque in locis qui limites sint Sacerdotes sacrificium peragunt, quod Ambarvalia dicitur. Strabo l. v.

^u Et cum orta subito tempestate] ‘Cum ad exercitum recensendum concionem in campo ad capræ paludem haberet, subito coorta tempestas cum magno fragore tonitribusque, tam denso regem operuit nimbo, ut conspectum ejus concioni abstulerit, nec deinde in terris Romulus fuit.’

non comparuisset, anno regni trigesimo septimo^v ad Deos transisse creditus est et consecratus.^{s w} Deinde Romæ per quinos^t dies senatores^x imperaverunt: et his regnantibus annus unus completus est.

3. Postea Numa Pompilius^y rex creatus est: qui bellum quidem nullum gessit; sed non minus civitati, quam Romulus, profuit. Nam et^v leges Romanis,^z moresque constituit; qui consuetudine præliorum jam latrones ac semi-barbari putabantur:^w et annum descripsit, in decem^t menses^a prius^y sine aliqua computatione^z confusum: et infinita

lum tradit. *Romulus vero cum apud paludem capræ nusquam comparuisset, anno regni xxxvii. L. B. 2. et 3. nisi quod hic habeat. A. xxxviii. idemque hoc additamentum agnoscunt 4. et 5. quorum tamen posterior A. habet xxxii. prior pro Capræ Capream.*—^s *Cred. est et cons.* Lugd. Bat. *Creditus est, et Quirini nomine consecratus* M. B. N. G. S. Additamentum autem istud *consecr. est* suspectum est Sylburgio et Cellario. *Ad Deos transisse creditus est, et Quirini nomine consecratus* Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^t *Continuos dies V.*—^v *Delet* Lugd. Bat. 4. et mox et mores exhibet.—^w *Videbantur* Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^x *xii. Menses B.* Sic etiam Livius et Florus.—^y *Prius delet* Lugd. Bat. 3.—^z *Ita Vi. Syll. &c.* Et ne de Latinitate vocis dubites, etiam Plinius ix. 35. *computationem* dixit. At F. P. V. B. S. M. L. G. et LC. et Lugd. Bat.

NOTE

Liv. i. 16.

^v *Anno regni trigesimo septimo*] So-
lin. idem. 'Romulus regnavit annos
septem et triginta.'

^w *Consecratus*] Id est, Inter Deos
relatus, eique templa constructa.

^x *Romæ per quinos dies senatores*] Patres decem decurias fecere singulosque in singulas decurias creavere, qui summæ rei præessent. Decem simul imperitabant. Unus cum insignibus imperii et lictoribus erat. Quinque dierum spatium finiebatur imperium, ac per omnes in urbem ibat, annumque intervallum regni fuit.
Liv. i. 17.

^y *Numa Pompilius*] E Curibus Sabinis oriundus, imperium suscepit anno U. C. 38. ante C. N. 712.

^z *Nam et leges Romanis*] Romulus tamen civibus suis leges posuerat; sed illæ fere omnes eo tantum spec-

tabant, ut Romani pleno sinu manibus domum reportarent; modo belatores præmiatoresque strenui forent, bene erat: sed si verum agnoscere volumus, proprium id unius Numæ decus est. Virgil. de illo: 'Primus qui legibus urbem Fundabit, Curibus parvis, et panpere terra Misus in Imperium magnum.' *Pater meus.*

^a *Annum descripsit in decem menses*] Florus ait annum in xii. menses descriptum. Idem et Livius i. 19. 'Atque omnium priuum ad cursum Lunæ in duodecim menses describit annum, quem (quia triecenos dies singulis mensibus Luna non explet, desuntque dies solido anno, qui solstitiali circumagitur orbe) intercalariis mensibus interponendis ita dispensavit, ut quarto et vigesimo anno ad metam eandem Solis, unde orsi essent, ple-

Romæ sacra^b ac templa constituit. Morbo decessit, quadragésimo^a [et] tertio imperii anno.

4. Huic successit Tullus^b Hostilius.^c Hic bella reparavit;^d Albanos vicit, qui ab urbe Roma xii. milliario sunt:^e Veientes et Fidenates,^e quorum alii^f sexto^d milliario absunt [ab urbe Roma,^e] alii^g octavo decimo, bello superavit: urbem ampliavit, adjecto Cœlio monte.^h Cum triginta^f duobus annis regnasset, fulmine ictus,ⁱ cum domo^g sua arsit.

5. Post hunc Ancus Marcius, Numæ ex filia nepos,^j suscepit imperium.^k Contra Latinos dimicavit:^l Aventinum montem civitati adjecit, et Janiculum:^m apud^h Ostium civitatemⁿ supraⁱ mare sexto decimo milliario ab urbe Roma condidit. Vigésimo^k quarto anno imperii morbo periit.

//////////

2. 3. *supputatione*; E. autem et Lugd. Bat. 1. *disputatione*.—^a *Quadragésimo primo* B. V. G. S. Lugd. Bat. 2. sed 3. pro *Quadragésimo tertio* tantum xii.—

^b *Tullius* B. V. Lugd. Bat. 4.—^c *Al. absunt ab Urbe Romana.* 12. *milliario sunt* A. et H.—^d *Septimo* N. M. B. G. V. Lugd. Bat. 2. *Sex.* 3.—^e *Forsan inclusa verba tollenda, quod proxime affuerant. Neque Metaphrastes agnoscit.*—^f xxxiii. L. C. xxii. Lugd. Bat. 1. *Triginta et duos annos* Lugd. Bat. 2. 3. 4. sed 2. *Qui cum, &c.*—^g *Cum sua familia* Lugd. Bat. 3.—^h Ita in notis Vinetus correxit, suadente *apud* particula. *Apud Hostiam* N. L. Vi. Sch. G. L. C. B. S. Lugd. Bat. 1. minus recte. Hoc enim coloniae nomen fuit, quod cum *apud* non cohæret. *Apud Hostiam* etiam Lugd. Bat. 2. 3. *Deinde Hostiam* 3.—ⁱ *Hæc supra mare* desunt in Lugd. Bat. 3.—^k xxiii. S. N. M. B. Lugd. Bat. 2. 3. 4.

NOTÆ

nis annorum omnium spatiis, dies congruerent.’

^b *Infinita Romæ sacra*] ‘Ille sacra et cærimonias omnemque cultum Deorum immortalium docuit.’ Flor. i. 2.

^c *Tullus Hostilius*] Anno U. C. 81.

^d *Bella reparavit*] A Romulo incepta, et a Numa intermissa.

^e *Veientes et Fidenates*] Illi jam antea a Romulo victi, ut supra vidimus, sed postea a Romanis desciverant. Vide Liv. i. 27.

^f *Quorum alii*] Fidenates.

^g *Alii*] Veientes.

^h *Adjecto Cælio monte*] Liv. i. 30.

‘Cœlius additur urbi mons, et quo frequentius habitaretur, cum sedem Tullius regis caput, ibique deinde habitavit.’

ⁱ *Fulmine ictus*] Aurelius Victor: ‘Et dum Numam Pompilius sacrificiis imitatur, Jovi Elicio litare non potuit, fulmine ictus cum regia conflagravit.’ Ubi vide a me annotata editionis meæ p. 32.

^j *Numæ ex filia nepos*] Ita Livius, Florus, et alii. Plutarch. ex sorore Numæ natum Marcium dicit.

^k *Suscepit imperium*] Ann. mundi 3311. ante Ch. nat. 637. ab U. C. 113.

^l *Contra Latinos dimicavit*] Politorium urbem cepit, eamque postea diruit: eos acie vicit et ingenti præda potitus Romam rediit. Liv. i. c. 33.

^m *Aventinum montem, &c. et Janiculum*] ‘Aventinum et Janiculum montes urbi addidit.’ Victor. Aventinum, propter novam civium multitudinem

6. Deinde regnum Priscus Tarquinius accepit.^o Hic numerum senatorum duplicavit;^p circumⁱ Romæ ædificavit;^q Ludos Romanos^r instituit,^m qui ad nostram memoriam permanent. Vicit idem etiam Sabinos:^s et non parumⁿ agrorum,^t sublatum iisdem, urbis Romæ territorio adjunxit:^u primusque triumphans urbem^v intravit.^u Muros fecit,^v et cloacas;^w Capitolium inchoavit. Trigesimo^o octavo imperii anno per Anci filios^x occisus est,^x regis ejus, cui ipse successerat.

7. Post hunc Serviusⁱ Tullius suscepit imperium,^y geni-

////////

xxxiii. V. *Vigesimo et quarto* Lugd. Bat. 1.—ⁱ *Circulum* Lugd. Bat. 4.—^m *Constituit* V.—ⁿ *Parrum* Lugd. Bat. 1.—^o *Junxit* L. Bat. 1. 2. 3. 4. 5.—^p *Pro urbem* legunt Lugd. Bat. 2. 3. 5. *Romam*.—^q *Cloacas deleto et* L. B. 1.—^r xxxvii. N. xxxvii. M. B. G. HM. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^s *Ab Anci filio* Lugd. Bat. 3. qui mox *ejus* delet.—^t *Transponit hæc* Lugd. Bat. 1. *Servus*

NOTÆ

Janiculum, non inopia loci, sed nequando ea arx hostium esset. Id non muro solum, sed etiam ob commoditatem itineris, ponte sublicio tum primum in Tiberi facto conjungi urbi placuit. Liv.

ⁿ *Ostium civitatem*] 'Ostiam coloniam, maritimis commeatibus opportunam, in ostia Tiberis deduxit.' Victor.

^o *Priscus Tarquinius accepit*] Ann. mundi 3335. ante Ch. n. 613. ab U. C. 138.

^p *Numerum Senatorum duplicavit*] Centum in patres legit, qui deinde minorum gentium sunt appellati. Livius.

^q *Circum Romæ ædificavit*] Circum maximum.

^r *Ludos Romanos*] Ludi Romani magni dicti, quod magnis Diis Jovi, Junoni et Minervæ fierent.

^s *Vicit idem Sabinos*] Tribus præliis cum illis pugnavit. Vide Liv. 1. 36. et 37.

^t *Et non parum agrorum*] Collatia et quicquid circa Collatiam agri erat,

Sabinis ademptum. Liv.

^u *Primusque triumphans urbem intravit*] Atqui jam tertio Romulus triumphaverat. Non potuit igitur primus triumphare Tarquinius, sed hoc ita intelligendum est, nempe Romulum ovantem urbem ingressum, et Tarquinium vere triumphantem, et quadrigis invectum; quare optime Florus, 'Inde,' inquit, 'quod aureo curru quatuor equis triumphatur.'

^v *Muros fecit*] Muro lapideo, cujus exordium bello Sabino turbatum fuerat, post devictos Sabinos urbem cinxit.

^w *Cloacas*] Opus vere regium, in quo naves grandiores ultro citroque libero cursu commeare poterant. Bene illas descripsit Viginereus ad Livium.

^x *Per Anci filios occisus est*] Ejus sceleris ministri duo pastores. Vid. Liv. 1. 40.

^y *Suscepit imperium*] Ann. mundi 3373. ante Ch. nat. 575. ab U. C. 176.

tus ex nobili fœmina: captiva² tamen, et famula.² Hic quoque Sabinos subegit:³ montes tres, Quirinalem, Viminalem, Esquilinum,^b urbi adjunxit; fossas circa murum duxit.² Primus omnium censum² ordinavit,⁴ qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in censum delatis, habuit capitum² LXXXIII.^c millia civium Romanorum, cum his, qui in agris erant. Occisus est² XLV.^a imperii anno, scelere generi sui Tarquinii,^b filii ejus regis, cui ipse successerat; et filia² suæ,^c quam Tarquinius habebat uxorem.

8. Lucius^d Tarquinius Superbus,^g septimus atque ultimus regum, Volscos^e (quæ gens ad Campaniam euntibus

////////

Tullus 2.—^v *Ancilla, regnavitque annis xxxiv. Hic M. N. HM. Ancilla, regnavitque annis xxxiii. Hic E. Ancilla. L. Bat. 1. 5.*—^w *Exciderunt hæ quatuor voces ex L. B. pr. et sec.*—^x *Census G. et mox incogniti erant.*—^y *Capita LXXXII. Lugd. Bat. 2. LXXXIII. 3. 4. sed 5. habita sunt capita LXXXIV. deletio millia. capita LXXX. G. mox virorum pro civium Lugd. Bat. 1. Et sic Livius 1. 44. Capita LXXXVIII. F. V. S. Capita LXXXIII. L.*—^z *Delet est Lugd. Bat. 1.*—^a *XLII. Lugd. Bat. 1. 4. At 3. delet: uti et N. M. LC. S. L. G. V. HM.*—^b *Superbi additur in Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4. 5.*—^c *Pronomen, quod a nostris Mss. abest, additum est ex ed. Vi.*—^d *Lucius dehinc Lugd. Bat. 2. Dehinc Tarquinius 3. omisso Lucius. Addunt invasit imperium iidem Cod.*—^e *Vulscis*

NOTÆ

² *Ex nobili fœmina: captiva]* Ex Ocrisia, quæ in hostium potestatem venerat capto Corniculo. Vide quæ apud Florum olim dicta sunt p. 13.

³ *Sabinos subegit]* Cum Veientibus tamen et Etruscis pugnasse Ser. Tullium tradit Livius.

^b *Quirinalem, Viminalem, Esquilinum]* Victor: 'collem Quirinalem et Viminalem et Esquilias urbi addidit.' Vide ibi notata p. 37.

^c *Fossas circum murum duxit]* 'Aggere, et fossis, et muro circumdat urbem.' Liv.

^d *Primus omnium censum ordinavit]* Censum dicebatur æstimatio bonorum secundum quam tributa solvebantur. Quare Liv. 'Censum,' inquit, 'instituit, rem saluberrimam tanto futuro

imperio, ex quo belli pacisque munia, non viritim, ut ante, sed pro habitu pecuniarum fierent.'

^e *Habuit capitum LXXXIII.]* Livius LXXX. civium millia censa dicit.

^f *Et filia suæ]* Tullia, quæ supra eruentium patrem currum egit, cum in regis domus possessionem acceleraret; postquam virum suum regem salutaverat. Vide Victorem p. 38. et Florum p. 14. ubi vere me legisse arbitror salutarat pro saluaret, quod a Victore ita plane explicatur, et a Festo comprobatur duobus locis, in voce orbis clivus, et in sceleratus vicus.

^g *Lucius Tarquinius Superbus]* Imperium suscepit anno mundi 3417. ante Ch. nat. 531.

non longe ab urbe est) vicit; Gabios civitatem,^h et Suessamⁱ Pometiam^f subegit; cum Tuscis pacem fecit; et templum Jovi^s in Capitolio *ædificavit*.^h Postea Ardeam^k oppugnans, in octavo decimo milliario ab urbeⁱ positam civitatem, imperium perdidit. Nam cum filius ejus, et ipse Tarquinius junior,^l nobilissimam^k scæminam Lucretiam, eandemque pudicissimam, Collatini uxorem, stuprasset, eaque de injuria marito, et patri, et amicis^m quæsta fuisset, in omnium conspectu se occidit. Propter quam causam Brutus, parens et ipseⁿ Tarquinius,^l populum concitavit, et Tarquinio ademuit imperium. Mox exercitus quoque eum, qui civitatem Ardeam cum ipso rege oppugnabat, reliquit: veniensque ad urbem rex portis clausis exclusus est. Cumque imperasset annos viginti^m quinque, cum uxore et liberis suis fugit. Ita Romæ regnatum estⁿ per septem reges annis du-

////////

Lugd. Bat. 1. 2. 5.—^f *Pometiamque* Lugd. Bat. 2. et mox *nono* pro *octavo*.—^g *Joris* Lugd. Bat. 1.—^h Supra cap. 6. ait Priscum Tarquinium Capitolium inchoasse. Hic igitur legendum est *exædificavit*, nisi hoc *ædificavit* interpretis, *absolvit, perfecit*: prout Livius L. 1. c. 53. ‘ædificationem’ pro *exædificationem* posuit.—ⁱ *Roma* inserunt Lugd. Bat. 1. 2. 3. *Romana* 5.—^k Ita interpretes et plerique codd. nostri: edd. vulgg. autem, et Lugd. Bat. 1. *nobilissimam Collatini uxorem stupr.* 2. 3. 4. autem *nobilissimam Collatini uxorem*. 5. *nobilissimam Lucretiam Collatini uxorem*.—^l Ita G. B. S. L. F. et Gr. Sed vulg. *Brutus, parens et ipse Tarquinius*, quasi tres concitatores fuerint, eum verbum *concitavit* non nisi unum admittat. At Lugd. Bat. 1. exhibet *ipsi*, quasi vellet, et *ipsi Tarquinio*; qui quoque proximum et delet. *Tarquinius* Lugd. Bat. 3. 4.—^m xxxv. Lugd. Bat. 3. 4. 5. P. V. B. N. G. xxiv. LC. L. F. Gr. Dionysius Hal. a vulg. non aberrat: sed Lugd. Bat. 2. xxx.—ⁿ *Est* abest a L.

NOTÆ

^h *Gabios civitatem*] Inter Latinam viam et Valeriam in via Prænestina ad xx. ab urbe milliariis.

ⁱ *Suessam Pometiam*] Volscorum caput.

^j *Templum Jovi in Capitolio ædificavit*] Supra c. 6. ait Priscum Tarquinium Capitolium inchoasse. Hic igitur legendum est *exædificavit*, ut optime pater meus, nisi hæc *ædificavit* interpreteris, absolvit, perfecit. De eodem Livius, l. 55. ‘Tarquinius reges ambos, patrem vovisse, filium perfecisse.’ Nam et idem Livius

c. 53. *ædificationem*, pro *exædificatione*, posuit, de eodem loquens; ‘captivam pecuniam in ædificationem ejus templi seposuit.’

^k *Ardeam*] Rutulorum urbem clx. stad. ab urbe.

^l *Et ipse Tarquinius junior*] Nempe dictus. Nam cum filius ejus, qui et ipse Tarquinius dicebatur, &c. Sextum Tarquinium vocat Livius.

^m *Amicis*] Pub. Valeio Volesi filio et L. Junio Bruto. Vide Liv. l. 58.

ⁿ *Brutus, parens et ipse Tarquinius*] Sic scribe, addita virgula, *Brutus,*

centis quadraginta tribus,^o cum adhuc Roma, ubi plurimum, vix usque ad quintum decimum^p milliarius possideret.

9. Hinc Consules cœpere^q pro uno rege^o duo hac causa creari;^p ut, si unus malus esse voluisset, alter eum,^q habens potestatem similem, cœrceret. Et placuit, ne imperium longius, quam annum^r haberent,^s ne per diuturnitatem^r potestatis insolentiores redderentur, sed civiles semper essent,^s qui se post annum scirent futuros^r esse privatos. Fuerunt igitur anno primo, expulsis regibus, coss. L. Junius Brutus, (qui maxime egerat, ut Tarquinius pelleretur^u) et Tarquinius Collatinus, maritus Lucretiæ. Sed Tarquinio Collatino statim sublata dignitas^w est: placuerat enim, ne quisquam^t in urbe maneret,^r qui Tarquinius vocaretur. Ergo,^y accepto

////////

Bat. ccccxiii. Lugd. Bat. 2. cccchi. 5.—^o Regnare duo 5.—^p Creati Lugd. Bat. 1. 2. 3.—^q Alterum hab. Lugd. Bat. 1. Alter vero 2.—^r Annum unum habet Burd. Impressi alii. At Lugd. Bat. 2. annum. Lugd. Bat. 1. 3. 4. amum.—^s Habeant Lugd. Bat. 1.—^t Delent futuros esse Lugd. Bat. 3. 4. 5. sed 2. mox legit probatos.—^u Egerat ut Tarquinius Collatinus maritus Lucretiæ crearetur N. G. M. L. V. Gr.—^w Est dignitas L. Bat. 1. 2. 3.—^x Remaneret. Lugd. Bat. 4. 5.—^y Qui L. Bat. 1.—^z In loco Lugd. Bat. 2. 3.—^a Lucius Valerius

NOTÆ

parens, et ipse Collatinus; atque ita tres erunt. Qui autem parens dicitur, ille est *Spurius Lucretius Tricipitinus*.

^o *Annis ducentis quadraginta tribus*] Ita Solinus. Unum tantum annum addit Livius.

^p *Vix usque ad quintum decimum*] Veientes tamen subegerant, qui decimo octavo ab urbe milliaro positi; sed ii tunc Tarquiniorum partes sequebantur.

^q *Consules cœpere*] Ann. mundi 3442. ante Ch. nat. 506. ab U. C. 245.

^r *Ne per diuturnitatem*] ‘Quippe ex perpetuo annum placuit, ne potestas solitudine vel mora corrumpetur.’ Flor.

^s *Sed civiles semper essent*] Civilis,

et civitas, non est id quod Gallice sonat. Princeps civilis est, qui non tyrannus, non ferox, non impotens est. Contra incivilis ille dicitur, qui cives et populos suos pro belluis habet, &c. quales olim Caligula, Nero, Domitianus, et alia id genus sæculi sui dehonestamenta, pestes, Alastores. Civilis autem princeps est, in quo Vespasianum, Titum, et M. Aurelium Antoninum agnoscas. *Pater meus.*

^t *Placuerat enim, ne quisquam*] ‘Consulis enim alterius quam nihil aliud offenderit, nomen invisum civitati fuit.’ Liv. Alii non propter nomen tantum civitati invisum, sed quod pro filiis sororis Tarquinius in urbem reducere tentantibus deprecatus esset. Plutarch. in Poplicola.

omni patrimonio suo, ex urbe migravit:^u et loco ipsius factus est^a Valerius Publicola consul. Commovit tamen bellum urbi Romæ rex Tarquinius, qui fuerat expulsus: et collectis multis gentibus,^v ut in regnum posset restitui, dimicavit.

10. In prima pugna Brutus consul, et Aruns^b Tarquinii filius, invicem se occiderunt.^w Romani tamen ex ea pugna^x victores recesserunt. Brutum Romanæ matronæ, defensorum pudicitiae suæ, quasi communem patrem, per annum^y luxerunt. Valerius Publicola Sp. Lucretium Tricipitinum collegam sibi fecit, Lucretiæ patrem: quo morbo mortuo, iterum Horatium^c Pulvillum collegam sibi sumpsit.^d Ita primus annus quinque consules^z habuit: cum Tarquinius Collatinus urbe cessisset^e propter nomen, Brutus^f prælio perisset, Sp. Lucretius morbo mortuus esset.

11. Secundo quoque anno iterum Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ei ferente Porsena^g Tusciæ rege: et Romam pæne cepit.^a Veram tum^h quoque victus est. Tertio anno post reges exactos, Tarquinius, cum suscipi non posset in regnum, neque

////////

N. G. M. L. V. Lugd. Bat. 2. 4.—^b Arruns N. M. S. LC. Lugd. Bat. 1. 2.—^c Oratium Lugd. Bat. 1. 3. 4.—^d Suscepit Lugd. Bat. 4.—^e Propter nomen urbe cessisset Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^f In prælio Lugd. Bat. 2. 5.—^g Porsenna Lugd.

NOTÆ

^u *Ex urbe migravit*] Seque Lavinium transtulit. Liv.

^v *Collectis multis gentibus*] Veientibus et Tarquiniensibus.

^w *Invicem se occiderunt*] Eorum pugnam lege apud Livium 11. 6.

^x *Romani tamen ex ea pugna*] Narrat Livius, æquo Marte pugnatum esse, et dextra utrinque corona vicisse; sed, silentio proximæ noctis, ex Sylva Arsia ingentem editam vocem, Sylvani eam vocem creditam, hæc dicta, uno plus Etruscorum cecidisse in acie, vincere bello Romanum. Ita inde abiisse Romanos ut victores,

Etruscos vero pro victis. Idem Plutarch. in Poplicola.

^y *Quasi communem patrem, per annum*] Livius: ‘sed multo majus morti decus publica fuit mæstitia, eo ante omnia insignis, quia matronæ annum ut parentem eum luxerunt.’

^z *Ita primus annus quinque Consules*] Alii tamen Consulatum Pulvilli in sequentem annum deducunt.

^a *Et Romam pæne cepit*] Quippe Janiculum primo impetu ceperat, et Romam quoque cepisset, nisi eum Horatius pro ponte sublicio moratus esset.

ei Porsena, qui pacem cum Romanis fecerat, auxilium præstaret, Tusculum se contulit, quæ civitas non longe ab urbe est : atque ibi per quatuordecim annos^b privatus cum uxore consenuit.^k Quarto anno^c post reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intulissent, victi sunt, et de his triumphatum^l est. Quinto anno, Valerius^d ille Bruti collega, et IV. COS. fataliter^e mortuus est; adeo pauper,^m ut, collatis a populo nummis, sumtum habuerit sepulturæ : quem matronæ, sicutiⁿ Brutum,^f annum^o luxerunt.

12. Nono anno post reges exactos, cum gener Tarquinii, ad injuriam soceri vindicandam, ingentem collegisset exercitum, nova Romæ dignitas est creata,^g quæ Dictatura appellatur,^p major quam^q consulatus.^h Eodem anno etiam

////////

Bat. 2. 4. 5.—^h Tunc Lugd. Bat. 1.—ⁱ Ei abest a L. Bat. 1. et mox leg. præstaret auxilium : et sic 2. 3. qui pro ei legit enim.—^k Sic N. M. I.C. B. L. G. V. F. P. pro Vineti et Lugd. Bat. persenuit.—^l Est triumphatum Lugd. Bat. 1. 4. 5.—^m Pauper factus L. Bat. 1. pro ut 2. ex legit.—ⁿ Sicut Vulg. secuta Lugd. Bat. 1. quod ex sicuti ortum videtur, quemadmodum legunt Codd. 2. 3. 4. 5.—^o Per annum Lugd. Bat. 4. sed 3. delet annum.—^p Appellabatur Lugd.

NOTÆ

^b Atque ibi per quatuordecim annos] Livium potius sequor, qui scribit Tarquinium anno exilii decimo quarto Cumis mortuum, quo se ad Aristodemum Tyrannum contulerat.

^c Quarto anno] ' Consules deinde Marc. Valerius Volusius et P. Postumius Tubertus : eo anno bene pugnatum cum Sabinis : Consules triumpharunt.' Liv. II. 16.

^d Quinto anno, Valerius] Sæpe legitur Lucius Val. Scilicet, Lucium vocat, quem alii Publium. Neque verum est eum in Consulatu decessisse, sed anno sequenti, nempe sexto a pulsus regibus : Liv. II. 16. ' Publius Valerius, omnium consensu, princeps belli pacisque artibus, anno post, Agrippa Menenio, P. Postumio Consulibus, moritur gloria ingenti, copiis familiaribus adeo exiguis, ut funeris sumtus deesset. De publico est elatus.'

^e Fataliter] Id est, fato suo, non properata morte.

^f Quem matronæ, sicuti Brutum] Luxere matronæ ut Brutum, Liv. Vide apud Victorem p. 41.

^g Nova Romæ dignitas est creata] Liv. anno octavo a pulsus regibus Dictatoris creandi mentionem factam dicit, sed nec quo anno, nec quibus Consulibus, nec quis primus creatus sit satis constare, se tamen apud veterimos auctores T. Lartium Dictatorem primum, Spurius Cassium Magistrum equitum creatos invenisse. Eosdem nominat Dionysius, sed eos anno undecimo creatos significat, Coss. T. Lartio Flavo II. et Q. Clælio.

^h Dictatura appellatur, major quam consulatus] Dictator enim omnia suo arbitrio gerebat, nullaque ab ipso provocatio. Dictum enim apud veteres illos Latinos summum imperium

Magister Equitum factus est, qui dictatori obsequeretur. Neque quicquam similis potest dici, quam dictatura antiqua huic imperii potestati,^r quam nunc Tranquillitas vestra habet: maxime cum Augustus quoque^s Octavianus, de quo postea dicemus, et ante eum Caius Cæsar, sub dictaturæ nomine atque honore regnaverit.^t Dictator autem Romæ primus fuit Largius:^v Magister equitum primus Sp.^w Cassius.

13. Sexto decimo annoⁱ post reges exactos, seditionem populus Romæ^r fecit, tanquam a senatu atque^j consulibus^z premeretur. Tum^r et ipse sibi^a Tribunos^k plebis,^b quasi proprios iudices et defensores creavit; per quos contra senatum et consules tutus esse posset.

14. Sequenti anno^l Volsci^c bellum^d reparaverunt, et victi^e acie, etiam Coriolos civitatem, quam habebant optimam, perdidērunt.

15. Octavo decimo anno^m post ejectos^f reges expulsus ex urbeⁿ Quintus^g Marcius, dux Romanorum, qui Coriolos

Bat. 3. est appellata 4.—^q Quam delet Lugd. Bat. 1.—^r Huic imperii potestate L. Bat. 1.—^s Delet quoque Lugd. Bat. 3. mox Octavius.—^t Regnaverunt Lugd. Bat. 1.—^v Ita Codd. Mss. et pleræque edd. Alii Lartius. Largus Lugd. Bat. 2. et A. et H. Larcus 3. 4.—^w Papirius Cassius Lugd. Bat. 1.—^x Romanus L. Bat. 1.—^y A Cons. Lugd. Bat. 2. 3. opprimeretur 2.—^z Cum Lugd. Bat. 2. Tunc 3.—^a Delent sibi Lugd. Bat. 2. 4.—^b Plebi Lugd. Bat. 1.—^c Vulsci Lugd. Bat. 1. 3. 5. Vulsi 2. semper.—^d Addunt vulgo contra Romanos. Sic etiam Lugd. Bat. 2. 3. 4. quæ verba omisimus cum Merula, qui Schonovium secutus est.—^e Victi et capti L. Bat. 1.—^f Post reges ejectos Lugd. Bat. 1. postquam reges ejecti erant ceteri Codd.—^g Alii Quintius, refragantibus Codd.

NOTE

significabat. Virgil. Æneid. vi. 'Hic ego namque tuas sortes arcanæque fata Dicta meæ genti ponam.'

ⁱ Sexto decimo anno] Idem Livius, qui scribit per secessionem plebis Spurium Cassium et Postumium Cominium Consulatum iniisse.

^j Tanquam a Senatu atque Consulibus] Querebatur plebes se tributis et militia premi.

^k Tribunos plebis] C. Licinium et L. Albinum, quibus auxilii latio ad-

versus consules erat.

^l Sequenti anno] Alii tamen Coriolos captos scribunt anno superiori. Et ita Livius II. 33.

^m Octavo decimo anno] M. Minucio et A. Sempronio Coss. Livius II. 34.

ⁿ Expulsus ex urbe] Quod Plebem colere agros juberet, eique post gravissimam annonam frumentum magno pretio curaret, et ut eo malo domita patribus restitueret, quod vi et seditione extorscrat, nempe Tribunos

ceperat, Volscorum civitatem, ad ipsos Volscos contendit^o iratus; et auxilia contra Romanos accepit, Romanosque^h sæpe vicit, usque ad quintum milliariū urbis accessit,^p oppugnaturus etiam patriam,ⁱ legatis, qui pacem petebant, repudiatis,^q nisi ad eum mater Veturia^k et uxor 'Volumnia'^l ex urbe venissent: quarum fletu et deprecatione^m superatus, removit exercitum.^s Atque hic secundus post Tarquinium fuit, qui dux contra patriam suam esset.

16. Cæsone Fabio^t et Tito Virginioⁿ coss. trecenti^o nobiles^{p u} homines, qui ex Fabia^z familia erant,^v contra Veientes bellum soli^r susceperunt, promittentes senatui et populo, per se omne certamen implendum. Itaque profecti omnes nobiles, et qui singuli^w magnorum exercituum ducesⁱ esse

Ms. Martius Lugd. Bat. 1. 4.—^h Romanus Lugd. Bat. 2. 3. Romanosque. Sic Lugd. Bat. 1. 2. 3. sed 4. 5. delent.—ⁱ Alii, ut Lugd. Bat. 1. patriam suam.—^h Veteris Lugd. Bat. 4.—^l Volumnia M. L.C. G. L. Volumnia Lugd. Bat. 2.—^m Precatione L. Bat. 1. 2. quarum ex precatione 3. Fletu delent 2. 3. et mox exercitus exhibent.—ⁿ Gajo Flavio et Lucio Virginio G. M. S. B. N. V. Gajo Flavio et L. V. F. G. Fabio et L. Virginio Lugd. Bat. 1. Gajo Flavio, Lucio Virgilio Liv. Gajo Flavio et Lucio Lugd. Bat. 2. 4. 5. Gajo Flavio et Lucio 3.—^o cccc. S. N. B. Livius ponit cccvi. acti pro ccc. Lugd. Bat. 2.—^p Humiles interserit Lugd. Bat. 1.—^q Flavia Lugd. Bat. 2. Favea 5.—^r Deest soli L.—

NOTE

suos. Vide Liv. II. 34. et notata ad Florum p. 42.

^o Ad ipsos Volscos contendit] 'Dam-natus absens in Volscos exulatum abiit, minitans patriæ, hostisque jam tum spiritus gerens.' Liv. II. 35.

^p Usque ad quintum milliariū Urbis accessit] Multis oppidis captis postremum a Peto ad Urbem ducit, et ad fossas Cluiliæ quinque ab Urbe millia passuum castris positus, populatur inde agrum Romanum. Liv. II. 39.

^q Legatis, qui pacem petebant, repudiatis] Legati primo atrox responsum retulere. Iterum iidem missi non recipiuntur in castra; missi deinde Sacerdotes cum infulis et aliis insignibus, sed nibilo magis quam Legati animum flexere. Livius ibid.

^r Et uxor Volumnia] Duos parvos

ex Marcio ferens filios secum, et matronarum numero comitata. Vide apud Victorem p. 46.

^s Removit exercitum] Annis tantum induciis factis.

^t Cæsone Fabio] Cæso Fabius tunc tertio Consul fuit, anno mundi 3472. ante Ch. Nat. 476. ab U. C. 275. Vide Florum, p. 24.

^u Trecenti nobiles] Sex et trecentos ponit Livius.

^v Ex Fabia familia erant] 'Ibant unius familiæ viribus Veienti populo pestem minitantes.' Sed hic Liv. ut Entrop. familiam dicit pro gente.

^w Omnes nobiles, et qui singuli] Ex Livio: 'Omnes Patricii, omnes unius gentis, quorum neminem ducem sperneret egregius quibuslibet temporibus Senatus.'

deberent, in prælio considerunt.¹ Unus omnino² superfluit ex tanta familia, qui propter ætatem puerilem duci non potuerat³ ad pugnam. Post hæc census in urbe habitus est, et inventa sunt civium capitum cxi. millia cccxix.⁴

17. Sequenti⁵ anno,⁶ cum in Algido^a monte, ab urbe duodecimo ferme⁷ milliario, Romanus⁸ obsideretur exercitus, L. Quintius⁹ Cincinnatus dictator est factus: qui agrum quatuor iugerum^b possidens, manibus suis colebat. Is cum in opere et arans esset inventus, sudore deterso,^c togam prætextam^a accepit, et^d cæsis hostibus^e liberavit exercitum.

18. Anno ccc. et altero ab urbe condita,^f imperium con-

¹ Occiderunt Lugd. Bat. 2. 3.—² Poterat Lugd. Bat. 1. poterit 2.—³ Capita civium cxvii. millia, cccxix. Lugd. Bat. et N. B. Gr. Civium capita centum millia, trecenti, decemnovem F. civium centum decem et octo millia, trecenti decem et novem G. Civium capita cccxix. L. LC. Centum decem et septem millia, trecenti decem et octo H. Inventa sunt cxvii. cccxviii. Lugd. Bat. 2. 4. Inventi sunt civium cccxvii. 3. Inventi sunt civium cxvii. millia xix. 5.—⁴ Tamen inserit Lugd. Bat. 2.—⁵ Fere Lugd. Bat. 2. Milliario ferme 3.—⁶ Magnus Lugd. Bat. 1.—⁷ Quintus Lugd. Bat. 1. 2. 4.—⁸ Prætextatam G. L. B. V. M. P. N. LC. Lugd. Bat. 5. Sed etiam Cicero togam prætextam dixit. testatam Lugd.

NOTE

¹ Unus omnino] Hoc, etiamsi ab aliis omnibus sæpius positum fuerit, falsum est tamen.

² Qui propter ætatem puerilem duci non potuerat] 'Fabii cæsi ad unum omnes, præsidiumque expugnatum. cccvi. periisse satis convenit, unum prope puberem ætate relictum, stirpem genti Fabiæ, dubiisque rebus Populi Romani sæpe domi bellicæ vel maximum futurum auxilium.' Liv. ii. 50. Is erat Fabius Quintus. Liv. iii. 1.

³ Sequenti anno] Certe hic gravissime in tempore peccat Eutropius. Falsum est enim Quintium Cincinnatum Dictatorem creatum sequenti anno post interfectos Fabios: quippe Romanis ea elades accepta anno mundi 3471. Cincinnatus vero cum Volscis et Sabinis pugnavit ann. mundi 3493. ante Ch. Nat. 455. ab

U. C. 296. Coss. L. Minucio et C. Nautio. Vide Liv. iii. 25.

^a In Algido] Algidum, Æquorum oppidum et mons.

^b Qui agrum quatuor iugerum] 'L. Quintius trans Tiberim, contra eum ipsum locum, ubi nunc Navalia sunt, quatuor iugerum colebat agrum, quæ prata Quintia vocantur.' Liv. iii. 26.

^c Sudore deterso] Absterso pulvere et sudore, toga velatus processit. Liv. ibid.

^d Togam prætextam] Cui prætexta erat purpura.

^e Cæsis hostibus] Intra decimum sextum diem. Vide apud Victorem p. 45.

^f Anno ccc. et altero ab urbe condita] Liv. iii. 33. 'Anno trecentesimo altero quam condita Roma erat, iterum mutatur forma Civitatis, ab Consulibus ad Decemviros, quemad-

sulare cessavit, et pro duobus *co*ss. decem facti sunt, qui summam potestatem^g haberent, Decemviri nominati.^e Sed cum primo anno bene egissent, secundo unus ^hex iis^d Appius Claudius Virginii cujusdam, qui honestis jam stipendiisⁱ contra Latinos in monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: quam pater occidit,^j ne stuprum a decemviro sustineret; et regressus ad milites, movit tumultum. Sublata est decemviris^e potestas, ipsique damnati sunt.^k

19. Anno trecentesimo decimo^f quinto^l ab urbe condita, Fidenates contra Romanos rebellaverunt.^g Auxilium præstabant his Veientes, et^h rex Veientium Tolumnius:ⁱ quæ ambæ civitates tam^k vicinæ urbi sunt, ut Fidenæ sexto,^m

////////

Bat. 2.—^b Abest et a L. Bat. 1.—^c Ac Decemviri nominati sunt Lug. Bat. 2. 3.—^d His L. Bat. 1. et 3. qui unus delet.—^e Decemviri Lugd. Bat. 2. 4.—^f cccxii. G. Livius Fidenas contra Romanos rebellasse dicit *co*ss. Mamæro Æmilio, L. Quintio, et L. Julio Julo, anno ab urbe condita cccxvii. ccc. et xv. Lugd. Bat. 1. ccccxv. Reliqui.—^g Bellaverunt L. Bat. 1.—^h Abest et a Lugd. Bat. 1.—ⁱ Tolumnius Lugd. Bat. 1. Tolumnius 3. sed a Tolumnius usque ad octavo desunt in 2. et corrupte in 3. ut Fidenæ ut Venientum Octavo decimo.

NOTE

modum ab Regibus ad Consules venerat, translato imperio.⁷ Romæ regnatum a Regibus annis 243. a Consulibus annis 58.: qui anni superiorem summam efficiunt. Tunc Consules fuere C. Menenius et P. Sestius. Vide Liv. III. 33. et 34.

^g *Qui summam potestatem*] Decimo quoque die jus populo singuli reddebant. Eo die penes Præfectum juris fascēs duodecim erant, Collegis novem singuli accensi apparebant. Liv. ibid.

^h *Secundo unus ex iis*] Vide Liv. III. 35. et 36. Vide et apud Victorem p. 48.

ⁱ *Qui honestis jam stipendiis*] Certe legendum *tum* pro *jam*. Tunc enim in Algido militabat Virginus, et honestum ordinem ducebat. Liv. III. 44.

^j *Quam pater occidit*] Cum Virginus nihil usquam auxilii videret, de-

sertaque præda injuriæ puella staret, secretum et ultimum alloquium ab Appio petivit, tanquam coram ea nutricem percontari vellet, quid hoc rei esset; eaque impetrata venia seducit filiam ac nutricem prope Cloacinæ ad Tabernas, quibus nunc Novis est nomen, atque ibi ab Ianio cultro arrepto: ‘Hoc te uno, quo possum,’ ait, ‘modo, filia, in libertatem vindico.’ Pectus deinde puellæ transfigit. Liv. III. 48.

^k *Ipsique damnati sunt*] Eos aut morte aut exilio punierunt: Appius Claudius in carcere necatus. Victor.

^l *Anno trecentesimo decimo quinto*] A Livio diversus abit. Livius enim Fidenas contra Romanos rebellasse dicit *co*ss. Mamæro Æmilio, L. Quintio, et L. Julio Julo, ann. ab Urbe condita 317.

^m *Ut Fidenæ sexto*] Pro *sexto* vulgo

Veientes' xviii. milliario absint. "Conjunxerunt se" his et Volsci: sed Mamercus Æmilio dictatore,ⁿ et L. Quintio Cincinnato magistro equitum,^o victi, etiam regem perdidērunt. Fidenæ captæ, et^p excisæ.^p

20. Post xx. deinde^q annos^q Veientani rebellaverunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primum eos vicit acie: mox etiam civitatem diu 'obsidens' cepit, antiquissimam Italiæ atque^r ditissimam.^s Post eam cepit^t et Faliscos,^u non minus nobilem civitatem; sed commota est ei invidia,^v quasi prædam male divisisset:^w dam-

—^k Abest tam a Lugd. Bat. 1.—^l Sic N. LC. Burd. et Gr. alii vii. In S. M. et HM. ut *Fidenæ et Veientum* xviii. Vinetus autem pro *Veientes* suspicatur legendum *Veii*. xvi. mill. Lugd. Bat. 1.—^m *Hic conj.* Lugd. Bat. 1.—ⁿ *Sese et* Lugd. Bat. 4.—^o *Alii Marco* mallent, sed perperam.—^p *Fidena capta et excisa* Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^q *Alii xx. inde an.* uti et Lugd. Bat. 5. xx. *deinde a.* Lugd. Bat. 1. *Post vigesimum inde annum* Lugd. Bat. 4.—^r *Veintium* addit Lugd. Bat. 2.—^s Ita P. et V. sed alii, ut et Lugd. Bat. 1. *antiquissimam, Ita-*

NOTE

legitur vii. errore numeri. Lege vi. ut supra c. 4.

ⁿ *Sed Mamercus Æmilio Dictatore, &c.*] Senatus Dictatorem dici Mamercum Æmilium iussit. Is Magistrum equitum ex collegio prioris anni, qui simul Tribuni militum Consulari potestate fuerant, L. Quintium Cincinnatum dignum parente juvenem dixit. Liv. iv. 17.

^o *Magistro equitum*] *Maître de la Cavalerie.*

^p *Fidenæ captæ et excisæ*] Cave credas Fidenas excisas fuisse eodem anno quo Tolumnius victus. Verum est quidem eas excisas Mamercus Æmilio Dictatore, et Lu. Quintio Cincinnato Magistro equitum. Sed illud utique factum est xi. annis post primam ejus Dictaturam, et tunc tertio Dictator creatus Æmilium an. mundi 3526. ante Ch. Nat. 422. ab Urbe condita 429. Vide Livium iv. 32.

^q *Post xx. inde annos*] Verum est post vigesimum annum a Fidenis captis Veientes rebellasse. Sed falsum

est post vigesimum annum Camillum Dictatorem creatum, qui creatus fuit annis xxx. post Fidenas captas, et cum jam Romani Veios per decennium obsedissent.

^r *Civitatem diu obsidens*] Falsum est Camillum diu Veios obsedissee. Sed post Veios diu obsessos accessit Camillus Dictator, et civitatem cepit, &c. Vide Livium v. 19. 20. et 21.

^s *Italiæ atque ditissimam*] 'Veientium quanta res fuerit, indicat decennis obsidio.' Florus. Livius etiam urbem opulentissimam vocat.

^t *Post eam cepit*] Biennio post.

^u *Faliscos*] Quicquid dicant quidam e Veteribus, *Falisci* non urbem significat, sed populum. Urbs dicebatur *Faleii* sen *Falerii*, unde *Falisci*.

^v *Invidia*] Id est, odium.

^w *Quasi prædam male divisisset*] 'Postmodum est crimini datum, quod albis equis triumphasset, et prædam inique divisisset.' Victor. p. 50. Illud accidit xvi. ann. post captos Veios.

natusque ob eam causam[†] et expulsus civitate[†] est.[†] Statim Galli Senones ad urbem venerunt,[†] et victos Romanos undecimo[†] milliaro a Roma apud flumen Alliam[†] secuti, etiam[†] urbem occuparunt:[†] neque defendi quicquam,[†] nisi Capitolium, potuit. Quod cum diu obsedissent, et jam[†] Romani fame laborarent, a Camillo, qui in vicina civitate[†] exulabat, Gallis superventum est, gravissimeque victi sunt. Postea tamen, accepto[†] etiam[†] auro,[†] ne Capitolium obsiderent, recesserunt; sed secutus eos Camillus, ita cecidit,[†] ut et aurum, quod his[†] datum fuerat, et omnia, quæ ceperant,[†] militaria signa[†] revocaret. Ita tertio triumphans urbem ingressus est; et appellatus secundus Romulus;[†] quasi et ipse patriæ conditor.

////////

liæque ditiss.—[†] Et et est delet L. Bat. 1. causam expulsus est civ. 2.—^v XII. Lugd. Bat. 4.—^v Alliam secuti: etiam dimissa Clusis Tuschiæ civitate quam obsidebant cum Brenno rege suo, Romam venerunt, et fere Romanum nomen deleverunt: urbem occuparunt V. Albam Lugd. Bat. 2. Albulam 4. qui secuti delet.—[†] Occupaverunt Lugd. Bat. omnes.—[†] Quo cum diu etiam Romani fame laborarent Lugd. Bat. 2. Quod cum diu etiam Romani laborarent 3. 4. 5.—[†] Etiam a. a. L. Bat. 1.—[†] Auro mille librarum Lugd. Bat. 2. 3. 5. G. N. B. S. V. Livius habet: mille pondo auri l. 5. c. 48.—[†] Occidit Lugd. Bat. 2.—[†] Quod et eis Lugd. Bat. 2. Quod et his 3.—[†] Perceperant Lugd. Bat. 3.—[†] Militari signo Lugd. Bat. 2. et mox revocarit.

NOTÆ

[†] Expulsus civitate est] Ardeam exulatum abiit.

[†] Statim Galli Senones ad Urbem venerunt] Anno post expulsum Camillum.

Galli Senones] Ab Utente flumine usque ad Æsim fines habuere. Supra Umbros.

Apud flumen Alliam] Ad undecimum ab Urbe milliarium Crustumini e montibus ad Tiberim defluit. Livius v. 37.

[†] Neque defendi quicquam] Vide Liv. v. 39. et 40. et Victorem p. 50.

[†] In vicina civitate] Ardea.

[†] Accepto etiam auro] Mille pondo auri. Liv. v. 48.

[†] Et appellatus secundus Romulus] Dictator, recuperata ex hostibus patria, triumphans in Urbem redit: interque jocos militares, quos inconditos jaciunt, Romulus ac parens patriæ, conditorque alter Urbis, haud vanis laudibus appellatur. Liv. v. 49.

EUTROPII

B R E V I A R I U M

HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER II.

ANNO trecentesimo sexagesimo^a quinto ab urbe condita, post captam autem primo, dignitates mutatæ sunt, et^b pro duobus coss., facti^c Tribuni Militares consulari potestate. Hinc^c jam cœpit Romana res crescere.^d Nam Camillus eo anno Volscorum civitatem, quæ per septuaginta annos bellum gesserat,^f vicit; et Æquorum^e urbem,^g et Sutrinorum:^h

////////

^a cccv. Lugd. Bat. 3. ccclxv. 4.—^b Et delet Lugd. Bat. 1.—^c Hic Lugd. Bat. 3.—^d Roma recrescere Lugd. Bat. 4.—^e Eorum Lugd. Bat. 2. Æquimorum

NOTÆ

^c Et pro duobus Coss. facti] Certe hic errat Eutropius, Tribuni enim Militares consulari potestate creati multo ante, ut patet ex Livio et Fastis. Neque etiam annus Urbis 365. post captam Urbem a Gallis primus fuit, Galli enim eam ceperunt anno 366.

^f Quæ per septuaginta annos bellum gesserat] Liv. vi. 2. 'Cum omnem Volscorum agrum depopulatus esset, ad deditionem Volscos LXX. demum anno subegit.' Sed ut ibi optime notavit eruditissimus Sigonius, cum

Volsci bellum renovarint anno Urbis 259. Consulibus Clandio et Servilio, et hoc anno, qui est 367. a Camillo devicti sint, inde sequitur eos per annos centum et septem bellum gessisse, ita ut pro LXX. scribendum videatur CVII.

^g Æquorum urbem] 'Victor ex Volscis in Æquos transiit, et ipsos bellum molientes: exercitum eorum ad Bolas oppressit.' Liv. vi. 2. Æqui supra Volscos et Hernicos.

^h Et Sutrinorum] Cave credas Camillum adversus Sutrinos bellasse.

atque omnes, deletis eorum^f exercitibus, occupavit, et tres simul triumphos egit.ⁱ

2. Titus^g etiam Quintius Cincinnatus Prænestinos,^j qui usque ad urbis Romæ^k portas^h cum bello venerant, persecutus, ad flumen^l Alliamⁱ vicit,^k octo civitates, quæ sub ipsis agebant,^m Romanis adjunxit: ipsum Præneste^l aggressus, in deditionem accepit: quæ omnia ab eo gesta sunt viginti diebus,ⁿ triumphusque ipsi^m decretus.

3. Verumⁿ dignitas Tribunorum militarium non diu perseveravit.^o Nam post aliquantum nullos^o placuit fieri: et quadriennium ita^p in urbe fluxit,^q ut^p potestates ibi majores

////////

5. sed atque pro quas 4.^f omnes, deletis exercitibus 5.—Omnibus deletis earumdem N. M. G. L. F. Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4.—^g Lutius Lugd. Bat. 4.—^h Qui usque ad urbem Romam cum bello Lugd. Bat. 1. Qui usque ad urbem Romæ cum b. 2. Qui usque ad urbis Romæ portas cum bello venerunt 3. cum etiam 4. et 5. agnoscunt.—ⁱ Albulam Lugd. Bat. 3.—^k Vicit viii. civitates, quæ N. M. LC. B. V. S. F. L. P. Vicit vii. civ. quæ G. Gr. Vicit octo civitates Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5. sed 2. mox debebant.—^l Ipsam Prænesten Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4. 5.—^m Ipse Lugd. Bat. 1.—ⁿ Virorum Lugd. Bat. 1.—^o Nulla Lugd. Bat. 5.—^p In urbe ita Lugd. Bat. 1. Quadriennio in urbe ita 2. 3.—^q Fulsit Lugd. Bat.

NOTÆ

Nam contra, Sutrinis opem ferebat, eorumque urbem Sutrium ab Etruscis captam recepit, eisque restituit. Vide Livium vi. 3.

[ⁱ Tres simul triumphos egit] Trium bellorum victor triumphavit.

[^j Prænestinos] Præneste urbs Latii xviii. mil. ab Urbe.

[^k Usque ad urbis Romæ portas] Ad portam Collinam signa intulere. Livius vi. 28.

[^l Ad flumen Alliam] 'Castra hostium haud procul Allia flumine posita. Inde agrum late populates fatalem se urbi Romanæ locum cepisse inter se jactabant.' Idem ibid.

[^m Civitates, quæ sub ipsis agebant] T. Quintius semel acie victor, binis castris hostium, novem oppidis vi captis, Præneste in ditionem accepto, Romam revertit. Idem. Id accidit ann. mundi 3573. ante Ch. Nat. 365. ab U. C. 376.

[ⁿ Viginti diebus] Liv. 'Die vigesima quam creatus erat, Dictatura se abdicavit.' Alii duo de vigesimo. Alii duo et vicesimo. Quod mihi sane non placet.

[^o Non diu perseveravit] Nam tertio anno post captum Præneste, creati Tribuni Plebis.

[^p Et quadriennium ita in Urbe fluxit, ut] Ista multam lucem capere arbitrator ex verbis Livii vi. 35. 'Comitia, præter Ædilium Tribunorumque Plebis, nulla sunt habita. Licinius Sextiusque, Tribuni Plebis relecti, nullos Curules Magistratus creari passi sunt; eaque solitudo Magistratum, et Plebe reficiente duos Tribunos, et his Comitia Tribunorum militum tollentibus, per quinquennium Urbem tenuit.' Ubi Livius quinquennium vere ponit, male Noster quadriennium.

non essent. Resumserunt^r tamen Tribuni militares consulari potestate iterum dignitatem,^s et triennio ^qperseveraverunt.^r Rursus consules facti.

4. L.^v Genucio,^r et^w Q. Servilio coss. mortuus est Camillus: ^ahonor ei secundus^s post Romulum^y delatus est.^r

5. T. Quintius^t dictator^a adversus^b Gallos, qui ad Italiam venerant, missus est. Hi ab urbe quarto^c milliario^u trans Anienem^d fluvium consederant.^e Nobilissimus de senatoribus Juvenis T. Manlius,^f provocantem Gallum, ad singulare certamen progressus,^g occidit: et sublato torque aureo, colloque suo imposito, in perpetuum Torquati^h sibi et posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt: mox per C. Sulpitium^v dictatorem etiam victi. Non multo post a C. Martio^w Tusci victi sunt: VIII.ⁱ millia^x captivorum ex his in triumphum ducti.^k

5.—^r *Ut potestates ita majores non esse præsumpserit. Tamen tribuni militares consulari potestate iterum et dignitate et triennio [ad triennium LC.] perseveraverunt* N. M. LC. L.—^s *Consulari iterum potestatis dignitate* Lugd. Bat. 2. *potestates* 4.—^t *Perseveravere* Lugd. Bat. 4.—^v *Delet L.* Lugd. Bat. 1.—^w *Et delet* Lugd. Bat. 5.—^x *Et addunt* Lugd. Bat. 2. 5.—^y *Post R. secundus* Lugd. Bat. 1.—^z *Ab his verbis ad hæc verba longe inferius M. Emilio Paulo, &c. omnia desiderantur in cod. S.*—^a *Interea addunt* Lugd. Bat. 2. 3.—^b *Adversum* Lugd. Bat. 1.—^c *Quinto* Lugd. Bat. 2.—^d *Aniene* Lugd. Bat. 2.—^e *Consederunt* Lugd. Bat. 5.—^f *Senatoribus juvenis Lucius Mallius G. N. B. V. M. LC. L. In F. item 2. 3. 4. (et Lugd. Bat. 1. ubi Manilius) juvenis additum fuit.*—^g *Ita ex Mss. Lugd. Bat. et Glar. Reliqui omnes p. Gallum ad singulare certamen, congressus, &c.*—^h *Et addunt* Lugd. Bat. 2. 4.—ⁱ *Sic Gr. HM. G. B. Mss. M. Livius. VII. VI. IX. L. P. V. Lugd. Bat. 1. Et VII. 2. VIII. 3. et VIII. 5.*—^k *Ducti delet* Lugd. Bat. 1. *Deducta* 2. 4. *Ducta* 3. 5.—^l *Delent a* Lugd.

NOTÆ

^a *Triennio perseveraverunt*] Verum est. Neque tamen statim Consules creati: ad Tribunos Plebis res rediit; anno post creati iterum Tribuni Militares; anno sequenti Consules facti.

^r *L. Genucio*] Anno mundi 3588. ante Ch. Nat. 360.

^s *Honor ei secundus*] ‘Dignusque habitus quem secundum a Romulo conditorem urbis Romanæ ferrent.’ Livius VII. 1.

^t *T. Quintius*] Hic est T. Quintius Pennus Dictator creatus anno mundi

3593. ante Ch. Nat. 355.

^u *Hi ab urbe quarto milliario*] ‘Eo certe anno Galli ad tertium lapidem Salaria via trans pontem Anienis castra habuere.’ Liv. VII. 10.

^v *Mox per C. Sulpitium*] Ann. mundi 3596. ante Ch. Nat. 352. Vide Livium VII. 12.

^w *Non multo post a C. Martio*] Bien- nio post C. Martins Rutilus adversus Etruscos Dictator creatus.

^x *VIII. Millia*] Alii VII. millia: at octo millia ponit Livius, VII. 17.

6. Census iterum habitus est. Et cum Latini,^r qui a^r Romanis subacti erant, milites præstare nollent,^m ex Romanis tantum tirones lectiⁿ sunt, factæque legiones decem:^z qui modus sexaginta, vel amplius, armatorum millia efficiebat.^o Parvis adhuc Romanis rebus,^a tanta tamen in re militari virtus erat. Quæ cum profectæ^p essent adversus Gallos, duce L. Furio,^q quidam ex Gallis unum ex Romanis, qui esset optimus, provocavit. Tum se M. Valerius^b tribunus militum obtulit; et, cum processisset armatus, corvus ei supra dextrum brachium sedit.^c Mox commissa adversus Gallum pugna, idem corvus alis et unguibus Galli oculos^d verberavit,^r ne rectum posset aspicere. Ita a tribuno Va-

////////

Bat. 2. 4.—^m *Milites non præstarent, ex Romanis tantum sexaginta vel ampl. G.*
 —ⁿ *Tironibus electi milites sunt* Lugd. Bat. 2. 4. sed is *milites* non agnoscit.—
^o *Effiebat* Lugd. Bat. 1.—^p *Qui...profecti* Lugd. Bat. 2. et mox *duce Luce*.—
^q *Tusco Camillo V. Furio Camillo M.* et in plerisque edd. *Camillo* deest in L. C. N. B. L. P. L. Bat. 2. 3. 4. nec expressit Gr.—^r *Verberabat* Lugd. Bat. 2.

NOTÆ

^r *Castra quoque nec opinato aggressus [Marcius] cepit, et octo millibus hostium captis, ceteris aut cæsis, aut ex agro Romano fugatis, sine auctoritate Patrum, populi jussu triumphavit.*

^r *Et cum Latini, &c.]* Livius VII. 25. ‘Concilia Latinorum ad lucum Ferentinæ habita, responsumque hand ambiguum imperantibus milites Romanis datum, absisterent imperare iis quorum auxilio egerent. Latinos pro sua libertate potius quam pro alieno imperio laturos arma.’

^z *Factæque legiones decem]* Fallitur; nondum enim ea tempestate legio Romana sex millibus hominum constabat; sed miror ita errasse Eutropium, cum expresse Livius ita de eadem re VII. 25. ‘Ubique non urbana tantum, sed etiam agresti juventute decem legiones scriptæ dicuntur, quaternum millium et ducenorum peditum, equitumque trecenorum.’

^a *Parvis adhuc Romanis rebus]* Miratur, tam parvis rebus Romanis, tam magnum tamen exercitum colligi potuisse. Ita etiam Livius qui superioribus verbis a me allatis subjungit; ‘quem nunc novum exercitum, si qua externa vis ingruat, hæ vires populi Romani, quas vix terrarum capit orbis, contractæ in unum laud facile efficiant; adeo in quæ laboramus sola crevimus, divitias, luxuriamque.’

^b *Tum se Marcus Valerius]* Marcum vocant Livius et Victor. Lucium Florus.

^c *Corvus ei supra dextrum brachium sedit]* Atqui ei in pugna dextro brachio maxime opus erat. Verisimilius Livius et Victor, qui corvum illum in Valerii galea consedissee dicunt. Liv. VII. 26. Victor pag. 55.

^d *Alis et unguibus Galli oculos]* Sic Noctua Turni cum Ænea dimicantis et ora et clypeum verberavit. Virgil.

lerio interfectus, non solum victoriam ei sed etiam nomen dedit.⁴ Nam postea idem Corvus⁵ est dictus.⁴ Ac propter hoc meritum, annorum trium et viginti cos. est factus.

7. Latini, qui noluerant^w milites dare, hoc quoque a Romanis exigere^r coeperunt, ut unus consul^f ex eorum,^y alter ex Romanorum populo crearetur. Quod cum esset negatum, bellum contra eos susceptum est, et ingenti pugna superati sunt:[§] ac de his perdomitis triumphatum est. Statuæ consulibus^h ob meritum victoriæ in Rostris positæ sunt. [Eo anno etiam Alexandria ab Alexandro Macedone condita est.[§]]

8. Jam Romani potentes esse coeperunt. Bellum enim in centesimo et tricesimo^b fere milliario ab urbe apud Samnitas gerebatur;ⁱ qui medii sunt inter Picenum, Campaniam,^j et Apuliam. Lucius^c Papirius Cursor^k cum honore

////////

mox possit 1.—[§] Hoc ex Mss. Alii: *ita ut, &c. dederit. Ita a Marco Valerio Tribuno* 2. et mox *cognomentum dedit.*—^t Appellatus Lugd. Bat. 3.—^w Ita Lugd. Bat. 1. 3. et Ed. Fab. Alii quidam *noluerunt*: uti Lugd. Bat. 2.—^x *Exire* Lugd. Bat. 1.—^y *Numero* addit Lugd. Bat. 2.—^z *Inclusa* desunt in Vi. N. M. &c. et videri possunt a P. Diacono superaddita. Sed habent F. B. LC. L. V. E. Lugd. Bat. Mss. et Metaphrastes.—^a Ab initio capitis usque ad *in centesimo* delet Lugd. Bat. 3. *ceperant* legit 5.—^b *In centesimo ferme et tric.* &c. Lugd. Bat. 1. qui mox *fere* delet.—^c *Lucius* deest F. Gr. Lugd. Bat. 1.—

NOTÆ

Æn. XII. 'Turni se pestis ad ora Fertque refertque sonans, clypeumque everberat.'

^e *Nam postea idem Corvus* [Dictator [Manlius Torquatus] Consularia Comitia habuit, æmulumque decoris sui absentem Marcum Valerium Corvum, (id enim illi deinde cognominis fuit) summo favore populi, tres et viginti natum annos Consulem renuntiavit.] Livius VII. 26. Ubi, ut vides, ipse Valerius non *Corvinus*, sed *Corvus* dictus recte, et ita in tabulis Capitolinis. Ut enim *Albus, Rufus, Crassus, Luscus, Longus*, cognomina primum inventa sunt, postea autem *Albini, Rufini, Crassini, Lusini, Longini* subsecuta, sic qui primus cognomen hoc tulit *Corvus*, posterì *Corvini*

appellati.

^f *Ut unus consul*] Hoc petierunt Latini ann. mundi 3614. ante Ch. Nat. 334. ab U. C. 417. Coss. T. Manlio Torquato III. et P. Decio Mure. Vide Liv. VIII. 4. 5. et Florum lib. I. cap. 14.

[§] *Ingenti pugna superati sunt*] Ad radices Vesuvii montis.

^h *Statuæ consulibus*] Hic mihi Eutropii fides suspecta.

ⁱ *Apud Samnitas gerebatur*] Cum Samnitibus enim bellum geritum est ann. mundi 3611. ante Ch. Nat. 337. ab U. C. 414. Vide Florum I. 16.

^j *Qui medii inter Picenum, Campaniam*] Nota situm, in hodiernis enim nostris tabulis aliter paulo res est, quippe Samnium inter Apuliam et

dictatoris ad id bellum profectus est. Qui cum Romam^l redisset,^d Q. Fabio Maximo,^e magistro equitum, quem apud exercitum reliquit, præcepit, ne se absente pugnaret. Ille, occasione reperta, felicissime dimicavit, et Samnitas dele-
vit.^m Ob quam rem a dictatore capitis^f damnatus, quod se vetante pugnasset,^g ingenti favore militum et populiⁿ libera-
tus est: tanta Papirio seditione commota, ut pæne^h ipse interficeretur.

9. Postea^o Samnitis Romanos,ⁱ T. Veturio et Postumio
coss. (apud Furculas Caudinas angustiis locorum conclu-
sos) ingenti dedecore^k vicerunt,^p et sub jugum^q miserunt.^l
Pax tamen a Senatu^r et populo soluta est, quæ cum ipsis
propter necessitatem facta fuerat. Postea Samnites^m victiⁿ

////////

^d *Resedisset* Lugd. Bat. 1.—^e *Maximo deest* L. LC.—^f *Capite* Lugd. Bat. 3. 5.
—^g *Qui ing.* Lugd. Bat. 2.—^h *Delet pæne* Lugd. Bat. 3.—ⁱ *Delet Romanos*
Lugd. Bat. 2.—^k *Postumio COSS. apud Caudinas Furculas angustiis locorum*
conclusos ingenti, &c. G. N. B. V. HM. Lugd. Bat. 4. *Postumio Coss. apud Cau-*
dinas furculas angustiis locorum Romanos conclusos, &c. Lugd. Bat. 2. 3. 5. sed 3.
decere pro dedecore.—^l *Desunt hæc sub jugum miserunt* E. P. V. Mer. *Sub*
jugo miserunt Lugd. Bat. 1. 4. (sed pr. delet præcedens *et*) et quidem Cella-
rio glossema videtur.—^m *Posteriore siquidem anno, jubente Senatu, pax cum*

NOTÆ

Campaniam interjacet, sed Picenum
longe dissitum. Videlicet tunc tem-
poris alii fines regionibus illis consti-
tuti, ut ex Strabone notum est, et
ipsum etiam Samnium latius. Sam-
nites a Sabinis orti.

^k *Lucius Papirius Cursor*] Ann.
mundi 3628. ante Ch. Nat. 320. ab
U. C. 431. Coss. L. Furio Camillo
III. et D. Junio Bruto. Longe cla-
rissimus bello ea tempestate Dicta-
tor creatus L. Papirius Cursor, a
quo Q. Fabius Maximus Rullianus
Magister equitum est dictus. Livius
VIII. 29.

^l *Cum Romam redisset*] Ad auspi-
cia repetenda.

^m *Samnitas delevit*] Viginti millia
hostium cæsa ea die traduntur. Li-
vius.

ⁿ *Ingenti favore militum et populi*]
Bene, res enim a militibus ad popu-
lum delata, et quod Dictator militum
precibus negaverat, Fabii veniam po-
pulo Romano concessit.

^o *Postea*] Triennio post. Livius
IX. 1.

^p *Ingenti dedecore vicerunt*] Ad fur-
cas Caudinas juxta Aufidum fluvium,
in Apulia.

^q *Sub jugum miserunt*] Jugum fie-
bat hastis duabus humi defixis, et
super eas una deligata, sub quam
transibant victi. Primi itaque Con-
sules prope seminudi sub jugum mis-
si, tum deinceps singulæ legiones.
Livius.

^r *Pax tamen a Senatu*] Deditione
Consulum, qui injussu populi pacem
fecerant. Adi Liv. IX. 7. et 8.

sunt a L. Papirio consule :³ septem millia eorum^o sub jugum^t missa.^p Papirius de Samnitibus triumphavit. Eo tempore^u Appius Claudius censor aquam Claudiam^q induxit,^v et viam Appiam stravit. Samnites, reparato bello, Q. Fabium Maximum vicerunt,^w tribus millibus hominum occisis. Postea cum pater ei^r Fabius Maximus legatus^r datus fuisset, et Samnitas vicit, et plurima eorum oppida cepit. Deinde P.^t Cornelius Rufinus,^x Manius^p Curius

////////

Samnitibus firmata soluta est. Luciusque Papirius COS. adversus eos directus est. Congressi itaque Samnites cum Papirio superati sunt, quorum septem millibus sub jugo missis Papirius de Samn. B. V. L. B. 5. qui reliqua usque ad postea Samnites delet.—ⁿ Superati Lugd. Bat. 5.—^o Deest eorum in Lugd. Bat. 5.—^p Quorum septem millibus sub jugum missis Lugd. Bat. 3. 2. et mox eodem.—^q Romæ addit Lugd. Bat. 2.—^r Fjus Alii, uti et Lugd. Bat. 4. 5.—^s Sic codd. plerique. Lugd. Bat. 1. legatus ei datus f. Alii: legatus datus fuisset. Sic Lugd. Bat. 3. illi datus 2. 4.—^t Post Cornelium Lugd. Bat. 1.—^u Lugd. Bat. 1.

NOTE

³ *A L. Papirio consule*] Scribit Livius obscurum esse Papirius ne Cursor eo anno Consul fuerit, an Magister equitum, Lucio Cornelio Dictatore. Adi illum ix. 15.

^t *Septem millia eorum sub jugum*] Septem millia militum sub jugum missi, prædaque ingens Luceriæ capta, receptis omnibus signis armisque quæ ad Caudium amiserant, et, quod omnia superabat gaudia, equitibus recuperatis, quos pignora pacis custodiendos Luceriam Samnites dederant. Ipse Pontius Herennii filius Samnitium imperator, ut expiaret Consulum ignominiam, sub jugum cum ceteris est missus. Livius, ibidem.

^u *Eo tempore*] VIII. annis post Papirii de Samnitibus triumphum. Coss. M. Valerio Maximo et Decio Mure.

^v *Aquam Claudiam induxit*] Censura clara eo anno Appii Claudii et C. Plantii fuit. Memoria tamen felicioris ad posterum nomen Appii, quod viam munivit et aquam in Urbem induxit eaque unus perfecit. Liv. ix. 29. Via a porta Capena usque ad Capuam munita, Aqua ab Ani-

ene in Urbem deducta.

^w *Quintum Fabium Maximum vicerunt*] Hoc fortasse referendum ad annum mundi 3637. ante Ch. Nat. 311. Coss. L. Papirio Cursore iv. et Q. Publio Philone iv. Tunc enim ad Lautulas ancipiti prælio dimicatum scribit Livius. Non eadem, non fugam alterius partis, sed noctem incertos victi victoresne essent, diremisse; additque idem Livius se invenisse apud quosdam adversam eam pugnam Romanis fuisse, atque in ea cecidisse Q. Aulium Magistrum equitum, et eos auctores hic sequutus Eutropius. Verum ex Livii Epitome, et ex tabulis Capitolinis invenio Quintum Fabium Maximum Gurgitem male cum Samnitibus pugnasse 21. anno post, nempe anno mundi 3658. et cum Senatus de removendo eo ab exercitu cogitaret, Fabius Maximus pater hanc ignominiam sibi et filio deprecatur, seque filio legatum iterum pollicitus est, et postea ejus Consulibus opera filius adutus, cæcis Samnitibus triumphavit.

^x *Deinde P. Cornelius Rufinus, &c.*] Ann. mundi 3660. ante Ch. Nat. 288.

Dentatus, ambo coss. contra Samnitas missi, ingentibus præliis eos confecere.^w Tum bellum cum Samnitibus per annos novem et^y XL.^z actum sustulerunt;^y neque ullus hostis^z fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem^a magis fatigaverit.^b

10. Interjectis aliquot annis,^z iterum se Gallorum copiae, contra Romanos, Tuscis Samnitibusque junxerunt: sed cum Romam tenderent, a^c Cn. Cornelio^a Dolabella^d cos. deletæ^e sunt.

11. Eodem tempore^b Tarentinis, qui jam in ultima Italia^f sunt, bellum indictum^g est quia^h legatis Romanorum^c injuriam fecissent. Hi Pyrrhum, Epiri regem, contra Romanos auxilium^x poposcerunt, qui ex genere Achillis^d originem trahebat. Isⁱ mox ad Italiam venit, tumque primum Romani cum transmarino hoste dimicaverunt. Missus est contra cum consul P. Valerius^e Lævinus,^k qui cum explo-

abest. M. L. Bat. 4. Marcus B. M. N. F. V. L. Bat. 2. 3. 5. Gr. HM. Sed Manium verum esse Curii prænomen tradunt Sigonius et Panvinus.—^w *Conficere* Lugd. Bat. 1. *conficerunt* 5.—^x XLVIII. L. LC. Lugd. Bat. 1. 2.—^y *Straverunt* L. B. 2. *sublatum est* Lugd. Bat. 4. 5. *subactum est* 3.—^z *Hostium* Lugd. Bat. 5.—^a *Facultatem* Lugd. Bat. 2.—^b *Fatigavisset* Lugd. Bat. 5.—^c *Delent a* Lugd. Bat. 4. 5.—^d *Dolabello* G. L.—^e *Delicti* Lugd. Bat. 1.—^f *In ultima Italiæ provincia* Lugd. Bat. 2. *sunt pro siti* in 5.—^g *Inductum* Lugd. Bat. 1.—^h *Quare* Lugd. Bat. 1.—^x *auxilio* A.—ⁱ *Hic* Lugd. Bat. 1. *Hic autem* 2.—

NOTÆ

ab U. C. 463.

^y *Per annos novem et quadraginta*] Bellum enim Samniticum exarsit ann. mundi 3611. Coss. M. Valerio Corvo III. et A. Cornelio Cosso. Liv. x. 31. Vide Florum i. 16.

^z *Interjectis aliquot annis*] VII. anno post confectum Samniticum bellum.

^a *A Cn. Cornelio Dolabella*] Flor. i. 13. 'Omnes reliquias eorum in Etruria ad lacum Vadimonis Dolabella delevit, ne quis extaret in ea gente, qui incensam a se Romanam urbem gloriaretur.'

^b *Eodem tempore*] Secundo anno post deletos Gallos. Coss. L. Æmilio Barbula et Q. Martio Philippo.

^c *Quia legatis Romanorum*] L. Valerius cum classe applicabat Tarentum, tanquam ad sociam urbem et amicam. Tarentini hostem rati emicant, Valerium occidunt. Romani Posthumium legatum mittunt, ut injuriam Valerio factam expostularet, Tarentini legatum irrident, lotio aspergunt. Vide Florum i. 18.

^d *Qui ex genere Achillis*] Paterno genere ab Achille, materno ab Hercule oriundus. Victor, p. 60. Pyrrhus Æacida et Phthiæ filius. Phthia ejus mater e Menone Thessalo nata. Vide Plutarch. in Pyrrho.

^e *P. Valerius Lævinus*] Ann. mundi 3670. ante Ch. Nat. 278.

ratores Pyrrhi cepisset, jussit eos per castra duci,^f ostendi omnem exercitum, tumque^l dimitti, ut renuntiarent Pyrrho, quaecumque^m a Romanis agerentur. Commissa mox pugna,^g cum jamⁿ Pyrrhus fugeret, elephantorum auxilio vicit: quos^o incognitos^h Romani expaverunt: sed nox prælio finem dedit. Lævinus tamen per noctem fugit, Pyrrhus Romanos mille octingentos cepit, eosque^p summo honore tractavit; occisos sepelivit.^q Quos cum adverso^r vulnere et truci vultu, etiam mortuos jacere vidisset, tulisse ad coelum manus dicitur, cum hac voce: 'se^s totius orbis dominum esse potuisse,^t si tales sibi milites contigissent.'

12. Postea^v Pyrrhus junctis^w sibi Samnitibus, Lucanis,^j Brutiisque,^x Romam perrexit, omnia ferro ignique^y vastavit. Campaniam depopulatus^z est; atque ad^a Præneste venit, milliario ab urbe octavodecimo. Mox terrore exercitus,^b qui cum consule^k sequebatur, in Campaniam se recepit. Legati ad Pyrrhum de redimendis^c captivis missi,^d ab eo honorifice suscepti sunt:^e captivos sine pretio Ro-

////////

^k Contra eum missus est P. Valerius Lævinus consul Lugd. Bat. 2.—^l Omnemque exercitum eis ostendi et sic dimitti Lugd. Bat. 2.—^m Alii: quæ cum Romanis: et sic L. B. 1. 3. 5.—ⁿ Jam illico Pyrrh. V. cum tamen Lugd. Bat. 1.—^o Quia Lugd. Bat. 2.—^p Et eos Lugd. Bat. 2. 4. 5. et summo 3.—^q Occisosque sepeliri jussit Lugd. Bat. 2.—^r Atro Lugd. Bat. 1.—^s Delet se Lugd. Bat. 3. totius orbis dominum se 2.—^t Abest potuisse a Lugd. Bat. 1.—^v Post id Lugd. Bat. 3. 4. post idem tempus 2.—^w Coniunctis Lugd. Bat. 2. 3. 4.—^x Briciisque G. B. M. Britiniisque N. Briotiis Lugd. Bat. 1. Britiisque 2. Brutiniisque 4.—^y Igneque Lugd. Bat. 1.—^z Vastans Campaniam populatus est Lugd. Bat. 2. rastabat 5. populatus etiam 3. 5.—^a Ad delet Lugd. Bat. 2. Prænestem 4.—^b Percussus ab exercitu Lugd. Bat. 2. percussus exercitus 4.—^c Redimendis deest L. Brd.—^d Deest Lugd. Bat. 1. missi.—^e Et addit Lugd. Bat. 4.—^f Est, ut de-

NOTÆ

^f Jussit per castra duci] Plutarchus et alii narrant, Pyrrhum non per exploratores suos quæ in castris Romanorum agerentur cognovisse; sed illum ipsum e ripa fluminis Siris omnia oculis suis hausisse.

^g Commissa mox pugna] Apud Heracleam et Campaniæ fluvium Sirin. Vide Florum p. 37. et Victorem p. 61.

^h Quos incognitos] Elephantorum

novitate turbati Romani. Victor.

ⁱ Se totius orbis] 'Ego,' inquit, 'talibus viris brevi orbem terrarum subigere potuissem.' Victor.

^j Lucanis, Brutiisque] Lucani et Brutii, a Samnitibus orti, a Silari fluvio usque ad fretum Siculum siti.

^k Cum consule] Consulem hic Lævinum intelligendum puto.

mam misit. Unum ex legatis Romanorum Fabricium¹ sic admiratus est,^f ut, cum eum pauperem esse cognovisset, quarta parte^g regni promissa,^m sollicitare voluerit, ut ad se transiret; contentusque a Fabricio^h est. Quareⁱ cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione^k teneretur, legatum misit, qui pacem æquis conditionibus peteret,^l præcipuum virum, Cineamⁿ nomine; ita ut Pyrrhus partem Italiæ,^o quam jam^m armis occupaverat, obtineret.

13. Pax displicuit:^p remandatumque Pyrrho a senatu est,ⁿ eum cum Romanis, nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. Tum Romani jusserunt^q captivos^o omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, quod armati capi^p potuissent: nec^r ante eos ad veterem statum^r reverti,

//////////

sunt Lugd. Bat. 1. ut deest 2. 3. 4. 5.—^g Ut quartam partem Lugd. Bat. 1. ut quarta 2. 4. et quarta 3.—^h Est a Fabr. Lugd. Bat. 1. 4. que delet 2.—ⁱ Ob qua cum Pyrrhus legatos Romanorum ingenti admiratione teneret, legatum G. ob cum Lugd. Bat. 2. Excidit forte quam rem. cujus vestigium invenitur in 4. Ob quam cum 5. sed 3. et 5. ob que quum.—^k Romanorum admiratione ingenti Lugd. Bat. 1.—^l Petierit Lugd. Bat. 1. et mox Cyneam L. Bat. 2.—^m In Lugd. B. 1.—ⁿ Rem. Pyrr. est a S. Lugd. Bat. 3. remandatum Pyrrho a Senatu, eum 4.—^o Omnes captivos Lugd. B. 1.—^p Quod armati capi potuissent G. M. N. B. V. E. Lugd. Bat. 3. quod armati capti fuissent L. Bat. 1. qui armati capi pot.

NOTÆ

¹ Fabricium] Qui sequenti anno Consul fuit.

^m Quarta parte regni promissa] Quarta regni parte promissa sollicitari non poterat. Victor.

ⁿ Cineam] Thessalum hominem in aula Pyrrhi præcipuum, eloquentia præcipue valebat, ita ut sæpe diceret Pyrrhus Cineam plures eloquentia sua urbes cepisse, quam ipse armis ceperat. Plutarchus hanc Cineæ legationem recte ante Fabricii legationem ponit. Sed monendum est hoc nomen per *y* scribi debere, ita enim Pausanias: et origo vocis notissima a galea scilicet, quam Græci *κυνέην* dicunt.

^o Partem Italiæ] Nescio unde istæc Eutropius. Reliqui enim scriptores tradunt Cyneam a Romanis tantum

petiisse, ut captivos absque pretio reciperent, Pyrrhi opera ad subigendam totam Italiam uterentur, et Tarentinis ignoscerent.

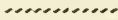
^p Pax displicuit] In eam inclinabant multi Senatores, sed dissuasit Appius Claudius.

^q Tum Romani jusserunt captivos] Hujus Edicti nullum alibi vestigium video. Narrat enim Plutarchus, Pyrrhum ea conditione captivos Roman misisse, ut, si pax non conveniret, ad se peractis Saturnalibus redirent; et statim omnes rediisse, cum Senatus mortem indixisset, si quis aliter faceret. Sed fortasse hic loquitur Eutropius de captivis, quos Pyrrhus reddidit, postquam ei insidias a medico structas Fabricius patefecit.

^r Ad veterem statum] Civium Ro-

quam si binorum^r hostium occisorum spolia retulissent. Ita^r legatus Pyrrhi reversus est. A quo cum quæreret Pyrrhus, 'qualem Romam comperisset;' Cineas dixit, 'regum se patriam vidisse:^s scilicet tales illic fere omnes,' qualis unus Pyrrhus apud Epirum et reliquam Græciam putaretur.' Missi sunt contra Pyrrhum duces^v P. Sulpicius^t et Decius Mus^w consules. Certamine commisso Pyrrhus vulneratus^u est, elephantis interfecti, xx. millia cæsa^r hostium, et ex Romanis tantum quinque millia.^y Pyrrhus Tarentum^r fugatus.^v

14. Interjecto anno, contra Pyrrhum^a Fabricius est missus, qui prius inter legatos sollicitari non potuerat,^b quarta regni parte promissa. Tum, cum vicina castra ipse et rex haberent,^c medicus Pyrrhi ad eum nocte^d venit,^w promittens veneno^e Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur; quem Fabricius vinctum reduci iussit ad dominum, Pyrrho-

2. et 5. qui cum armati capi pot. 4.—^q Negantes Lugd. Bat. 5.—^r Sabinorum hostium Sch. et Lugd. Bat. Sibi binorum hostium Mer. Rectius novorum L. B. 2. 3. 4. ut ex Metaphraste patet.—^s Itaque Lugd. Bat. 2. et mox cum quæreret Rex.—^t Scilicet illic fere omnes esse Lugd. Bat. 2. 4. 5. scilicet tales illic fere omnes esse 3.—^v Ducem V. Lugd. Bat. 4.—^w Mus deest LC. G. B. V. N. M. L. Vi. Fr. F. Nummus Lugd. Bat. 1. Mammius E. male. Vide Pighii Annal. T. 1. p. 434. Deest etiam Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^x Hostium cæsa Lugd. Bat. 2. 4. xx. cæsi 5.—^y Millia delent Lugd. Bat. 4. 5.—^z Pyrrhus tamen fugatus F. Pyrrhus Tarentum fugatus in plerisque libris impressis et Mss. ut Lugd. Bat. 1. 4. 5. et sic Metaphrastes: fugatur Lugd. Bat. 2.—^a Quem Lugd. Bat. 2.—^b Quædam Editt. poterat: ut et Mss. Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^c Haberet Lugd. Bat. 1. 3.—^d Transponit Lugd. Bat. 1. noctu ad eum venit. Ad Fabri-

NOTÆ

manorum scilicet.

^s Regum se patriam vidisse] Aliter Florus p. 39. 'Urbem templum sibi visam, Senatam regum concessum.'

^t P. Sulpicius, &c.] Secundam cum Pyrrho pugnam his Consulibus tribuunt Cicero, Zonaras, Epitome Livii: ex Plutarcho, Floro, et aliis certum est, his Consulibus tantum legationes ultro citroque missas, et secundam pugnam anno sequenti ad Asculum commissam, Coss. C. Fabricio II. et Quinto Æmilio Papo II.

anno mundi 3673. ante Ch. Nat. 276.

^u Pyrrhus vulneratus] 'Humero saucius.' Florus. Plutarchus brachio vulneratum dicit, qui hanc pugnam aliter narrat.

^v Pyrrhus Tarentum fugatus] Hæc et sequentia ad verbum Victor, p. 61. et 62.

^w Medicus Pyrrhi ad eum nocte venit] Ita Florus et Victor. Plutarchus vero narrat medicum cum Fabricio per epistolam egisse.

que dici, quæ contra caput ejus medicus spopondisset.^f Tunc rex admiratus eum,^g dixisse fertur: 'Ille est Fabricius, qui difficilior ab honestate, quam sol a cursu suo averti potest.' Tunc rex ad^h Siciliam profectus ^xest:ⁱ Fabricius, victis Samnitibus et Lucanis,^k triumphavit. Coss.^j deinde^l Curius^m Dentatus et Cornelius Lentulus adversumⁿ Pyrrhum missi sunt. Curius contra eum^z pugnavit,^o exercitum ejus cecidit, ipsum Tarentum fugavit, castra cepit. Ea die cæsa^p hostium XXIII. millia. Curius^q in consulatu triumphavit: primus Romam elephantos^a quatuor duxit.^r Pyrrhus etiam^s a Tarento mox recessit, et apud Argos,^b Græciæ civitatem, occisus est.

15. C. Fabio Licino, et C. Claudio^c Caninaⁱ coss. anno

//////////

cium 2.—^e Se addunt Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—^f Sibique dici qualia contra caput ejus spopondisset tunc Lugd. Bat. 2. P. d. q. circa caput 3. Tum rex 1. 4.—^g Delent eum Lugd. Bat. 1. 3.—^h In Mss. Lugd. Bat. 2. 3. contra morem Eutropii.—ⁱ Est delet Lugd. Bat. 4.—^k Victis Luc. et Samn. Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4.—^l Consules vero Lugd. Bat. 2. Dein 3.—^m Manius Cur. in vulg. edd. Marc. Cur. Gr. M. Cur. Lugd. Bat. 1.—ⁿ Adversus Lugd. Bat. 2. 4.—^o Et Curius contra eum pugnavit; et exercitus, &c. Lugd. Bat. 1. Curius contra eum exercitum ejus, ipsumque 3.—^p Cæsa delet Lugd. Bat. 3. cæsi legit 5. Sed millia 4. 5. respuunt.—^q Vulgo Dentatus Curius.—^r Adduxit Lugd. Bat. 2.—^s Etiam non agnoscit Lugd. Bat. 3.—^t Gallio F. Licinio, C. Claudio Cinna Cons. G. Gajo F. Licinio, G. Caninio Cons. M. Gajo F. L. C. Claud. Canino Cons. I. C. F. V. C. F. Luscino, C. Cl. Canina Conf. HM. C. Fabio Licinio et Claudio Canina Lugd. Bat. 1. Fabio Lucinio et Claudio Canina 4. C. Fabio Licinio C. Claudia Canina 5. C. Fab. Lucinio Gajo Cl. Canina 2. C. Flaminio Lucinio, C.

NOTE

^x Tunc rex ad Siciliam profectus est] Ut Syracusanis opem ferret.

^j Coss. deinde] Tertio anno post pugnam ad Asculum.

^z Curius contra eum pugnavit] In Lucania.

^a Primus Romam elephantos] Florus de triumpho Curii: 'Sed nihil libentius Populus Romanus aspexit, quam illas, quas timuerat, cum turribus suis belluas; quæ non sine sensu captivitatis, summissis cervicibus, victores equos sequebantur.'

^b Et apud Argos] Saxo de muris a fœmina, cujus filium occisurus erat,

jactato occisus est. Vide apud Plutarch. Argos in Peloponneso.

^c C. Fabio Licino, et C. Claudio Canina] Vulgo, C. Fabricio Luscino, C. Claudio Cinna. Sed falsum est annum ab Urbe condita CCCCLXI. hos Consules habuisse. Hic gravissimum errorem esse existimo, qui sic corrigendus: Caio Fabio Luscino, C. Claudio Canina Consulibus anno Urbis conditæ CCCCLXXX. Ita enim ex Fastis verum est. Et circa illa tempora cum Ptolemæo Ægypti rege societatem junctam scribit Epitome Livii.

urbis conditæ cccclxi.^v legati Alexandrini,^w a Ptolemæo missi, Romam venire:^x et a Romanis amicitiam, quam petierant, obtinuerunt.

16. Quinto Ogulnio,^d C.^y Fabio Pictore coss. Picentes^e bellum commovere, et ab insequentibus coss. P. Sempronio, Appio Claudio, victi sunt; et de his triumphatum est. Conditæ a Romanis civitates, Ariminum^f in Gallia, et Beneventum^g in Samnio.

17. M.^b Atilio Regulo,^h L. Junio^c Liboneⁱ coss. Sallentinis^j in Apulia^d bellum iudictum^e est: captique sunt cum civitate^f simul^k Brundusini,^g et de his^h triumphatum est.

18. Anno cccclxxvii.ⁱ cum jam clarum urbis Romæ nomen esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant.

////////

Cl. Caunia 3.—^v Sic Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4. 5. alii cccclxxx.—^w *Alexandri* Lugd. Bat. 1.—^x *Venire* Lugd. Bat. 1. et mox *petierat. petiverant* 2.—^y *Qu. Gulone, Fabio Pictore* G. B. V. L. Bat. 2. 3. 4. *Quinto Culone, Fab. Pict.* 5. *Qu. Gallinio, Gajo, &c.* L. N. LC. Q. *Gulinio, &c.* F. *Culnio* Lugd. Bat. 1. Ex Mss. itaque hic et superius reposita vera est lectio.—^z A *Picentes* usque ad *P. Sempronio* omnia desunt Lugd. Bat. 2.—^a *Ariminus* LC. G. B. N. M. L. Lugd. Bat. 1. 3. 4. Gr. *conditæ sunt* Lugd. Bat. 2.—^b *M.* deest in Lugd. Bat. 1. 2. 4.—^c *Junio* deest B. *Julio* G. N. 1. Lugd. Bat. 2. 3. 5. *Juloli* 4. Vide Annot.—^d Desunt V. in *Appulia* legit Lugd. Bat. 2.—^e *Iudictum* Lugd. Bat. 4.—^f *Cum civitate* desunt G. et Lugd. Bat. 4.—^g *Brundisini* Lugd. Bat. 1. 2. sed. 1. proximum et delet.—^h *His iterum (denuo Romæ* Lugd. Bat. 2.) *triumphatum est* Fr. Vi. Vide Annot.—ⁱ *Ab urbe condita* addit Lugd. Bat. 4.—

NOTÆ

^d *Quinto Ogulnio*] Sæpe legitur *Quintio Gulone*: sed hunc *Q. Ogulnium* vocant Fasti, ejusque Consulatum notant ann. mundi 3681. ante Ch. Nat. 267. ab U. C. 484.

^e *Picentes*] Eorum regio *Picenum* intra Umbriam et littus Adriaticum; hodie *la Marche d'Ancone* est; et alterum *Picenum* post Campanos ad mare Tyrrenum, avulsa particula quædam eorum, qui ad mare Adriaticum incolunt a Romanis illic traducta ad Pæstanum sinum. De prioribus hic loquitur Eutropius. Vide Flor. p. 40.

^f *Ariminum*] Supra Umbriam ad littus Adriaticum.

^g *Beneventum*] Prius dictum *Maleventum*, sed ob obscenitatem nomen immutatum.

^h *Marco Atilio Regulo*] Anno sequenti post devictos Picentes. Vide Florum p. 41.

ⁱ *L. Junio Libone*] *Julium* vocant Fasti.

^j *Sallentinis*] Ad Iapigium promontorium. Salentini Cretensium coloni.

^k *Simul Brundusini*] Brundusinos a Salentiniis diversos facit, quippe eos Calabriae tribuit, Brundusium tamen Salentinorum caput vocat Florus.

^l *Anno cccclxxvii*] In numero erratum esse oportet. Primus annus belli Punici fuit 489. Coss. Appio

Ut igitur cognosceretur, quæ copiæ Romanorum essent, census est habitus; ^kinventa sunt civium capita^m CCXCII. millia CCCXXXIV.^l quanquam a condita urbe nunquam bella^m cessassent. Et contra Afros bellum susceptum est primum, Appio Claudio, Q. Fulvioⁿ coss. In Sicilia^o contra eos pugnatum est, et Appius Claudius de Afris et rege Sicilia^p Hieroneⁿ triumphavit.

19. Insequenti anno,^q Valerio Marco et Otacilio^r coss. in Sicilia a Romanis res magnæ gestæ sunt. Tauromenitani,^o Catanenses,^s et præterea^t quinquaginta civitates^p in fidem ^vacceptæ sunt. Tertio anno^q in Sicilia contra Hieronem^w bellum patratum^x est. ^yIs cum omni nobilitate Syracusanorum pacem a Romanis impetravit, deditque argenti talenta^z ducenta.^r Afri in Sicilia victi sunt, et de his secundo^a Romæ triumphatum est.

20. Quinto anno belli Punici,^s quod contra Afros agebatur, primum Romani C.^t Duillio^b et^c Cn. Cornelio Asina^d

////////

^k Tum addunt Lugd. Bat. 1. 3. 4. tunc 2. mox civium delet 1.—^l CCCXXXIII. G. Lugd. Bat. 1. et in quibusd. edd. capita CCXCII. milia et CCCXXXIII. Lugd. Bat. 2. capita LXXXII. deleto millia 5.—^m Bello Lugd. Bat. 1. 4. belli 3. Mox et deest in 2.—ⁿ Fabio B.—^o A Romanis addit Lugd. Bat. 3. Pro contra 2. legit erga.—^p Scilicet Lugd. Bat. 1.—^q Anno abest a L. Bat. 1.—^r Atacilio M. B. N. Octacilio Lugd. Bat. 1.—^s Catinenses Lugd. Bat. 5.—^t Præter hos Lugd. Bat. 2.—^v In fide Lugd. Bat. 1. in fide accipiunt 2.—^w Hieronem regem Siculorum bel. L. G. B. N. LC. V. Fr. Vin. Regem Sicilianum bellum Lugd. Bat. 5. Hieronem regem Siculorum bel. præper. Lugd. Bat. 3.—^x Præparatum Lugd. Bat. 2.—^y Sed addit Lugd. Bat. 2.—^z Ducenta talenta Lugd. Bat. 1. 2.—^a Denno Lugd. Bat. 2.—^b Duellio V. N. B. L. LC. Lugd. Bat. 1. Duillo Lugd. Bat. 2. 3. Diulio 4.—^c Et delet Lugd. Bat. 4.—^d Asena Lugd. Bat. 1.

NOTÆ

Claudio et Q. Fulvio.

^m *Inventa sunt civium capita*] De-sunt cx. Ex tabulis Capitolinis, quæ 292221. ponunt. Tunc conditum lustrum 35.

ⁿ *Et rege Sicilia Hierone*] Syracusis regnabat. Primo anno belli victus. Vide Florum 48.

^o *Tauromenitani, Catanenses*] Taurominium et Catana Siciliae urbes in littore Eoo.

^p *Quinquaginta civitates*] Civitates Delph. et Var. Clus.

plusquam sexaginta, alii.

^q *Tertio anno*] Immo hoc superioribus Consulibus factum Scriptores consentiunt.

^r *Deditque argenti talenta ducenta*] Mira locutio, subintelligendum *pon-do*. Ita enim loquebantur. Ducenta talenta efficiunt 120000. aureos.

^s *Quinto anno belli Punici*] Hunc ab incepto bello quartum potius dicas.

^t *C. Duillio*] Duillio Cornelio-que Consulibus, etiam mari congredi

Eutrop.

F

coss. in mari dimicaverunt, paratis navibus rostratis, quas Liburnas^u vocant.^e Consul Cornelius fraude deceptus^v est. Duillius,^f commisso prælio, Carthaginiensium^g ducem^w vicit, XXXI.^h naves cepit,^x XIV.^j mersit, VII.^k millia hostium cepit, III.^l millia occidit: neque ulla victoria Romanis gratior fuit, quod invicti terra, jam etiam mari plurimum possent.^m C. Aquilio Floro,^y L. Scipione co. Scipio Corsicam et Sardiniam vastavit,ⁿ multa millia inde captivorum abduxit,^o triumphum egit.

21. L. Manlio^p Volsone,^q M. Atilio Regulo^z co. bellum^r in Africam^s translatum est: contra Hamilcarem, Carthaginiensium^t ducem, in mari pugnatum, victusque^v est.^w Nam perditis LXIV.^x navibus,^a retro se recepit:^y Romani XXII.^b amiserunt. Sed cum in Africam transissent, primam Clypeam^c Africæ civitatem in deditionem^a acceperunt. Con-

—^e Vocarunt Lugd. Bat. 3.—^f Duillus Lugd. Bat. 2. 3. ubique.—^g Kartaginiensium Lugd. Bat. 3. *Cartagincnsium* 1. 2.—^h xxx. E. et Lugd. Bat. 1. Vide Annot.—ⁱ xiii. HM.—^k Alii viii.—^l iii. Lugd. Bat. 4. *milia* addunt 1. 2.—^m Possint L. B. 1.—ⁿ Vicit L. LC. Vi.—^o Abduxit L. Bat.—^p Mallio L. B. 2. 4. 5.—^q Vulsone L. B. 1. 4. *Vulscone* 2.—^r Bellum delet L. B. 5.—^s Africa L. B. 4.—^t *Carthagincnsium* L. B. 1. semper.—^v Victus L. B. 2.—^w *Amilcar* addit L. B. 2.—^x LXIII. tantum ponit Polybins, et Lugd. Bat. 1. LXIV. 4.—^y *Suscepit* L. B. 4.—^z XXIV. Polyb. xx. LC. I. xxi. Lugd. Bat.—^a *Ditionem*

NOTÆ

ausus est.^y Florus.

^u Quas Liburnas vocant] A Liburnis populis in Illyrico.

^v Fraude deceptus] Ab Annibale seniore evoratus, tanquam in colloquium, per fraudem capitur.

^w Carthaginiensium ducem] Annibalem.

^x XXXI. naves cepit] Victor, 'xxx. naves cepit, xiii. mersit.' Columna rostrata a Ciacconio suppleta: TRIGINTAQVE NAVES CEPIT CUM SOCHIS SEPTEM, REMOSQUE DUCIS QUINREMOSQUE TRIREMOSQUE, NAVES XX. DEPRESSIT. Ita edidit Ciacconius, Polybium secutus, qui omnes naves, quas hoc prælio Carthaginienses amiserunt, quinquaginta fuisse, atque ex

ipsis xxx. captas tradit: unde suspicatur etiam vir doctissimus, et hic et apud Victorem pro XIII. sive XIV. scriptum fuisse XIX.

^y Caio Aquilio Floro] Anno mundi 3691. ante Ch. Nat. 257. ab U. C. 493.

^z L. Manlio Volsone et M. Atilio Regulo] 'Marco Atilio Regulo jam in Africam navigabat bellum.' Flor. ann. ab U. C. 496.

^a LXIV. navibus] Sexaginta tres ponit tantum Polyb.

^b XXII.] Polyb. XXIV.

^c Primam Clypeam] 'Prima belli præmium fuit civitas Clypea.' Flor. Clypea hodie Zafaran.

sules usque ad Carthaginem processerunt: multisque vastatis Manlius^b victor Romam rediit, et XXVI.^c millia captivorum^d reduxit.^e Atilius^f Regulus in Africa remansit. Is contra Afros aciem instruxit: contra tres Carthaginiensium^d duces^g dimicans victor fuit: XVIII.^h millia hostium cecidit, quinque millia cum XVIII.ⁱ elephantis^e cepit: LXXIV.^k civitates in fidem accepit. Tum victi^l Carthaginienses^m pacem a Romanis petierunt:^f quam cumⁿ Regulus nollet nisi durissimis conditionibus dare, Afri^o auxilium a Lacedæmoniis petierunt: et duce Xanthippo, qui a Lacedæmoniis missus fuerat,^p Romanorum dux Regulus victus est ultima perniciæ. Nam duo millia tantum^q ex omni Romano exercitu refugerunt;^r quingenti cum imperatore Regulo capti^s sunt: XXX. millia occisi:^t Regulus ipse in catenas conjectus.^v

22. M. Æmilio Paulo,^g Servio^w Fulvio^x Nobiliore^y coss.^z ambo Romani consules ad^a Africam profecti sunt cum trecentarum navium classe:^b primum Afros navali certamine

////////

Lugd. Bat. 1. dedicationem 2. semper.—^b Mallius L. B. 2. 4. 5.—^c CCXXVI. L. B. 1. sed 4. delet millia et mox.—^d Captivorum cum ingentibus spoliis red. V. HM.—^e Duxit Lugd. Bat.—^f Sic L. B. 2. Alii et Vulg. Atilius.—^g Duces Asdrubales duos et Amilcarem V. HM.—^h XX. LC. vi. Lugd. Bat. 1. XVII. 4. decem et octo 3. et mox.—ⁱ Alii perperam VIII. Et sic cod. Fuld. XVII. L. B. 2.—^k LXXXIII. Lugd. Bat. Fr. VI. LXXXII. HM. In V. voces istæ, LXXIV. civitates in fidem accepit, desiderantur.—^l Viginti L. B. 3.—^m Carthaginiensium L. B. 1. semper. Kartaginiensium 3. ubique.—ⁿ Quod L. B. 3.—^o Per Africam L. Bat. 1. a Lac. aux. L. B. 4.—^p Et Dux adhuc et rex Xantippus: qui a Lacedæmoniis missus illi præfuit bello, cujus et victor fuit: Romanorum dux Regulus victus est V. et a duce L. B. 2. 4.—^q Tantum hominum L. Bat. 1.—^r Refugerunt deest F. At. remanserunt.—^s Quingenti capti Lugd. B. 1. Quingenti 3. G. B. N. M. F. V. Gr. HM. Et sic Polyb. Sed hinc usque ad XXX. millia delet L. B. 4. vulg. quindecim millia...capta.—^t Occisa Lugd. B. 1. et 4. Occisa Xanthippus illico ex Africa migravit in Græciam, Reg. V.—^u Conjicitur L. B. 2.—^w Æmilius Paulus, Servus Fulvius L. B. 2.—^x Fulvio L. B. 4.—^y Nobiliores L. B. 2.—^z Romanis addit L. B. 2.—^a Delent hic ad L. Bat. 1. et Ed. A. F.—^b In quibusd. Mss. et impressis: classe Clypeam petunt, et contra Carthaginiensium.

NOTÆ

^a Tres Carthaginiensium duces] Hannibalem, Hannonem, et Amilcarem vel Asdrubalem.

^e Cum XVIII. elephantis] Alii VIII.

^f Pacem a Romanis petierunt] Quidam aiunt ab ipso Regulo pacem eis

oblatam, ne alius in ejus belli gloriam veniret, sed ob duriores conditiones repudiatam.

^g Marco Æmilio Paulo] Anno mundi 3696, ante Ch. Nat. 252. ab U. C. 498.

superant. Æmilius consul civ.^c naves hostium demersit:^h xxx. cum pugnatoribus cepit: xv.^d millia hostium aut occidit, aut cepit; militem suum^e ingenti præda ditavit. Et subacta Africa tum fuisset, nisi tanta fames fuisset,^f ut diutius expectare exercitus^g non posset. Consules cum victriciⁱ classe redeuntes, circa Siciliam naufragium passi sunt: et tanta tempestas fuit, ut ex quadringentis sexagintaⁱ quatuor navibus,ⁱ octoginta^t servari vix^t potuerint. Neque ullo tempore tanta maritima tempestas audita est. Romani tamen statim^m ducentasⁿ naves reparaverunt, neque in aliquo animus his infractus fuit.^k

23. Cn. Servilius Cæpio et C. Sempronius^o Blæsus^p coss. cum ducentis sexaginta^q navibus ad^r Africam profecti sunt: aliquot civitates ceperunt: prædam ingentem reducentes^s naufragium passi sunt.^t Itaque cum continuæ calamitates Romanis displicerent, decrevit Senatus, ut a maritimis^v præliis recederetur, et tantum sexaginta naves ad præsidium Italiæ salvæ essent.

24. L. Cæcilio Metello,^m C. Furio Pacillo^w coss. Metel-

////////

ses venerunt.—^c ciii. Lugd. Bat. 1. c. et iii. 4. 5.—^d Quintum decimum L. B. 2. quinque S. B.—^e Milites suos L. B. 4.—^f Quod tanta fames erat L. Bat. 1. nisi quasi 2. nisi quod erat 4. 5.—^g Exercitus expectari L. B. 4.—^h Victrice L. B. 1.—ⁱ lxxxiv. navibus LC. LX. navibus S. G. B. V. HM. lxi. navibus N. M. cccclx. navibus L. B. 4. sed 2. et 5. delent sexaginta.—^k xc. G. octuaginta L. B. 4.—^t Vix delent L. B. 1. 2. 4.—^m Statim delet L. B. 4.—ⁿ Et naves pro ducentas L. Bat. 1.—^o Servius V. Serv. Cæp. C. Semp. deleto et L. B. 2. Cæpio et Semp. 4. Cæpioque Sem. 5. Scipio 3.—^p Blæsus L. B. 1.—^q lxi. L. B. 5.—^r Hic τὸ ad nonnulli iterum delent, ut L. B. 1.—^s Redeuntes L. B. 4.—^t Sunt circa Palinurum Promontorium. Itaque V. HM.—^v Marinis

NOTÆ

^h civ. naves hostium demersit] Quidam tradunt eum centum quatuordecim naves cepisse. Vide infra.

ⁱ Ut ex quadringentis sexaginta] Supra dicit Consules cum trecentarum navium classe in Africam navigasse, et in pugna 30. tantum cepisse: unde igitur hic in reditu quadringentæ illæ sexaginta quatuor?

^j Romani tamen statim] Eodem anno, etsi aliis Consulibus.

^k Infractus fuit] Hic infractus nil aliud significat quam fractus, ut apud Virgilium: 'Torpent infractæ ad prælia vires.' Et alibi, quod notandum.

^l Cnæus Servilius Cæpio] Anno ab U. C. 499.

^m Lucio Cæcilio Metello] Hi Consules in Siciliam proficiscuntur A. U. C. 592. verum nihil eo anno ausi sunt, sed anno sequenti Metellus Procon-

lus in Sicilia^a Afrorum ducem, cum cxxx.^y elephantis et magnis copiis venientem,^z superavit,^a xx.^b millia hostium cecidit,^c xxvi.^d elephantos^e cepit, reliquos errantes per Numidas,ⁿ quos in auxilium habebat, collegit, et Romam deduxit ingenti pompa, cum cxxx.^f elephantorum numerus omnia itinera compleret. Post hæc mala Carthaginenses Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, ut Romam proficisceretur, et pacem a Romanis obtineret, ac permutationem captivorum faceret.

25. Ille Romam cum venisset,^g inductus in senatum, nihil quasi Romanus egit:^o dixitque, ‘se ex illa die, qua in potestatem Afrorum venisset, Romanum^k esse desiisse.’^p Itaque et uxorem a complexuⁱ removit,^q et Romanis^k suasit, ne pax cum Pœnis fieret. ‘Illos enim fractos tot casibus,^r spem nullam habere: se^l tanti non esse, ut tot millia captivorum propter unum se, et senem, et paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderentur.’^m Itaque obtinuit: nam Afros pacem petentes nullus admisit: ipse Carthaginem rediit: offerentibusqueⁿ Romanis, ut eum^o Romæ tenerent, negavit se in ea urbe^p mansurum, in qua, postquam Afris servierat, dignitatem honesti civis habere non posset. Re-

////////

L. B. 3. et mox *recederent*.—^w Vulg. *Placido*, nti et L. B. 2. 3.—^x *Siciliam* L. B. 4.—^y cxx. LC. L. B. 2. C. 3. xxx. F.—^z *Venientem* delet L. B. 4.—^a *Apud Panormum superavit* V. HM.—^b cc. L.—^c *Occidit* L. B. 2. et modo *millia* delet, nti et 3.—^d *Sex et viginti* L. B. 1. 2. 5.—^e *Elephantes* L. B. 4. 5.—^f cxx. L. B. 2. LC. civ. HM. xxx. F. omisso centenario. Gr. M. indefinite, *elephantorum magnitudo et multitudo*.—^g *Et addit* L. B. 1.—^h *Non esse dixisse* L. B. 1. 3. 4. *desisse* 2.—ⁱ *Ab amplexu* L. B. 5.—^k *Senatui* L. B. 1. 2. 3. 4. 5.—^l *Tanti* L. Bat. quatuor et vulg. *deleto se*.—^m *Redderent* L. B. 2. 3. 4. 5.—ⁿ *Offerentibus* L. B. 3.—^o *Cum pro ut eum* L. B. 1. 2.—^p *Esse addit* L. B. 3.

NOTÆ

sul Asdrubalem superavit.

^a *Per Numidas*] Per Numidarum ordines, quos in castris suis habebat Metellus.

^o *Nihil quasi Romanus egit*] Quasi Carthaginis potius quam Romæ civis fuisset.

^p *Romanum esse desiisse*] Capitis certe deminutionem passus erat, de qua et ejus speciebus vide præter

ceteros Sigonium.

^q *Uxorem a complexu removit*] Hoc graphice depingit Horatius Od. 5. l. iii. ‘Fertur pudicæ conjugis osculum, Parvosque natos, ut capitis minor, A se removisse,’ &c.

^r *Fractos tot casibus*] Hic *fractos* est idem quod supra *infractus*; et sic Virgilius: ‘Fracti bello,’ &c.

gressus igitur ad Africam,^q omnibus suppliciis extinctus est.^s

26. Pr Claudio Pulchro,^t L.^s Junio coss. Claudius contra auspicia^u pugnavit, et a Carthaginiensibus victus est. Nam ex ccxx.^t navibus^v cum xxx. fugit,^w nonaginta^r cum pugnatoribus captæ^y sunt; demersæ ceteræ. Alius quoque consul classem naufragio amisit: exercitum tamen salvum habuit; quia vicina littora erant.

27. C.^v Lutatius Catulo, A. Postumio Albino^a coss. anno belli Punico xxiii.^b Catulo^c bellum contra Afros commissum est. Profectus est^d cum ccc.^e navibus^w in Siciliam. Afri contra ipsum cccc.^f paraverunt.^x [Nunquam in mari

////////

—^q *Africam, circumcisis palpebris, cum usque ad mortem cum cruciatu intolerabili ac dolore vigilaret, denum omnibus suppliciis extinctus est* S. G. B. N. V. HM. L. B. 2. 3. Sed 4. 5. parum differunt.—^r *Post* L. B. 2. 3. 4. 5.—^s *C. alii pro L. vocant: vid. Pigh. ii. p. 49. Cneus* L. B. 3.—^t *cccc. et xx.* Lugd. B. 1. cc. et xx. 5.—^v *Navibus, quas in Adriano adduxit portu* V.—^w *Quatuor hæ voces nav. cum xxx. fug. a Lugd. Bat. 1. absunt.—xx. LC. V. P. Nostram lectionem stabilit etiam Polybius i. Τῶν λοιπῶν σκαφῶν ὄντων ἐννεήκοντα καὶ τριῶν ἐκυρτευσαν οἱ Καρχηδόνιοι.* Ceterum post cetera addunt vulgo; xx. millia capta., sive ut nonnulli, octo millia hominum cæsa, viginti millia capta. Sed quod nihil huiusmodi S. B. L. et F. habent, nec cum styli ratione cohæret, abieci- mus cum aliis a Diacono, ut videtur, inepte assutis.—^y *Capti* L. B. 1.—^z *Lutatius* L. B. 5. *Luct. Catullo* 2. ubique.—^a *Allicano* V. L. B. 3. 5. *Alipino* 1.—^b *xx. et iii.* L. B. 2. 3. 5.—^c *A Catullo* L. B. 2. a addit quoque 3.—^d *Est abest a* L. Bat. 1. 2.—^e *Ita etiam Victor. cc. habet Polybius.—f* *Qua-*

NOTÆ

^s *Omnibus suppliciis extinctus est*] Resectis palpebris soli expositus, et deinde angusta arca inclusus, clavis acutissimis undique introrsum actis, ut se in nullam ejus partem sine pæ- nis atrocissimis inclinaret, vigiliis et dolore perimitur.

^t *Pub. Claudio Pulchro*] A. U. C. 504.

^u *Contra auspicia*] Non solum contra auspicia, sed contemtis et irrisis auspiciis. Cicero de nat. Deorum ii. 'Nihil nos P. Claudii bello Punico primo temeritas movebit, qui etiam per jocum Deos irridens, cum cavea liberati pulli non pascerentur,

mergi eos in aquam jussit, ut biberent, quoniam esse nollent: qui risus, classe devicta, multas illi lacrymas, magnam Populo Romano cladem attulit.'

^v *C. Lutatius*] Anno mundi 3707. ante Ch. Nat. 241. ab U. C. 510. Sed quinque annorum res gestas præterit Entropius.

^w *Cum ccc. navibus*] Ita etiam Victor.

^x *Contra ipsum cccc. paraverunt*] Victor tamen scribit sexcentas a Romanis Carthaginiensium naves vel captas, vel depressas: sed ibi monui pro oc. legi debere cō. Adi locum p. 65.

tantis copiis pugnatum est.^g] Lutatius Catulus navem æger ascendit: vulneratus enim in pugna superiore^y fuerat. Contra Lilybæum,^z civitatem Siciliæ, pugnatum est ingenti virtute Romanorum. Nam LXXIII.^h Carthaginensium naves captæ sunt, CXXV.ⁱ demersæ, XXXII.^k millia hostium capta, XIII.^l occisa: infinitum auri argentique pondus^m in potestatem Romanorum redactum. Ex classe Romana XII. naves demersæ.ⁿ Pugnatum est VI. Idus Martias.^a Statim Carthaginenses pacem^o petierunt, tributaque est^p eis^q pax;^b captivi Romanorum,^r qui tenebantur a Cartha-

////////

draginta L. B. 3.—^g Inclusa non agnoscunt L. LC. et Vi. Expressit autem Metaphrast. scripsit etiam Merula: et in Fuld. quoque invenit Sylb. et Lugd. Bat. omnes exhibent.—^h LXX. L. B. 1.—ⁱ XXX. V. XXV. N. M. LC. L. F. CXXX. HM. XXV. demersæ L. B. 2. 3. 5.—^k XXII. E. XXX. L. B. 1. 5. XXX. hostium capti 2.—^l XII. M. N. LC. F. XIV. F. et XII. L. B. 1.—^m Prædæ Lugd. Bat. omnes. Sed 2. prædæ pondere in potestate.—ⁿ Submersæ L. B. 2.—^o Pac. Carth. transponunt L. B. 1. 2. 3. 5.—^p Ita ex Lugd. Bat. Reliqui vel tributa est eis pax; vel tributaque eis p.—^q His B. 2. 5.—^r Capt. Roman. de-

NOTÆ

^y Vulneratus enim in pugna superiore] Errat Entropius, si de pugna ab Apio commissâ intelligit, de qua superiori capite.

^z Contra Lilybæum] Contra apud bonos Latinitatis auctores est *ex adverso, vis-a-vis*. Pugnatum est enim ad Ægates insulas, quæ Virgilio Aræ dictæ, quod ibi Carthaginensium fœdus ictum. Lilybæum, urbs et promontorium Siciliæ, in littore occiduo.

^a VII. Idus Martias] Id est, die 10. Martis. Romani, ut hoc obiter in tyronum gratiam dicatur, dies mensium numerabant per Kalendas, Nonas et Idus. Kalendæ dicebantur primi dies mensium, Nonæ erant vel quintanæ vel septimanæ, hoc est, vel quinti vel septimi dies mensium; Idus, nonus dies a Nonis. Ita cum Nonæ erant quinto die, Idus erant decimo-tertio: cum septimo die, Idus erant decimo-quinto die. Sed retrogrado ordine numerabant, nempe ante Nonas, Idus, Kalendas, ita ut numeros men-

sium notarent, non prout in mense sequebantur, sed prout Nonas vel Idus antecedeabant, vel Kalendas mensis sequentis, exempli gratia: mense Martio Nonæ sunt septimo die: Idus decimo-quinto. Igitur secundus dies Martis erit VI. Nonas Mart. Octavus dies Martis erit VIII. Idus: dies qui proxime Idus sequitur, nempe XVI. erit 17. Kalendas, hoc est, dies decimus-septimus ante Kalendas mensis sequentis, nempe Aprilis. Dies ante Nonas, Idus et Kalendas, dicebantur pridie Idus, Nonas et Kalendas.

^b Tributaque est eis pax] Hac conditione, Sicilia, Sardinia, et ceteris insulis intra Italiam Africamque, Hispania citra Iberum fluvium ut abstinerent, et pro impensis bellicis argenti puri tria millia talentorum Euboicorum æquis pensionibus per annos XX. penderent. Vide notata apud Victorem pag. 65.

giniensibus, redditi sunt. Etiam Carthaginienses petierunt, ut redimi eos captivos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus jussit sine pretio dari eos, qui in publica custodia essent: qui autem a privatis tenerentur, ut, pretio dominis reddito, Carthaginem redirent; atque id pretium ex fisco^c magis, quam a Carthaginiensibus solveretur.

28. Q. Lutatius,^d A. Manlius,^e cons. creati,^f bellum^v Faliscis intulerunt, quæ civitas Italiæ opulenta quondam fuit: quod ambo cons. intra sex dies,^e quam venerant, transegerunt,^{f w} xv.^x millibus hostium cæsis,^y ceteris pace concessa: agro tamen ex medietate sublato.^g

sunt V.—^s *Mullius* L. B. 2. 4. 5.—^t *Creati sunt* L. B. 2. 4. 5.—^v *Belli* L. B. 2. —^w *Transegerunt* L. B. 2. 5.—^x XII. S.—^y *Millium* L. B. 2. *Millia hostium cæsa* L. B. 1. deleto *ceteris*, quæ etiam vox abest in 2.

NOTÆ

^c *Ex fisco*] Debuit dicere ex ærario. Aliud enim *fiscus*, aliud *ærarium*. *Fiscus* est Principis, *ærarium* populi. Sed ita illis temporibus vulgo loquebantur.

^d *Q. Lutatius*] A. U. C. 512. eodem anno, quo Cains Lutatius, de quo capite superiori. Nimirum hi Consules Magistratum inierunt circa finem Maii.

^e *Intra sex dies*] Epitome Livii:

‘Falisci, cum rebellassent, sexto die perdomiti, in deditionem venerunt.

^f *Transegerunt*] Id est, Finierunt. Sic cap. I. lib. sequentis: ‘Jam enim fuerat pugna transacta.’

^g *Agro tamen ex medietate sublato*] Innuit Romanos Faliscis ademisse agrum, qui medius erat inter Falcerios et Romam, vel etiam innuit Faliscos municipes factos; ita ut non sui, ut antea, sed Romani juris essent.

EUTROPII
BREVIARIUM
HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER III.

FINITO igitur Punico bello, quod per xxiii.^a annos^a tractum^b est, Romani jam clarissima gloria noti, legatos ad Ptolemæum^b Ægypti regem miserunt, auxilia promittentes, quia Rex Syriæ Antiochus ei bellum^c intulerat. Ille gratias Romanis egit; auxilia^d non accepit: jam enim fuerat pugna transacta. Eodem tempore^e potentissimus Rex Siciliæ Hiero Romam venit^e ad ludos spectandos,^f et ducenta millia^g modiorum^d tritici^h populo dono exhibuit.

////////

* Plerique codd. Mss. ut L. B. 2. 4. et libri impressi xxii. Sed Gr. et HM. xxiii. Tanaquillus Faber legit xxiv. Fuld. habet xxxiii. Lugd. Bat. 1. 5. *duodecim*.—^b Alii *contractum*. Lugd. Bat. 1. *factum*. L. B. 3. *perfectum*. Merula *gestum*. Optime L. B. 2. 4. 5. et Sylb. *tractum*, quod Græco *παρεκραθὲς*, quo Metaphrasta usus est, respondet. *Trahere* vero bellum, est *prolongare*, Liv. iv. 18. ix. 23. *transactum* A. et H.—^c *Bellum ei* L. B. 2. 3. 5. sed 4. *ei* delet.—^d *A Romanis* addit Lugd. Bat. 1.—^e *Venerat* L. B. 4.—^f *Expectandos* Lugd. Bat. pr. quam vocem non agnoscunt Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5. ubi tantum *ad ludos*.—^g *Millia* præter L. B. 1. reliqui respuunt, hic et

NOTÆ

^a *Quod per xxiii. annos*] Vulgo xxii. Sed supra jam annos xxx. notavit, ergo hic error est: lege *quod per xxiv. annos*, et verum est. *Pater meus*.

^b *Ptolemæum*] Ptolemæum Euergetem.

^c *Eodem tempore*] Anno mundi 3713. ante Ch. Nat. 235. ab U. C. 516.

^d *Modiorum*] Modius continebat li-

2. L.ⁱ Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco coss. quibus^k Hiero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam^o bellum gestum est, et de his^l triumphatum. Carthaginienses tum^m bellum reparare tentabant,ⁿ Sardinienses, qui ex conditione^f pacis Romanis parere debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginiensium^o Romam,^p et pacem impetravit.

3. T.^q Manlio^q Torquato, C.^r Atilio Bulbo^r coss. de Sardinis triumphatum est; et, pace omnibus locis facta, Romani nullum bellum habuerunt: quod his post Romam conditam^h semel tantum, Numa Pompilio regnante,^l contigerat.

4. L.^v Postumius Albinus,ⁱ Cn.^w Fulvius Centumalus^r coss. bellum contra Illyrios^j gesserunt; et, multis civita-

////////

ubique, quod semel dictum sit.—^h *Summam* interserit Lugd. Bat. 3.—ⁱ *deest* B. et L. B. 2. 3. *Lentulino* 2. *Lento* 4.—^k *Diebus* his addit L. B. 3. *diebus* etiam 5.—^l *De his* desunt M. G. *triumphatum est* L. B. 4. 5.—^m *Tamen* L. Bat. 1. 3. *certamen* Lugd. Bat. 2. *tm* 4.—ⁿ *Temptabant* Cod. Föld. et L. B. 2. 5.—^o *Rom. Leg. Carth.* L. B. 1. 4. 5. ita transponunt. sed 1. legit *Romæ*.—^p *Romam* *deest* G. Lugd. B. 2.—^q *Titto* L. B. 3. sed *Mallio* 2. 4. 5. *ubique*, quod semel dictum sit. *Malio* 3.—^r *Q.* Lugd. B. 1. G. 2.—^s *Bulbo* *deest* V. *Vulgo* S. N. LC. M. B. L. G. Lugd. Bat. 2. 3. *Fiulgo* 4. *Bullo* HM. et sic etiam *Tabulæ Græcæ*. Freinshemius [not. in L. Flor. II. c. 3.] notavit, perperam a nostro *Bulbum*, et ab Orosio *Bubulcum* appellari.—^t *Regnante* *delet* L. B. 2.—^v *L.* *deest* G. LC. *Albinus* tantum legitur in L.—^w *Cn.* *deest* L. *gener* L. B. 2. C. 4.—^x *Centumalos* L. B. 3. qui mox bellum *delet*. *Centum malis* 4.—^y *Yllyricos* L. B. 2. *Illyricos* 3. *ubique*.—^z *Dedicationem* L. B. 2. ubi-

NOTÆ

bras viginti sex cum besse, id est, cum octo unciiis.

^e *Contra Ligures intra Italiam*] Liguria Italiæ portio in ipsis Apenninis montibus inter Alpes et Etruriam. De hoc bello Ligustico vide Flor. p. 52.

^f *Sardinienses, qui ex conditione*] Ex fœdere enim Pœni Sardinia, Sicilia, ceterisque insulis abstinere debebant.

^g *Tito Manlio*] Anno Urbis conditæ 518.

^h *Quod his post Romam conditam*] Florus de ea re loquens p. 52. ‘Ar-

gumentumque pacis et bona fide cessantium armorum, tunc primum post Numam, clausa porta Jani fuit, sed statim ac sine mora patuit.’ Sed hoc ille ante bellum Ligusticum factum dicit.

ⁱ *L. Postumius Albinus*] Anno Urbis conditæ 524. De hoc bello vide Florum lib. II. c. 5. p. 54. Tunc Posthumius Albinus secundo Consul fuit.

^j *Illyrios*] Illyrii sub extremis Adriæ radicibus inter Arsiam Titiumque flumen, per totum Adriani maris littus effusi.

tibus captis, etiam reges^k in deditionem^z acceperunt: ac tum primum de^a Illyriis triumphatum est.

5. L.^b Æmilio cos.^l ingentes Gallorum copiarum^m Alpes transierunt. Sed pro Romanis tota Italia consensit: traditumque est a^c Fabio historico,ⁿ qui ei^d bello interfuit, dccc.^e millia hominum^o parata ad id bellum fuisse. Sed res per cos.^f tum^g prospere gesta est: XL.^h millia hostium^p interfecta sunt, et triumphus Æmilio decretus.

6. Aliquot deinde^q annis post, contra Gallos intra Italiam pugnatum est, finitumqueⁱ est^k bellum M. Claudio Marcello,^l Cn. Cornelio Scipione coss. Tunc^m Marcellus cum parva manu^t equitum dimicavit, et Regem Gallorum,ⁿ Viridomarum^o nomine, manu sua^s occidit. Postea^p cum^q collega ingentes

//////////

que, quod semel monitum sit. ^a *deditione* 3. deleto *in*.—^a *Ex* L. B. 2. 3. 4. 5.—^b *L* deest LC. S. B. M. N. L. V. Lugd. Bat. 2. 3.—^c *A* istud additum e Codd. nostris et Fuld. *his a Fabio* Lugd. Bat. 1. *a Fabio* 2. 5.—^d *Eo* L. B. 1.—^e dccc. S. G. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5. Consentit Vulg. L. Bat. 1. sed *hominum* ibi abest.—^f *Alii in plurali consules*.—^g *Tamen* L. B. 2. *tm.* 3. 4. *per Cos. prospere gestum est* 3.—^h xli. Lugd. Bat. 1. *XL. millia hostium capta sunt, et interfecta septem millia, et triumphus* G.—ⁱ *Finito bello* Lugd. Bat. 1. et Merula.—^k *Est* de lent L. B. 2. 3. 4. 5.—^l *Et addit* L. B. 1.—^m *Tum* L. B. 1. sed 2. et 3. respuunt.—ⁿ *Marcellus, cum imprudens in manum Gallorum incidisset, omniaque infesta vidisset, nec quo evadere posset haberet, in medium hostium irrupit. Quibus inopinata audacia percussis, regem quoque eorum, &c.* S. G. M. L. B. 4. 5.—^o *Viridomarum* G. *Viridomarum* HM. *Nitridomarum* L. B. 4. *Vitrodomarum* 5. et A. et H.—^p *Postea cum desunt* S. L. B. 4. 5.—^q *Atque ubi spes salutis vix fue-*

NOTÆ

^k *Reges in deditionem*] Atqui Illyricis mulierem tantum imperasse dicit Florus, nempe Teutam.

^l *L. Æmilio Consule*] Quatuor annis post bellum Illyricum, de quo supra. De hoc bello vide Florum lib. II. c. 4. p. 53.

^m *Ingentes Gallorum copiarum*] Eorum exercitus fuit ducentorum millium.

ⁿ *Fabio historico*] Dicebatur Fabius Pictor, quem veteres minus diligentem fuisse testantur.

^o dccc. millia hominum] ‘Eo bello Populus Romanus sui Latiniq[ue] nominis trecenta millia armatorum ha-

buisse dicitur.’ Epit. Livii. Polybius ad Eutropii numerum propius accedit.

^p XL. millia hostium] ‘Trucidata Gallorum 40. millia, capta 10. millia. Polyb.

^q Aliquot deinde] Quatuor annis. Tot enim duravit bellum Gallicum.

^r Tunc Marcellus cum parva manu] Pugnata est ea pugna ad Clastidium ad Padum.

^s Viridomarum nomine, manu sua] Quo occiso, Marcellus tertia post Romulum Feretrio Jovi, sive potius Jano Quirino, opima spolia suspendit.

copias Gallorum peremit,^r Mediolanum^t expugnavit, grandem prædam Romam pertulit; ac^t triumphans Marcellus spolia Galli,^v stipiti imposita,^u humeris suis vexit.

7. M.^w Minucio^v Rufo, P. Cornelio^z coss. Histris^w bellum illatum est, quia latrocinati^x navibus^x Romanorum fuerant, quæ frumenta exhibebant, perdomitque sunt omnes. Eodem anno^y bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Hannibalem, Carthaginiensium ducem; qui^y Saguntum^z Hispaniæ civitatem, Romanis amicam, oppugnare aggressus est,^a annum agens vicesimum^a ætatis,^b copiis congregatis CXL.^b millium.^c Huic Romaniⁱ per^d legatos^e denuntiaverunt, ut bello abstineret.^d Is legatos^e admittere noluit.^e Romani

//////////

rat, inde opima retulit spolia, postea cum B. M. L. B. 5.—^r Interemit L. B. 5. sed 2. pereunt: et ac addit L. B. 3.—^t Hic L. B. 4.—^v Spolia Gallus ita præcepit L. B. 1.—^w M. delent L. B. 2. 3. 4. 5.—^x Vulgati nares: sed navibus L. B. 1. 2. 3. 4. 5.—^y Ducem, qui jamdudum Amilcari patri ad aras juraverat, cum adhuc esset norem annorum, se, ut primum posset, adversus Romanos pugnaturum. Annibal ergo Saguntum, &c. S. M. G. V. B. HM. L. B. 4. 5.—^z Sagunto L. B. 1. —^a Transponit Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4. agens vicesimum ætatis annum.—^b Livius habet CXL. tantum, nec ab eo discrepat Metaphrastes, aut Lugd. Bat. 1. Vulg. CL. Nonnulli corrupte millibus pro millium.—^c Legatum F.—^d Obtine-

NOTE

^r *Mediolanum*] Trans Padum Gallorum Insubrium metropolis.

^u *Stipiti imposita*] Ita enim tropæa fiebant.

^w *M. Minucio*] Anno sequenti post triumphum Marcelli. an. ab U. C. 532.

^y *Histris*] Primi in Illyrici ora maritima, contermini Italiæ et Caunis. Tota ora Istriæ stadiorum MCCC. Strab.

^x *Quia latrocinati*] Romanorum naves frumento onustas interceperant.

^y *Eodem anno*] Immo potius anno post Istricum secundo. Bellum enim Punicum secundum incepit ann. mundi 3731. ante Ch. nat. 217. ab Urbe condita 534. Vide Flor. lib. 11. c. 6. p. 55.

^z *Saguntum*] Hispaniæ Tarracoenensis civitas ultra Iberum sita, pas-

sus mille ferme a mari, hodie *Morre-dre*.

^a *Oppugnare aggressus est*] Contra fœdus, quo tantum erat, Carthaginienses Hispania abstinere.

^b *Agens vicesimum ætatis*] Certe tunc natus erat annis XXVII. Natus enim an. mundi 3704.

^c *CXL. millium*] ^c Ad centum quadraginta millia habuisse creditur. Livius.

^d *Per legatos*] Legati missi P. Valerius Flaccus et Q. Bæbius Tamphilus. Hanc legationem Livius missam anno serius, Coss. P. Cornelio Scipione et T. Sempronio Longo. Vide tamen lib. XXI. c. 15.

^e *Is legatos admittere noluit*] Iis obviam ad mare missi ab Annibale, qui dicerent nec tuto eos adituros inter tot effrænatarum gentium arma: nec

etiam^f Carthaginem miserunt,^f ut mandaretur Hannibali, ne bellum contra socios populi Romani gereret. Dura responsa^g a Carthaginiensibus reddita.^g Saguntini^h interea fame victi sunt, captique ab Hannibale ultimis pœnis^h afficiuntur.

8. Tum P.ⁱ Cornelius Scipioⁱ cum exercitu in^k Hispaniam profectus est, Tiberius Sempronius in Siciliam:^l bellum Carthaginiensibus indictum^j est. Hannibal, relicto in Hispania fratre Hasdrubale,^{k m} Pyrenæum transiit:^l Alpes, adhucⁿ ea parte invias,^m sibi patefecit. Traditur^p ad Italiamⁿ

////////

rent L. B. 1.—^e Al. ut et Lugd. Bat. *legatis parere*.—^f A Carthaginiensibus petierunt Lugd. Bat. 1. *miserunt Carth.* 3.—^g Data sunt L. B. 2. 4. 5.—^h Saguntini L. B. 3. qui et mox sunt delet.—ⁱ Pompeius L. B. 1. Publius 4. 5.—^k Delet in L. Bat. 1. ut jam sæpius.—^l Sempronio in Sicilia L. B. 4. sed 3. a Sempron. usque ad Han. omnia delet.—^m Igne, ferro rupes rescindit, Pyren. V. Pyrenæum L. B. 2. Pyrenum 3. et mox uterque transiit, uti et 4.—ⁿ Et A. tum

NOTÆ

Annibali tanto discrimine rerum operæ esse legationes audire. Livius XXI. 9.

^f *Romani etiam*] Legati, qui Saguntum missi, iidem Carthaginem inde petierunt.

^g *Sed dura responsa*] Responsum legatis: 'Bellum ortum a Saguntinis, non ab Annibale esse: Populum Romanum injuste facere, si Saguntinos vetustissimæ Carthaginensium societati præponat.'

^h *Captique ab Hannibale ultimis pœnis*] Saguntinorum primores sese suaque omnia igni suo concremarunt, puberes omnes interfecti, reliqui militum præda fuere.

ⁱ *Tum Publius Cornelius Scipio*] Liv. XXI. 17. 'Nominatæ jam antea Consulibus Provinciæ erant, tum sortiri jussi: Cornelio Hispania, Sempronio Africa cum Sicilia evenit.' Neque tamen in Hispaniam ivit Pub. Scipio, sed eo misit Cn. Scipionem fratrem.

^j *Bellum Carthaginensibus indictum*] Per legatos Q. Fabium, M. Livium,

L. Æmilium, C. Licinium, Q. Bæbium. Livius XXI. 18.

^k *Relicto in Hispania fratre Hasdrubale*] 'Neque Hispaniam negligendam ratus, et Asdrubali fratri viro impigro eam Provinciam destinat.' Liv. XXI. 18.

^l *Pyrenæum transiit*] Pyrenæum transgreditur, et ad oppidum Ilybiri castra locat.

^m *Alpes adhuc in ea parte invias*] Quinto decimo die Alpes superavit: sed qua parte ambigitur. Livius nullum dubitandi locum dicit, cum ex descensu statim in Taurinos incurrit. Illum vide XXI. 38.

ⁿ *Traditur ad Italiam*] 'Quantæ copiæ transgresso in Italiam Annibali fuerint, nequaquam inter auctores constat: qui plurimum, centum milia peditum, viginti equitum fuisse scribunt: qui minimum, viginti milia peditum, sex equitum. L. Cincius Alimentus, qui captum se ab Annibale scribit, maxime auctor moveret me, nisi confunderet numerum, Gal-

LXXX.^q millia peditum, et^r XX.^s millia equitem,^t septem et XXX.^t elephantos adduxisse. Interea multi Ligures et Galli^o Hannibali se conjunxerunt.^w Sempronius Gracchus,^o cognito ad Italiam Hannibalis adventu, ex^s Sicilia exercitum Ariminum^p trajecit.

9. P. Cornelius Scipio Hannibali^y primus occurrit: commisso praelio,^q fugatis suis,^z ipse vulneratus in castra rediit. ^aSempronius Gracchus et ipse confligit^b apud^r Trebiam^{sc} amnem. Is quoque vincitur. Hannibali multi se in Italia dederunt.^d Inde^e ad Tusciam veniens Hannibal, Flaminio^t consuli^f occurrit: ipsum Flaminium interemit:^u Romanorum XXV.^g millia^v caesa^h sunt, ceteriⁱ diffu-

////////

ca parte L. Bat. 1. A. adhuc tum ea parte L. Bat. 2. 3. 4. 5.—^p Traditus L. B. 1.—^q c. HM. LXX. G. L. B. 2. LXXX. m. p. equitumque septem, &c. 3.—^r Et delent L. B. 1. 2. 4. 5.—^s XI. N. F. x. B. M. L. G. Gr. L. B. 1. 2. 5.—^t XXXIII. LC.—^v Et Galli desunt LC.—^w Juvaverunt alii.—^x E Sic. alii.—^y Annibali apud Ticinum primus B. N. M. G. V. HM. L. B. 2. 4. 5.—^z Fugatis suis, et pene omnibus extinctis, ipse a Filio Scipione liberatus, saucius tamen, in castra rediit. Pugnatum deinde est eodem consule ad Trebiam fluvium; iterumque Romani superati sunt. Sempronius Gracchus et ipse confligit apud eundem amnem, amissoque exercitu pene solus evasit. In eo tamen bello etiam Annibal vulneratus est. Tum se Annibali multi Itali dedidere. Igitur Annibal ad Tusciam, &c. G. N. M. S. B. V. HM. Eadem fere Codd. L. B. 2. 4. 5. servant.—^a P. addit L. B. 3.—^b Confligit Lugd. Bat. 1.—^c Trebidium Sch. Trepidum L. Bat. 1. apud eundem 2. 3. 4.—^d Dederunt Lugd. B. 1. dedidere 4.—^e Igitur L. B. 2. 5.—^f Flamin. Cons. desunt LC. L. B. 2.—^g XXII. LC.—^h Cæsi L. B. 5. qui cum 2. 3. mox millia delet.—ⁱ VII. millia capta:

NOTE

lis Lignibusque additis: cum his scribit octoginta millia peditum, decem equitum adducta in Italiam.⁷ Idem.

^o Sempronius Gracchus] Immo Tib. Sempronius Longus Consul: et hic etiam in eo peccat Eutropius, quod Sempronius post priorem Scipionis cum Annibale pugnam, exercitum Ariminum trajecit. Vide Liv. xx. 51.

^p Ariminum] Supra Umbriam, ad litus maris superi.

^q Commisso praelio] Inter Padum et Ticinum.

^r Sempronius Gracchus et ipse confligit apud] Ticino Trebia successit,

hic secunda belli Punici procella desavit, Sempronio Consule. Flor. p. 57. Adi Liv. xxi. 55. et 56.

^s Trebiam] Galliae Cisalpinae fluvius Trebia ad Placentiam.

^t Flaminio Consuli] Ad Trasimenum lacum.

^u Ipsum Flaminium interemit] Interemitus Flaminius ab equite Insusubri, eni Ducario nomen erat. Liv.

^v Romanorum xxv. millia] Quindecim millia ponit Liv. xxi. 7. 'Quindecim millia Romanorum in acie caesa sunt, decem millia sparsa fuga per omnem Etruriam, diversis itineribus Urbem petiere.'

gerunt. Missus adversus Hannibalem postea a Romanis Q. Fabius^k Maximus.^w Is cum, differendo^l pugnam, ab impetu^m fregit,ⁿ mox inventa occasione vicit.^x

10. Quingentesimo et quadragesimo^o anno^y a^p condita urbe, L. Æmilius Paullus, P.^q Terentius Varro,^r contra Hannibalem^s mittuntur, Fabioque succedunt: qui Fabius ambos coss. monuit;^z ut Hannibalem calidum^a et impatientem ducem non aliter vincerent, quam prælium differendo.^a Verum^b cum^t impatientia^v Varronis consulis, contradicente consule altero,^w apud vicum, qui Cannæ^c appellatur, in Apulia pugnatum esset,^r ambo coss. ab Hannibale vincuntur. In^y ea pugna III.^z millia^d Afrorum pereunt,^a

ceteri V. vi. millia capta: ceteri HM. cetera diffugiunt L. B. 2. cetera etiam 5. —^k Farius L. B. 2. semper. —^l Differendum L. B. 1. et sic seq. cap. —ⁿ Ab ambitu F. adambitu L. Burd. nisi σφάλμα est pro ab ambitu. Proculdubio ab impetu est vera lectio: utpote non solum librorum plerorumque manscriptorum omniumque excusorum, verum etiam Historiæ miscellæ et Græci Metaphrastæ auctoritate stabilita. —ⁿ Fregit. Nam per summa montium juga, et additos nemorum saltus castra ponens Annibalis ferrorem elusit, moxque inventa occasione vicit N. G. S. B. V. HM. L. B. 4. —^o Quinquagesimo L. LC. F. —^p A delet L. B. 1. —^q Lucilius Æmilius Paulus Æmilius Terrentinus Varro L. B. 3. —^r Varo L. B. 4. —^s Contra Hannib. desunt L. C. —^a Alii calidum. —^t Quod L. B. 3. —^v Impatientiam rerum L. B. 2. —^w Altero, id est, Æmilio Paulo N. LC. B. L. G. Fr. V. HM. F. Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4. 5. —^x Est L. B. 4. 5. —^y Desunt in cod. M. usque ad: Post hæc Annibal diffidere, &c. —^z Livius scribit octo millia fortissimorum virorum trucidata. Lugd. Bat. 1. 2. et Mernkæ editio:

NOTÆ

^w Q. Fabius Maximus] Dictator anno U. C. 536. Secundi belli Punici 2.

^x Mox inventa occasione vicit] Cum Minucio Magistro equitum suppetias tulit. Vide Liv. xxii. 29. et Plut. in Fab.

^y Quingentesimo et quadragesimo anno] Falsum est. Hic annus tantum fuit ab U. C. 537.

^z Qui Fabius ambos Coss. monuit] Non ambos, sed Æmilium Paulum; Varro enim ita jam ferebat et plenus minarum erat, ut Fabii consilia admittere non posset. Æmilium igitur allocutus est Fabius: præclaram ejus orationem lege apud Livium xxii. 39.

^a Quam prælium differendo] ‘Una,’ inquit, ‘ratio belli gerendi adversus Annibalem, qua ego gessi.’ Nempe cunctatio; unde et Cunctator dictus est.

^b Verum cum impatientia] Varro postero die, cui sors ejus diei imperii erat, nihil consulto collega signum pugnae proposuit, instructasque copias flumen traduxit, sequente Paulo, quia magis non probare, quam non adjuvare consilium poterat. Liv. xxii. 45.

^c Qui Cannæ] Ad Aufidum fluvium.

^d III. millia] Livius scribit octo millia fortissimorum virorum trucidata.

magna^b pars de exercitu Hannibalis sauciatur: nullo tamen Punico bello Romani gravius accepti sunt. Periit enim in eo Æmilius Paullus consul:^c consulares aut prætorii xx.^e senatores capti aut occisi xxx.^f nobiles^d viri ccc.^g militum xl. millia;^h equitum iii.^e millia et quingenti. In quibus^f malis nemo tamen Romanorum pacis mentionem habere dignatus est.^g Servi,ⁱ quod nunquam ante, manumissi, et milites facti sunt.^h

11. Post eam pugnam multæ Italiæ civitates,^j quæ Romanis paruerant, se ad Hannibalem transtulerunt.ⁱ Hannibal Romanis obtulit, ut captivos redimerent: responsumque est a senatu,^k eos cives non esse^k necessarios, qui, cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea^l variis suppliciis interfecit, et tres modios^l aureorum^m annu-

////////

iv. millia.—^a Perierunt L. B. 3. 4. 5.—^b Magna abest a L. Bat. 1.—^c Notatur in S. et N. esse Pauli Diaconi. Transponit Lugd. Bat. 1. 2. 4. 5. consul Æmilius Paulus.—^d Alii nobiliores.—^e iv. G.—^f In omnibus tamen his L. B. 4. 5. ^g Est delet L. B. 5.—^h Facti sunt: et omnes quicumque sceleribus et aliorum favore obligati essent liberantur et milites facti sunt. Qui numerus percrevit usque ad sex millia. Post eam, &c. V.—ⁱ Quatuor has voces delet L. B. 2.—^k Duas voces non esse delet L. B. 1. non delent 4. 5.—^l Variis postea L. Bat. 1.—

NOTE

^e Consulares et Prætorii xx.] ‘Unus et viginti Tribuni militum, Consulares quidam, Prætoriciique et Ædiliticii,’ Livius.

^f Senatores capti aut occisi xxx.] Octoginta præterea aut Senatores, aut qui eos Magistratus gessissent, unde in Senatum legi deberent. Liv.

^g Nobiles viri ccc.] Nobiliores Equites, opinor, intelligit; vel ex eorum numero, qui nullos Magistratus gessissent, sed ex antiqua prosapia.

^h Militum xl. millia] ‘Quadraginta millia peditum, duo millia septingenti equites,’ Livius.

ⁱ Servi] ‘In sacramentum militiæ liberata servitiâ,’ Flor. Liv. xxii. 57. ‘Aliam formam novi delectus inopia liberorum capitum ac necessitas dedit. Octo millia juvenum vali-

dorum ex servitiis, prius seiscitantes singulos vellent ne militare, emta publice armaverunt.’

^j Multæ Italiæ civitates] ‘Defecere autem ad Pœnos hi populi: Atellani, Calatini, Hirpini, Appulorum pars, Samnites præter Pentros, Brutii omnes, Lucani, præter hos Surrentini, et Græcorum omnis fere ora, Tarentini, Metapontini, Crotonienses, Locrique, et Cispalini omnes Galli,’ Liv. xxii. 16.

^k Responsumque est a senatu] Vide Liv. xxii. 60. et 61.

^l Tres modios] Plin. lib. xxxiii. c. 50. ‘Annulorum aureorum promiscuus usus fuit secundo bello Punico: neque enim aliter potuissent trimodia illa annulorum Carthaginem ab Annibale mitti.’ Livius tres modios et di-

lorum Carthaginem misit, quos e^a manibus equitum Romanorum, senatorum,^o et militum detraxerat. Interea in Hispania, ubi frater Hannibalis^p Hasdrubal remanserat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subigeret, a duobus Scipionibus,^m Romanis ducibus, vincitur; perditque in pugna^r XXXV.^r millia hominum. Ex his capiuntur x. millia:^s occiduntur XXV.^t millia. Mittuntur ei^o a Carthaginiensibusⁿ ad reparandas vires XII. millia peditum, IV. millia equitum, XX. elephantum.

12. Anno quarto^w post,^x quam^o in Italiam Hannibal venit,^y M. Claudius Marcellus cos. apud Nolam, civitatem Campaniæ, contra Hannibalem bene pugnavit. Hannibal multas civitates Romanorum per Apuliam, Calabriam, et^z Bruttios^a occupavit: quo tempore etiam Rex Macedoniae Philippus ad eum legatos misit, promittens ^pauxilia^b con-

////////

^m Ann. aur. L. B. 2. 3. 4. 5.—ⁿ Ex L. B. 1. 2. 3. 5.—^o Senat. deest L.—^p Hasd. H^m. fr. L. B. 5.—^q Perdit in pugnam L. B. 1. perdidit in ea pug. 2. 4.—^r XXV. V. L. B. 4.—^s dccc. deleto millia L. B. 5.—^t xv. L. B. 4.—^v Mittuntur ei rursus XII. millia peditum et xxx. elephantum LC.—^w Quinto Lugd. Bat. 1.—^x Posteaquam L. B. 4.—^y Ad Italiam Annibal venit, Cneum Fulvium proconsulem, XI. præterea tribunos, et XVII. [xv. G.] militum interfecit. Annibal multas civitates, &c. S. G. B. Ad Italiam venit, Cneum Fulvium proconsulem, XI. præterea tribunos, et XVII. militum interfecit. Marcellus Consul cum Annibale apud Nolam per triduum continuum dimicavit. Primo die pari pugna discessum est, sequenti victus consul, tertio victor VIII. millia hostium interfecit, Hannibalem ipsum cum reliquis fugere in castra compulit. Hannibal multas civitates, &c. B. N. HM. L. B. 2. 3. 4. 5. Præpos. delet rursus L. B. 1.—^z Et delet L. B. 1.—^a Bruttiosque L. B. 5.—^b auxilia autem Lugd. Bat. 1.—^c Ut delent L. B. 3. 5.

NOTÆ

midium ponit lib. xxvi. c. 12. Florus duos. Quidam unum tantum.

^m A duobus Scipionibus] Cnæo et Publio.

ⁿ Mittuntur ei a Carthaginiensibus] Mago frater Annibalis XII. millia peditum, mille quingentos equites, XX. elephantos, mille argenti talenta in Italiam transmissurus erat cum præsidio sexaginta navium longarum: sed ubi rem in Hispania male gestam audiunt Pœni, eum in Hispaniam mittunt. Liv. XXIII. 32.

^o Anno quarto post, quam] Tunc Mar-
Delph. et Var. Clas.

cellus secundo Consul fuit: sed cito se abdicavit, quia vitio creatus videbatur; contra Annibalem tamen pugnavit.

^p Promittens auxilia] Fœderis leges: 'Ut Philippus rex quam maxima classe (ducentas autem naves videbatur effecturus) in Italiam trajiceret, et vastaret maritimam oram: bellum pro parte sua terra marique gereret. Ubi debellatum esset, Italia omnis cum ipsa urbe Roma Carthaginiensium atque Annibalis esset, prædaque omnis Annibali cederet: per-

Eutrop.

G

tra Romanos sub hac conditione: ut^e deletis Romanis, ipse quoque contra Græcos ab Hannibale auxilia acciperet.^d Captis^a igitur legatis Philippi, et re cognita, Romani in Macedoniam M. Valerium Lævinum^e ire jusserunt; in Sardiniam T. Manlium Torquatum^r proconsulem:^g nam etiam ea sollicitata ab Hannibale^h Romanos deseruerat.ⁱ

13. Ita uno tempore^s quatuor^k locis pugnabatur: in Italia contra Hannibalem: in Hispaniis contra fratrem ejus Hasdrubalem:^l in Macedonia contra Philippum: in Sardinia contra Sardos, et alterum Hasdrubalem^m Carthaginiensem. Isⁿ a T. Manlio proconsule,^u qui ad Sardiniam missus fuerat, vivus est captus, occisa cum eo^v XII. millia, capti mille^o quingenti, et a Romanis Sardinia subacta. Manlius victor captivos et Hasdrubalem Romam reportavit. Interea etiam Philippus a Lævino in Macedonia vincitur; et in Hispania a Scipionibus Hasdrubal, et Mago, tertius^w frater Hannibalis.

14. Decimo anno^x post, quam^p Hannibal in Italiam

////////

—^d Pro ab Hann. aux. accip. legit L. B. 3. auxilia impenderet.—^e Et Levinium V. L. B. 2. Lævinium 4.—^f Tutum Mallium L. B. 2. Tittum Malium 3. Mallium etiam 4. 5.—^g Proconsule L. B. 4.—^h Sollicitante Ann. L. B. 5.—ⁱ Romani deseruerant L. B. 1.—^k VI. L. quatuor in locis L. B. 5.—^l Sex voces in Lugd. Bat. 1. desunt. in Hispania legunt L. B. 4. 5.—^m Consulum inserit L. B. 3.—ⁿ Is abest a Lugd. Bat. 1.—^o Deest mille L.—^p Quam delet L. B. 4.—^q Pul.

NOTE

domita Italia navigarent in Græciam, bellumque, cum quibus regibus placeret, gereret: quæ civitates continentis, quæ insulæ ad Macedoniam vergunt, eæ Philippi regniq; ejus essent.' Livius XXIII. 33.

^a Captis] Vide Livium ibidem.

^r In Sardiniam T. Manlium Torquatum] 'Ad eam rem missus T. Manlius Torquatus, qui bis Consul Censorque fuerat, subegerat atque in Consulatu Sardos.' Livius.

^s Ita uno tempore] Hæc eo anno in Italia, in Africa, in Sicilia, in Hispania

vario eventu acta.

^l Alterum Asdrubalem] Cui Calvo cognomen erat.

^u Is a T. Manlio Proconsule] 'Ante omnia claram et memorabilem pugnam fecit Asdrubal imperator captus, et Hanno et Mago nobiles Carthaginienses.' Livius.

^v Occisa cum eo] 'Duodecim millia hostium cæsa, Sardorum simul Pænorumque ferme tria millia et sexcenti capti, et signa militaria septem et viginti.' Livius.

^w Et Mago, tertius] Primo a Cnæo

venerat, P.⁷ Sulpicio, Cn.⁷ Fulvio coss. Hannibal⁷ usque ad quartum⁷ milliariū⁷ urbis accessit; equites ejus² usque ad portam. Mox consulum metu⁷ cum exercitu venientum,^a Hannibal^w ad Campaniam se recepit. In Hispania a fratre ejus² Hasdrubale ambo Scipiones,^b qui per⁷ multos annos victores fuerant, interficiuntur: exercitus tamen integer mansit:² casu enim magis^a erant, quam virtute, ^cdecepti.^d Quo tempore etiam a^c consule Marcello Siciliae magna pars capta^d est, quam tenere Afri coeperant: et nobilissimae urbis Syracusanae^e praeda ingens^d Romam perlata est.

vio L. B. 2. 3.—^r G. L. B. 2.—^s Annibal de Campania movit exercitum et cum ingenti clade omnium Sedecium Succanumque agrum via Latina, usque ad quartum milliariū S. N. G. B. V. HM. L. B. 2. 3. 4. 5. nisi quod 4. 5. pro Sedecium legunt per se decimum. Vulgati et hic et passim postquam.—^t Ad tertium, Florus, cui consentit Livius XXVI. 10. et cod. L.—^v Consulibus...venientibus, deleto metu L. B. 4. cum exe. ven. met. 1.—^w Qui Annibal cum exercitu ad Camp. L. B. 4.—^x Pronomen addendum censuit Sylb. Fratre Asdrubalis L. B. 1. 2.—^y Per delet L. B. 5.—^z Remansit Lugd. Bat. 1.—^a Erant magis L. B. 2. 3. 5.—^b Recepti L. B. 1.—^c A delet L. B. 1.—^d Capta est pars L. B. 1.—^e Coeperant. Nobilissima urbs Syracusana capta et praeda ingens Romam perlata est G. S. N. B. et nobilissima urbs Syracusanum. Praedam, &c. L. Bat. 3. Praedaeque ingens, &c. Lugd. Bat. 2. deletis omnibus a quam tenere usque ad praeda.

NOTÆ

Scipione victus, et castris exutus, et iterum victus postquam Publius Scipio Cnæo fratri sese conjunxit. Liv.

^x Decimo anno] P. Sulpitius Galba et Cnæus Fulvius Centumalus Consul-les fuerunt anno mundi 3739. ante Ch. nat. 209. ab U. C. 542. Et si bene rationem incas, sic octavus annus est postquam Annibal in Italiam venit.

^y Hannibal usque ad quartum milliariū] Ad tertium Florus, cui consentit Livius XXVI. 10. ‘Inter hæc Annibal ad Anienem fluvium, tria millia passuum ab Urbe, castra admovit.’

^z Equites ejus] Immo ipse. Liv. ibid. ‘Ibi [ad Anienem] stativis positus ipse cum duobus millibus equitum ad portam Collinam usque ad Herculis templum est progressus, atque unde

proxime poterat, moenia situmque Urbis obequitans, contemplabatur.’

^a Mox Consulum metu cum exercitu venientum] Immo nno et altero die eductæ acies, et prælium commissum, sed tempestate diremti. Vide Liv. XXVI. 2.

^b In Hispania a fratre ejus Hasdrubale ambo Scipiones] Scipiones trucidati anno fere antequam Annibal Urbem accederet. Vide Liv. XXV. 36.

^c Casu enim magis erant, quam virtute, decepti] Asdrubal enim pecuniæ vi Celtiberorum principes, qui in auxiliis Romanorum, corripit, qui signo dato Romanos deseruere. Vide Liv. ibid. 33.

^d Praeda ingens] ‘Ornamenta urbis, signa tabulasque quibus abundabant Syracusæ, Romam devexit.’ Liv,

Lævinus^f in Macedonia cum Philippo,^e et multis Græciæ populis, et rege Asiæ^g Attalo^f amicitiam fecit: et ad Siciliam profectus,^h Annonemⁱ quendam,^g Afrorum ducem,^k apud Agrigentum^h civitatem, cum ipso oppido cepit, eumque^l Romam cum captivis nobilibus^m misit; XL.ⁿ civitatesⁱ in deditionem^o accepit, XXVI.^p expugnavit. Ita omni Sicilia recepta,^q Macedonia fracta,^r cum^s ingenti gloria^t Romam regressus est. Hannibal in Italia Cn. Fulvium consulem^j subito aggressus, cum octo^v millibus^w hominum interfecit.

15. Interea ad Hispanias,^r ubi occisis duobus Scipionibus nullus^y Romanus dux erat, P. Cornelius Scipio mittitur,¹ filius^z P. Scipionis, qui ibidem bellum gesserat,

////////

—^f *Levinus* L. B. 2. ubique.—^g *Isauriæ* L. N. LC. F. Burd.—^h *Est addunt* L. B. 2. 3. 4.—ⁱ *Aimonem* L. B. 5.—^k *Regem* L. B. 3.—^l *Eum* Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4. *et eum* 5.—^m *Nobilissimis* L. B. 3. 4. 5.—ⁿ LX. L. LC.—^o *Dedicatione* L. B. 2. ubique.—^p XLVI. Lugd. Bat. 1.—^q *Omnis Sicilia recepta est* L. B. 2. 5. *est quoque addunt* 3. 4.—^r *Et Macedonia* L. Bat. 1. *recepta est, Macedonia fracta* 2. 4. *capta* 3.—^s *Alii cum delent.*—^t *Lævinus addit* L. B. 5.—^v IX. L. B. 2. G. S. HM. VII. Lugd. Bat. 1. *Cum eo octo millia* 3.—^w *Millibus delet* L. B. 5.—^x *Hispaniam* L. B. 1.—^y *Mallius* L. B. 2.—^z *Publii Scip. filius* L. B. 4.

NOTE

^e *Lævinus in Macedonia cum Philippo*] Hic certe errare Eutropium puto, neque enim in Historia me legisse memini cum Philippo amicitiam fecisse Lævinum: a Livio certe diversus abit, cuius alioqui vestigia legere amat. Tunc Lævinus Consul fuit anno Urbis conditæ 543.

^f *Et multis Græciæ populis, et rege Asiæ Attalo*] Verum est Lævinum societatem et amicitiam inisse cum Attalo rege, cum Eleis, Lacedæmoniis, Thracum et Illyriorum regibus: et adi Liv. XXVI. 24.

^g *Annonem quendam*] Hanno erat Imperator Carthaginiensium. Liv.

^h *Agrigentum*] Siciliæ urbs in medio littore ad meridiem, hodie Grigene.

ⁱ *XL. civitates*] Hæc fere ex Livio XXVI. 40. ‘Prodita brevi sunt viginti

oppida; sex vi capta; voluntaria deditione in fidem venerunt ad quadraginta.’

^j *Cn. Fulvium consulem*] Falsum est tunc Consulem fuisse Fulvium. Proconsul erat. Livius XXVII. 1.

^k *Cum octo millibus*] ‘Ibi Cn. Fulvius cum undecim Tribunis militum cecidit. Romanorum sociorumque quot cæsa in eo prælio millia sint, quis pro certo affirmet? cum tredecim millia alibi, alibi haud plusquam septem inveniam.’ Liv. ibid. Pugnatum est ad Herdoneam urbem Apuliæ.

¹ *P. Cornelius Scipio mittitur*] Cum nemo auderet in Hispaniam imperium accipere, subito Pub. Cornelius, Publii, qui in Hispania ceciderat, filius, quatuor et viginti ferme annos natus, professus se petere, in superiore,

annos natus quatuor et viginti;^a vir^b Romanorum omnium et sua ætate et posteriori^c tempore^d fere primus. Is Carthaginem^m Hispaniæ capit;^e in qua omne aurum, et^f argentum, et belli apparatus Afri habebant; nobilissimos quoque^g obsides, quos ab Hispanis acceperant: Magonem etiam fratrem^h Hannibalisⁿ ibidem capit,ⁱ quem Romam cum aliis mittit. Romæ ingens lætitia post hunc nuntium fuit. Scipio Hispanorum obsides parentibus^o reddidit.^k Qua re omnes fere Hispaniæ ad eum^l uno animo^m transierunt. Post quæⁿ Hasdrubalem, Hannibalis fratrem, victum^p fugat,^o et prædam maximam^q capit.

16. Interea in Italia^p cos. Q. Fabius^q Maximus^r Tarentum recepit,^r in qua ingentes^s copiæ Hannibalis

////////

—^a *Decem* L. B. 3. a mann secunda.—^b *Viris...prior* L. B. 4.—^c *Posteriore* L. B. 1. 4. 5.—^d *Tempore* delet L. B. 5.—^e *Caput* L. B. 5. *Cepit* 2. 3.—^f *Et* delet L. Bat. 1. 2. 3. 5. *atque* legit L. Bat. 4.—^g *Delet quoque* L. B. 4. et mox *acceperat*.—^h *Fratris* L. B. 4.—ⁱ *Cepit* L. B. 2. et mox *misit*.—^k *Hæc Sc. Hisp. obs. par. redd.* desunt LC.—^l *Desunt hæc qua re omn. fer. Hisp. ad eum uno ani. trans.* N. Paulo adscribuntur in S. *quare* delet L. B. 2. 4.—^m *Duas voces uno anim.* delent L. B. 3. 5.—ⁿ *Postquam* L. B. 1.—^o *Fugavit* L. B. 2. et mox *pro capit* legit *accepit*.—^p *Italiam* L. B. 1.—^q *Publius Fabius* L. S. G. B. N. V. L. B. 3. 4. *Publius Favius* 2. 5.—^r Ita codd. Mss. quidam et nonnulli

NOTE

unde conspici posset, loco constitit. Liv.

^m *Is Carthaginem*] ‘Carthaginem novam interim oppugnare statuit, urbem cum ipsam opulentam suis opibus, tum hostium omni bellico apparatu plenam: ibi arma, ibi pecunia, ibi totius Hispaniæ obsides erant.’ Liv. xxvi. 42. capta est eodem die, quo obsessa.

ⁿ *Magonem etiam fratrem Hannibalis*] Liv. xxv. 51. ‘Data quinquereme, captivisque Magone et quindecim fere Senatoribus, qui simul cum eo capti erant, in navem impositis, nuntium victoriæ Romam mittit.’ Sed hunc Magonem Hannibalis fratrem tunc captum fuisse apud omnes non constat, et ex historica serie plane contrarium apparet.

^o *Hispanorum obsides parentibus*] Livius tantum, eorum, perinde ac si sociorum liberi fuissent, curam habitam: quosdam restitutos, reliquos C. Flaminio Quæstori traditos, ut benigne haberentur.

^p *Hasdrubalem, Hannibalis fratrem, victum fugat*] Octo millia hominum cecidit. Pugnatum est ad Bæcyclam circa Castalonem. Livius xxvii. 18.

^q *Prædam maximam*] Scipio castris hostium potius, cum præter libera capita omnem prædam militibus concessisset, in recensendis captivis, decem millia peditum, duo millia equitum invenit. Liv. ib.

^r *Cos. Q. Fabius Maximus*] Tunc quinto Consul fuit Fabius. Collega Q. Fulvio Flacco, anno Urbis conditæ 544. Vide Livium xxvii. 15. et 16.

erant. Ibi^e etiam ducem Hannibalis Carthalonem^v occidit,³ xxv.^w millia ^rcaptivorum^t vendidit, prædam militibus dispertivit,^y pecuniam hominum venditorum ad fiscum^u retulit. Tum^z multæ civitates Romanorum, quæ ad Hannibalem transierant,^a rursus se Fabio Maximo dediderunt.^b Insequenti anno^v Scipio in Hispania^e egregias res egit, et per se, et per fratrem suum L. Scipionem, lxx. civitates recepit.^d In Italia tamen male pugnatum^e est. Nam Claudius Marcellus^f cos. ab Hannibale^w occisus est.

17. Tertio anno^x post, quam Scipio ad Hispaniam^g profectus est,^h rursus res inclytas gerit:ⁱ regem ^yHispaniarum,^k magno prælio victum, in amicitiam accepit, et primus omnium a victo obsides non poposcit.

18. Desperans Hannibal Hispanias contra Scipionem ducem^l diutius^m posse tenere,ⁿ fratrem suum Hasdrubalem^o

//////////

libri impressi: alii cepit.—^s Annib. cop. L. B. 4. copiae delet 5.—^t Et ibi L. B. 4. 5.—^v Carthalonem L. Cartholonem V. Carthabonem Sch. Cartagilonem B. N. Chartulonem L. B. 2. Cartolonem 3.—^w xxx. HM. xx. L. B. 1. xxvii. 2. xxxv. 3.—^x Hominum addunt L. B. 2. 3. 5.—^y Disperunt L. B. 2. dispartivit L. B. 3. 4.—^z Dum L. B. 2.—^a Alii: transierant prius, rursus.—^b Dederunt L. Bat. 1. dedidere 4. quidam alii subdiderunt.—^c Hispaniis L. B. 5.—^d Receptæ sunt L. B. 2. receperunt 1. 4. 5.—^e Pugnarunt L. B. 2. 5. pugnaverunt 3. sed 4. pugnatum absque est.—^f Marcus S. N. V. L. B. 2. 3. 4. 5.—^g Italiam S. N. G.—^h Fuerat L. B. 2. 3. 4. 5.—ⁱ Egit L. B. 3.—^k Hispanorum L. B. 3. 4.—^l Delet ducem L. B. 5.—^m Delet diutius L. B. 4.—ⁿ Retineri vulgati, alii que

NOTÆ

^s Carthalonem occidit] Carthalonem Præfectum Punici præsidii cum commemoratione paterni hospitii positis armis, venientem ad Consulem miles invius obtruncat. Liv.

^t xxv. millia captivorum] Millia triginta servilium capitum dicuntur capti, iugens argenti vis facti signatique, auri octoginta septem millia pondo, signa tabulæque, prope ut Syracensanorum ornamenta æquaverint.

^u Ad fiscum] Pro ad ararium, jam supra.

^v Insequenti anno] Ann. ab U. C. 545. Belli Punici secundi 11.

^w Nam Claudius Marcellus Consul ab Hannibale] Marcellus Consul specu-

landi causa castris egressus cum collega Quintio Crispino, insidiis circumventus, lancea transfixus, vulneratus Quintius, &c. Vide Liv. xxvii. 27.

^x Tertio anno] Eodem quo superiori.

^y Regem Hispaniarum] Vereor, ne hic Eutropius tempora confuderit, neque enim invenio Scipionem regem Hispaniarum vicisse anno 111. postquam ad Hispaniam profectus fuit: neque etiam, quis iste rex Hispaniarum fuerit; forte vel Indibilem vel Mandonium intelligit, quos omnis Hispaniæ Principes vocat Livius.

in Italiam cum omnibus copiis evocavit.^z Is veniens eodem^p itinere,^q quo etiam Hannibal venerat, a consulibus Appio^a Claudio^r Nerone et M. Livio^s Salinatore,^t apud Senam,^v Piceni civitatem,^b in insidias compositas^c incidit:^w strenue tamen pugnans,^d occisus est,^x ingentes^y ejus copiae captæ^e aut interfectæ sunt; magnum pondus auri atque argenti Romam^z relatum.^a Posthæc Hannibal^f diffidere^b de belli cœpit eventum. Romanis ingens^c animus accessit. Itaque et ipsi^g evocaverunt^d ex Hispania P. Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit.

19. Q. Cæcilio, L. Valerio coss.^h omnes civitates, quæ

////////

Mss.—^o *Ab Hispania in Ital.* L. B. 3. *Ad Italiam* 1. et fere semper.—^p *Desunt eod. itin.* S. N. B. V. L. B. 2. 3. 4. 5.—^q *Tempore* L. Bat. 1.—^r *Deest Claudio* I.C. L. B. 3.—^s *Lucio* L. B. 2.—^t *Salnatore* L. B. 2.—^v *Apud Metaurum fluvium in insidias* N. S. G. B. V. H.M. L. B. 2. 3. 4. 5.—^w *Incidit delet* L. B. 5.—^x *Occisus est*: LIX. millia de ejus exercitu, V. millia capta sunt, IV. millia civium Romanorum inter eos reperta et revocata sunt. *Magnum pondus* S. B. G. H.M. LVIII. millia de ejus exercitu perempta sunt, V. millia capta, CCCXLIV. civium Rom. inter eos reperta et revocata sunt. M. p. V. (L. B. 2. 3. nisi quod CCCIII. tantum exhibeant:) et sic etiam N. nisi quod pro CCCXLIV. habeat XLIV. uti et L. B. 5.—^y *Delent ingentes* L. B. 4. 5.—^z *Non habet urbis nomen, Merula, nec* L. B. 1.—^a *Relatum est* L. Bat. 1. 2. 3. 4. 5.—^b *Jam addunt* L. B. 1. 2. 3. 4. 5. *diffidere bellum...* L. B. 1. *de bellum* 5. *deleto diffidere.*—^c *Delet ingens* L. B. 3.—^d *Vocaverunt* L. Bat. 1. *revocaverunt* 5.

NOTÆ

^z *Evocavit*] Livius narrat Hasdrubalem a Scipione victum et fugatum ad Pyrenæos ivisse, ubi cum Hasdrubale Gisgonis filio et Magone inito consilio ita statutum est, ut ipse Hasdrubal Gisgonis cum exercitu in Lusitaniam abiret, et Mago ad conducenda mercede auxilia cum grandi pecunia in Baleares trajiceret. Illum vide xxvii. 20.

^a *A Consulibus Appio Claudio*] Anno Urbis conditæ 546. Belli Punici secundi xii.

^b *Apud Senam, Piceni civitatem*] Piceno Senam tribuit, Strabo tamen eam in Umbria ponit. Est in Piceni et Umbriæ fere confiniibus, ad littus Adriaticum: in Umbria tamen.

^c *In insidias compositas*] Adi Livium xxvii. 47, et 48.

^d *Strenue tamen pugnans*] ‘Ibi ut patre Hamilcare et Hannibale fratre dignum erat, pugnans cecidit.’ Liv.

^e *Ingentes ejus copiae captæ, &c.*] Quinquaginta sex millia hostium occisa, capta quinque millia et quadringenti: præda alia magna tum omnis generis, tum auri argentique. Idem.

^f *Posthæc Hannibal*] Viso enim capite Hasdrubalis, quod C. Claudius ante ejus castra projici jusserat, ‘Agnosco,’ inquit, ‘infelicitatem Carthaginis.’

^g *Itaque et ipsi*] Anno post devictum Hasdrubalem.

^h *Q. Cæcilio, L. Valerio Coss.*] Nescio certe quos Annales hic sequitur Eutropius: falsum est enim Lucium Valerium cum Q. Cæcilio eo anno Consullem fuisse. Fortasse

in Brutiisⁱ ab Hannibale tenebantur,^e Romanis se tradiderunt.

20. Anno XIV. post^f quam in Italiam Hannibal venerat, Scipio, qui multa^g in Hispania bene egerat, consul est factus,^j et in Africam^h missus: cui viroⁱ divinum quiddam^k inesse existimabatur;^l adeo ut putaretur etiam cum Numinibus^k habere sermonem. Is^m in Africa contra Hannonem^l ducem Afrorum pugnat,ⁿ exercitum ejus interfecit. Secundo prælio castra capit,^o cum quatuor^p millibus et quingentis militibus, XI.^q millibus occisis.^m Syphacemⁿ Numidiæ

////////

evocarunt 3.—^e Tenebant L. B. 3. qui et reliqua delet.—^f Postquam L. B. 1. 4. sed 2. ab initio capitis usque ad et in Afr. omnia delet.—^g Deest multa in L. B. 4. sed 1. legit multa bene in Hisp. 5. pro bene, omnia bona.—^h Africa L. B. 3.—ⁱ Vero L. B. 4.—^k Quidd. divin. L. B. 1.—^l Existimabat; ideo L. B. 3.—^m Delet is L. B. 4.—ⁿ Sic L. B. omnes Vulg. pugnavit: quorum quidam mox interfecit. Vulg. interfecit.—^o Ita Lugd. Bat. omnes. cepit Vulgati.—^p Cum IIII. et D. millibus L. B. 2. cum quatuor quingitis militibus 3. sed 4. tantum milli-

NOTÆ

corrigendum Q. Cæcilio, Lucio Veturio. Nam verum est ann. ab U. C. 547. belli Punici secundi 13. Consules fuisse Q. Cæcilium Metellum et L. Veturium Philonem. Vide Liv. XXVIII. 10.

^l Quæ in Brutiis] Ex Historia falsum est tunc omnes civitates Brutiorum se Romanis tradidisse, sed de Lucanis verum est totam gentem in deditionem populi Romani rediisse. Livius.

^j Consul est factus] Cum P. Licinio Crasso. Vide Liv. XXVIII. 38.

^k Adeo ut putaretur etiam cum Numinibus] Quam de se famam de industria auxit, cum nihil quicquam prius inciperet, quam in cella Jovis divitissime sedisset, quasi mentem divinam acciperet. Adi Victorem p. 72.

^l Is in Africa contra Hannonem] 'Præfectum quoque Hannonem nobilem juvenem occiderunt.' Liv. XXIX. 29. Sed de Hanne illo, non videtur accipiendus iste locus Eutropii: de Hanne Hamilcaris filio in-

telligendus, quem Carthaginienses, altero Hanne cum ala equitum amisso, novo equitatu comparato præfecerant; eum Scipio idem interfecit prope Saleram urbem. Livius XXIX. 34. Tamen hic de duobus præliis loqui videtur Eutropius, cum dicat secundo castra capta. Scipio enim secundo prælio Saleram cepit, eique firmum præsidium imposuit. Eutropius duos illos Hannones confundit tanquam unus tantum Hanno fuerit. Idem et alii Scriptores fecerunt, ut patet ex Livio, qui postquam duo illa prælia executus est, subiungit: 'Duos eodem nomine Carthaginiensium duces duobus equestribus præliis interfectos, non omnes Auctores sunt: veriti, credo, ne falleret bis relata eadem res.' Plutarch. unius tantum Hannonis meminit, et unius tantum prælii.

^m XI. millibus occisis] Livius duo millia equitum capta aut occisa dicit.

ⁿ Syphacem] Qui, Sophonisba As-

Regem, qui se Afriis conjunxerat,^r capit,^o et castra ejus invadit.^p Syphax^s cum nobilissimis Numidis,^q et infinitis^r spoliis, Romam ab^v Scipione mittitur. Qua re audita, omnis fere Italia Hannibalem deserit. Ipse a Carthaginensibus redire in Africam^r jubetur,^w quam Scipio vastabat.

21. Ita anno XVII.^s ab Hannibale Italia liberata est (quam flens dicitur reliquisse^t). Legati Carthaginensium pacem a Scipione petiverunt:^u ab eo ad senatum Romam missi sunt: quadraginta et quinque^y diebus^z induciæ datæ sunt, quousque Romam^a ire et regredi possent:^b et^c XXX. millia pondo^d argenti ab his accepta sunt. Senatus ex arbitrio Scipionis^v pacem jussit cum Carthaginensibus fieri.^e Scipio his conditionibus dedit, 'ne amplius, quam XXX. naves,^w ha-

////////

bus hic et mox delet, de more.—^q II. L. et sic Livius.—^r *Injunxerat* L. B. 4.—^s *Syphacem...misit* Scipio L. B. 4.—^t *Infinitimis* L. B. 3.—^v *Duas voces ab Scip.* L. B. delet 3. tres 5.—^w *Jubebat* L. B. 3.—^x Desunt hæc intra parenth. L. F. Vi. Lugd. Bat. 1. 2. 3. Gr.—^y XLVI. LC. XL. Lugd. Bat. 2. 4. XLV. 1. 3. 5.—^z Addunt his L. Bat. 1. 3. 4. 5.—^a *Ire Romam* L. B. 1. 3.—^b *Possset* L. B. 1.—^c Delet et L. B. 1.—^d *Pondera* L. B. 2. 4.—^e *Feri* L. B. 2.—^f x. mil.

NOTÆ

drubalis filia ducta uxore, Romanorum partes deseruerat.

^o *Capit*] Per C. Lælium et Massinissam. Sed post eos devictos et capta castra: et vide Liv. vi. 7.

^p *Castra ejus invadit*] Certissima conjectura patris mei, *castra ejus incendit*. Id vetus Historia testatur.

^q *Syphax cum nobilissimis Numidis*] Scipio C. Lælium cum Syphace aliisque captivis Romam misit. Liv.

^r *Redire in Africam*] Ad eum legati ab Carthagine vocantes in Africam iisdem fere diebus venerunt.

^s *Ita anno XVII.*] Coss. Tib. Claudio Nerone et M. Servilio Gemino: ann. mundi 3748. ante Ch. Nat. 200. ab U. C. 551.

^t *Quam flens dicitur reliquisse*] 'Frendens gemensque, ac vix lacrymis temperans, dicitur legatorum verba audisse.' Livius.

^u *Pacem a Scipione petiverunt*] Hæc facta sunt antequam Hannibal Italia decederet, nempe anno belli xvi.

^v *Senatus ex arbitrio Scipionis*] Carthaginenses bis Romam miserunt ad pacem petendam. Semel ante discessum Hannibalis, et iterum post eundem in Africa victum. Primi legati pace infecta, ac prope sine responso, dimissi: secundi ex arbitrio Scipionis pacem faciendam. Entropius aliam viam insistit: nam per primos legatos pacem factam dicit, neque de ea re amplius Romam missos, sed post devictum Hannibalem legibus pacis caput aliquod additum. Quare hic caute legendus Entropius.

^w *Ne amplius, quam xxx. naves*] Leges pacis has dixisse Scipionem refert Livius: captivos, et perugas, et fugitivos restituerent: exercitus ex Italia et Gallia deducerent: Hispa-

herent, ut d.^f millia pondo^s argenti^s darent, captivos et perfugas redderent.^h

22. Interim Hannibale veniente ad Africam, pax turbata est, multa hostilia ab Afris facta sunt: legati tamen eorum ex urbe venientes, a Romanis capti sunt, et iubente Scipione dimissi. Hannibal quoque frequentibus præliis victus a Scipione, petit etiam ipse pacem.ⁱ Cum ventum esset ad colloquium,^y iisdem conditionibus data est,^z quibus prius; addita quingentis^a millibus^k pondo^l argenti c. millia librarum, propter novam perfidiam. Carthaginensibus conditiones displicuerunt, jusseruntque Hannibalem pugnare. ^mInferitur a Scipione et Masinissa,ⁿ alio rege Numidarum, qui^o amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. Hannibal tres^p exploratores^b ad Scipionis castra misit: quos captos Scipio circumduci per castra jussit ostendique eis^q totum exercitum: mox etiam prandium dari, dimittique,^r ut renuntiarent^s Hannibali quæ apud Romanos vidissent.

23. Interea prælium ab utroque duce instructum est,^c

//////////

LC. Quinquaginta mil. G. HM. *Ut quingenta millia.* L. B. 1. 5. *Et ut quingenta millia pondera.* 2. *Et ut quingenta millia pondera.* 4.—^e *Pondera* L. B. 2. 4. ubique. Sed *millia* delet 5.—^h *Captivos et perfugas redderent* desunt in L. Bat. 1.—ⁱ *Petere et ipse pacem cepit* L. B. 2. 3. 4. 5.—^k *Ad quinquaginta millia librarum propter novam* B.—^l *Ponderibus* L. B. 4. 5. *additas ponderibus* 2. 3.—^m *Sed inferitur* Lugd. Bat. 1.—ⁿ *Massinissa* L. B. 2. *rege alio etiam transponit.*—^o *Quia* L. B. 1.—^p *Tria millia* L. B. 1.—^q *Ostenditque iis* Lugd. Bat. 1. *ostenditque his* Lugd. Bat. 4. *ostenditque his* Lugd. Bat. 2. 3.—^r *Dimittitque* L. B. 2.

NOTÆ

nia abstinerent: insulis omnibus, quæ inter Italiam et Africam sunt, discederent: naves longas, præter viginti, omnes traderent: tritici quingenta, hordei trecenta millia modium.

^x *d. millia pondo argenti*] Pecuniæ summam quantam imperaverunt parum convenit, inquit Livius: alii quinque millia pondo argenti, alii duplex stipendium imperatum militibus tradunt.

^y *Cum ventum esset ad colloquium*] Vide Liv. xxx. 30.

^z *Iisdem conditionibus data est*] Falsum est in colloquio datam pacem; nam infecta pace ex colloquio discessere: et falsum est etiam eam iisdem conditionibus postea datam.

^a *Addita quingentis millibus*] Nescio unde ista Entropius; vide notata capite sequenti.

^b *Hannibal tres exploratores*] Nescio unde hæc Entropius.

^c *Prælium ab utroque duce instructum est*] Prope Zamam, vide Livium xxx. 33. et 34.

quale vix ulla^e memoria fuit, cum peritissimi viri^d copias suas ad bellum educerent. Scipio victor recedit, pæne^v ipso Hannibale capto: qui primum cum multis equitibus, deinde cum xx.^e postremo cum quatuor evasit. Inventa in castris Hannibalis argenti pondo^w xx.^z millia, auri LXXX.^y cetera suppellectilis^z copiosa. Post id certamen pax cum Carthaginiensibus facta^f est. Scipio Romam rediit,^a ingenti gloria triumphavit,^g atque Africanus ex eo appellari^b cœptus^h est.^c Finem accepit secundum Punicum bellum, post annum septimum^d decimum,ⁱ quam cœperat.

—^s *Nunciarent* L. B. 4.—^t *Una* L. B. 1.—^v *Præ* L. B. 1.—^w *Pondera* L. B. 2. 4. semper.—^x *cc. millia* N. Sch. Fr.—^y *Octingenta* Codd. L. B. 2. 3. 4. ali- que, uti et impressi aliquot.—^z *Alii suppellectili et suppellectilia*, Sic L. B. 5.—^a *Lugd. Bat. 1. 4. redit.*—^b *Vocari* L. B. 2.—^c *Delet est* L. B. 3.—^d *Alii XIX.* Livius et Florus XVIII.

NOTE

^d *Cum peritissimi duces*] ‘Ad hoc discrimen procedunt postero die duorum opulentissimorum populorum duo longe clarissimi duces, duo fortissimi exercitus, multa ante parta decora aut cumlaturi eo die, aut eversuri.’ Liv.

^e *Deinde cum xx. &c.*] ‘Hannibal, cum paucis equitibus inter tumultum elapsus, Adrumetum perfugit.’ Livius.

^f *Pax cum Carthaginiensibus facta*] Conditiones pacis aliquantum a superioribus diversæ: ‘Perfugas, fugitivosque, et captivos omnes redderent Romanis, et naves rostratas, præter decem triremes, traderent, elephantosque quos haberent domitos, neque domarent alios: bellum neve in Africa, neve extra Africam, injussu populi Romani, gererent: Masiussæ res redderent, fœdusque cum eo facerent: decem millia talentum ar-

genti descripta pensionibus æquis in annos quinquaginta solverent: obsides centum arbitrato Scipionis darent, ne minores XIV. annis, neve xxx. majores,’ &c. Livius xxx. 37.

^g *Ingenti gloria triumphavit*] ‘Triumpho omnium clarissimo Urbem est invectus.’ Livius.

^h *Africanus ex eo appellari cœptus*] ‘Africanum cognomen militaris prius favor, an popularis aura celebraverit, an, sicuti Felicis Syllæ, Magnique Pompeii patrum memoria, cœptum ab assentatione familiari sit, parum compertum habeo. Primum certe hic Imperator nomine victæ ab se gentis est nobilitatus.’ Livius.

ⁱ *Post annum septimum decimum*] Alii nonum decimum: immo decimo-octavo, Coss. Cn. Cornelio Lentulo, et P. Ælio Pæto, anno ab U. C. 552.

EUTROPII
B R E V I A R I U M
HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER IV.

TRANSACTO Punico bello, secutum est Macedonicum contra Philippum^a Regem.^a

2. Quingentesimo et quinquagesimo primo^b anno^b ab urbe condita T. Quintius^c Flaminius^c adversus Philippum regem mittitur:^d prospere rem gessit: pax ei data est his

////////

^a Regem deest in Lugd. Bat. 3.—^b Et quinq. prim. ann. desunt L. G. LC. Quingentesimo quinquagesimo et primo Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^c Flaminius in Mss. Gr. et quibusd. edd. Sed Flaminiun patricium: Flaminius plebeium nomen fuisse ostendit Schottus ad cap. 51. de viris illustr. *Flamineus* legit L. B. 5.—^d Philippum dimicavit, et rem prospere gessit, et pax data his M. B. S. N.

NOTÆ

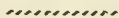
^a *Secutum est Macedonicum contra Philippum*] Cæptum quidem est tredecim ante annis, Coss. Quinto Fabio Maximo IV. et M. Claudio Marcello, quinto anno post inceptum secundum bellum Punicum. Vide Flor. lib. II. cap. 7. p. 65.

^b *Quingentesimo et quinquagesimo primo*] ‘Anno quingentesimo et quinquagesimo ab Urbe condita, P. Sul-

pitio Galba, C. Aurelio Consulibus, bellum cum rege Philippo initum est, paucis mensibus post pacem Carthaginensibus datam.’ Livius XXXI. 5.

^c *T. Quintius Flaminius*] Falsum est tunc missum Flaminiun: priori anno, missus Sulpitius Galba Consul: secundo, P. Vellius Tappulus: tertio, nempe 555, ab U. C. Q. Flaminius.

legibus, ' ne Græciæ^d civitatibus, quas Romani contra eum defenderant, bellum inferret; fuit captivos et transfugas redderet, quinquaginta solum^e naves haberet, reliquas Romanis daret, per annos decem^h quaterna^e millia pondo argenti præstaret, et obsidem daret filium suum Demetrium.^f T. Quintiusⁱ etiam Lacedæmoniis intulit bellum;^g ducem eorum Nabidem^k vicit:^h et, quibus voluit conditionibus,ⁱ in fidem accepit. Ingenti gloria^m duxit ante currum^j nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium, et Armenemⁿ Nabidis.

adversum Philippum regem prospere gessit. L. B. 1. 4. adversus Phil. et rem prospere gessit. 2. 3. 5.—^e Al. defenderent.—^f Et ut Lugd. Bat. 1.—^g Quinq. sol. desunt M. pro daret al. redderet. Sic Lugd. Bat. 1. 2. 4. 5. at 3. daret. solas Lugd. 2. 3. 4. 5. et pro quinquaginta legit L. B. 1. L. Quintius.—^h Decies V. Mox pondera Lugd. Bat. 2.—ⁱ T. Quintius Flaminius V. Sch.—^k Deest Nabidem S. G. Naridem L. B. 1. 4. et Edd. vetust.—^l Deest in Lugd. Bat. 4.—^m Gloria triumphavit, duxit V. B. N. M. G. Lugd. B. 4. 5. in Titi gloriam 1. triumphavit. dux ante currum 2. &c.—ⁿ Armen Lugd. Bat. 1. Nabidis Romani captivi, qui sub Annibale per Græciam venditi fuerant, universi recepti: capitibus rasis ob delersam servitutem currum triumphantis secuti sunt. Eodem tempore, &c.

NOTÆ

^d *Ne Græciæ*] Pacis leges sic Liv. xxxiii. 30. ' Omnes Græcorum civitates, quæ in Europa, quæque in Asia essent, libertatem ac suas leges haberent: quæ earum sub ditione Philippi fuissent, præsidia ex his Philippus deduceret; his, quæ in Asia essent,...et eas quoque enim placere liberas esse:...captivos transfugasque reddere Philippum Romanis, et naves omnes tectas tradere:...ne plus quingentis armatorum haberet, neve elephantum ullum. Bellum extra Macedoniæ fines ne injussu Senatus gereret: mille talentum daret Populo Romano, dimidium præsens, dimidium pensionibus decem annorum.'

^e *Per annos decem quaterna*] Aliter Livius supra, qui tamen addit ex Valerio Antiate quaternum millium pondo argenti vectigal in decem annos imperatum.

^f *Obsidem daret filium suum Deme-*

trium] ' In hæc obsides accepti, inter quos Demetrius, Philippi filius.' Liv.

^g *Lacedæmoniis intulit bellum*] ' Grassantem sub Nabide suo Lacedæmona compescuit.' Florus. Lacedæmonii in Peloponneso. Eorum urbs Sparta, Lacedæmon: hodie Misithra.

^h *Ducem eorum Nabidem vicit*] Nabidis, tertius sive quartus Lacedæmoniorum tyrannus.

Vicit] Anno mundi 3755. ante Ch. Nat. 193. ab U. C. 558.

ⁱ *Quibus voluit conditionibus*] Quas lege apud Livium xxxiv. 35.

^j *Ingenti gloria duxit ante currum*] ' Ante currum multi nobiles captivi obsidesque, inter quos Demetrius regis Philippi filius fuit, et Armenes Nabidis tyranni filius.' Liv. xxxiv. 52. Tertio die, nam triduum triumphavit, transvecti captivi et obsides, coronæ aureæ, dona civitatum, &c. Locum adi.

3. Transacto bello Macedonico, secutum est Syriacum^k contra Antiochum regem,^l P. Cornelio Scipione,^m M.^o Acilioⁿ Glabrione coss. Huic Antiocho Hannibalⁿ se junxerat; Carthaginem, patriam suam, metu,^q ne Romanis traderetur,^o relinquens. M.^o Acilius Glabrio in ^pAchaia^s bene pugnavit: castra regis Antiochi nocturna pugna^t capta sunt, ipse fugatus.^u Philippo,^q quia^v contra Antiochum Romanis^w auxilio fuisset,^x filius Demetrius redditus est.

4. L. Cornelio Scipione,^r C.^o Laelio coss. Scipio Africanus^s fratri suo L. Cornelio Scipioni consuli^z legatus contra Antiochum profectus est. Hannibal, qui cum Antiocho erat, navali praelio victus^t est.^a Ipse postea Antiochus,

////////

B. V. M. S. E. Gr.—^o M. deest B. S. G. V. Lugd. Bat. 2. 4.—^p Aulo Glabrione N. L. M. Attilio Glabrione Sch. Lugd. Bat. 3. 4. et sic max. Accilio Lugd. B. 2. et sic infra. Attilio Glabrione 5. sed infra Glabrio.—^q Deest metu S. M. N. G. L. Mer. L. B. 5.—^r Deest M. B. S. G. V. Lugd. Bat. 5.—^s Machina Lugd. Bat. 4.—^t Nocturno capta sunt deleta pugna L. Bat. 1.—^u Al. fugatur.—^v Qui Lugd. Bat. 3. 4.—^w Deest Romanis in Lugd. Bat. 4.—^x Fuit Lugd. Bat. 4.—^y G. Lugd. Bat. 2. Cajo L. B. 3. Scipione et C. 4.—^z A. fratre... Scipione consule Lugd. Bat. 2.—^a Annibal et Polixenides, qui...erant, navali...

NOTE

^k Syriacum] Syria ad littus Eoum maris Mediterranei, e regione Cypri: hodie Soria.

^l Antiochum regem] Is est Antiochus III. cognomento Magnus.

^m P. Cornelio Scipione] Anno mundi 3738. ante Ch. Nat. 199. ab U. C. 561. Vide Flor. II. 8. p. 67.

ⁿ Huic Antiocho Hannibal] Hannibal sese fuga ad Antiochum regem surripuit. Liv. xxx. 37. et xxxiv. 60.

^o Ne Romanis traderetur] Postulabat enim Scipio, ut Hannibal sibi traderetur, sed responsum est Hannibalem in Africa non esse.

^p In Achaia] Ad Thermopylas pugnavit, quæ Achaia potius vicinæ dici possunt, quam in ipsa Achaia esse. Sed hic Achaiam Eutropius pro tota Græcia ponit, quam Thermopylis mediam dividi, sicut Apennino Italiam,

tradit Livius lib. xxxvi. 15.

^q Philippo] 'Philippi quoque filius Demetrius, qui obses Romæ erat, ad patrem reducendus legatis datus erat.' Liv. xxxvi. 35.

^r L. Cornelio Scipione] Anno ab U. C. 563.

^s Scipio Africanus] 'Tum Consule Scipione, cui frater, ille modo victor Carthaginis Africanus, voluntaria legatione aderat, debellari regem placet.' Flor. p. 69. Cum in Senatu ageretur utri Consuli Græcia mandaretur, et in Lælium Senatus inclinare videretur, P. Africanus dixit: 'Si L. Scipioni fratri suo provinciam Græciam decrevissent, se legatum iturum.'

^t Navali praelio victus] Ad Myonnesum a L. Æmilio Regillo, cui navalis provincia demandata. Vide Liv. xxxvii. 28. 29.

circa Magnesium^a ad Sipylum,^b Asiæ civitatem, a cos. Cornelio Scipione ingenti prælio fusus^c est. Auxilio fuit Romanis in ea pugna Eumenes, Attali regis^d frater,^e qui Eumeniam in Phrygia condidit.^f L.^g millia peditum,^h III.ⁱ equitum^j eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tum rex Antiochus^k pacem petiit:^l iisdem conditionibus^m dataⁿ est a senatu, quanquam^o victo, quibus ante offerebatur; ut ex Europa^p et Asia^q recederet, atque intra Taurum se contineret, x. millia talentorum,^r et xx.^s obsides^t præberet, Hannibalem concitorem^u belli^v dederet.^w Eumeni regi^d do-

////////

victi sunt N.—^b Ita plane Græcus et Livius lib. xxxvii. c. 37. Perperam vulgo legitur, circa Sipylum et Magnesium. Syll. quoque in notis hic noster est: et Vinetus aliquid mendi subesse suspicatur, circa Sipylum magnā jam Lugd. Bat. 1. contra Sipylum Magnesium L. B. 2. circa Sipylum Magnesium L. B. 3. 5. circum Sipylum Magnesium 4.—^c Victus L. B. 4.—^d Deest frater in Lugd. Bat. 4. qui paulo ante transponit in ea pugna Romanis.—^e xxx. &c. Sch. et Lugd. Bat. Quinque millia equitum eo certamine V. Quinquaginta tria millia peditum in eo equitum certam B.—^f Sic L. LC. N. M. G. HM. Gr. F. Alii habent iv. millia.—^g In eo Lugd. Bat. 2.—^h Deest Antioch. L. S. N. LC. F. Lugd. B. 5.—ⁱ Al. petiit: quæ iisdem L. B. 2. quæ hisdem petiit L. B. 3. petiit 4.—^k Vulg. datur.—^l Tanquam Lugd. Bat. 5.—^m Ex Syria et As. LC.—ⁿ x. Lugd. Bat. 3.—^o Concitorem Al. incitorem Lugd.

NOTÆ

^a Circa Magnesium ad Sipylum] Circa Magnesium, quæ ad Sipylum est, posuit castra. Magnesia autem ad Sipylum, ut distinguatur ab altera Magnesia, quæ ad Mæandrum amnem. Utramque recte distinguit Livius xxxvii. 32. et 44. Utraque in Caria.

^v Eumenes Attali regis frater] Attali Philadelphi frater fuit, filius vero Attali i. qui adversus Philippum cum Romanis belli societatem inivit.

^w Qui Eumeniam in Phrygia condidit] In Phrygia majore.

^x L. millia peditum] 'Ad quinquaginta millia peditum, equitum quatuor millia, mille et quadringenti capiti, et quindecim cum rectoribus elephantum.' Liv. xxxvii. 44.

^y Iisdem conditionibus] Legatis ita respondisse fertur Scipio: 'Prius-

quam castra regia, priusquam aciem videremus, cum communis Mars et incertus belli eventus esset, de pace vobis agentibus, quas pares paribus ferebamus conditiones, easdem nunc victores victis ferimus, &c.' Liv. ibid.

^z Ut ex Europa et Asia] Europa abstinerent; Asiaque omni, quæ eis Taurum, decederent.

^a x. millia talentorum] Pro impensis in bellum factis xv. millia talentorum Euboicorum darent: quingenta præsencia, duo millia et quingenta cum Senatus Populusque Romanus pacem comprobasset: millia deinde talentum per duodecim annos. Liv.

^b xx. obsides] Viginti obsides Scipionis arbitratu darent. Liv.

^c Hannibalem concitorem belli]

natae sunt a Senatu^q omnes^r Asiae civitates, quas Antiochus bello perdiderat: et Rhodiis,^e qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerant, multae^s urbes concessae sunt.^f Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphavit:^f nomen et ipse, ad imitationem fratris,^g Asiagenis^u accepit, [“quia Asiam vicerat: sicut frater ipsius, propter Africam domitam, Africanus appellabatur.”]

5. Spurio^r Postumio^y Albino,^h Q.^z Marcio^a Philippo^b coss. Mc Fulvius de Aetolisⁱ triumphavit. Hannibal, qui victo Antiocho, ne Romanis traderetur, ad Prusiam,^j Bithyniae^{d k} regem, fugerat, repetitus etiam ab eo est per

////////

Bat. 2.—^p Redderet L. B. 3.—^q A Senatu perperam deest in aliis.—^r Omnis Lugd. Bat. 2.—^s Multas...concesserunt Lugd. Bat. 3. 4. 5.—^t Concessae erant Lugd. Bat. 1.—^u Sic Lugd. Bat. 1. 3. 5. LC. B. G. N. M. HM. Asiagenum Lugd. Bat. 2. Asiaticus Lugd. Bat. 4. Asiatici etiam Vulgati retinent.—^v Includa videntur vel Pauli, vel alius glossema esse. Nam neque in Graeco apparent, neque cum conciso stylo Eutropii conciliantur facile. Pro quia q̄r Lugd. Bat. 3.—^w Sequitur est bellum Histricum et Gallo-Graecum. Spurio, &c. LC. appellatur Lugd. Bat. 2. 3.—^x Deest Spurio N. M. Curio L.—^y Al. Postumo, ut L. B. 5. Postumo Lugd. Bat. 4.—^z Q. deest LC. S. G. L. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^a Marcio deest L. Marco B. S. G. V. Lugd. B. 4. deleto Q.—^b Publio G.—^c M. deest in Lugd. Bat. 1.—^d Brundisium Bitinia, &c. Lugd.

NOTÆ

Hannibalem ante omnia darent, quia nunquam satis liqueret, ibi pacem esse Populo Romano ubi esset Hannibal.

^d Eumeni regi, &c.] Cis Taurum, quæ intra regui Antiochi fines fuissent, Eumeni attributa, præter Lyciam Cariamque usque ad Mæandrum annem. Ceteræ civitates Asiae, quæ Attali stipendiariæ fuissent, eadem Eumeni vectigal pendere iussæ.

^e Rhodiis, &c.] Rhodiis Lycia data, Telmissum extra eundem et castra Telmissum, et agrum qui Ptolemæi Telmissi fuisset: hæc et ab Eumene et ab Rhodiis excepta: ea quoque his pars data Cariæ, quæ propior Rhodum insulam trans Mæandrum annem est; oppida, vici, castella, agri, qui ad Pisidiam vergunt, nisi quæ eorum op-

pida in libertate fuissent pridie quam cum Antiocho rege in Asia pugnatum est. Liv. xxxvii. 56.

^f Triumphavit] Pridie Kalendas Martias, anno postquam Consul fuit.

^g Ad imitationem fratris] Ne cognomine fratri cederet, Asiaticum se appellari voluit.

^h Spurio Posthumio Albino, &c.] Bellum Aetolicum Fulvio demandatum est anno U. C. 561. sed Fulvius de iis triumphavit tertio anno ante diem decimum Kalendas Jannarias, quibus Consulatum inituri erant Spurius Posthumus Albinus, et Q. Martinus Philippus. Adi Livium xxxix. 15.

ⁱ Aetolis] Aetolia, Achaiae regio intra Acheloum fluvium et Corinthiacum sinum.

^j Prusiam] Nicomedis Magui filium.

^k Bithyniæ] Bithynia, Asiae regio

T. Quintium^l Flaminium:^e et cum tradendus Romanis esset, venenum^f bibit,^m et apudⁿ Libyssam,^g finibus Nico-mediensium, sepultus est.

6. Philippo rege Macedoniae mortuo,^o qui et adversum Romanos bellum gesserat, et postea Romanis^p contra Antiochum auxilium tulerat, filius ejus Perseus^q in Macedonia rebellavit,^r ingentibus copiis ad bellum paratis. Nam adjutores habebat Cotyn Thraciae regem;^s et Illyrici,^h Gentium^t nomine. Romanis autem in auxilio erantⁱ Eumenes Asiae rex,^u Ariarathes^v Cappado-

////////

Bat. 4.—^e *Flaminium* Lugd. Bat. 1. *Flamineum* 2. 3. 5. ubique. *Lutium Flamineum* 4.—^f *Sibi bibit* Lugd. Bat. 4.—^g *Libussam* Lugd. Bat. 1. *Libissam* 1. 5.—^h *Præclare* sic L. B. LC. F. Alii *regem* interponunt, sen potius otiose repetunt. Proxime enim affuerat. Sic tamen Lugd. B. 1. 4. 5.—ⁱ *Deest*

NOTÆ

ad Sangarium fluvium e regione Pro-pontidis.

^l *Per T. Quintium*] Ad Prusiam regem legatus T. Quintius Flamininus ad repetendum Hannibalem ann. U. C. 570. Coss. Q. Fabio Labeone et M. Claudio Marcello.

^m *Venenum bibit*] Prius elabi et fingere tentavit; sed postquam omnes domus suæ aditus militibus obseptos seuit; et omnia circa clausa dispositis custodiis, venenum, quod multo ante præparatum ad tales habebat casus, poposcit, et execratus in caput regnumque Prusiae, et hospitales Deos violatæ ab eo fidei testes invocans, poculum exhausit. Livius xxxix. 51.

ⁿ *Apud Libyssam*] ‘Positus apud Libyssam in arca lapidea, in qua hodieque scriptum est: HANNIBAL. HIC. SITUS. EST.’ Aurel. Victor, p. 66. Libysa Bithyniae vicus.

^o *Philippo rege Macedoniae mortuo*] Anno ab U. C. 574.

^p *Et postea Romanis*] Verum est Philippum Romanis affuisse contra Antiochum. Sed Athamanum regno

Delph. et Var. Clas.

a Romanis exutus, iterum implacabile contra eos odium concepit, et eos bello petiisset, nisi morte præventus per mœrorem, quod Demetrium filium falso accusatum Persei scelere necari jussisset.

^q *Perseus*] *Persem* vocat Florus.

^r *In Macedonia rebellavit*] Hoc est secundum bellum Macedonicum, ann. mundi 3779. ante Ch. nat. 169. ab U. C. 582. Coss. P. Licinio Crasso et C. Cassio Longone. Vide Flor. II. 12. p. 72. ubi duobus annis serius illud ineptum dicit.

^s *Cotyn Thraciae regem*] ‘Cotys Thrax, Odrysarum rex, evidenter Macedonum partis erat.’ Liv. XLII. 29.

^t *Illyrici, Gentium*] Patre Plenrato rege Illyriorum et matre Euridica genitum. Vide Liv. XLIV. 30.

^u *Eumenes Asiae rex*] Idem qui adversus Antiochum Romanos adjuvit: et tunc eum cum vetus odium stimulabat, tum recens ira, quod scelere Persei prope ut victima mactatus Delphis esset.

^v *Ariarathes*] Ariarathes Cappadocum rex, præterquam quod Romanis

Eutrop.

H

ciæ,^w Antiochus Syriæ,^x Ptolemæus Ægypti,^y Masinissa^z Numidiæ. Prusias autem^k Bithyniæ,^a quanquam sororem^l Persei uxorem haberet, utrisque se æquum præbuit. Dux Romanorum P. Licinius cos. contra eum^b missus^m est, et a rege gravi prælio victus. Neque tamen Romani, quanquamⁿ superati, regi^o petenti^p pacem præstare voluerunt, nisi his conditionibus: ‘ut^c se^q et suos senatui et populo^r Rom. dederet.’ Mox missus^d contra eum L. Æmilius Paullus cos. et in Illyricum C. Anicius^s prætor^e contra Gentium. Sed Gentius, facile uno prælio victus, mox se dedidit.^t Mater

////////

erant Lugd. Bat. 2. 3.—^k Ita concinnius nonnulli Mss. exhibent, pro eo quod in vulg. edd. extat: *Prusias autem rex Bithyniæ.*—^l Deest sororem N. B. M. —^m Ita Codd. nostri, uti etiam F. P. et V. Sed Vi. qui Schonovium sequitur, Paul. Merula, alique *Dux Rom. P. Licinius Consul est a rege gravi prælio victus.* Et sane additio est valde suspecta, utut tot codicibus fulta. Nam *dux Romanorum rix missus* dicitur contra quem, sape autem *casus*, aut *victus*. Consules vero dicuntur *mitti*, &c. Alterutrum ergo tollendum videtur. Ad metaphrasten provocat Sylb. sed tum Cellarius crederet illum verbis, *τοῦτον αὐτῷ τὸν πόλεμον ἀποκληρώσαντος τοῦ δήμου*, missionem respexisse, si scriptum esset: *Dux*, &c. qui missus fuerat, &c. Nihilominus *ducem mitti* habet etiam noster alibi.—ⁿ *Tanquam* Lugd. Bat. 1.—^o *Ei* Lugd. Bat. 1.—^p *Potenti* Lugd. Bat. 4.—^q *Se* abest a Lugd. Bat. 1.—^r *et pop. Rom.* desunt L.—^s Alii *Anicius*. Gaionis L. B. 2. Gaionicius 3. Gajonitius 4. Gajonicus 5.—^t *Dedit* Lugd.

NOTE

suo nomine auxilia pollicitus erat, ex quo est junctus Eumeni affinitate, in omnia belli pacisque se consociaverat consilia. Liv.

^w *Cappadociæ*] Cappadocia, Asiæ regio mediterranea, inter Armeniam et Phrygiam.

^x *Antiochus Syriæ*] Qui omnia et per suos legatos Senatui, et ipse legatis eorum, eximie pollicitus erat.

^y *Ptolemæus Ægypti*] Ptolemæus Philometor propter ætatem alieni etiam tum arbitrii erat: sed tutores et bellum adversus Antiochum parabant, quo vindicarent Cœlesyriam, et Romanis omnia pollicebantur ad Macedonicum bellum. Liv.

^z *Masinissa*] Masinissa et frumento juvabat Romanos, et auxilia cum elephantis, Misaginemque filium, mittere ad bellum parabat. Idem.

^a *Prusias autem Bithyniæ*] Prusias,

Bithyniæ rex, statuit abstinere armis, eventumque expectare: nam neque pro Romanis se æquum censere adversus fratrem uxoris arma ferre, et apud Persea victorem veniam per sororem impetrabilem fore. Idem.

^b *P. Licinius Cos. contra eum*] In Thessalia cecidere eo die ab Romanis ducenti equites, duo millia haud minus peditum, capti ferme ducenti equites. Liv. LXII. 58. 59. 60.

^c *Ut se*] Responsum est: ‘Ita pacem dari, si de summa rerum liberum Senatui permittat rex, de se, deque universa Macedonia statuendi jus.’

^d *Mox missus*] Tertio anno post victum P. Licinium.

^e *Et in Illyricum C. Anicius prætor*] Sape *Anicium*: at eum omnes uno consensu *C. Anicium* vocant, et ita legendum.

ejus,^f et uxor, et duo filii, frater quoque, simul^u in potestatem Romanorum^v venerunt.^w Ita^e bello^g intra xxx. dies perfecto,^z ante cognitum est,^h Gentium victum, quam cœptum bellum nuntiaretur.

7. Cum Perseo autem Æmilius Paullus cos. III. Non. Septembris dimicavit;ⁱ vicitque eum, xx.^z millibus^j peditem ejus occisis. Equitatus cum rege fugit integer;^a Romanorum c. milites amissi^b sunt: urbes Macedoniæ omnes, quas rex tenuerat,^c Romanis se^d dediderunt. Ipse rex, cum desereretur ab amicis, venit in Paulli potestatem.^k Sed honorem ei Æmilius,^e non quasi victo, habuit: nam et volentem^l ad pedes sibi cadere, non permisit; et juxta se in sella collocavit. Macedonibus^f et^m Illyriis^g hæc leges^a a Ro-

Bat. 1. 2.—^u Delet simul L. B. 3.—^v Deest Roman. in L. B. 3.—^w Venerant Eugd. Bat. 1.—^x Delent ita L. B. 2. 3. 4. sed 5. legit *et*.—^y Perfecto L. B. 2.—^z xxx. N. L. LC.—^a Cum rege interfugit. Milites quos amiserat Romani se dediderunt. Rex cum B. V. Cum rege interfugit. Romanorum C. mil. &c. N. G. HM. F. Cum rege interfugit, Romanorum multis amissis, urbes Rom. se ded. ips. rex c. L. Cum rege interfugit, Romanor. C. mill. ann. s. u. M. omnes Romanis se ded. i. r. c. S. interfugit; Rom. &c. L. B. 2. 4. interfugit Dux. Rom. 5. integer fugit; Rom. 3.—^b Romanorum... amiserat. L. B. 2. 5. amiserunt 3. 4.—^c Sex voces delent L. B. 3. 4. 5.—^d Siderum L. B. 2.—^e Æmilius Paulus Consul LC. B. S. N. M. L. G. HM. et Eugd. Bat. 2. 3. 4. 5. nihil vero horum, nec vel Æmilius agnoscit Eugd. Bat. 1.—^f Macedoniis L. B. 2. 3. 4. 5.—^g Hyl-

NOTÆ

^f *Mater ejus*] Elieva uxor cum filiis duobus Scerdileto Pleuratoque, et Caravantius frater, in castra Scodram per Perpennam adducta. Liv. XLIV. 32.

^g *Ita bello*] Anicius, bello Illyrio intra triginta dies perfecto, nuntium victoriae Perpennam Romam misit. Liv.

^h *Ante cognitum est*] Ex Livio: 'Hoc unum bellum prius perpetratum, quam cœptum, Romæ auditum est.'

ⁱ *Dimicavit*] Ad Enipeum, Thessaliae fluvium.

^j *xx. millibus*] Cæsa ad viginti millia hominum sunt: ad sex millia, qui Pydnam ex acie profugerant, vivi in potestatem pervenerunt; et vagi e fuga quinque millia hominum capta:

ex victoribus ceciderunt non plus centum. Liv.

^k *Venit in Paulli potestatem*] Samothracem fugit, eo Paullus classem misit cum Cn. Octavio, cui se tandem Persens tradidit cum Philippo, qui major natu erat e filiis.

^l *Nam et volentem*] ^e Consurrexit Consul, et jussis sedere aliis, progressusque paulum, introeunti regi dextram porrexit, summittentemque se ad pedes sustulit; nec attingere genua passus, introductum in tabernaculum adversus advocatos in consilium considerare jussit. Liv. XLV. 7. Adi Florum p. 74.

^m *Macedonibus et Illyriis*] Liv. XLV. 18. Omnium primum, liberos esse

manis^k datæ; ‘ut liberi essent, et dimidiumⁿ eorum tributorum præstarent, quæ regibus præstitissent:’ ut appareretⁱ populum Rom. pro æquitate magis, quam avaritia dimicare. Itaque^k in conventu infinitorum^l populorum Paullus hæc^m pronuntiavit: et legationesⁿ multarum gentium,^o quæ^o ad eum venerant, magnificentissime^p convivio pavit, dicens, ejusdem hominis^p esse debere,^q et bello vincere, et convivii apparatu elegantem esse.

8. Mox^q LXX.^r civitates Epiri, quæ rebellarant,^s cepit: prædam militibus distribuit; Romam cum^t ingenti pompa rediit in nave^u Persei,^r quam inusitatæ magnitudinis fuisse traditur, adeo ut XVI. ordines dicatur habuisse remorum.^v Triumphavit autem^w magnificentissime in curru^x aureo, cum duobus filiis,^s utroque^y latere astantibus:^z ducti sunt ante

//////////

lariis L. B. 2.—^h Al. Hæ leges datæ sunt. Leges a Romanis datæ sunt L. B. 3. leges datæ ceteris deletis 5.—ⁱ ut appar. desunt F. ut deest in L. B. 3.—^k Atque L. B. 2.—^l Alii finitimorum cum Fuld. et Gr. malint. infinitimorum L. B. 3. multorum 5.—^m Hoc L. B. 1. 3. Hic 5.—ⁿ Legiones L. B. 4.—^o Qui L. B. 2.—^p Sic F. L. B. 4. 5. pro vulgari magnificentissimo. Sed L. et LC. decentissime.—^q Homines e. d. et b. r. et in convivii apparatu elegantes esse L. Bat. 2. 3. 4. (nisi quod hic in convitiis) 5. At Lugd. Bat. 1. in prioribus consentit, sed posteriora ita legit et in convivio, apparatus elegantes esset.—^r LXXX. G. L. B. 1.—^s Rebellabant L. B. 2. 3. 4. 5.—^t Delent cum L. B. 2. 3. 5.—^u Navi L. B. 1.—^v Romanorum L. B. 1.—^w Delet autem Lugd. Bat. 1.—^x Curru aureum L. B. 4.—^y A addit L. B. 4.—^z Stantibus L. B. 4. et mox pro regis, regii.

NOTÆ

placebat Macedonas atque Illyrios; ut omnibus gentibus appareret arma Populi Romani, non liberis servitutum, sed contra servientibus libertatem afferre.

ⁿ Et dimidium] Placuit ‘et dimidium tributi, [quam] quod regibus ferre soliti erant, Populo Romano pendere.’ Liv. XLV. 18.

^o Et legationes multarum gentium] Omittit ludicrum quod magno apparatu Amphipoli fecit. De quo Livius XLV. 32. qui subiungit: ‘Epulæ quoque legationibus paratæ et opulentia et cura eadem.’

^p Ejusdem hominis] Ex Liv. hoc quoque: ‘Vulgo dictum ipsius fere-

bant, et convivium instruere et ludos parare, ejusdem esse qui vincere bello sciret.’

^q Mox LXX.] Civitates omnes, quæ ad Persea defecerant diripiendas militibus dedit, earum muros diruit: ea fuere oppida circa septuaginta. Liv. XLV. 34.

^r In nave Persei] Paullus ipse post dies paucos regia nave ingentis magnitudinis, quam sexdecim versus remorum agebant, ornata Macedonicis spoliis, non insignium tantum armorum, sed etiam regionum textilium, adverso Tiberi ad Urbem est subvectus. Liv.

^s Cum duobus filiis] Quatuor filios

currum duo^a regis filii,^t et ipse Perseus, XLV. annos^b natus. Post eum etiam^u C.^c Anicius de Illyriis triumphavit. Gentius cum fratre et filiis ante currum ductus est. Ad hoc spectaculum multarum gentium reges^d Romam venerunt: inter alios etiam venit^e Attalus atque Eumenes,^v Asiae reges; atque^f Prusias Bithyniae. Magno honore acceptis^g sunt: et,^h permittente senatu, dona,ⁱ quae^w attulerant,^k in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomedem^x senatui commendavit.

9. Insequenti anno^y L. Mummius^z in Hispania^m bene pugnavit. Marcellus postea consul res ibidem prosperasⁿ gessit.

//////////

—^a Deest duo V.—^b Annis L. B. 2.—^c Deest C. N. B. S. M. F. HM. Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4. 5. in L. et LC. *M. Anicius. Anicus* L. B. 2. 5. *Amicus* 4.—^d Regi L. B. 1.—^e Inter alios Attalus, &c. L. B. 4. inter alios venit etiam 1. inter alios etiam Attalus, &c. 5. venit delent etiam 2. et 3.—^f Et L. B. 1. 2. 3. 4.—^g Excepti L. B. 1. 2. 3.—^h Delet et L. B. 1.—ⁱ Deest dona F. L.—^k Attulerunt L. B. 2. 5. sed 3. delet tres sequentes voces.—^l Nummius G. Minucius V. Nunnus L. B. 3. Nunnus 2. Memmius vulgat.—^m Lusitania vulgat.—ⁿ Pro-

NOTÆ

habebat Paullus: duos in adoptionem in Corneliam et Fabiam gentem dederat. Duorum quos domi heredes alebat, minor ferme duodecim annos natus quinque diebus ante triumphum decessit, major XIV. annorum triduo post triumphum. Quare de filiis in adoptionem datis hic locus intelligendus est, et ita Liv. 'post Paulli currum,' inquit, 'inter alios illustres viros filii duo Q. Maximus et P. Scipio.' Plutarch. nullos Paulli filios ejus triumphi comites refert.

^t Duo regis filii] Filium iis addit Plutarchus, et verum est.

^u Post cum etiam] Cnei Octavii triumphum præterit, quia de Octavio nihil. Post Paulum Cn. Octavius Kalendis Decembribus de rege Perseo navalem triumphum egit, sine captivis, sine spoliis. Post Octavium triumphavit Anicius.

^v Attalus atque Eumenes, &c.] Pru-

sias et Eumenes non ad spectandum spectaculum Romam venerunt, sed, peracto spectaculo, Prusias quidem amice receptus: sed propter Eumenum, quem in Urbem nolebant admittere, quia bello Macedonico se medium egerat, in commune lex lata, 'ne cui regi Romam venire liceret.' De Attalo nil memini.

^w Dona quæ attulerant] Solus Prusias votum in Capitolio solvit decem majores hostias.

^x Filium suum Nicomedem] 'Filium postremo Nicomedem Senatui commendavit.' Livius.

^y Insequenti anno] Certe hic tempora conturbat Eutropius. Anno enim postquam Prusias Romam petivit, Marcellus Consul fuit cum G. Sulpitio Gallo: ann. ab U. C. 587.

^z L. Mummius] Vulgo Memmius. Nullum Memmium eo tempore in Hispania rem gessisse invenio.

10. Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur, sexcentesimo et altero anno^a ab urbe condita,^a L. Manlio^p Censorino^q et M'. Manlio^r coss. anno L.I.^s post, quam secundum Punicum bellum^t transactum erat.^u Hi profecti^v Carthaginem oppugnaverunt.^w Contra eos Hasdrubal, dux Carthaginensium,^x dimicabat.^y Famea^a dux alius equitatuⁱ præerat^b Carthaginensium. Scipio^e tunc, Scipionis Africani^f nepos,^d tribunus^e ibi militabat.^g Hujus apud omnes ingens metus et reverentia erat. Nam et paratissimus ad dimicandum, et consultissimus habebatur. Itaque per eum multa^f prospere^g a coss. gesta sunt: nec^h quicquam

////////

sperere vulgat.—^o Sexce. et alt. ab urb. cond. ann. L. B. 1.—^p Mallio L. B. 2. Malio 3.—^q Censorio L. B. 4.—^r Malino L. Mallio V. L. B. 2. 4. 5. Malio 3.—^s LIV. F. Hoc L. B. 5.—^t Deest bellum in L. B. 1. 2.—^u Deest erat in L. B. 2. 3. At 5. legit est.—^v Profecto L.—^w Expugnaverunt Lugd. Bat. 1. Sed in 2. 3. omnia omittuntur usque ad Famea dux, &c. vel quæ inseruntur ab Eutropii mente alienissima sunt; 4. vero et 5. nihil horum ad Famea dux, &c. usque agnoscent.—^x Carthaginensibus L. B. 3. qui mox delet Carthaginensium.—^y Sex voces desunt in Lugd. Bat. 1. et L.—^a Semca L. LC. M. N. et sic mox.—^b Deest præerat in L. B. 1.—^c Igitur addunt L. B. 2. 3. 4. 5.—^d Nepotis L. B. 2. Africanus post 4.—^e Militum addit L. B. 4. Sed pro ibi legit. 3. ut dictum est militum.—^f Multum L. B. 3.—^g Deest prospere S. HM. et L. B. 2. 3. 4. in quibusd. etiam a Coss. desiderantur. ut in L. B. 5. a delet quoque 4.—

NOTÆ

^a Sexcentesimo et altero anno ab Urbe condita] Certe hic annus fuit ab U. C. 604. et ita scripsisse debuit Eutropius, ut L.I. illi anni, quos a finito secundo bello Punico præteritis dicit, inveniantur.

^b Lucio Manlio Censorino] Hunc Martium, non Manlium vocatum invenio.

^c Marco Manlio] Hunc non Marcum, sed Manium dictum indicat Capitolinus ejus Consulatus. Marcus tamen vocatus a Cicerone, Valerio, et aliis. Dicebatur igitur Marcus Manius Manilius. Sæpe tamen in prænominibus illis peccatum: nam cum Manius scriberetur per M. Marcens vero per M. utrumque pro Marco sæpius acceptum.

^d Fameæ] Scribendum Φανæα. Φα-

ματὰν vocat Appianus, at Φαμέαν Suidas. Himilconis filius fuit, Præfectus equitum Carthaginensium, vir fortis, et cujus præcipua opera Pœni utebantur. Epitom. Liv.

^e Scipio] Paulli Æmili Macedonici filius.

^f Scipionis Africani nepos] Per adoptionem. Adoptatus enim fuerat a filio Scipionis Africani. Fl. lib. II. cap. 15. Hunc [Scipionem] Paulo Macedonico procreatum Africani illius Magni filius in decus gentis assumerat. Adi Victorem p. 79.

^g Tribunus ibi militabat] Tribunus in Africa sub M. Manlio imperatore cohortes octo obsidione vallatas consilio et virtute servavit. Victor, p. 80. Tribunus militum dicebatur, qui mille peditibus præerat.

magis velⁱ Hasdrubal vel Famea vitabant,^k quam contra eam Romanorum^l partem^m committere, ubi Scipio dimicabat.ⁿ

11. Per idem tempus Masinissa, rex^o Numidarum, per annos sexaginta fere amicus populi Romani, anno vitæ^h xcvii.^p mortuus,^q xliv.^r filiis relictis,ⁱ Scipionem divisorem^j regni^s inter filios suos esse jussit.

12. Cum igitur clarum Scipionis nomen esset, juvenis adhuc, cos. est factus;^k et contra Carthaginem missus.^t Is eam cepit ac diruit.^l Spolia ibi inventa, quæ variarum civitatum excidiis Carthago collegerat: et ornamenta urbium, civitatibus Siciliae,^m Italiae, Africae reddidit, quæ sua recognoscebant.ⁿ Ita^v Carthago septingentesimo anno,ⁿ

^h Neque L. B. 1.—ⁱ Delet vel L. B. 4.—^k Evitabant Lugd. Bat. 1.—^l Contra Romanorum acies ea parte committere ubi Scipio dimicasset L.—^m Bellum addit L. B. 5.—ⁿ Dimicasset Lugd. Bat. 1. dimicarat Lugd. Bat. 2. dimicaret 3. 4.—^o Desunt Rex Numid. L. LC. F.—^p Nonagesimo septem L. B. 2.—^q Est vulg. addunt.—^r xlvii. L. B. 1.—^s Deest regni B. N. M. S. G. V. L. B. 2. 3. 4. 5.—^t Missus. Contra quam cum (dum L. B. 4.) sex continuis diebus noctibusque pugnasset (ultima L. B. 4.) Carthaginenses desperatio ad deditionem traxit, petentes ut quos belli cludes reliquos fecisset, saltem servire liceret. Ita Carthago septing. B. S. HM. L. B. 4.—^u hæ tres voces absunt a L. Bat. 1.—^v Delet ita

NOTÆ

^h Anno vitæ xcvii.] Alii majorem 90. annis denatum dicunt; alii cum annum centesimum attigisset: in tabulis invenio eum decessisse anno ætatis 94. Mortuus enim anno ab Urbe condita 605.

ⁱ xlv. filiis relictis] Valerius ei 54. filios dat, ex eis tantum tres legitimi, Micipsa, Gulussa, Manastabales: inter quos Scipionem divisorem regni esse jussit.

^j Scipionem divisorem regni] 'Scipio Æmilianus (cum commune eis pater regnum reliquisset, et dividere eos arbitro Scipione jussisset) partes administrandæ regni suscepit.' Liv. Apianus narrat cum ita divisisset, ut Micipsæ primo Circum et Regiam daret; Gulussæ viro strenuo, belli pacisque munia; Manastabali natu mi-

nimo, justitiæque studioso, ut jura subditis daret.

^k Juvenis adhuc, Cos. est factus] Anno U. C. 696. ætatis suæ xxxviii. et sic ante annos Consul factus est: nam lege Villia cavebatur, ne quis ante annum ætatis xliii. Consulatum capere posset.

^l Is eam cepit ac diruit] Intra sex menses. Adi Florum ii. 15. pag. 76. et Victorem pag. 80.

^m Civitatibus Siciliae] Inter cetera, Taurum Phalaridis Agrigentinis reddidit.

ⁿ Septingentesimo anno] Ita Epitom. Livii. Sed invenio eam dirutam septingentesimo trigesimo octavo: condita enim ann. mundi 3066. ante Ch. nat. 882. diruta ann. mundi 3804. ante Ch. 144. ab U. C. 607.

quam condita erat,^w deleta est.^x Scipio nomen, quod avus ejus^y acceperat, meruit; scilicet ut^z propter virtutem etiam ipse^a Africanus junior vocaretur.

13. Interim in Macedonia^o quidam Pseudophilippus^p arma movit,^b et Romanum prætorem, P. Juventium, contra se missum, ad internecionem vicit.^q Post eum Q. Cæcilius Metellus,^r dux a Romanis contra Pseudophilippum^c missus^d est, et xxv.^e millibus ex militibus ejus^f occisis, Macedoniam recepit; ipsum etiam Pseudophilippum in potestatem suam redegit.

14. Corinthiis^s quoque bellum indictum est, nobilissimæ Græciæ civitati,^t propter injuriam legatorum^u Romanorum. Hanc Mummius^v consul^v cepit ac^h diruit. Tres igitur Romæ simul celeberrimi triumphi fuerunt: Africani, ex Africa; ante cujus currum ductus est Hasdrubal: Metelli, ex Macedonia;ⁱ cujus currum præcessit Andriscus,^k qui et Pseudophilippus dicitur: Mummii,^l ex Corintho; ante quem

L. B. 4.—^w Est L. B. 3.—^x Deleta est. Ita quarto anno postquam captum fuit bellum, tertium terminatum est. Scipio nom. B. G. V. N. S. deleta L. B. 2. deleta 3.—^y Delet ejus L. B. 4.—^z Duæ voces exulant a L. B. 3.—^a Duas voces delet L. B. 3.—^b Armavit, et L. B. 3.—^c Contra Philippum V.—^d A missus usque ad in potestatem delet L. B. 3.—^e xx. millibus HM.—^f Desunt ex milit. ejus L. B. S. N. LC. G. HM. Lugd. Bat. 2. 3. 4. ut et 1. qui tamen ejus habet.—^g Minucius B. Numius V. L. B. 4. Nummius L. B. 2. Nummus 3.—^h Et L. B. 2. 3. 4. 5.—ⁱ Ante cujus Lugd. Bat. 1.—^k Andariscus B. S. G. HM. V. Lugd. Bat. 3. 5. idem qui, &c. L. B. 2. 3. id est qui, &c. 1. id est qui Pseud. 4.—^l Num-

NOTE

^o *Interim in Macedonia, &c.*] Hoc est tertium bellum Macedonicum, quod motum est ann. ab U. C. 601. et confectum ann. ab U. C. 605. anno antequam Scipio in Africam Consul mitteretur. Vide notata ad Florum II. 15. pag. 75.

^p *Pseudophilippus*] Id est, falsus Philippus. Ejus nomen Andriscus: ultimæ sortis hominem vocant Epitom. Livii et Florus.

^q *Ad internecionem vicit*] Et ipsum Prætorem occidit.

^r *Q. Cæcilius Metellus*] Qui inde

Macedonicus dictus.

^s *Corinthiis*] Hoc est bellum Achaicum, de quo Florus II. 16. pag. 79. Eodem anno quo Carthago diruta.

^t *Nobilissimæ Græciæ civitati*] Corintho Achaïæ in Peloponneso, Corinthiacum inter et Saronicum sinum.

^u *Propter injuriam legatorum*] Qui primo ludibrio habiti, deinde iterum missi, pulsati fuerant.

^v *Mummius Consul*] Qui inde Achaicus dictus est.

signa ænea,^x et pictæ tabulæ, et alia urbis clarissimæ^m ornamenta prælata sunt.

15. Iterum in Macedonia Pseudopersens,^{n y} qui se Persei filium esse dicebat, collectis servitiis,^o rebellavit; et cum sexdecim^p armatorum^q millia haberet, a Tremellio^r quæstore superatus est.^s

16. Eodem tempore^z Metellus^a in Celtiberia^t apud Hispanos res egregias gessit.^b Successit ei Q. Pompeius.^c Nec multo post Q. quoque Cæpio^d ad idem bellum missus est; quod quidam^e Viriatus^u contra Romanos in Lusitania^f gerebat. Quo metu Viriatus a suis interfectus est,^v cum

////////

mi L. B. 3.—^m Clarissima B. N. M. S. Lugd. B. 4.—ⁿ Pseudoperses L. B. 1. 2. 3. 4.—^o Servis Alii. Servis suis L. B. 4.—^p Al. xvii. cum jam, &c. L. B. 2. 3. 4.—^q Delent armat. L. B. 2. 3. 4.—^r Rebellio Lugd. Bat. 1. Tremillio L. B. 4. Trebelio Ed. Schon.—^s Nonnulli codd. Mss. et edd. vulg. addunt historiam de Androgyno, hoc modo: superatus est. His diebus Androgynus^{*} Romæ visus, jussu aruspicum in mare mersus est. Eodem tempore, &c. et ita L. B. 5. et Ed. Schonh.—^t Celtiberiam L. B. 2.—^u Juriacus L. Variatus L. B. 2. qui

NOTÆ

^x Signa ænea] Quibus abundabat Corinthus: adi Florum.

^y Pseudopersens] Hunc alterum Pseudophilippum vocat Epitom. Livii, eumque cum exercitu a L. Tremellio Quæstore cæsum dicit, Consulibus Appio Claudio, Q. Cæcilio Metello, an. U. C. 610.

^{*} His diebus Androgynus] Infandum et horrendum prodigium vulgo Romæ putabatur, quare in mare deportabatur, quod natum erat. Livius xxxi. 12. 'Jam animalium obsceni fœtus pluribus locis nuntiabantur: in Sabinis incertus infans natus, masculus an fœmina esset: alter sexdecim jam annorum item ambiguo sexu inventus. Frusinone agnus cum suillo capite, Sinuessæ porcus cum capite humano natus: in Lucanis in agro publico equuleus cum quinque pedibus. Fœda omnia et deformia, errantisque in alienos fœtus naturæ visa. Ante

omnia abominati semimares, jussique in mare extemplo deportari, sicut proxime C. Claudio, M. Livio Consulibus deportatus similis prodigii fœtus erat.' Hunc Androgynum alii sequente anno natum dicunt, gravemque pestilentiam insectant.

^z Eodem tempore] Ann. U. C. 610.

^a Metellus] Q. Cæcilius Metellus Macedonicus.

^b Res egregias gessit] Arbachos domuit, et apud Contrebiæm Celtiberorum urbem cohortes loco pulsas redire, locum recipere, et vincere cœgit. Victor. 83.

^c Q. Pompeius] Q. Pompeius Rufus. Ann. ab U. C. 612.

^d Q. quoque Cæpio] Q. Servilius Cæpio Consul. Ann. U. C. 613.

^e Quidam Viriatus] Adi Florum pag. 83. et Victorem pag. 90.

^f Lusitania] Ad Durium fluvium: hodie Portugal.

quatuordecim^w annis^x Hispanias adversum Romanos movisset. Pastor primo^y fuit,^h mox latronum^z dux: postremo tantos ad bellum populos concitavit, ut assertor,ⁱ contra Romanos, Hispaniæ putaretur: et cum^a interfectores ejus præmium a^b Capione consule peterent, responsum est, 'nunquam Romanis placuisse, imperatorem^c a suis militibus interfici.'

17. Q.^d Pompeius deinde consul^l a Numantinis,^k quæ Hispaniæ civitas fuit opulentissima, superatus, pacem ignobilem^e fecit.^l Post eum C.^f Hostilius Mancinus^g cos.^m iterum cum Numantinisⁿ pacem fecit infamem; quam populus^o et senatus jussit infringi, atque ipsum Mancinum hostibus tradi:^p ut in illo, quem auctorem fœderis habebant, injuriam soluti fœderis vindicarent.^h Post tantam

////////

cetera usque ad a suis respuit.—^v Hic cum Lugd. Bat. 1.—^w XVII. B.—^x Anno L. B. 2. annos 4.—^y Primum L. B. 2.—^z Latro non dux L. B. 2. 5. nunc dux 3.—^a Denique Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5. delet Lugd. Bat. 1.—^b Q. addit L. B. 1.—^c Imperatores S. M. G. V. Sc. Lugd. Bat. 1. 2. 4. 5.—^d Deest L. LC.—^e Deest L. LC. F.—^f Gajus L. B. 2.—^g Mancinius XVII. Consul L. Mantinus L. B. 4.—^h Ut in illo quasi auctore (auctorem L. B. 4. 5.) fœderis vindicarent (Lugd. B. 2. 3.) cum per continuos annos XVI. (XVIII. L. B. 4. 5.) cum solis IV. millibus XL. millia Romanorum prostravissent. Post tantum &c. S. B. V. Lugd. B. 4. 5. Ut in illo, quem auct. fœderis scirent, injuriam sol. fœd. vindicarent.

NOTE

^x Cum quatuordecim annis] 'Per quatuordecim annos omnia citra utraque Iberum et Tagum igni ferroque populatus.' Flor.

^h Pastor primo fuit] 'Primum ex pastore venator, e venatore latro, mox justi quoque exercitus dux factus.' Epit. Livii.

ⁱ Assertor] Verbum juris, et ita dicitur qui in libertatem vindicat.

^l Q. Pompeius deinde Consul] Q. Pompeius Rufus, de quo cap. 16. Consul an. ab U. C. 612.

^k Numantinis] Numantia in Hispania Tarraconensi ad flumen Durum sita.

^l Pacem ignobilem fecit] 'Pacem ab infirmitate fecit,' Epitom. Liv. id est, ob infirmitatem; quia, scilicet,

fere deletus ejus exercitus.

^m Post eum C. Hostilius Mancinus Cos.] Cum M. Æmilio Lepido ann. U. C. 616.

ⁿ Iterum cum Numantinis] 'Victus a Numantinis et castris exutus, cum spes nulla servandi exercitus esset, pacem cum eis fecit ignominiosam, quam ratam esse Senatus vetuit. Triginta millia Romanorum a Numantinorum millibus quatuor victa erant.' Epitome Liv.

^o Quam Populus] Ut et priorem cum Pompeio factam jusserat infringi.

^p Atque ipsum Mancinum hostibus tradi] Ut religione liberaretur Populus. Vide quæ notata sunt lib. II. cap. 8. et apud Florum pag. 85.

igitur ignominiam, qua a Numantinis bis Romani exercitus fuerantⁱ subjugati, P.^k Scipio Africanus, secundo ^qconsul^l factus,^m ad Numantiam missus est. Is primum militem^r vitiosum et ignavum, exercendo magis quam puniendo, sine aliqua acerbitate correxit. Tum^o multas Hispaniæ civitates partim belloⁿ cepit, partim in deditionem accepit. Postremo⁷ ipsam Numantiam, diu^r obsessam, fame confecit,^s et a solo evertit: reliquam provinciam in fidem^f accepit.

18. Eo^u tempore Attalus rex Asiæ, frater ^sEumenis,^v mortuus est, hæredemque populum Romanum reliquit: ita imperio Romano per testamentum Asia^w accessit.

19. Mox etiam Decimus^r Junius Brutus de Gallæcis^y et Lusitanis triumphavit^u magna gloria: et P.^z Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit,^v XIV. anno post, quam^w priorem de Africa egerat.

20. Motum interim in Asia bellum est^a ab Aristonico, Eumenis^b filio,^x qui ex concubina susceptus fuerat.^c Is^d

////////

Post tantum &c. LC.—ⁱ *Fuerunt* L. B. 4.—^h *Delet* P. L. B. 3.—^l *Consulatus* L. B. 1. *deleto factus.*—^m *Factus est et* L. B. 2. 3. 4. 5. *Et ad N. m. e.* L. Bat. 1. —^o *Igitur Scipio multas Hispaniæ civitates partim in deditionem cepit. Numantiam a solo evertit.* B. N. S. M. V.—^p *Vi* Mer. *delent* Lugd. Bat. omnes et Schonh.—^q *Delent postremo* L. B. 4. 5.—^r *Delent diu* L. B. 2. 3. 4. 5.—^s *Vicit* Mer. et Lugd. Bat. 1.—^t *Fide* L. B. 2.—^u *Eodem* L. B. 2. 3. 4. 5.—^v *Eumenis* L. B. 4.—^w *Asiacum* L. B. 2.—^x *Decius* L. B. 4.—^y *Calceis* L. B. 2. 5. *Callexis* 3. *Calceis* 4. sed 1. *Galliciis*: et sic Edd. Mer. et Schonh.—^z *Gloria, et post Scipio Afr.* B. N. M. S. V. Lugd. Bat. 2. 3. 4. *Gloria. Eodem tempore Scip. Afr.* L.—^a *Est* abest a Lugd. Bat. 1.—^b *Eumenis* Lugd. Bat. 3.—^c *Erat* L. Bat. 1.—^d *Desunt hæ voces* LC. G. sed Lugd.

NOTÆ

^q *Secundo Consul*] Collega C. Fulvio Flacco, ann. ab U. C. 619.

^r *Is primum militem*] ⁶ Numantiam in Hispania, correcta prius militum disciplina, fame vicit. Victor. Vide Flor. 85. et Epitom. Liv. LVII.

^s *Attalus rex Asiæ, frater Eumenis*] Hic est Attalus III. cognomento *Philometor*; quare errat Eutropius, cum eum Eumenis fratrem dicit, qui revera ejus filius; et ita optime Epitom. Liv. ⁶ Hæredem Populum Romanum reliquerat Attalus rex Pergami, Eu-

menis filius. Sed hic Attalum II. posnit Eutropius pro Attalo III. Attalus enim II. cognomento Philadelphus, frater fuit Eumenis II. qui ex Stratonice Attalum III. suscepit.

^t *Gallæcis*] Gallæcia supra flumen Durium sita. Hodie etiam Galliciae nomen retinet.

^u *Triumphavit*] An. U. C. 617.

^v *De Numantinis secundum triumphum egit*] Ann. ab U. C. 621.

^w *XIV. anno post, quam*] Primum enim de Carthagine triumphum egit

Eumenes^e frater Attali^y fuerat.^f Adversus^g eum missus Pont. P. Licinius Crassus,^z infinita regum habuit^h auxilia: nam et Bithyniæ rex Nicomedes^a Romanos juvit; et Mithridates Ponticus, cum quo bellum postea^b gravissimum fuit; et Ariarathes^c Cappadox, et Pylæmenesⁱ Paphlagon.^k Victus est tamen Crassus^l in prælio, et interfectus.^o Caput ejus^m Aristonico oblatum est,ⁿ corpus Smyrnæ^f sepultum. Postea^o Perpenna consul^g Romanus, qui successor Crasso veniebat,^p audita belli fortuna, ad Asiam celeravit: et acie victum Aristonicum, apud Stratonicem^q civitatem, quo fugerat,^r fame^s ad deditionem compulit. Aristonicus

//////////

Bat. 2. usque ad Crassus habens inf. omnia delet: pro is legit 1. hic.—^e Eumenis L. B. 3. 4. 5.—^f Erat L. B. 4.—^g Adversum L. B. 4.—^h Habens Vulg. et Lugd. B. 2. 5. sed 4 delet.—ⁱ Polæmenes M. B. G. V. Polomenes L. B. 2. 3. 5. Polemines 4.—^k Paphlago L. B. 1. Paphlagon 3.—^l Victus est Crassus et ab hostibus captus est (Lugd. B. 5.) Caput M. G. Victus e. C. et ab host. pene captus, caput B. N. S. V. Victus est. t. C. in p. est int. L. Bat. 1.—^m Ipsi Lugd. Bat. 1.—ⁿ Delent est Lugd. B. 2. 4. qui tamen sepultum est legit.—^o Præterea L. B. 3.—^p Delet duas voces Crass. ven. L. B. 3.—^q Stratonicensium L. B. 2. 3. 4. Stratonicen 5.—^r Confugerat L. Bat. 1. 2. 3. 5.—^s Deest fame L. LC.—

NOTÆ

an. ab U. C. 607.

^x Aristonico, Eumenis filio] Eumenes II. frater Attali II. ex Stratonice legitima uxore Attalum III. genuit: ex concubina Ephesia anonyma Aristonicum.

^y Is Eumenes frater Attali] Attali II. scilicet, non vero III. cujus frater Nothus Aristonicus.

^z P. Licinius Crassus] Consul cum L. Valerio Flacco ann. ab U. C. 622. Erat et Pontifex maximus.

^a Nicomedes] Prusiæ filius.

^b Cum quo bellum postea] Errare hic Eutropium puto; Mithridates enim, qui Romanis adversus Aristonicum auxilia præbuit, diversus est a Mithridate, cum quo postea bellum gravissimum fuit, quique a Pompeio Magno devictus. Prior Mithridates VI. cognomento Euergetes, posterior prioris filius Mithridates VII. cogno-

mento Eupator et Dionysius. Et ita optime Justinus xxxvii. 1.

^c Ariarathes] Eo nomine dicebantur reges Cappadocum. Hic Ariarathes eo bello occidit: ejus filiis in præmium Lycaonia et Cilicia data.

^d Pylæmenes Paphlagon] Hunc Pylæmenem ex antiqua Paphlagonum stirpe genitum puto. Paphlagonia Asiæ regio sub Ponto Euxino ad fluvium Halym.

^e In prælio, et interfectus] Immo captus. Sed cum barbarum custodem virgula excæcasset, ita in exitum sui, quod volebat, excitavit, a barbaro enim interemptus. Adi Flor. 89.

^f Smyrnæ] In Ionia. Hodie nomen retinet.

^g Perpenna Consul] Ann. U. C. 623. Adi Florum.

^h Stratonicem] In Caria.

jussu senatus [Romæ^f] in carcere strangulatus est: triumphari enim de^u eo non poterat,^v quia^v Perpennaⁱ apud Pergamum, Romam^r rediens, diem obierat.^y

21. L. Cæcilio Metello,^j et T. Quinto Flaminio^z coss. Carthago in Africa jussu senatus^k reparata est, quæ nunc manet; annis duobus et viginti,^a postquam^b a Scipione fuerat eversa. Deducti eo^c sunt cives Romani.

22. Anno DCXXVII.^d ab urbe condita,^m C.^e Cassius Longinus, et Sex. Domitius^f Calvinus^g consules, Gallis transalpinis bellum intulerunt, et Arvernorum^h tunc nobilissimæ civitati,ⁿ atque eorum duciⁱ Bituito:^k infinitamque multitudinem juxta Rhodanum fluvium interfecerunt. Præda ex torquibus Gallorum ingens^l Romam perlata est. Bituitus^m se Domitio^o dedit,ⁿ atque ab eo Romam deductus est, magnæque gloria consules ambo^p triumphaverunt.^o

////////

^f Inclusum abest a Schonh. et Mer. qui cum aliis post triumphari interserunt enim, quod cod. Mss. imitati posthabemus.—^u Deest de in quibusd. et Lugd. Bat. 1.—^v Poterant L. B. 2.—^w Qr L. B. 3. qui 4.—^x Deest Rom. M. L. LC.—^y Obierit L. B. 4.—^z Flaminio L. B. 2. 3. Flaminio 4. 5. de more.—^a Evolutis addit L. B. 2. et 3.—^b Priusquam L. B. 2.—^c Eo delent L. B. 2. 3. eo sunt respuunt 4. 5.—^d DCXX. L. B. 4. DCVII. 2.—^e Q. L. B. 1.—^f Domitius M.—^g Calvinus L. B. 3.—^h Arvernorum L. B. 2. 5. Arvernorum 4. Arverrorum 3.—ⁱ Vulg. regi.—^k Viturto M. V. Intuito N. Lugd. B. 2. Vituito G. L. B. 4. 5. sed exulat in 3.—^l Deest ingens Sc.—^m Intuitus L. B. 3.—ⁿ Dedit L.

NOTÆ

ⁱ Quia Perpenna] Mortuo Perpenna, Manius Aquilius Consul belli reliquias confecit, et Aristonicum Romam deduxit, de quo non triumphatum est; quia triumphus ad ducem, qui eum ceperat, pertinebat.

^j L. Cæcilio Metello] Ann. ab U. C. 630.

^k Jussu senatus] Immo invito Senatu: nam tum C. Gracchus Tribunus Plebis inter alias leges hanc tulerat, ut coloniæ Carthaginem deducerentur. Et cum has leges perferre non posset, repugnante Senatu, in annum sequentem Tribunus creatus, leges perduxit, et ipse coloniam Carthaginem duxit an. ab U. C. 631. Carthaginemque restituit.

^l Annis duobus et viginti] Si primum et ultimum numeres, erunt anni 24.

^m DCXXVII. ab urbe condita] Consulatus C. Cassii Longini et Domitii Calvini incidit in annum ab U. C. 629.

ⁿ Arvernorum tunc nobilissimæ civitati] Arverni, hodie Auvergne.

^o Bituitus se Domitio dedit] Domitius Ænobarbus Proconsul Gallos ad oppidum Vindalium vicit anno ab U. C. 632. Sed falsum est ei Bituitum se dedisse, qui anno sequenti a Q. Fabio Æmilio victus, cum ad satisfaciendum Senatui Romam profectus esset, in custodia detentus est, decretumque, ut Congentius filius ejus comprehensus, Romam mittere-

23. M.^p Porcio Catone,^q Q. Marcio^r Rege^r COSS. DCXXXIII.^s anno^q ab urbe condita, Narbonam^t in Gallia^r colonia deducta est. Post a L. Metello,^s et Q. Mucio Scævola COSS. de Dalmatia^t triumphatum est.^u

24. Ab urbe condita anno DCXXXV.^v ^u C.^w Cato consul Scordiscis^r intulit bellum, ignominioseque^y pugnavit.

25. C. Cæcilio Metello^w et Cn.^z Carbone COSS. duo Metelli fratres^x eodem die, alterum ex Sardinia,^a alterum ex Thracia,^b triumphum egerunt; nuntiaturumque Romæ est, Cimbros^c ^y e^d Gallia in Italiam transisse.

////////

B. 1. 2. 4.—^o *Triumpharunt* L. B. 4.—^p *Martio* L. B. 2. 3. *Marcio* 5.—^q *Et addit vulg.*—^r *Marca* L. B. 2. 5. *Marba* 4.—^s DCIII. F. DCXXX. Gr. DCII. L. DCXXXV. in *Fastis Capitolinis*. DC. et XXX. et III. *Lugd.* B. 1. DCXXX. et III. 3. 5. DCXXXII. 4.—^t *Narbonæ* L. Bat. 1. *Narbonæ* 2. 4. *Narbonem* 3. *Narbona* 5.—^u *Annoque eod. a Licinio Metello*, &c. B. S. *Annoque post a Licinio*, &c. L. Bat. 2. 3. *Annoque post a L. M.* &c. L. B. 4. 5. *Postquam* *Lugd.* Bat. 1. *Anno Publio Lucio Cæcilio Metello et Quinto*, &c. N. M. L. *Anno post a L.* &c. G. *Postea Metellus L. Cæcilio Metello et Q. Metio* COSS. *de Dalmatia triumphavit* LC. *Annoque eod. a Licinio Met. et Q. Lucio Se.* &c. V. et Mer.—^v DCXXXIII. B. 1.—^w *Gajus de more* L. B. 2. ubi infra *Guejus*, ut semper.—^x *Sardiscis* L. B. 1.—^y *Ignominiosaque* *Lugd.* B. 1.—^z *Delet Cn. L. B. 4.*—^a *Ordinem membrorum cum Sylburgio ex Metaphrasi restituit Cellarius.* Sed *Codd. nostri* ita variant: *Alterum ex Thr. alt. ex Sard.* *Lugd.* B. 2. et 4. nisi quod hic *alter et alter*. sed 3. tres priores voces delet. 5. *alt. ex Thracia*; sed ab eadem manu superscriptum *Africa*, *alt. ex Sard. belban egerunt*.—^b *Mss.* *Lugd. Bat.* hoc membrum partim transponunt, partim negligunt.—^c *Gallos* LC.—^d *Ex L. B.*

NOTÆ

1nr. Vide *Epitom. Liv.* et *Flor.* III. 2. pag. 93.

^p *Magnaue gloria Consules ambo*] Hoc certe ex *Historia* falsum videtur.

^q DCXXXIII. anno] Duo addendi; sunt enim DCXXXV.

^r *Narbonam in Gallia*] *Narbona* recentioribus, *Narbo* veteribus; hodie *Narbonæ*. Quod autem his COSS. deducta sit, nummi testantur; ubi semper *Narbo Mart.* legitur, ob Q. Martium.

^s *A L. Metello*] Ann. ab U. C. 636. Hic est *Lucius Cæcilius Metellus*, qui inde *Dalmaticus* dictus.

^t *Dalmatia*] In *Illyrico* prope Sa-

vum fluvium.

^u *Ab urbe condita anno DCXXXV.*] Immo DCXXXIX.

^v *Scordiscis*] *Cato* Consul in *Thracia* male adversus *Scordiscos* pugnavit. *Epitom. Liv.* Hos *Scordiscos* *Strabo* trans *Istrum* ponit.

^w *C. Cæcilio Metello*] Ann. ab U. C. 640.

^x *Duo Metelli fratres*] *Marcus Metellus* ex *Sardinia*; ubi toto biennio *Proconsul* bellum gesserat. *C. Cæcilius Metellus* Consul de *Thracia*.

^y *Cimbros*] *Cimbri* ad mare *Germanicum.* *Epitom. Liv.* LXIII. *Cimbri* gens vaga, populabundi in *Illyricum* venerunt: ab iis *Papirius Carbo* Con-

26. P.^e Scipione Nasica,^z et^f L.^g Calpurnio^h Bestiaⁱ coss. Jugurthæ, Numidarum regi, bellum illatum est, quod Adherbalem et Hiempsalem, Micipsæ filios, fratres suos,^a reges, et P. R. amicos interemisisset. Missus adversus eum^k cos.^l Calpurnius Bestia, corruptus regis pecunia,^b pacem cum eo flagitiosissimam fecit, quæ^m a senatu improbata^c est. Postea contra eundem,ⁿ insequenti anno, Spurius Postumius^o Albinus^d profectus est. Is quoque per fratrem ignominiose^e contra Numidas pugnavit.

27. Tertio missus^p Q. Cæcilius Metellus consul, exercitum^q ingenti severitate et moderatione correctum,^r cum nihil in quenquam cruentum^f faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Jugurtham variis præliis vicit: elephantos^s ejus

////////

1. et 2.—^e Post L. B. 2. 3. 4.—^f Desunt Nasica et L. LC. Nasica et Calpurn. L. M. V. L. Bat. 2. 3. 4. 5.—^g L. delent L. B. 2. 3. 4. 5.—^h Calpurnius L. B. 2. Calpurnius 5. sed infra recte legit.—ⁱ Deest Bestia in L. B. 4.—^k Eos Fr. Mox reprobata Vulg.—^l Delet Cos. L. B. 4.—^m Et a s. improbata est L. Bat. 2. 3.—ⁿ Eum L. B. 1.—^o Alb. Post. vulg.—^p Vulg. est.—^q Vulg. is.—^r Cor-

NOTE

sul cum exercitu fusus est.' Hujus stragis meminit Strabo lib. v. atque Carbonem cum Cimbris ad Noreiam urbem conflixisse.

^z P. Scipione Nasica] Ann. mundi 3839. ante Ch. nat. 109. ab U. C. 642. Vide Florum III. 1. pag. 90.

^a Micipsæ filios, fratres suos] Masinissa moriens tres liberos reliquit, Micipsam, Gulussam, Manastabalem. Micipsa post mortem fratrum solus regnum obtinuit. Is Adherbalem et Hiempsalem ex se genuit, Jugurthamque filium Manastabalis fratris ex concubina adoptavit, eodemque cultu quo liberos suos domi habuit. Sed mortuo Micipsa, Jugurtha fratrem alterum, nempe Hiempsalem, interemit, alterum, Adherbalem, fugavit, regno exiit, et postea etiam interfecit.

^b Corruptus regis pecunia] Flor.

'Primus in Numidiam Calpurnius Bestia Consul immittitur; sed rex peritus fortius adversus Romanos aurum esse, quam ferrum, pacem emit.'

^c Quæ a senatu improbata] Et ipse Jugurtha Romam jussus venire, ut factum purgaret. Sallust. Flor.

^d Albinus] 'Igitur sequens ultio mandatur Albino.' Florus.

^e Is quoque per fratrem ignominiose] Nam relicto in castris fratre suo Anlo Posthumio Albino, qui eum legatus secutus erat, ipse Romam discessit. Anlus igitur pro Præto relictus, a Jugurtha in insidias deductus, victus est, et exercitus sub jugum missus. Sallust. Flor.

^f Cum nihil in quenquam cruentum] 'Prohibendo a delictis magis quam vindicando exercitum brevi confirmavit.' Sallust.

occidit, vel cepit: [multas civitates ipsius in deditionem accepit.⁴] Et cum jam bello finem positurus esset, successum est^a ei a C.^v Mario.⁵ Is Jugurtham, et Bocchum,^h Mauritanie regem, qui auxilium Jugurthæ ferre cœperat, pariter superavit.^w Aliquantaⁱ et ipse^x oppida Numidiæ cepit, belloque terminum posuit, capto^y Jugurtha per quæstorem suum Cornelium Syllam^k ingentem virum; tradente^a Boccho Jugurtham, qui pro eo ante pugnauerat. A M. Junio^b Silano^{c1} collega Q. Metelli, Cimbri^d in Gallia;^e et a Minutio Rufo^m in Macedonia Scordisciⁿ et Triballi;^f et a Servilio Cæpione^o in Hispania Lusitani victiⁱ sunt; et duo triumphi de Jugurtha, primus per Metellum,ⁱ secundus per Marium acti sunt.^k Ante curram tamen Marii Jugurtha cum duobus filiis^l ductus^m estⁿ catenatus, et mox^o jussu consulis in carcere strangulatus.^p

//////////

reptum L. B. 3. 5.—^s *Elephantes* L. B. 1. 5.—^t *Inclusa respuit Vinetus, Schonhovius et alii. ut et Lugd. Bat. 3. m. c. ipsius cepit* Lugd. Bat. 1. 2. 4. 5. At habet Græcus, et F. L. LC. B. V. eorum vestigia non obscura servant, nempe: *multas civitates ipsius*. Sed cum *cepit* proxime antecesserit, Sylburgius hanc lectionem, quam damus, ex præcedentibus in hoc libro, *Tum multas Hispaniæ civitates partim bello cepit, partim in deditionem accepit*, restituit. Quin et mox Auctor noster videtur ad hæc verba respexisse, cum scripsit: *aliquanta et ipse oppida, &c.*—^u *Successum* L. B. 2. deleto est.—^v *Gajo* L. B. 2. semper.—^w *Superavit* xc. armatorum (millia parit, ad internecionem cecidit L. B. 3.) ad internecionem cecidit. Aliquanta B. S. N. M. G. V. HM.—^x *Ipsa* L. Bat. 1. 3.—^y *Capta* L. B. 2.—^z *Igitur* inserit L. B. 3.—^a *Tradentem* L. B. 4.—^b *Julio V.* L. B. 3. 4. 5.—^c *Syllano* L. B. Sillano 4. 5.—^d *Cymbri* L. B. 2. 3.—^e *Italia victi sunt* Lugd. Bat. 1. in *Gallia victi sunt* 2. 3. 4. 5.—^f *Tribelli* L. B. 2. 3. *Trabelli* 4.—^g *Servio* L. B. 4.—^h *Subacti* Lugd. Bat.—ⁱ *Petellum* L. Bat. 3.—^k *Duo hæc desunt* in Lugd. Bat. 1.—^l *Tres voces desunt* in L. B. 3.—^m *Deductus* L. B. 1.—ⁿ *Delet est* L. B. 3.—^o *Desunt et mox* in Mer. libro.—^p *Strangulatus est* L. B. 2. 4. 5.

NOTÆ

^a *Successum est ei a C. Mario*] Qui ejus legatus erat, quique Consul creatus, ita ei in ea provincia successit. Ann. ab U. C. 645.

^b *Bocchum*] Socerum Jugurthæ.

ⁱ *Aliquanta*] Capsam, Mulucham, &c.

^x *Et ipse*] Ut Metellus ceperat.

^k *Cornelium Syllam*] Bocchus enim Jugurtham Cornelio Syllæ tradidit.

¹ *A M. Junio Silano*] Ann. U. C.

644.

^m *A Minutio Rufo*] Qui eo anno Proconsul fuit.

ⁿ *In Macedonia Scordisci*] Hic Scordiscos in Macedonia ponit, Strabo in Thracia, et supra eos juxta Istrum Triballos.

^o *A Servilio Cæpione*] In tabulis invenio Q. Servilium Proprætorem de Hispania triumphasse. Ann. ab U. C.

645.

EUTROPII

BREVIARIUM

HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER V.

DUM bellum in Numidia contra Jugurtham geritur, Romani^a consules, M.^b Manilius^c et Q.^a Cæpio,^d a Cimbris et Teutonibus,^e et Tigurinis,^f et Ambronibus,^g quæ erant Germanorum et Gallorum^h gentes,ⁱ victi sunt juxta flumenⁱ

////////

^a Deest *Romani* LC.—^b Deest *M.* LC. Lugd. Bat. 1.—^c *Manlius* V. Fr. HM. *Mallius* S. N. M. G. B. L. LC. Lugd. Bat. 2. 4. 5. *Malius* 3.—^d *Scipio* L.—^e *Hionibus* L. B. 1. *Teutonis* 2. 4. 5. *Teutonius* 3.—^f *Tugurinis* L. B. 1.—^g *Ambroninis* Lugd. Bat. 1.—^h *Gens* L. B. 5.—ⁱ *Flumen* deest S. N. M.—^k *At-*

NOTÆ

^a *Romani Consules M. Manilius et Q. Cæpio*] Nunquam legas hos Consules eodem anno. Sed hic de duobus annis loquitur Eutropius. Quintus enim Servilius Cæpio Consul fuit ann. Urbis conditæ 647. anno sequenti M. Manilius, sive, ut alii legunt, Cn. Mallius; quare cum Manilius, sive Mallius, Consul fuit, tunc Cæpio Proconsul: et hoc ita optime distinxit Epit. Liv. LXVII. 'Ab iisdem hostibus Cn. Mallius Consul et Q. Servilius Cæpio Proconsul victi prælio castrisque binis exuti sunt.' Sallus-

Delph. et Var. Clas.

tius non satis hoc extricavit, cum dixit: 'per idem tempus adversum Gallos ab ducibus nostris Q. Cæpione et M. Mallio male pugnatum.' Adi Flor. III. 3. pag. 94.

^b *Teutonibus*] Teutones Cimbris ad mare Germanicum contermini.

^c *Tigurinis*] Helvetiorum populis a Tigurino pago sic dictis: hodie *Zurich*.

^d *Ambronibus*] Galliæ populis, ubi nunc *Ambrun*.

^e *Gallorum*] Sic eos *Gallos* dixit Sallust. supra, et Flor. 'ab extremis

Eutrop.

Rhodanum; et ingenti internecione^f attriti,^k etiam castra sua et magnam partem exercitus perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit, quantus^l vix Hannibalis, tempore Punici belli,^m ne iterum Galli Romam venirent.ⁿ Ergo Marius post victoriam Jugurthinam secundo cos.^s est factus,^o bellumque ei contra Cimbro et Teutonas decretum est. Tertio quoque^h ei et^p quarto delatus est consulatus: quia bellum Cimbricum^q protrahabatur. Sed in quarto consulatu collegam habuit Q. Lutatium Catulum; cum Cimbris itaque confligit,^r et duobus præliisⁱ cc. millia hostium cecidit, LXXX.^s millia^t cepit, et ducem eorum^j Tentobodum,^u propter quod meritum absens^v quinto^w cos. est factus.

2. Interea Cimbri et Teutones, quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transierunt. Iterum a C. Mario^k et Q. Catulo contra eos^r dimicatum est:^y sed a Catuli parte felicius.^z Nam [eo^a] prælio, quod simul ambo gesserunt,

//////////

triti deest L. LC. S. N. M. G. B. F. Lugd. Bat. 1. 2. 3. sed 4. habet.—^l Ita Vin. et Sylb. *quantum* alii.—^m Al. ut et Lugd. Bat. 1. 2. 5. *Punicis bellis*. Sed ita distinxit Sylb. et astipulatur Lugd. Bat. 3. 4.—ⁿ Vulg. *redirent*.—^o *Factus, eique* Lugd. Bat. 1. 4.—^p *Quoque ei in*, &c. L. B. 1. *quoque et quarto delatus est ei* 4. *quoque et quarto ei del.* 5.—^q Al. *bellum cum Cimbris*.—^r *Confluxit* L. B. 2.—^s Sic Codd. Mss. In editionibus autem plerisque: cc. millia cepit, et ducem, &c. In V. cc. millia hostium cecidit, xxx. millia cepit, et ducem, &c.—^t *Millia* respuunt Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5. de more.—^u *Teutomodum* N. M. B. L. Bat. 2. 5. *Theutomodum* L. G. *Theutonoidum* N. *Teutonoidum* L. B. 3. *Teutomadum* 4.—^v *Abiens* L. B. 3.—^w *Quinto* deest S. G. B. V. Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^x *Abest eos* a Fuld.—^y *Abest est* a Lugd. Bat. 2. 3.—^z *Pellitur* L. Bat. 4.—^a *Abest eo* a Fuld. et Cell. L. B. 2. 3. 5. sed *nam eo* delet 1.—^b cxx. LC.

NOTE

Galliæ profugos.^f

^f *Ingenti internecione*] Cæsa sunt militum millia octingenta, calorum ac lixarum quadraginta.

^s *Secundo Cos.*] Ann. ab U. C. 649.

^h *Tertio quoque*, &c.] ‘Eique, propter Cimbrici belli metum, continuatus per complures annos Magistratus est.’ Epit. Liv.

ⁱ *Duobus præliis*] Duobus deinde præliis circa Aquas-Sextias eos hostes delevit, in quibus cæsa ‘traduntur hostium ducenta millia, capta nona-

ginta.’ Epitom. Liv.

^j *Et ducem eorum Tentobodum*] Tentobochum vocat Florus: ‘Certe rex ipse Tentobochus quaternos senosque equos transilire solitus, vix unum cum fugeret ascendit, proximoque in saltu comprehensus, insigne spectaculum triumphi fuit, quippe vir proceritatis eximie super tropæa ipsa eminebat.’

^k *Iterum a C. Mario*] C. Marius tunc Consul quinto, fuit Catulus Proconsul.

^l *Sed a Catuli parte felicius*] Solus

CXL.^b millia, aut in pugna, aut in fuga, cæsa^c sunt; LX. millia capta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti^d perierunt.^e Tria et triginta Cimbris signa sublata sunt.^f Ex his exercitus Marii duo reportavit; Catuli exercitus XXX. unum. Is belli finis fuit:^g triumphus utrique decretus^h est.^m

3. Sex. Julio Cæsare,ⁿ et L. Marcioⁱ Philippo coss. sexcentesimo quinquagesimo nono^k anno ab urbe condita,^l cum prope alia omnia^m bella cessarent, in Italia gravissimum^o bellumⁿ Picentes,^o Marsi,^p Pelignique^q moverunt: qui cum annis numerosis jam pop. Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam^r asserere cœperunt. Perniciosum admodum^s hoc bellum fuit. Pr Rutilius consul in eo occisus est:^t Cæpio nobilis juvenis,^u et Porcius Cato,^v alius

////////

CX. L. Quinquaginta F. CL. L. B. 3. qui cum 2. 4. 5. millia delet. quod, quia ubique accidit, semel monuisse sufficiat.—^c Cæsi L. B. 4.—^d III. millia Lugd. Bat. 1.—^e Periere L. B. 3.—^f Et addit L. B. 3.—^g Desunt hæc is bel. fin. fuit LC. Gr. Is bellis L. B. 2. His bellis 3.—^h Triumphum utr. decretum L. B. 4.—ⁱ Lucio Sexto et Lucio Metio Philippo &c. N.—^k Deest nono V. Sc. et L. B. 4. VII. est in 2.—^l A Cond. urbe L. B. 1.—^m Omnia alia L. B. 4. 5. sed 3. delet omnia.—ⁿ Dnas voces graviss. bell. delet L. B. 3.—^o Pisenses L. B. 2.—^p Deest Marsi in 1. B. 2.—^q Deest P. S. G. L. B. 2. 3. 4. 5.—^r Delent et Lugd. B. 1.

NOTÆ

enim fere exercitus hostes fudit, cuius rei argumentum infra ponit, quod ex triginta-tribus signis, quæ Cimbris sublata fuerant, Catuli exercitus triginta et unum, exercitus Marii duo tantum reportavit. Vide locum insignem Plutarchi, qui ad hunc locum unice facit in Mario. Pugnatum est autem ad Vercellas apud Iusubres: hodie *Vercelli*.

^m *Triumphus utrique decretus est*] Triumphum tantum Mario decernebant; sed eum cum Catulo conjungere voluit Marius.

ⁿ *Sex. Julio Cæsare*] Hic est ann. ab U. C. 662. Primum fuit belli in Albano monte consilium, ut festo die Latinarum Julius Cæsar et Martius Philippus Consules inter sacra et

aras immolarentur. Florus.

• *Gravissimum bellum*] Quod *Sociale* dictum est, de quo vide Flor. III. 18. 127.

^p *Marsi*] In Latio ad lacum Fucinum, inter Vestinos et Hernicos.

^q *Peligni*] Juxta Marsos.

^r *Tum libertatem sibi æquam*] Jus civitatis, quam viribus suis auxerant, postulabant.

^s *Perniciosum admodum*] Quippe Marsis et Pelignis sc Vestini, Marucini, Lucani, Samnites conjunxerant.

^t *P. Rutilius Consul in eo occisus est*] 'Cum P. Rutilius Consul parum prospere contra Marsos pugnasset, et in eo prælio cecidisset.' Epitom. Liv.

^u *Cæpio nobilis juvenis*] Q. Cæpio

cos.^v Duces autem adversus Romanos^t Picentibus et^u Mar-
sis fuerunt, T. Vettius,^w Hierius Asinius,^x T. Herennius,
A.^v Cluentius. A Romanis bene contra eos pugnatum est,
a C. Mario,^y qui sexies consul fuerat, et a Cn. Pompeio :^z
maxime tamen^o a L. Cornelio Sylla,^a qui, inter alia egregia,^r
ita Cluentium, hostium ducem, cum magnis copiis fudit, ut
ex suis^y unum amitteret. Quadriennio, cum gravi tamen
calamitate, hoc bellum tractum est. Quinto^s demum anno^b
finem accepit per L. Cornelium Syllam consulem, cum antea
in eodem bello ipse multa strenue, sed^a prætor egisset.^b

////////

2. 3. 4. 5.—^e Deest Cato L.—^t Ex Picentibus S. N. M. B.—^u Deest et in L. B.
4.—^v Vetitius, Hierius Asiannus, Alrus Cluentius G. Vettius, Hierius Asinius,
Titus Legennius, A. Cl. N. Vetit., Hierius Asian. T. Legenn. A. Cl. S. B. Vietius,
Hieres Asian., T. Legennius. A. Cl. V. Vettius, Hierius Asinius, T. Legenn., A. Cl.
M. Vettius, Hier. Asin., Titus L. Herenn. A. Cl. L. LC. Viet., Hier. Asin. T. Le-
genn., A. Cl. Sc. Nos Syllb. secuti sumus; in plerisque autem Edd. Vietius,
Hierus Asinius, Titus Herennius, A. Cl. Bettius Lugd. Bat. 1. Vettius
Hierius, Asinius, Titus Legennius, Aulus Clarentius L. B. 2. Tittus Vertius ierius
Asianus, Tittus, Legennius 3. Titus Veticus Hierus Asianus, Titus Legennius, Au-
lus Cluentius fuere 4. Titus Vectius Hierus Assianus, Titus Legennius, &c. 5.—
^w A. C. Mario....tamen desunt in L. Bat. 1. G. M. est in 3. et sic mox.—
^x Egregia absolute Fuld. Alii facta egregia. Fuldensi consentiunt L. B. 1.
2. 3. 5.—^y Ita F. et Metaph. et Cell. et L. Bat. omnes. Al. nec unum.—^z De-
cimo L. B. 1. 2. 3.—^a Ita codd. nostri, et F. Alii istud sed omittunt.—^b Gessis-

NOTÆ

legatus Rutillii, cum obsessus pros-
pere in hostes erupisset, et ob eum
successum æquatum ei cum C. Mario
esset imperium, temerarius factus, et
circumventus insidiis, fuso exercitu
cecidit. Epitom.

^v Et Porcius Cato alius Cos.] Qui
scilicet post Consulatum P. Rutillii
Consul fuit, nempe ann. ab Urbe con-
dita 664.

^w T. Vettius] Florus alios duces
ponit. 'Popedius Marsos et Latinos,
Afranius Umbros, Vellinus Cato Sam-
nium, Lucaniam Telesinus.' Ubi nul-
lum ducem nominat eorum, quos hic
Eutropius, et Eutrop. etiam Marium
Egnatium præterit, quem Samnitibus
præfuisse narrat Epitom. Liv. LXXV.
Victor cum Floro Marsorum ducem
Q. Popedium Silonem vocat p. 101.

^x Hierius Asinius] Scribendum He-
rius Asinius. Ex Epitom. Liv. 'Herio
Asinio Prætor Marrucinatorum oc-
ciso,' &c.

^y A C. Mario] Qui Marsos fudit.

^z A Cn. Pompeio] Cn. Pompeii Ma-
gni patre, qui Consul ann. ab Urbe
condita 664. Picentes et Marsos vi-
cit. Sequenti anno Proconsul Vesti-
nos et Pelignos in deditionem ac-
cepit, Asculum evertit. Adi Flor.
129.

^a A L. Cornelio Sylla] Legatus Sam-
nites prælio vicit, bina castra eorum
expugnavit, Hirpinos domuit, Sam-
nites multis præliis fudit, Telesinum
Lucanorum Principem apud portam
Collinam vicit.

^b Quinto demum anno] Ann. ab Urbe
condita 665.

4. Anno urbis conditæ^c DCLXII.^c primum Romæ bellum Civile^d commotum est: eodem anno etiam Mithridaticum. ^dCausam bello civili^e C. Marius sexies ^ecos.^f dedit. Nam cum Sylla consul contra Mithridaten^f gesturus bellum, qui Asiam et Achaïam occupaverat, mitteretur; isque^g exercitum in Campania paulisper teneret, ut belli Socialis, (de quo diximus) quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiæ tollerentur; Marius affectavit,^g ut ipse ad bellum Mithridaticum^h mitteretur. Qua re Sylla commotus,ⁱ cum exercitu ad urbem^k venit.^h Illic contra Marium et Sulpiciumⁱ dimicavit.^m Primus urbem Romamⁿ armatus^o ingressus est;^j Sulpicium interfecit;^k Marium fugavit: atque ita

set vulg.—^c DCII. L. B. 1. F. L. DCLXXII. LC. Gr.—^d Civile commotum est. Eodem anno etiam Mithridaticum, Causam bello civili C. Marius sexies consul dedit. LC. L. V. HM. Civile commotum et exortum est. Eodem anno etiam causam bello civili Caius Marius, &c. M. N. S. B. L. B. 2.—^e Civilem L. B. 1.—^f Exiens consulatum L. Bat. 1.—^g Is qui L. B. 3.—^h Mithridaticum L. B. 1.—ⁱ Motus L. Bat. 4. et pro illic habet ille.—^k Lugd. Bat. 1. ab urbe.—^l Supplicium L. Bat. 1. 3. et mox.—^m Deest dimicavit F.—ⁿ Abest Romam a Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^o Vi. alique non habent armatus: addunt vero LC. S. M. N. B. L. G. F. V.

NOTÆ

^c Anno Urbis conditæ DCLXII.] Immo ab Urbe condita 665. Tunc enim Consul Sylla.

^d Bellum Civile] De quo Flor. III. 21. 136.

^e C. Marius sexies Cos.] Id est, Qui sexies Consul fuerat. Et ita eum designat, quia nemini ante contigerat, Consulem designari per sex annos continuos.

^f Mithridaten] Hic est Mithridates VII. cognomento Eupator, filius illius Mithridatis qui Romanos adversus Aristonicum adjuvit.

^g Marius affectavit] ‘Decretam Syllæ provinciam Sulpitia lege sollicitat.’ Florus.

^h Cum exercitu ad Urbem venit] ‘Impatiens injuriæ statim Sylla legiones circumegit, dilatoque Mithridate, Esquilina Collinaque porta geminum agmen Urbi infudit.’ Idem.

ⁱ Sulpicium] Tribunum Plebis, flagitiosissimum hominem, qui in Marii gratiam perniciosas leges tulerat, ut exules revocarentur, et novi cives libertinique distribuerentur in tribus, et Marius adversus Mithridatem Ponti regem dnx crearetur.

^j Primus urbem Romam armatus ingressus est] Quædam edd. armatus non habent: at sic sententia mihi inconcinna videtur; neque satis conjicere possum, quid Eutropius velit; si enim ante Urbem cum Mario Sylla dimicasset, et post pugnam ante Marium primus Sylla ingredi tentasset, res utique ferri posset, sed in urbe media, in foro pugnatum est. Existimo igitur ab Eutropio scriptum fuisse: Primus civis urbem Romam armatus ingressus est. Ante eum Tarquinius, Coriolanus, &c. contra patriam arma sumserunt, sed

COSS.^p ordinatis in^r futurum annum, Cn. Octavio et L.^r Cornelio Cinna, ad Asiam profectus est.^r

5. Mithridates enim,^t qui Ponti rex erat, atque Armeniam minorem,^l et totum Ponticum mare in circuitu cum^m Bosphoro^m tenebat, primo Nicomedem,^{v n} amicum populi Rom. Bithynia voluit expellere: senatuique mandavit, bellum se ei propter injurias, quas passus fuerat,^o illaturum. A senatu responsum est Mithridati,^w si^r id faceret, quod^y bellum^p a^r Romanis et ipse pateretur. Qua re iratus, Cappadociam statim^q occupavit, et ex^a ea Ariobarzanem,^b regem et^c amicum populi Romani, fugavit.^d Mox etiam^e Bithyniam invasit, et Paphlagoniam,^f pulsus ex ea regibus,

//////////

et P. et Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4. Etiam Græcus μεθ' ὅλων.—^p Ordin. Coss. L. Bat. 1. 2. 3.—^q Delet in L. Bat. 1.—^r Deest L. L. LC. B. V. Lugd. B. 2. 3. 4. 5.—^s Deest est in L. Bat. 2. 3. 4. 5.—^t Delent enim L. Bat. 2. 3. 4. 5.—^u In L. Bat. 2. 3. 4. 5.—^v Incomedem L. Bat. 2. ubique.—^w Absunt est Mithrid. a Lugd. Bat. 1. sed 2. et 5. respons. est Mithr.—^x Quod si id L. Bat. 3.—^y Ita L. Bat. 1. 2. 3. 5. verborum seriem disponunt. Alii et L. Bat. 4. et ipse bellum a Romanis pateretur.—^z Deest a in L. Bat. 1.—^a Ab et ex usque ad mox etiam desunt in L. Bat. 3.—^b Ariabaranem L. Bat. 5.—^c Et abest a Lugd. Bat. 1.—^d Ejecit L. Bat. 5.—^e Et L. Bat. 4.—^f Paphlagoniam, et ex ea expulit amicos pop. Romani Polemenem [Philomenem N.] Nicomedem. Inde et S. N. M. B.—

NOTÆ

Tarquinius Janiculum tantum occupavit, Coriolanus ad iv. tantum miliarium accessit, &c. Primus Marius Urbem ingressus est. Possint etiam et illa ipsa e glossemate in textum irrepsisse. Nam fortasse ad oram codicis ab studioso aliquo annotata fuerant.

^k Sulpicium interfecit] Hic Sulpicius, cum in quadam villa lateret, indicio servi sui retractus et occisus est.

^l Armeniam Minorem] Armenia in Majorem et Minorem distinguebatur. Major trans Euphratem, Minor Euxino propior.

^m Cum Bosphoro] Bosphoro Thracio e Propontide in pontum Euxinum. Sic dictus, quod Io in vaccam conversa per eum in mare Ionium per-

meavit. Boosporos, vaccæ transitus.

ⁿ Nicomedem] Hic est Nicomedes III. cognomento Philopator, Nicomedis II. filius, Prnsiæ nepos.

^o Propter injurias quas passus fuerat] 'Causam quidem illius belli prætenderat apud Cassium legatum attrectari terminos suos a Nicomede Bithynico.' Florus 100.

^p Quod bellum] Nota loquendi modum: 'responsum est quod ipse bellum pateretur,' pro: responsum est illum passurum. Sic aliquoties locuti Auctores, Florus, Phædrus, Cicero, Plautus. Est autem imitatio Græca. Vide apud Florum 1. 23.

^q Cappadociam statim] 'Nicomedem Bithynia, Ariobarsanem Cappadocia expulit.' Victor.

amicis populi Romani, Pylæmenes et Nicomede. Inde Ephesum^h contendit; et per omnem Asiam^s literas misit, ut, ubicumque inventi essentⁱ cives Romani, uno die occiderentur.

6. Interea etiam Athenæ^k civitas Achaia^t ab Aristone Atheniensi^u Mithridati tradita est. Miserat enim jam ad Achaia^m Mithridates Archelaum ducem suum,^v cum centum et vigintiⁱ millibus equitum ac peditum: per quem etiam^m reliqua Græcia^w occupata est. Sylla Archelaum apud Piræeum,ⁿ non longe ab Athenis, obsedit, ipsamque urbem^o cepit. Postea commisso^p prælio^p contra Archelaum, ita eum vicit, ut ex cxx.^q millibus vix decem^r Archelao superessent, ex Syllæ exercitu xiv.^t tantum^u homines interficerentur. Hac pugna Mithridates cognita, lxx. millia lectissima^v ex Asia Archelao misit: contra^w quem Sylla^z iterum^r commisit. Primo prælio xv. millia hostium interfecta sunt, filiusque^y Archelai Diogenes: secundo omnes

ε Pylimene L. Bat. 1. Polemene 2. 3. 4. Pulamene 5.—^h Fuld. et Cell. et Mss. plures. Al. ad Ephesum: nisi, inquit Cell. mavis cum Ven. et Par. legere: inde et Ephesum, et ita in Lugd. Bat. 2. 4. Effusum L. Bat. 1. In Eriolanum 2.—ⁱ Delet hic inventi ess. L. Bat. 3. sed mox Romani inventi.—^k Mathone L. Bat. 2. 4. Mathones 3. Mutheni 5.—^l cxxx. HM. cxx. L. Bat. 1. 4. 5. at 4. et 5. de more millibus non agnoscunt.—^m Etiam et L. Bat. 2.—ⁿ Epyrum L. Bat. 3. Pyæcum 1.—^o Lugd. Bat. 1. ipsa Athenas. 2. 4. 5. ipsas. 3. ipsasque, deleto Athenas.—^p Bello L. B. 3. et circa pro contra.—^q xx. L. Bat. 4.—^r xx. L. Bat. 3.—^s Et L. Bat. 1. Et ex illo exercitu xiiii. 4. ex Syllæ tamen, &c. 5.—^t xiii. B. L. HM. Lugd. Bat. 1. 2. 5. Gr. xv. S. N.—^u Delet tantum L. Bat. 5. tantum interfecti sunt 1. deleto homines.—^v Millia e lectis Lugd. Bat. 1. electissimu 2. 3. sed millia rursus respuit 2. cum 4. 5. uti et mox.—^w Hæc contra, &c. usque ad Primo desunt in L. Bat. 3.—^x Syllam commisit L. Bat. 1.—^y Et

NOTÆ

^r Ephesum] Ionix urbem, hodie Epheso.

^s Et per omnem Asiam] ‘Literas per totam Asiam mittit, ut quicumque Romanus esset, certa die interficeretur; et factum est.’ Victor.

^t Athenæ civitas Achaia] Achaia civitatem dicit, quia tunc Achaia dicebatur, quæ veteribus erat Hellas, Græcia, ut jam supra dictum est. Athenæ hodie Satine.

^u Ab Aristone Atheniensi] Hunc

Athenarum Tyrannum vocat Plutarch. in Sylla.

^v Archelaum ducem suum] Archelaum Præfectum regis vocant Liv. Epit. et Florus.

^w Reliqua Græcia] Et insulæ Cyclades, Delos, Eubæa, excepta Rhodo.

^x Piræeum] Athenarum portum.

^y Postea commisso prælio] Apud Chæroneam Bæotix urbem.

^z Contra quem Sylla] Apud Orchomenon.

Mithridatis copiae extinctae sunt: Archelaus ipse triduo nudus* in paludibus latuit. Hac re audita, Mithridates cum Sylla de pace agi jussit.*

7. Interim eo tempore^a Sylla etiam Dardanos,^b Scordiscos,^c Dalmatas et Moesos^d partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati a rege Mithridate,^e qui pacem petebant, venissent, non aliter se daturum Sylla esse respondit, nisi rex,^f relictis his quae occupaverat, ad regnum suum redisset. Postea tamen ad colloquium ambo^g venerunt; pax inter eos ordinata^b est; ut Sylla,^h ad bellum civile festinans, a tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaia atque Asia Mithridatem vincit,ⁱ Marius,^k qui fugatus erat,^l et Cornelius Cinna, unus ex consulibus,^c bellum in Italia repararunt:^m et ingressi urbem Romam, nobilissimos^d ex senatuⁿ et consulares^o viros interfecerunt; multos proscripserunt: ipsius Syllae domo eversa, filios et uxorem^p ad^q fugam compulerunt: universus reliquus senatus ex urbe fugiens, ad Syllam in Graeciam venit, orans, ut patriae subveniret.^r Ille in Italiam trajecit,^s bellum civile gesturus adversus Norbanum^t et Scipionem ‘coss.’ Et^u

filius L. Bat. 2. 4. 5.—^z *Jussit cum Sylla de pace agi* S. N. B. L. G. F. et Lugd. Bat. 1. 3. 5. sed in primo *missus* pro *jussit*.—^a *Desunt eo temp.* V.—^b *Deest Dard. B.*—^c *Et addit* L. Bat. 1.—^d *Messos* L. Bat. 3.—^e *Mithridati* L. Bat. 1.—^f *Delet rex* L. Bat. 4.—^g *Delet ambo* L. Bat. 2.—^h *Syllam....Mithridates* L. Bat. 1.—ⁱ Ita Syll. Al. *rexit*. nti et L. Bat. 4. 5.—^k *Mariusque fug.* L. Bat. 3. ^l *Fugerat* L. Bat. 1.—^m *Reparaverunt* L. Bat. 1. 3. 4. 5. *rapuerunt* 2.—ⁿ *Nobilissimum senatum* L. Bat. 3. 4. 5.—^o *Consules* L. Bat. 3. sed *Consulares* 1. *deleto viros*.—^p *Uxores* L. Bat. 4.—^q Ita omnes Mss. Lugd. Bat. Vulg. *in fugam*.—^r *Subvenirent*. L. Bat. 1.—^s *Excitum bellum* L. Bat. 5.—^t *Romanos* L. Bat. 3.—

NOTÆ

* *Archelaus ipse triduo nudus*] Epitom. Liv. et Victor narrant Archelaum cum classe regia Syllae se tradidisse.

^b *Pax inter eos ordinata*] Iis conditionibus, ut Mithridates Asia, Bithynia, Cappadocia cederet.

^c *Cornelius Cinna, unus ex Consulibus*] Ann. ab U. C. 666. Sed Roma pulsus per collegam Octavium, ei substitutus Cn. Cornelius Merula.

^d *Nobilissimos*] Ipsum Octavium Cinnæ collegam, Antonium Consularem, Merulam, &c. Adi Flor. III. 21. pag. 138. inde Victor de Mario. ‘Mox Cinnana dominatione revocatus, ruptis ergastulis exercitum fecit, cæsisque inimicis injuriam ultus,’ &c.

^e *Norbanum et Scipionem Coss.*] C. Norbanum Flaccum et L. Corneliū Scipionem Asiaticum ann. ab U. C. 670.

primo praelio contra Norbanum^f dimicavit non longe a Capua: tum VII.^m millia ejus cecidit, VI. millia cepit: CXXIV.^r suorum amisit. Inde^g etiam ad Scipionem se convertit, et ante praelium^g totum ejus exercitum sine sanguine in dediti-
onem accepit.

8. Sed cum^a Romæ mutati^a consules essent,^b et Marius,^c Marii filius,^h ac Papirius Carbo^d consulatum acceperant; Sylla^e contra Marium juniorem dimicavit:^f et XX.^g milli-
bus ejus^h occisis, CCCC.ⁱ de suis perdidit. Mox etiam urbem ingressus^k est.^l Marium,^m Marii filium, Præneste persecutus,^k obsedit, et ad mortem compulit. Rursus pugnam gravissimam habuit contra Lamponiumⁿ et Carinatem,^o duces partis Marianæ,^p ad portam Collinam.^q LXX.^r millia^r

////////

* Consulem L. Bat. 3.—^v Vulg. delent et. L. Bat. 4. Et præl. prim.—^w VI. Cell. F. Par. et Græc. Lugd. Bat. 2. III. ejus occidit hic, et mox millia delens. XVI. 4.—^x XXIII. N. superscripto c. in S. et V. at Lugd. Bat. 2. 3. 4. XXIII. suos. CXXIII. suos I.—^y Tum L. Bat. 3.—^z Secundo L. Bat. 1. pro sed cum.—^a Cons. mut. L. Bat. 4. mutari 2.—^b Sunt L. Bat. 1.—^c Et Mar. desunt F. et deest quoque L. Bat. 1. 2. 3. 4.—^d Cum Consul: L. Bat. 1.—^e Al. Sylla tamen contra.—^f Dimicavit non longe ab urbe cccc. de LC.—^g xxv. HM. xv. Vulgat.—^h Abest ejus a F.—ⁱ Quatuor millia L. Bat. 1. Schouh. et Mer.—^k Ingressus, tria millia hominum. contra fidem datam inermes peremit. Marium S. N. B. V. L. Bat. 3.—^l Delent est L. Bat. 3. 4. 5.—^m Delet Marium L. Bat. 1. sed 2. pro his legit Silla deinde cum campania samnitium duce et reliquis copiis ad portam collinam signa contulit. LXXX. hominum occidit: et ita 5. nisi quod Campania exhibet.—ⁿ Lamponium V. L. Bat. 4. Lampunium 1.—^o Carinatem L. Bat. 3.—^p Romanæ L. Bat. 3.—^q Collinam L. Bat. 1.—^r Sic L. LC. M. G. S. N. B. Sc. F. Gr. LXXX. V. HM. Lugd. B. 4. et 5. sed hominum pro hostium. Alii LXXXI.—^s Millia delent L. Bat. 2. 3. 4. 5. et ita ubique, quod posthac non

NOTÆ

^f Primo praelio contra Norbanum] Flor. pag. 139. 'Primum apud Capuam sub anne Vulturno signa concurrunt, et statim Norbani fusus exercitus.'

^g Et ante praelium] Et cum L. Scipionis alterius Consul, cum quo per omnia id egerat, ut pacem jungeret, nec potuerat, castra oppugnaturus esset, universus exercitus Consul, sollicitatus per emissos ab Sylla milites, signa ad Syllam transtulit: Scipio cum interimi posset dimissus est. Epitom. Liv.

^h Marius, Marii filius] Qui viginti sex annis natus per vim Consul crea-

tus est cum Cn. Papirio Carbone.

ⁱ Sylla] Vulgo Sylla tamen: quasi dicat: Sed mutatis Consulibus, non animi tamen commutati, eadem odia eos in arma præcipitant. Sed illud tamen mihi frigidum videtur.

^j Dimicavit] Ad Sacripotum.

^k Præneste persecutus] 'Præneste enim refugerat, ubi per Lucretium Offellam obsessus, tentata per cuniculum fuga, cum omnia septa intelligeret, jugulandum se Pontio Telesino præbuit.' Victor. Vide ibi notata p. 89. Vide et Liv. Epitom. LXXXVIII.

^l Contra Lamponium et Carinatem] Hunc Carinatem Florus et Victor

hostium in^e prælio contra Syllam fuisse dicuntur, XII.^m millia^m se Syllæ dederunt:^v ceteri^o in acie, in castris, in fuga,^x insatiabili ira victoris^y consumpti sunt. Cn. quoque Carbo, cos. alter,^z ab Arimino^a ad^b Siciliam fugit, et ibi^c per Cn. Pompeiumⁿ interfectus est; quem adolescentem^d Sylla^e atque annos unum^f et xx. natum, cognita ejus industria,^o traditis^g ^hexercitibus præfecerat, ut secundus a Sylla haberetur.

9. Occiso ergo Carbone Siciliam Pompeius recepit.ⁱ Transgressus inde ad^k Africam, Domitium, Marianæ partis ducem,^p et Hiabam^{tq} regem Mauritaniae,^m qui Domitio auxilium ferebat, occidit. Post hæc Sylla de Mithridate ingenti gloria^r triumphavit. Cn. etiam^o Pompeius (quod nulli Romanorum^r tributum erat,) quartum et xx.^p annum agens, de Africa triumphavit. Hunc finem habuerunt duo bella funestissima; Italicum, quod et^q Sociale dictum est;

//////////

amplius monebo.—ⁱ *Eo prælio* L. Bat. 1. 2. 4.—^u *Plutarch. vi. millia.* Flor. iv. Victor xi.—^v *Dederunt* L. Bat. 1. 2.—^w *Cætera* L. Bat. 4.—^x *Desunt in ac. in castr. in fug.* B.—^y *Victorum* B. M. N. L. LC. Lugd. Bat. 1. 2.—^z *Deest alter* B. alter cons. L. Bat. 4.—^a *Arimine* L. Bat. 2.—^b *In* L. Bat. 2. 4. 5.—^c *Ibique* L. Bat. 4.—^d *Adulescentem* L. Bat. 2.—^e *Syllam* L. Bat. 3.—^f *Atque anno uno* L. Bat. 2.—^g *Deest trad.* F. Gr. et delet Cell. *Tantis* S. N. B. V. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^h *Ejus* Vulg.—ⁱ *Ire cœpit* L. Bat. 4.—^k *Delet ad* L. Bat. 2.—^l *Lerdam* V. *Hiardam* LC. S. N. B. M. L. *Herbam* Lugd. Bat. 1. Alii *Hiabam*, quod Plutarchus comprobatur, qui in Pompeio ἱάρραν τὸν συμμαχίσαντα Δομντίῳ vocat: Epitome Livii 89. *Hiabam regem Numidarum.* Jerdam L. Bat. 3. 4. *Jardam* 2.—^m *Mauritaniae reg.* L. Bat. 4. *Maurita* 3.—ⁿ *Ingenti gl. de Mithr.* L. Bat. 4.—^o *Delet etiam* L. Bat. 1.—^p *Quartum* xx. L. Bat. 1. xx. et *quartum* 4.—^q *Sylb. et interposuit.* Quod ag-

NOTÆ

Telesinum vocant. Et ita Plutarch.

^m XII. millia] Plutarch. vi. millia. Flor. iv. Victor ix.

ⁿ Et ibi per Cn. Pompeium] Cn. Pompeius in Siciliam cum imperio a Senatu missus, Cn. Carbonem, qui flens muliebriter mortem tulit, caput occidit. Epitom. LXXXIX.

^o Industria] Id est, Virtute.

^p Domitium, Marianæ partis ducem] Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium, et Hiabam regem Numidiæ,

bellum molientes, victos interemit. Epitom. ibidem.

^q Hiabam] Gaudæ filium. Alii Hiartam vocant. Vide quæ notavi ad Victorem pag. 97.

^r Quod nulli Romanorum] Quatuor et viginti annos natus adhuc Eques Romanus, quod nulli contigerat, ex Africa triumphavit. Epitom. Nimirum nemo triumphii honore decorabatur, qui nullo Magistratu functus esset.

et ^sCivile: r quæ ambo tracta^s sunt per annos decem: consumserunt^t ultra^u CL.^v millia hominum; viros consulares XXIV.^v prætorios VII.^v ædilitios LX. senatores fere CC.^v

noscunt quoque L. Bat. 1. 2. 3. sed 4. delet.—^r Delet *et Civ.* L. Bat. 3.—^s Al. *tractata* L. Bat. 1. 2.—^t *Consumserant* L. Bat. 3.—^u *Autem ult.* L. Bat. 2. 4. 5.—^v DL. LC. L. Bat. 3.—^w XXIII. S. N. M. B. G. V. Lugd. Bat. 2. 3. XXXIII. HM.—^x XII. L. Bat. 3. 4.—^y Sic LC. S. N. B. M. L. G. HM. F. Gr. Alii ccc. uti et L. Bat. 3. 4.

NOTE

^s *Et Civile*] Quod et Civile Marianum dictum.

EUTROPII

BREVIARIUM

HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER VI.

MARCO^a Æmilio Lepido,^b Q. Catulo consulibus, cum Sylla^c rempublicam composuisset, bella nova exarserunt: unum in Hispania, aliud in Macedonia;^d tertium in Pamphylia^e et Cilicia;^c quartum in Dalmatia. Nam Sertorius,^d qui partium Marianarum^f fuerat, timens fortunam ceterorum,^g qui interemti erant, ad bellum commovit Hispanias.^h Missi sunt contra eum duces, Q. Cæcilius Metellus,^e filius

^a Deest Marco L.—^b Et L. Bat. 4.—^c Cum Sylla nova exarser. unum in Hispania, aliud in P. et C. tertium in Macedonia, quartum in Dal. Lugd. Bat. 1. 3.—^d Ordo his a Glareano restitutus. Vulgares enim libri Macedonicum bellum tertium faciunt. Unum in Hisp. al. in Pamph. et Cecilia tert. in Dalm. &c. L. Bat. 2. Un. in Hisp. al. in Pamph. et Cil. tert. in Mac. 4.—^e Sicilia et Cilicia V. Pamphylia et Sicilia Sc.—^f Marianorum L. B. 1.—^g Al. eorum.—^h Ut bell. com-

NOTÆ

^a Marco Æmilio Lepido] Ann. mundi 3872. ante Ch. nat. 76. ab U. C. 675.

^b Pamphylia] Asiæ Minoris regio ad mare Mediterraneum; hodie Sebilia.

^c Cilicia] Vicina Pamphylia ad Orientem. In Tracheam dividitur et Campestem. Trachea, id est, aspera,

alteri nomen dedit. Trachea enim proprie Cilicia dicta est ab asperitate, hodie Turcomania.

^d Nam Sertorius] Quintus Sertorius proscriptus in ulteriore Hispania ingens bellum excitavit. Epitom. xc.

^e Q. Cæcilius Metellus] Cognomento Pius, tunc Proconsul.

ejus, qui Jugurtham regem^f vicit; et L. Domitius^f prætor. A Sertorii duce^g Hirtuleio^k Domitius occisus est: Metellus vario^l successu contra Sertorium dimicavit. Postea cum impar pugnae solus Metellus putaretur,^m Cn. Pompeius ad Hispanias missus est. Ita duobus ducibus adversis, Sertoriusⁿ fortuna varia^h sæpe pugnavit. Octavo demum^o anno a suis occisus est,ⁱ et finis ei^p bello datus^q per Cn. Pompeium adolescentem, et Q. Metellum Pinum: atque omnes prope^r Hispaniæ in ditionem populi Rom.^s redactæ^t sunt.

2. Ad Macedoniam^j missus est Appius Claudius.^u Post consulatum^k levia prælia habuit contra varias gentes, quæ

////////

movit ad Hispaniis L. Bat. 1.—ⁱ Deest regem Sc.—^k Herculeo V. Sc. Hirtulegio L. M. Hirtholeio L. B. 1. Hirculeio 2. irculeio 3.—^l In catio L. B. 2.—^m Deest putaretur G.—ⁿ A duobus ducibus adversus Sertorium fortuna varia sæpe pugnatum. Octavo decimo anno per suos S. B. Duobus ducibus adversus Sertorium fortuna varia sæpe pugnavit. Octavo decimo anno per suos Sc. Cod. etiam G. habet, octavo decimo anno, cetera vero ut in vulg. libris. Quin et in editione Syllburgiana Gr. Metaphraseos, *ὀκτωκαίδεκα*, quod cum Cellario emendavimus. *Ὀκτώ* enim legendum esse clare docet Appian. civ. i. f. 202. Sertorianum bellum vocans *λοιπὸν τῶν συλλεῖων ἔργων, γενόμενον ὀκτάετες*, reliquias Syllani belli, easque octo annorum.—^o Octarodecimo anno per suos Lugd. Bat. 1. 2. 4. *sup.* suos 3.—^p Eidem Lugd. Bat. 1. Sed 4. et 5. *ei* delent.—^q Plerique libri habent, *datus est*: nonnulli, *datur*. ut L. Bat. 2. Superfluum videtur *est*, quia proxime antecesserat.—^r Prospere L. Bat. 4.—^s Populo Romano Al.—^t Reductæ Lugd. Bat. 2. Sed id quod sequitur *sunt* omnes Mss. Lugd.

NOTE

^f L. Domitius] Hunc Marcum vocat Epitom. Lucium Plutarch. qui et eum Proconsulem dicit, ut et Sallustius in fragmentis historiarum lib. i. ^g Domitium Proconsulem ex citiore Hispania, cum omnibus copiis quas paraverat, a Metello arcessitum.

^h A Sertorii duce Hirtuleio] Hunc Herculeum vocant alii. ⁱ Et M. Domitius legatus ab Herculeio Quæstore prælio victi sunt. Epitom. ibid. Et Sallustius histor. lib. ii. ^k Occurrere duci, et prælium accendere, adeo uti Metello in sagum, Herculeio in brachium tela venirent. Hunc Herculeum postea Q. Metellus cecidit

cum omni exercitu.

^h Fortuna varia] ^l Adversus duos Imperatores sæpe par, vel frequentius victor. Epitom. xcvi.

^o Octavo demum anno a suis occisus est] Sertorius a Mario, Antonio et M. Perpenna, et aliis conjuratis in convivio interfectus est. Adi Plutarch. in fine Sertorii.

^j Ad Macedoniam] Nota: Macedonia pro Thracia dicit; Thracæ enim in Macedonia, quod ex Strabone cognoscere est.

^k Appius Claudius. Post consulatum] ^u Appius Claudius Proconsul Thracas pluribus præliis vicit. Epitom. Liv.

Rhodopam^p provinciam^l incolebant : atque ibi morbo^z mortuus est. Missus ei^r successor C. Scribonius^y Curio^m post consulatum.ⁿ Is Dardanos^o vicit, et usque ad Danubium penetravit ; triumphumque meruit, et intra triennium^e finem^b bello dedit.

3. Ad Ciliciam et Pamphyliam missus est P.^c Servilius ex consule,^{d p} vir strenuus. Is Ciliciam^e subegit, Lyciæ urbes clarissimas oppugnavit, et cepit : in his Phaselidem,^{f q} Olympum,^{g r} Corycum^h Ciliciæ.^{i s} Isauros^t quoque aggressus, ad deditionem^k redegit ; atque intra triennium bello

Bat. delent.—^u *Claudius proconsul post G.*—^v *Monstrose V. et Mer. Verodopam. Fr. Warodopam. Europam L. Bat. 1. Quæ Europam 3.*—^w *Delet morbo L. Bat. 4.*—^x *Ei est L. Bat. 3.*—^y *Scriborianus Lugd. Bat. 1.*—^z *Deest Curio LC. Cario L. Bat. 1.*—^a *Triennio L. Bat. 4. et mox. inter tricunium 2.*—^b *Bello fin. L. Bat. 1. 2. 4. 5.*—^c *Post L. Bat. 2. 4. 5.*—^d *Ita L. Bat. 1. 2. 4. Ex-consul Mer. et HM. Proconsul L. Bat. 3. Ex consularibus V. Sed secunda lectio, quæ Vineti et Syllburgii est, et a Manuscriptis confirmatur, stilo ævi Eutropiani, quod ex Ammiano Marcellino discimus, imprimis apta est. Vide Lindenbrogii Indicem Dignitatum in Ammian.—^e *Siciliam L. Bat. 2.*—^f *Phaselidam L. Bat. 1. Faselidam 2. Fulsetidum 4.*—^g *Olynthum L. Bat. 1. Olumpum 2. Olumphum 4.*—^h *Coracum S. V. G. L. Bat. 3. 5. Corutum 4.*—ⁱ *Ciliciæ regem, Isaurosque V.*—^k *Ita Lugd. Bat. 3. 4. Vulgati in. ad dedicationem L.**

NOTÆ

^l *Rhodopam provinciam]* Ad Melam fluvium supra Hellespontum juxta Propontidem.

^m *C. Scribonius Curio]* Præterea ab Curione Proconsule in Thracia res gestas adversus Dardanos, &c. Epitom.

ⁿ *Post consulatum]* Anno post Consul fuit, ann. ab U. C. 677.

^o *Dardanos]* Illyricis eos accensit Strabo, et in mediterraneis ponit. Sant juxta Daciam.

^p *P. Servilius ex consule]* P. Servilius Proconsul in Cilicia Isauros domuit, et aliquot urbes Piratarum expugnavit. Epitom. xciii. Hoc bellum dictum *Piraticum*. De quo vide Florum iii. 6. 103.

^q *Phaselidem]* Phaselis urbs memorabilis, tres habens portus, Lyciæ est, in confinio Pamphyliæ sita, et per

se constat, neque communitatis Lyciorum est. Strabo.

^r *Olympum]* Olympus urbs magna cum monte ejusdem nominis: Zeniceti prædonis arx, qui se ne caperetur cum tota domo cremavit. Strab.

^s *Corycum Ciliciæ]* Corycum oppidulum vocat Strabo, sed illud Pamphyliæ, non Ciliciæ vindicat. In Cilicia tantum, promontorium quoddam *Corycum* et antrum Corycium. Phaselis autem, Olympus, et Corycus Zeniceti prædonis fuere, ut et alia multa Pamphyliæ loca, quæ omnia cepit Isauricus. Strabo.

^t *Isauros]* Isauria inter Pamphyliam et Ciliciam, duos habebat pagos cognomines, quibus suberant alii complures pagi, prædonum omnium domicilia. Exhibuerunt hi Romanis negotium, et Isaurico Publio Servilio,

finem dedit. Primus omnium Romanorum in Tauro^l iter fecit.^u Revertens, triumphum accepit, et nomen *Isaurici* meruit.

4. Ad Illyricum missus est Cn. Cosconius^o pro consule:^{p v} multam^q partem Dalmatiæ subegit, Salonas^r cepit:^w et composito bello Romam post biennium^r rediit.

5. Iisdem temporibus consul M. Æmilius Lepidus, Catuli^t collega, bellum civile voluit commovere;^x intra unam tamen^r æstatem motus^u ejus oppressus est. Ita uno tempore multi^v simul triumphi fuerunt: Metelli ex Hispania; Pompeii, secundus ex Hispania; Curionis ex Macedonia; Servilii ex Isauria.^w

Bat. 2. ad ditionem 1.—^l Per Taurum HM. Male V. P. et Mer. in *Isauriam*, cujus jam mentio facta fuerat, ut taceam consensum metaphrastæ, qui διέρχεται τὸν Ταῦρον habet.—^m Is rev. L. Bat. 3. 4. 5.—ⁿ Atque in hill. L. Bat. 2. At in. 4.—^o Cnæo Cosconio proconsule V. Cn. Conconius L. Bat. 1.—^p Desunt pro consule L. LC. F. proconsul L. B. 1. 3. 5. ex proconsule 4.—^q Is multam etiam partem V. is mult. p. L. Bat. 2. 3. 4. 5.—^r Salonos L. Bat. 5.—^s Quinquennium L. Bat. 3.—^t Catulli L. Bat. 4.—^u Nixus Mer. nutus Lugd. Bat. 1.—^v Romæ simul triumphaverunt Lugd. Bat. 1.—^w Isaura L. Bat. 3.—

NOTÆ

quem nos vidimus. Is et Isauriam Romanis subegit, et plerasque Piratarum munitiones excidit, quæ ad mare erant. Strabo.

▪ In Tauro iter fecit] Id est, Cum copiis militaribus penetravit Taurum: id enim significat iter facere.

• Cn. Cosconius pro consule] Proconsules proprie dicti, qui ex Consulatu in provincias cum imperio mittebantur. At hic Cn. Cosconius nondum opinor Consul fuerat; sed tamen in Illyricum pro Consule missus, quia nonnunquam extra ordinem tum Proprætores, tum Proconsules in provincias mitti solebant, eorumque imperium extraordinarium appellabatur.

^w Salonas cepit] Salona Dalmatarum navale.

^x Bellum civile voluit commovere]

Acta Syllæ rescindere nitebatur, et qui proscriptionibus supererant revocare: qui si revocati fuissent, gravissimum bellum incenderetur: cum enim eorum bona, addicente Sylla, quamvis male capta, jure tamen retinerentur, repetitio eorum proculdubio labefactasset compositam civitatem. Vide elegantissimum Caput Flori III. 23. p. 144.

^y Intra unam tamen] Cum ab Etruria Lepidus arma et exercitum Urbi admovent, jam Mulvium pontem, collemque Janiculum Lutatius Catulus ejus collega, Cnæusque Pompeius alio exercitu insederant, a quibus primo statim impetu retro pulsus, hostisque a Senatu judicatus, incerta fuga Etruriam, inde Sardiniam recessit, ibique morbo et penitentia interiit. Flor.

6. Anno urbis conditæ^z DCLXXVI.^z L. Licinio Lucullo, et M. Aurelio Cotta coss. mortuus est^y Nicomedes rex Bithyniæ, et testamento^a a populum Romanum fecit hæredem. Mithridates pace rupta Bithyniam et Asiam rursus voluit invadere. Adversus eum ambo consules missi, variam^a habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem^b victus^b ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est, et obsessus. Sed cum se inde^c Mithridates Cyzicum^d transtulisset, ut^e Cyzico^f capta totam Asiam invaderet, Lucullus^g ei alter consul occurrit: ac dum^h Mithridates in obsidione Cyzici commoratur,ⁱ ipse^k eum a tergo obsedit, fameque consumsit;^g et multis præliis vicit: postremo^l Byzantium^f (quæ nunc Constantinopolis est) fugavit; navali quoque prælio duces ejus Lucullus oppressit. Ita una hyeme et æstate a Lucullo^m centum fere milliaⁿ regis extincta sunt.

//////////

^z DCLX. Deletis Anno U. C. L. Bat. 1. A. V. C. DCLXXXVI. 4. DCLXXVII. 5.—
^y Delet est L. Bat. 1.—^z Ita HM. et L. Bat. 2. 3. 4. ex *testamentum* 1. Mer. ex *testamento*: reliqui per *testamentum*.—^a Non unum L. Bat. 2. 3. 5. qui legit *habuerunt*, non *habuere unum* 4.—^b *Macedoniam victus* L. C. *Chalcedonum* L. Bat. 1. *Calcedonem* 2.—^c *Deinde* L. Bat. 1. sed *quum se inde* 3. 4. 5.—^d *Gazam* N. *Cirtu* L. Bat. 3.—^e *Et* L. Bat. 4.—^f *Caza capta* N. Alii *Cyzico capto*. *Citico capto* L. Bat. 4. *Cirico* 3. *Cizico capta* 2.—^g *Luculus* L. Bat. 5. ubique.—
^h *Dum diu Mithridates in obsidione Cyzici com.* S. *Dum Mithrid. Cyzico com.* B. M. G.—ⁱ *Commoraretur* L. Bat. 3. 4.—^k *Ab ipse* usque ad *postremo* delet L. Bat. 3.—^l *Posthæc* L. Bat. 2.—^m *Al.* ad *centum fere millia hominum ex parte*

NOTÆ

^z *Anno urbis conditæ* DCLXXVI.] Hic vere fuit annus U. C. 679.

^a *Et testamento*] Nicomedes Bithyniæ rex moriens Populum Romanum fecit hæredem, regnumque ejus in provinciæ formam redactum. Epitom. Livii XCIII.

^b *Cotta apud Chalcedonem victus*] Ipse Mithridates in epistola ad regem Arsacem, ita scribit: 'Rursus tamen bellum cæpi, Marcumque Cottam Romanum ducem apud Chalcedona terra fudi, mari exui classe pulcherrima.'

Chalcedonem] Chalcedon, sive ut alii Calchedon, Bithyniæ urbs ad Bosphorum Thracium.

^c *Cyzicum*] 'Cyzicem, nobilis civitas arce, mœnibus, portu, turribusque marmoreis Asiaticæ plagæ littora illustrat.' Flor. III. 5. 1. *Cyzicum* sive *Cyzicus*, peninsula et urbs Asiæ ad Propontidem.

^e *Fameque consumsit*] Ipse Mithridates in eadem epistola ad Arsacem: 'Apud Cyzicum magno cum exercitu in obsidione moranti frumentum defuit, nullo circumamnitente, simul hyems mari prohibebat. Ita sine vi hostium regredi coactus in patrium regnum, naufragiis apud Param et Heracleam militum optimos cum classibus amis.'

^f *Byzantium*] Ad Bosphorum Thra-

7. Anno urbis Romæ° DCLXXVIII.^p Macedoniam provinciam M. Licinius Lucullus^b accepit,^q consobrinus^r Luculli, qui contra Mithridatem bellum gerebat. Et in Italia novum^s bellum subito commotum^t est. Septuaginta^u enim quatuor^v gladiatores,^w ducibus^x Spartaco, Crixo,^y et Œnomao,^z effracto Capuæ ludo, effugerunt:^a et per Italiam vagantes, pæne non levius bellum in ea, quam Hannibal moverat, paravere: nam multis ducibus,^j et duobus simul Romanorum consulibus^k victis, sexaginta fere^b millium armatorum exercitum congregaverunt:^c victique sunt in^l

////////

regis extincta sunt: ita L. Bat. 2. et 4. nisi quod hominum ex parte deleant.—
ⁿ Ex parte regis L. Bat. 1. 5.—^o Pro Romæ est conditæ in L. Bat. 5.—
^p DCLXXXVIII. L. Bat. 1.—^q Recepit L. Bat. 3.—^r Consobrinus ejus Al.—
^s Unum L. Bat. 1. delet L. Bat. 3.—^t Delet commotum L. Bat. 3. exortum 4.—
^u Alii xxxiv.—^v Et quatuor L. Bat. omnes.—^w Gladiatoribus L. Bat. 4.—
^x Duce L. LC. F.—^y Corisipo L. Bat. 1.—^z Parthaco, Orixo, et Œn. G. Parca, Orixo, Œnomao V. Spartaco, Crispo et Hænomato L. Spartuco, Chryso et Œnomanno Sc. Partatio, Erixo et Œn. S. N. M. Spartuco, Orixo et Œn. B. Partaco, &c. L. Bat. 2. Puto, Erixo, Crixo, Etæno, Mao 3. Porta Cocrixo et Œnomao 4.—
^a Fugerunt L. Bat. 1. 2. 3. 4. 5. Fugerunt Vesuvium montem occupaverunt. Unde (Et L. Bat. 4.) erumpentes Clodii prætoris (præconis V.) qui eos obsidione cinxerat, (cinxerant L. B. 3.) castra expugnaverunt; (oppugnaverunt L. Bat. 3. 4.) ipsoque in fugam acto cunctam insuper (in L. Bat. 3.) prædam (cuncta in prædam. V. N. Lugd. Bat. 2. 3. 4.) auerterunt. Inde per Consentiam et Metapontum circumducti ingentia brevi agmina collegerunt. Itaque cum cædibus, incendiis, rapinis, stuprisque omnia miscerent (miserentur V.) nullæque se matronæ ob dolorem pudoris violati necarent (necassent L. Bat. 3.) pene non levius bellum in ea quam Annibal moverunt (movere L. Bat. 3.) (quam Annibal moverat, paraverunt S. G. L. LC. bellum mox quam Annibal moverunt V.) S. N. M. B. V. G. HM. L. Bat. 2. 3. 4. 5.—
^b Deest fere L.—^c Ministraverunt LC.—^d Apuliam L. Bat.

NOTÆ

cium e regione Chalcedonis.

^s Anno urbis Romæ DCLXXVIII.] Vere est DCLXXX.

^b M. Licinius Lucullus] Marcus Terentius Varro Lucullus tunc Consul cum Caio Cassio Varo.

ⁱ Septuaginta enim quatuor gladiatores] Quatuor et septuaginta gladiatores Capuæ ex ludo Lentuli profingerant. Epitom. lrv. Florus xxx. ponit. 'Spartacus,' inquit, 'Chrysus, Œnomaus, effracto Lentuli ludo, cum triginta hand amplius ejusdem fortunæ viris emerperunt Capua,' &c. Adi illum iii. 20. p. 133.

Delph. et Var. Clas.

^j Multis ducibus] Claudio Pulchro Legato, et P. Vareno, et Cassio Prætoribus.

^k Duobus simul Romanorum Consulibus] L. Gellio Poplicola et Cn. Cornelio Lentulo Clodiano, ann. U. C. 681. Flor. 'Inde jam Consulares quoque aggressus, in Apennino Lentuli exercitum percecidi: apud Mutinam Caii Cassii castra delevit.'

^l In Apulia] 'Marcus Crassus primum cum parte fugitivorum quæ ex Gallis Germanisque constabat, feliciter pugnavit, cæsis hostium triginta quinque millibus, et duce eorum Gra-

Eutrop.

K

Apulia^d a M. Licinio^e Crasso proconsule,^m et post multas^f calamitates Italiae, tertio anno, bello huic^g finis impositus.^h

8. 'Sexcentesimo octogesimo^k primoⁿ urbis conditæ anno, P. Cornelio Lentulo et Cn. Aufidio Oreste coss. duo^l tantum gravia bella in imperio Romano erant, Mithridaticum et Macedonicum. Hæc duo Luculli agebant, L. Lucullus, et M. Lucullus.^m L. ergo Lucullus post pugnamⁿ Cyzice-nam, qua vicerat Mithridaten; et navalem, qua duces ejus oppresserat, persecutus est cum: et recepta Paphlagonia atque Bithynia, etiam regnum ejus invasit. Sinopen^o et °Amison,^p civitates Ponti nobilissimas,^q cepit. Secundo prælio apud Cabira^r ^p civitatem, quo^s ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates, cum xxx. millia lec-

////////

1.—^e Licio V.—^f Delet multas L. Bat. 3.—^g Est finis impositus: vel finis imp. est. L. Bat. 1. 4. 5. hinc impositus deleto finis 3.—^h Al. imponitur.—ⁱ Anno L. B. 2. et mox delet.—^k Deest octog. Fr.—^l Publio Cornelio tantum gravia ceteris deletis L. Bat. 2. 4. Publio consule tantum, &c. 3.—^m Delent ab L. usque ad Lucullus, Lugd. Bat. 1. 3.—ⁿ Fugam S. B.—^o Sinapene L. B. 3. Sinope nctamison 4.—^p Amisson S. G. N. B. M. Sc. L. Bat. 2. Tamison 3. Myson V.—^q Bellicosissimas Lugd. Bat. 1. et Mer.—^r Graveram G. S. B. V. HM. L. Bat. 2. 3. 5. Gueram L. Graveram LC. Graveram N. M. Gabiram L. Bat. 1. Gavetani 4.—^s Qua, conjungentes cum xxx. L. qui ing. L. Bat. 1.—^t Cum tri-

NOTE

nico [Canicium, vocat Plutarch.] Cum Spartaco deinde pugnavit, cæsis cum ipso millibus quadraginta.' Epitom. xcvi. quæ omnia lucem capiunt ex Plutarch. qui in Crasso scribit, Cras-sum primò cum Gallis et Germanis, qui Spartacum deseruerant, pugnasse in Lucania: deinde cum ipso Spartaco totis viribus manum consensisse, in Brutiis non longe a Petilia. Idem fere Florus p. 135. Sed nullibi legas, Crassum cum Spartaco in Apulia pugnasse.

^m Proconsule] Revera tunc Proconsul erat, qui superiori anno Consul fuerat. Prætores tamen vocat Epitom. quia scilicet Prætores vocabant eum qui exercitui præerat.

ⁿ Sexcentesimo octogesimo primo] Po-

tius octogesimo secundo.

^o Sinopen et Amison] Sinope et Amisus in Paphlagonia, non in Ponto. Sed quia regnum Mithridatis Paphlagoniæ partes comprehendebat, ideo eas Ponto vindicat Eutrop. De regno autem Mithridatis Strabonem legere operæ pretium est. 'Ponti rex fuit,' inquit, 'Mithridates cognomento Eupator: possedit autem regionem, quæ Haly fluvio determinatur usque ad Tibarenos et Armenios, atque inter Halin usque ad Amastrin ac Paphlagoniæ quasdam partes: adjecit autem ditioni suæ etiam oram maritimam versus Occasum usque ad Heracleam,' &c.

^p Cabira] Cabira civitas Ponti: ibi Mithridatis regia.

tissima^a regis, a quinque millibus Romanorum^a vastata essent, Mithridates fugatus est,^a et^a castra ejus direpta. Armenia quoque minor, quam tenuerat,^r eidem sublata est. Susceptus tamen est^w Mithridates post fugam a Tigrane^a Armeniæ^r rege: qui tum^y ingenti gloria imperabat,^z Persas sæpe vicerat,^t Mesopotamiam^u occupaverat,^a et Syriam,^b et Phœnices partem.^c

9. Ergo Lucullus repetens^v hostem^d fugatum, etiam regnum Tigranis,^e qui Armeniis^f imperabat,^g ingressus est. Tigranocerta,^w civitatem Armeniæ nobilissimam, cepit;^h

////////

ginta lectissima regis in Romanorum vastata erant L. Bat. 2. lectissima regio a Romanorum exercitu vastata 4. 5.—^u Delent est L. Bat. 2. 3. 5.—^v Delent et L. Bat. 1. 4.—^w Deest est L. B. 3.—^x Deest Armeniæ F.—^y Cum L. Bat. 5. —^z Triumphavit L. Bat. 3.—^a Desunt Mesop. occup. F.—^b Esuriam L. Bat. 3. Syria 1.—^c Pariter L. Bat. 4.—^d Hoste L. Bat. 2.—^e Regem Tigranem L. Bat. 3. 5.—^f Armenia L.—^g Imperitabat L. Bat. 4.—^h Tigranocerta civitatem Arzianene [superscribitur Ariobarzami] nobilissimam regis Armenii accepit. Ipsum regem cum VII. millibus clibanariis et centum millibus sagittariorum et armatorum venientem, decem et octo millia, &c. S. Civitatemque Arzianam nobilissimam regni Armeniæ accepit, et ipsum regem cum VII. mill. clib. &c. N. Tigranes certum civitatem Arzianæ nobilissimam regni Armenii accepit. Ipsum regem cum sexcentis millibus clibanariis et centum millibus sagit. &c. V. Civitatem Aciamam nobilissimam regni Armeniaci accepit: ipsum regem cum septem millibus quingentis cliba-

NOTÆ

^a Cum xxx. millia lectissima] Plutarch. quadraginta millia peditum, quatuor equitum eum tunc habuisse dicit.

^r Armenia quoque minor, quam tenuerat] Ponto enim adjecerat usque ad Colchidem et Armeniam Minorem. Strabo.

^s Tigrane] Hic est Tigranes I. cognomento Magnus.

^t Persas sæpe vicerat] Persas dicit, quos Parthos Strab. Ab Artaxio, inquit, prognatus Tigranes, posseditque eam, quæ proprie dicitur, Armeniam contiguam Mediæ, Albanæ, Iberiæ, et pertinentem usque ad Colchidem et Cappadociam ad Euxinum mare sitam, &c. Igitur obses apud Parthos fuit, deinde ab iis in patriam restitutus, cum mercedis loco septuaginta convalles Armeniæ accepissent, viri-

bus auctus, cum istas recuperavit, tum Parthorum ditionem populatus est, quæ circa Ninum est et Arbela.

^u Mesopotamiam occupaverat] Subditos etiam sibi habuit Atropatænos et Gordiæos, cum quibus et Mesopotamiam et Syriam etiam transmissio Euphrate ac Phœnicen vi occupavit. Idem Strabo.

^v Repetens hostem] Ad Tigranem enim Appium misit, qui Mithridatem repeteret. Plutarch.

^w Tigranocerta] Inter Iberiam et Zeugma, quod est ad Euphratem. Hanc urbem condiderat ipse Tigranes, qui in eam conduxerat homines e XII. urbibus Græcanicis a se populatis: sed supervenit Lucullus, qui opus semiperfectum subvertit, exiguumque pagum reliquit. Strabo.

ipsum regem cum sexcentis millibus clibanariorum,^x et centum millibus sagittariorum et armatorum venientem, xvii.ⁱ millia militum habens, ita vicit, ut^k magnam partem Armeniorum deleverit.^l Inde Nisibin^m profectus, eam quoque civitatem cum regis fratreⁿ cepit.ⁿ Sed hi, quos^o in Ponto^p Lucullus reliquerat,^o cum exercitus parte, ut regiones^q victas etiam^r Romanorum^r tuerentur, negligenter^r se et avare agentes,^a occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt, atque ita bellum renovatum est. Lucullo paranti, capta Nisibi, contra Persas^u expeditionem, successor est missus.^b

////////

nariis et centum millibus sagittariorum... Armenorum M. Civitatem Arzianem nobilissimam cepit, ipsum regem cum septem millibus quingentis clib. &c. L. Tygranocertam civitatem Arziamane nobiliss. regni Armeniæ cep. Ips. reg. &c. G. Tigranæ certam civitatem Arzianemæ, nobilissimam regni Armeniaci, cepit... cum vii. millibus quingentis clibanariis, &c. F. Tigrancertam civ. Arzianenæ nobilissimam regni Armeniaci cepit: ips. reg. cum sexcentis millibus clibanariis et millibus sagitt. &c. Lugd. Bat. 1. Tigranisque certam Arzianenæ nobilissimam regni Armenii accepit, ipsum regem cum septem D. clibanariis, et centum milibus sagittariorum armatorum venientem x. et viii. mil. &c. Lugd. Bat. 2. Tigranem certatur civitatem Arzianenæ nobilissimam regni Armeni accepit, ipsum regem cum septem millibus quingentis clibanariis, &c. 3. Tigranicertam civ. nobilissimam Arzianenæ nobilissimam regni Armeni accepit, ipsum regem cum sept. mill. clibanariis et cent. sagittariorum 4. Tigranocertam civ. Arzianenæ nobilissimam regni Armenii accepit, ips. reg. cum sept. mill. clibanariis et centum mill. sagittariorum, &c. 5. Tigranocertam civitatem Arzianæ nobilissimam regni Armenii cepit. Ipsum regem cum septem millibus quingentis clibanariis, et septem millibus sagitt. &c. HM. Artianem civ. Armeniæ nob. cepit. Ipsum regem cum dcc. millib. sagittarior. &c. LC. Tig. civ. Armeniæ nob. cepit: ipsum regem cum dc. millibus sagittarior. et arm. &c. Vulg. —ⁱ x. et viii. Lugd. Bat. 2. decem et octo 3.—^k Delet ut Lugd. Bat. 1.—^l Deleverat Lugd. Bat. 5.—^m Nisi bini Lugd. Bat. 2. Nisibi 5.—ⁿ Regimine suo recepit Lugd. Bat. 4.—^o Hi quoque, quos in Ponto Lucullus ceperat cum ex, &c. F. corrupte.—^p Pontum Lugd. Bat. 1.—^q Al. legiones, perperam.—^r Jam Lugd. Bat. 1.—^s Al. Romanos.—^t Negligentes Lugd. Bat. 1. 3.—^u Persicum

NOTÆ

^x Clibanariorum] Clibanarii sunt quos vulgo vocamus Cuirassiers. Res est Persica, non vox, quæ mere Græca. Vid. Salm. in Alexand. Lamprid.

^y Nisibin] Græci Antiochiam Mygdoniæ vocant, quia in Mygdonibus sita est prope montem Niphatem.

^z Cum regis fratre] Qui Guras vocabatur.

^a Negligenter se et avare agentes, &c.] Clodius, Luculli uxoris frater, ut milites a Lucullo seduceret, seditiosa verba per exercitum ferebat, eis promittens si se sequi vellent, omnes divites continuo factum iri, &c. Adi Plutarch. in fine Luculli, inde enim hæc multam lucem capient.

^b Successor est missus] Cn. Pompeius.

10. Alter^v autem Lucullus, qui Macedoniam administrabat, Bessis^c primus Romanorum intulit bellum; atque eos ingenti prælio in Hæmo monte superavit: oppidum^r Uscudamam,^{y p} quod Bessi habitabant, eodem die, quo aggressus^r est, vicit: Cabylen^{a d} cepit: usque^b Danubium penetravit. Inde multas supra^e Pontum positas civitates aggressus est. Illic^d Apolloniam^e evertit, Calatin^f Parthenopolin,^g Tomos,^{f h} Histrum,^{g i} Burziaonem^{h j} cepit: belloque confecto,

//////////

Lugd. Bat. 4.—^v *Aliter* Lugd. Bat. 3.—^w *Blessis* L.—^x *Delet oppidum* Lugd. Bat. 4.—^y *Usque Adamam* Lugd. Bat. 1. *oppidum cuidam* 3. *Usuidanum* 4. *uscudam* 5.—^z *Ad Bessus* Lugd. Bat. 3.—^a *Abylen* Lugd. Bat. 1. *Cabulen* Lugd. Bat. 2. et 5. *Cubenem* 3. *cabuleum* 4.—^b *Al. usque ad Danubium.* *Sic* Lugd. Bat. 1. 2. 3.—^c *Super* Lugd. Bat. 1. 3.—^d *Vicit Apolloniam, evertit* LC.—^e *Galatiam* S. N. M. B. G. V. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5. *Calethim* L.—^f *Mæsos* Lugd. Bat. 5.—^g *Istrum* Lugd. Bat. 1.—^h *Burzionem* LC. Lugd. Bat. 5. *Burzanonem* 3. *Burziaonem* 2. *Burtiaonem* 4. *Burcionem* N. *Burziam* V. *Buzionem* L. G. *Burthiaonem* HM. Alii *Byziam* et *Burchaonem*. Ortelius autem in Thes. Geogr. legerit libentius *Musiam*. Inter *M.* enim et *B.* quædam affinitas: et *C.* a quibusdam ut *S.* pronuntiatur vulgo. ex quo prælectorem putat *Mysiam* legisse, et exscriptorem *Byciam* (ut in quibusd. exemplaribus scriptum habetur) intellexisse. Videtur esse *Bizona* Strabonis [l. vii. p. 220. Ed. MDLXXXVII.] ἐν τῷ μεταξύ, inquiringis, διαστήματι τῷ ἀπὸ Καλάτιδος εἰς Ἀπολλωνίαν Βιζάνη τέ ἐστιν. Hæc Arriano est Bizos.—ⁱ *Al.*

NOTÆ

^c *Bessis*] Bessi majorem Hæmi montis partem tenent: iidem *Lestæ* vocantur ob latrocinia: tuguria incolunt, vitamque duram degunt, ad Rhodopen pertingunt et Pannones, et Illyriorum Autoriatas et Dardanos. Strab.

^p *Uscudamam*] Quæ Hadrianopolis et Ælia, et Oresta, ad Hebrum et Taxum fluvios.

^d *Cabylen*] Bessorum urbem ad Taxum fluvium, ut volunt: sed ego nullam hoc nomine in eo tractu possum invenire. Fortasse hic Eutrop. Calyben dixit urbem Astorum supra Byzantium, in qua Philippus, Amyntæ filius, pessimos homines collocavit, ut refert Strab. Cabylen sive Calyben habent tabulæ supra Rhodopen.

^e *Apolloniam*] Apollonia Milesiorum colonia, urbs majore sui parte condita in parva quadam insula in

Ponti Euxini littore, ubi fanum est Apollinis, unde M. Lucullus Colossum Apollinis, opus Calamidis, sublatum in Capitolio dedicavit. Strab.

^f *Calatin*] Quæ Callantia et Acervelis, Heracleotarum colonia in littore Euxini, distans ab Apollonia mccc. stadiis ad Septemtrionem.

^g *Parthenopolin*] Hujus situs vix certo notari posse arbitror: in Mæsia inferiori fortasse.

^h *Tomos*] Tomi oppidum in littore Euxini cclxxx. stadiis distans a Calati, ad Septemtrionem: Ovidii exilio famosum.

ⁱ *Histrum*] Ister, oppidum a Milesiis conditum, a Tomis distans stadiis ccl. dicitur et *Istria* et *Istropolis*.

^j *Burziaonem*] Lego *Byziam omnem*. Bizye, sive Bizna, Regia Nerei Thraciæ regis in Astica regione contra Halmydessum.

Romam rediit. Ambo tamen^k triumphaverunt: Lucullus, qui contra Mithridatem pugnaverat, majori^k gloria, cum tantorum^l regnorum victor redisset.^m

11. Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quodⁿ recedente Lucullo, rex collectisⁿ auxiliis reparaverat, bellum Creticum^l ortum est. Ad id missus^p Cæcilius^q Metellus,^m ingentibus præliis intra^r triennium omnem provinciam cepit, appellatusque est *Creticus*, atque ex insula triumphavit. Quo temporeⁿ Libya^o quoque Romano imperio, per testamentum Apionis,^{s p} qui rex ejus fuerat, accessit: in qua inclytæ civitates^r erant, Berenice,^{u q} Ptolemais,^v Cyrene.^q

12. Dum hæc geruntur,^w piratæ^r omnia maria^r infestabant,^y ita ut Romanis, toto orbe victoribus, sola navigatio^z

//////////

omnem cepit.—^k *Majore* Lugd. Bat. 2. 4. 5.—^l *Ducentorum regnorum victor* N.—^m *Existeret* Lugd. Bat. 5.—ⁿ *Quo* Lugd. Bat. 1. 2.—^o *Multis* addit Lugd. Bat. 1.—^p *Missus est* Lugd. Bat. 2. 3.—^q *Quintus Cæcilius* Lugd. Bat. 1.—^r *Infra* Lugd. Bat. 1. duas voces delet 4.—^s Male quidam geminata litera *Appionis*, ut Lugd. Bat. 1. 3. 4. 5. scribunt. Nam Romanorum Appiorum nomen his Africæ gentibus ignotum fuit: Apis, Ægyptiorum Deus, notissimus: ex quo Apiones videntur denominati.—^t *Urbes* Lugd. Bat. 1. 2. 3. *res* 4.—^u *Herenice* LC. *Verenice* Lugd. Bat. 2. *Beromoe* 3. *Beronice* 4.—^v *Ptolemias* Lugd. Bat. 3. *Ptolemagis* 4.—^w *Aguntur* Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^x *Omnia mari* V. Met.—^y *Infesti tenebant* L. N. M. F.—^z Hæc transpositio est 4.

NOTÆ

^k *Ambo tamen*] Malim: *ambo tandem*: nisi malis *tamen* hic interpretari *tandem*.

^l *Bellum Creticum*] Romani Cretam, quod Mithridati favissee videbatur, aggressi sunt ann. ab U. C. 630. Primo missus Marcus Antonius Triumviri pater, sexennio post Q. Cæcilius Metellus, qui intra triennium bellum confecit. Vide Flor. iii. 7. p. 108.

^m *Cæcilius Metellus*] Post Consulatum.

ⁿ *Quo tempore*] Hic errare Eutropium puto, quippe Apion mortuus est, et ex testamento Populum Romanum hæredem reliquit ann. ab U. C. 657. viginti octo annis ante-

quam Cæcilius Metellus in Cretam mitteretur.

^o *Libya*] Libyam Cyrenaicam intelligit, prope Syrtim Majorem.

^p *Apionis*] Ptolemæi cognomento Apionis, Cyrenarum regis. Filius erat Ptolemæi Phisconis e concubina Irene.

^q *Berenice, Ptolemais, Cyrene*] Cyrenaica oppida in ipso littore maris.

^r *Piratæ*] Supra vidimus contra Piratas bellasse Servilium Isauricum ann. U. C. 674. Nunc eorum reliquias confecit Cn. Pompeius ann. U. C. 687. Utrumque bellum Piraticum dictum uno capite amplexus est Florus iii. 6.

tuta non esset. Quare id^a bellum Cn. Pompeio decretum est; quod intra^b paucos menses^c ingenti et felicitate et^e celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem^d Mithridaten et Tigranem: ^fquo suscepto Mithridaten in Armenia minore nocturno^e praelio^t vicit, castra diripuit: quadraginta millibus ejus occisis,^h vigintiⁱ tantum^k de exercitu suo perdidit, et duos^l centuriones. Mithridates cum uxoreⁿ fugit,^m et duobus comitibus. Neque multoⁿ post, cum in suos sæviret, Pharnacis filii sui^o apud milites^p seditione,^v ad mortem coactus, venenum hausit. Hunc finem habuit Mithridates: periit autem apud Bosphorum,^q vir ingentis industriæ consilii^q.^r Regnavit annis^s sexaginta,^t vixit septuaginta duobus: ^ucontra^v Romanos bellum habuit annis^w quadraginta.^w

//////////

Lugd. Bat. codd. nam Vulgati habent: *Ita ut navigatio Romanis, toto orbe victoribus, sola tuta non esset.*—^a Id ad Lugd. Bat. 2.—^b Inter Lugd. Bat. 1.—^c Desunt *ing. et felic. et LC. ingenti et felic.* dedimus ex Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^d Reges N. M. A regem usque ad Mithridaten in Armenia delent Lugd. Bat. 4. 5. sed 2. et 3. ab et Tigranem.—^e Desunt et Tigranem V.—^f Nocturno tempore præl. Sc.—^h XL. millia ejus occidit S. M. G. Lugd. Bat. 2. 5. sed 3. et 4. etiam millibus delent.—ⁱ XXX. Sc. et Lugd. Bat. 1. sed 2. delet.—^k Tantummodo Lugd. Bat. 4.—^l Sed duo Lugd. Bat. 5.—^m Fugit Lugd. Bat. 1.—ⁿ Multum Lugd. Bat. 1.—^o Filii sui instinctu militum seditione ad mortem Sc. Filii sui militum, &c. Lugd. Bat. 1. sed reliqui a Pharnacis filii usque ad hunc finem pleniores sunt, et interpolati.—^p Militem Lugd. Bat. 1.—^q Bosforum Lugd. Bat. 1. 3. 5.—^r Consiliisque Lugd. Bat. 2.—^s Annos Lugd. Bat. 1.—^t XL. V. Sc. HM.—^u LXXXII. N.—^v Omittit hæc contra usque ad finem capitis Mer. Habet vero Græcus, Vi. P. Sylb. ut et codd. nostri.—^w Annos

NOTÆ

^a *Intra paucos menses*] Intra quadragessimum diem Flor. ‘Quid prius in hac mirere victoria,’ inquit, ‘velocitatem, quod quadragesimo die parta est? an felicitatem, quod ne una quidem navis amissa sit? an vero perpetuitatem, quod amplius Piratæ non fuerunt?’

^t *Nocturno praelio*] ‘Regem fugientem media nocte Armenia (quanta felicitas viri!) uno praelio confecit. Nocturna ea dimicatio fuit, et Luna in partibus.’ Flor. Praelium factum est ann. ab U. C. 687.

ⁿ *Cum uxore*] Uxorem dicit, quam

Plutarch. ejus concubinam vocat, nempe *Hypsicratiam*, quæ Mithridatem in praelia sequebatur, quare eam Mithridates *Hypsicratem* vocabat.

^v *Pharnacis filii sui...seditione*] Per seditionem popularium a Pharnace filio in turre obsessus venenum sumsit, quod cum tardius subiret, quia multis antea medicaminibus corpus firmarat, immissum percussorem Gallum Sithocum auctoritate vultus terribitum revocavit, et in cadem suam manum trepidantis adjuvit. Victor.

^w *Annis quadraginta*] Alii annos 30. alii 42. alii 46. Moritur ann. ab

13. Tigrani^r deinde Pompeius bellum intulit. Ille se ei dedit,^x et in castra Pompeii sextodecimo^y milliario ab Artaxata^r venit: ac diadema suum, cum procubuisset ad genua Pompeii, in manibus^a ipsi^b collocavit: quod ei Pompeius reposuit, honorificeque eum habitum, regni tamen parte^c mulctavit, et grandi^d pecunia.^z Adempta est ei^e Syria,^a Phœnice,^f Sophene:^g ^b sex^h millia præterea ^ctalentorumⁱ argenti, quæ populo Rom. daret,^d quia bellum sine causa Romanis commovisset.

14. Pompeius mox^e etiam Albanis^f bellum intulit, et eorum regem Oroden^g ter^k vicit: postremo per epistolas acⁱ

Lugd. Bat. 1. 5.—^x Tigrani qui pugnauerat contra Romanos, bellum intulit LC. —^y xv. 1. C.—^z Artaxata Lugd. Bat. 2. Arcassata 5.—^a Manus ejus Mer.—^b Illius Lugd. Bat. 4. Pompeii 5.—^c Partem mulat Lugd. Bat. 3.—^d Abest grandi Lugd. Bat. 1. grandis Lugd. Bat. 4.—^e Adempta est et Syria Lugd. Bat. 1. *adempta est ei et Syria* Mer. Quæ lectio ex Græco refutari potest, qui his verbis explicat, qua parte regni Tigranem Pompejus mulctaverit. *Adempta* Lugd. Bat. 3.—^f Fœnice ofene Lugd. Bat. 2. 5.—^g Sophanene F. G. quanquam in Græco exemplari vitiosa divulsione scriptum erat Σωφανηνή ην. Stephanus Byzantius Σοφηνήν vocat, et sic etiam Appianus. *Offenæ* Lugd. Bat. 3. *Fosene* 4.—^h vii. LC. V.—ⁱ Auri et argenti, quæ pop. HM. Auri et argenti cccc. quæ pop. V. talentorum auri quæ argenti Lugd. Bat. 2. talentorum argenti 4.—^k Eorum regem prudentem vicit S. Lugd. Bat. 2. Eorum regem prudenter vicit M. Lugd. Bat. 3. 4. 5. Eorum regem Herodem prudenter vicit N. Eorum regem, Oroden scilicet, prudenter vicit P. V. Mer. Malim Oroden ter vicit, quia plus simplici vice a Pompeio Albanos profligatos esse, ex Dione Cassio constat, lib. xxxvi. et xxxvii. Etiam Rufus Festus: *Orode Albanorum rege, ter victo.* Dio autem non *Oroden* hunc regem, sed *Orosem* vocat.—^l Et Lugd.

NOTÆ

U. C. 690.

^x *Ille se ei dedit*] Sed hoc ante mortem Mithridatis factum est, eodem anno quo Pompeius in Asiam contra Mithridatem profectus.

^y *Artaxata*] Armeniæ urbe ad Araxem fluvium, juxta mare Hircanum sive Caspium.

^z *Et grandi pecunia*] Nusquam invenio Pompeium Tigrani grandem pecuniam imperasse præter eam quam infra exponit.

^a *Adempta est ei Syria*] ^e Eique ademptis Syria, Phœnice, Cilicia regnum Armeniæ restituit. Epitom. Aliiter tamen Plutarch. et verius, quippe Tigrani Syriam, Phœnicen, Ciliciam, Galatiam, Sophenam ademerat Lucul-

lus. Pompeius igitur quod poterat ei Armeniam reliquit. Sophenam præterea ejus filio Tigrani dono dedit.

^b *Sophene*] Armeniæ Majoris regio, inter Masium et Anlitaunum montes. Ejus regia *Carchioccerta*, cam Tigranis filio dedit Pompeius. Plutarch.

^c *Sex millia præterea talentorum*] Id est, 3,600,000. aurei: *trois millions six cents mille écus.*

^d *Quæ populo Romano daret*] Ut ita damnum sarciret. Plutarch.

^e *Mox*] Eodem anno, quo contra Mithridatem missus.

^f *Albanis*] Inter Iberos, mare Caspium, Caucasum montem et Armeniam.

^g *Oroden*] ⁱ Colchos cecidit, igno-

munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. Iberiæ^m quoque regem Artacenⁱ vicit acie,^o et in deditionem accepit. Armeniam minorem Deiotaro,^p Galatiæ^k regi, donavit, quia socius belli Mithridatiei fuerat. Attalo^l et Pylæmeni^q Paphlagoniam reddidit.^r Aristarchum^s Colchis regem imposuit. Mox Ituræos^m et Arabas^t vicit; et cum venisset in Syriam, Seleuciam,ⁿ vicinam Antiochiæ civitatem, libertate^v donavit, quod regem Tigranen non receperisset. Antiochensibus obsides^x reddidit: aliquantum agrorum Daphnensibus^o dedit,^z quo^p locus^a ibi^b spatiosior fieret,^c

////////

Bat. 1.—^m Hybericæ L. Bat. 2. Hiberiore 4.—ⁿ Attacon F. Artochem Florus. Athatem Lugd. Bat. 3. Artaton 4.—^o Asiæ Lugd. Bat. 3.—^p Lotaro G. Dejorato Lugd. Bat. 5.—^q Polymeni Lugd. Bat. 1. Polemeni: Paphlagoniam 2. Cotato et Polæmeni 3. Polemeni flagonium 4. Polam. 5.—^r Dedit Lugd. Bat. 1.—^s Aristadrum Lugd. Bat. 3. Aristacum 4.—^t Arabes Lugd. Bat. 3.—^u Seleuciæ Lugd. Bat. 1. Seleuciam 3.—^v Libertatem Lugd. Bat. 2. 4.—^w Al. eo quod.—^x Obsidem V.—^y Damascensibus S. N. B. M. G. V. HM. Lugd. Bat. 2. 4. 5. Damascensibus 3.—^z Reddidit Lugd. Bat. 3.—^a Locus Lugd. Bat. 1. 2. 4. 5. quod locus 3.—^b Sibi Lugd. Bat. 2.—^c Spatiosus erat Lugd. Bat. 3.—^d Loci

NOTÆ

vit Iberiæ, pepercit Albanis. Regem Colchorum Orodem, positus sub ipso Caucaso castris, jussit in plana descendere.⁷ Flor. III. 5. Ubi cur Orodem Colchorum regem vocat, qui fuit Albanicæ, non video. Fortasse scripserat Florus *regem eorum Orodem*, nempe *Albanorum*: nam de rege Iberorum mox pergit, immo et continuo eundem Orodem Albanicæ regem dicit: 'Orodem etiam remuneratus est, ultro ab Albania sua, lectulum aureum, et alia dona mittentem.'⁷ Hunc Orodem quidam *Oræsem* vocant. Superiorem meam conjecturam de Floro nunc video etiam in mentem venisse eruditissimo et politissimo Georgio Grævio, qui legendum dicit *regem horum*.

^h Iberiæ] Inter Pontum Euxinum et Albaniam.

ⁱ Artacem] Varie hujus regis nomen scribitur: sed vere Florus 'Artho-

cem, qui Iberis imperabat, et obsides liberos dare [coëgit].'

^j Deiotaro] Hic est Deiotarus I. quem defendit Cicero.

^k Galatiæ] Galatæ Paphlagonibus versus meridiem sunt. Dicta autem Galatia, quod eam regionem Galli, qui Galatæ dicuntur, occupaverunt. Vide Strab. I. XII.

^l Attalo et Pylæmeni] Quis iste fuerit Attalus ignorare me fateor. Attalus enim ultimus rex Pergami multo ante mortuus. Igitur quidam e Paphlagonum regum familia; ut et Pylæmenes, qui Nicomedis III. filius fuit.

^m Ituræos] Ituræi et Arabes ad Libanum montanam regionem incolunt. Strab.

ⁿ Seleuciam] In Syria ad littus e regione Cypri.

^o Daphnensibus] Qui Daphnem incolunt, vicum Syriæ, nobilissimum

delectatus amœnitate loci,^d et aquarum abundantia. Inde ad Judæam transgressus,^e Hierosolymam,^q caput gentis,^f tertio mense cepit, duodecim millibus^g Judæorum occisis, ceteris in fidem acceptis. His gestis, in Asiam se recepit, et finem antiquissimo bello dedit.

15. M. Tullio Cicerone oratore et C.^h Antonio ⁱcos. anno^r ab urbe condita^k DCLXXXIX.^l L. Sergius Catilina, nobilissimi generis vir,^s sed ingenii pravissimi,^m ad delendam patriam conjuravit cum quibusdam, claris quidem,^t sed audacibus viris. A Cicerone urbe expulsus est:ⁿ socii ejus deprehen-^osi, in carcere strangulati sunt. Ab Antonio altero consule^u Catilina^p ipse prælio^q victus est,^r et interfectus.

////////

amœn. Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4. 5.—^e Transgressus est Lugd. Bat. 2. 5.—^f Gentis obsedit; non solum natura loci, verum etiam ingenti muro fossaque maxima munitam. Cum alias legiones aliis die nocteque succedere sine requie cogeret, vix tertio mense expugnavit XIII. [XIV. HM.] millibus Judæorum occisis, ceteros in fidem accepit; muros civitatis erexit. æquarumque solo imperavit. His S. N. B. V. et sic G. (Eadem fere Codd. Leid. 2. 3. 4. 5.) nisi quod in eo (ut etiam HM.) post imperavit hæc verba adjiciantur: *cujus circuitus IV. millia passuum fuisse dicitur.*—^g XIII. deleto millibus Lugd. Bat. 2.—^h Gn. Lugd. Bat. 2. Cn. 4. 5.—ⁱ Claris consulibus G.—^k Urbis conditæ Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^l DCLXXXIX. F. Capitolini Fasti habent DCLX. Lugd. Bat. 1. DCLXXI. sed 4. DCLXXXVIII.—^m Al. et ingenii. parvissimi Lugd. Bat. 1.—ⁿ Urbe abest a Lugd. Bat. 1. Est delet 5.—^o Deprensi Lugd. Bat. 3.—^p Catilina Lugd. Bat. 3.—^q Victus prælio, est interfectus Lugd. Bat. 1. 2. Victus p. est, et interf. Lugd. Bat. 3. 4. 5. sed huic victus excidit: sed 2. ab U. C. Sæc. XX. Decimo Junio Syllano.—^r Desunt

NOTE

Antiochiæ suburbium, Apollinis et Dianæ cultu longe celeberrimum.

^p Quo locus] Hunc locum describit Strab. l. XVI. 'Ulterius est Daphne medioeris vicus, et locus ingens et opacus, fontanis aquis irriguus, in cuius medio est fanum Apollinis ac Dianæ et asylum. Eo Antiochenses alique finitimi ad festa celebranda de more conveniunt. Luci ambitus est stadiorum LXXX.'

^q Hierosolymam] Eam cepit Pompeius jejuni die, quo ab omni opere Judæi abstinent, impleta fossa, qua vallabatur, sexaginta pedum profunditate, latitudine CCL. jussitque mœ-

nia dirui, eodem anno quo mortuus Mithridates: ab U. C. 690.

^r Anno ab Urbe condita DCLXXXIX.] DCLXXX. Est enim annus quo capta Hierosolyma.

^s L. Sergius Catilina, nobilissimi generis vir] 'L. Catilina nobili genere natus, fuit magna vi animi et corporis, sed ingenio malo pravoque.' Salust. Patricium fuisse constat ex Cicerone et Asconio, ex Sergia familia oriundus, cujus antiquitatem ostendit Virgilius, cum ait: 'Sergestusque, domus tenet a quo Sergia nomen.' Hujus familiæ ultimus fuit Catilina.

^t Claris quidem] Inter eos quidam

16. Sexcentesimo nonagesimo anno^v ab urbe condita, D. Junio Silano et L. Murena coss. Metellus de Creta triumphavit; Pompeius^w de bello Piratico et Mithridatico. Nulla unquam pompa triumph^z similis fuit. Ducti sunt ante ejus currum filii^v Mithridatis,^x filius^w Tigranis, et^z Aristobulus rex Judæorum: prælata est^z ingens pecunia,^y auri atque argenti infinitum pondus.^a Hoc tempore nullum per orbem terrarum grave bellum erat.

17. Anno urbis conditæ^z DCXCIII.^b C. Julius Cæsar, qui postea imperavit, cum L. Bibulo^c consul est factus. Decreta est ei Gallia^d et Illyricum,^a cum legionibus^e decem.^f

////////

victus est LC.—^s Anno Urbis conditæ non. an. D. Jun. &c. Lugd. Bat. 3. 5. et 4. qui Salonio pro Silano.—^t Delet de Lugd. Bat. 1.—^u Triumphis militis Lugd. Bat. 4.—^v Sic S. N. M. F. et Græcus plurali. Ceteri codd. nostri cum Vin. et Sylh. filius. Addunt Ven. Mer. etiam Tigranis filios: sed codd. nostros et Græcum metaphr. secuti singulari numero filius præferendum censemus.—^w Filii Lugd. Bat. 4.—^x Et delet Lugd. Bat. 1.—^z Delet est Lugd. Bat. 4.—^a Quidam legunt more Græcorum auri atque argenti infinitum, omisso pondus. Ven. autem aurum atque argentum infinitum. Et auri et argenti infinita, deleto pondus, Lugd. Bat. 2. quod neque 5. agnoscit. Et auri atque 3. 4.—^b xcviij. Fr. DCXCIII. V. Lugd. Bat. 4. sed 3. DCXC.—^c Bello Lugd. Bat. 1. Bibulo 5.—^d Decreta est ei Gallia Transalpina, Cisalpina, et Comata. Senatus addidit et Illyricum cum legionibus decem. Primo vicit Helætiis, &c. V.—^e Delet cum leg. decem Lugd. Bat. 1.—^f Decem primos Lugd. Bat. 2. decem primo 3.—

NOTÆ

Senatorii ordinis, quidam Equestris, multi ex coloniis et municipiis domi nobiles. Adi Sallust. xvij. vide et Florum iv. 1.

^u Ab Antonio altero Consule] Sed tunc Proconsul erat, cum Catilinam vicit.

^v Sexcentesimo nonagesimo anno] Sexcentesimo nonagesimo primo.

^w Pompeius] Pompeius triumphavit anno post Metellum, nempe ann. U. C. 692.

^x Filii Mithridatis] ‘Pompeius de liberis Mithridatis, et Tigriane Tigranis filio triumphavit.’ Epitom. Plutarch. ante currum ductos fuisse dicit Piratarum duces, filium Tigranis cum uxore et nata, item uxorem Tigranis regis Zozymen, Aristobulum Judæ-

orum ducem, Mithridatis sororem cum ejus liberis, quinque nobiles quasdam fœminas Scythicas, et obsides Iberorum, Albanorum, et Comagenæ.

^y Prælata est ingens pecunia] Ad decem millones auri.

^z Anno Urbis conditæ] Sexcentesimo nonagesimo quarto, ante Ch. nat. 57.

^a Decreta est ei Gallia et Illyricum] ‘Initio quidem Galliam Cisalpinam, Illyrico adjecto lege Vatinia, accepit, mox per Senatum Comatam quoque, veritis Patribus ne si ipsi negassent, Populus et hanc daret.’ Sueton. in Cæsare 22. Hic Vatinus Tribunus Plebis legem tulcrat, ut Cæsari Gallia Cisalpina cum Illyrico in quinquennium sine Senatus decreto, et

Is primo^e vicit Helvetios,^h ^b qui nunc Sequaniⁱ appellantur:[†] deinde vincendo per bella gravissima,ⁱ usque ad Oceanum Britannicum processit. Domuit autem annis novem^m fere^e omnem Galliam,ⁿ quæ inter^o Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum, et Oceanum est,^p et circuitu^q patet^r ad bis et^r tricies centena millia passuum. Britannis mox bellum intulit;^e quibus ante eum^r neⁿ nomen quidem Romanorum cognitum erat: et^o eos quoque victos, obsidibus acceptis, stipendiarios fecit. Galliæ autem tributum^w nomine annuum^r imperavit sestertium quadringenties:^f Germanosque^y trans

////////

- ^e Is primus Lugd. Bat. 1.—^h Elbetios Lugd. Bat. 1. Elatios 3. Eleuticos 4.—
ⁱ Squadi G. Lugd. Bat. 2. Secani 3.—^h Appellantur; hi quondam fuere vicentes siti inter Alpes et montem Duram, Rhenumque et Rhodanum contra lacum Lemannum. Deinde Julius vincendo L.—ⁱ Delet per bell. gravis. Lugd. Bat. 2. 4. 5.—
^m VIII. Lugd. Bat. 1.—ⁿ Omnes Gallias Lugd. Bat. 3. totam Gall. 4.—
^o Intra Lugd. Bat. 4.—^p Sunt Lugd. Bat. 3.—^q Circuitum Lugd. Bat. 4.—
^r Paret Lugd. Bat. 5.—^s Ad bis tricies centena millia pass. N. M. Lugd. Bat. 1. 3. Ad bis et tricies sexcenta millia pass. L. F. perperam. Ad tricies centena millia pass. HM. ad bis tricies L. Bat. 2. 4.—^t Deest cum S. Lugd. Bat. 3.—
^u Nec Lugd. Bat. 2. 5.—^v Delet et Lugd. Bat. 5.—^w Tribuni Lugd. Bat. 4.—
^x Annum V. P. et Mer. Lugd. Bat. 3.—^y Germanos quoque Lugd. Bat. 4.—

NOTÆ

extra sortem mandaretur: ut ii, quos in lege nominabat, legati sine Senatus decreto cum Cæsare proficiscerentur, et ut eidem pecunia ex ærario ad excreitum attribueretur.

^b *Helvetios*] Hi olim Galliæ populi, nunc inter Germanos: inter Juram montem, Rhenum et Rhodanum flumina; vulgo *Suisses*, divisi in Transjuranos et Cisjuranos. Posteriores hic intelligi putat Ortelius, circa Basileam. De hoc bello Gallico vide Florum III. 10.

^e *Domuit autem annis novem fere*] Hæc omnia ex Suetonio ad verbum: sic enim ille in Cæsare c. 25. 'Gesit autem novem annis, quibus in imperio fuit, hæc fere: omnem Galliam, quæ a saltu Pirenæo Alpibusque et monte Gebenna, fluminibusque Rheno et Rhodano continetur, patetque circuitu ad bis et tricies centum

millia passuum, præter socias ac bene meritas civitates, in provinciæ formam redegit.'

Annis novem fere] Sueton. *annis novem*, Appianus *decem*, quod verum est, si sex menses demas. Cæsar enim Gallis præfuit geminato quinquennio, sex mensibus minus qui ei adempti sunt vitio belli civilis.

^e *Britannis mox bellum intulit*] 'Aggressus est et Britannos ignotos antea, superatisque pecunias et obsides imperavit.' Sueton. ann. ab U. C. 698.

^f *Sestertium quadringenties*] 'Eique quadringenties in singulos annos stipendii nomine imposuit.' Sueton. Ubi *quadringenties* absolute dicit quod Noster *sestertium quadringenties*, quod idem est, et ita Veteres loquebantur: nota illa *IIS.* id est, *sestertium*, vel suppressa vel expressa; cum dice-

Rhenum^a aggressus, immanissimis^a præliis vicit. Inter^a tot successus ter^b male pugnavit:^b apud Arvernos^c ¹ semel præsens, et absens in^d Germania bis:^j nam legati ejus duo,^e Titurius et Aurunculeius, per insidias cæsi sunt.

18. Circa eadem^f tempora, anno urbis conditæ^k DCXCVII.^g M. Licinius Crassus^h, collega Cn. Pompeii Magni, in consulatu secundo, contra Parthos missus est: et cum circa Carras^l contra ominaⁱ et auspicia^m dimicasset, a Surena,¹ ⁿ

^z *Maximis* Lugd. Bat. 4.—^a *Intra* Lugd. Bat. 4.—^b *Tot* Lugd. Bat. 3.—^c *Arbvernes* N. *Arbernos* Lugd. Bat. 1. 2. *Albernos* 3. *Arbenos* 4. *Albrinos* 5.—^d *A Germ.* Lugd. Bat. 2. 5.—^e *Deest duo* V. *mox Tuturius* Lugd. Bat. 2. *Tiricius* 4. *Arunculejus* Lugd. Bat. 1. *Arunculeus* 2. 3. *Aurunculeus* 5.—^f *Hæc* Lugd. Bat. 5.—^g XCIX. Sc. DCXCIX. V.—^h *Licinnius Crassius* Lugd. Bat. 2.—ⁱ *Omen* S. N. F. B. Lugd. Bat. 2. 5. Sed 1. mire depravatus. *Omnia* V. corruptissime.

NOTE

bant autem decies, vicies, tricies, &c. subintelligebant *centena millia*, *decies centena millia*, *vicies centena millia*, &c. Hic igitur *quadrings* est *quadrings centena millia sestertium*: quæ summa efficit unum millionem nummum. Lipsius hanc summam minorem putavit, quam par erat Gallias in tributum dare, quare affirmat Suetonium scripsisse $\infty \infty \infty$; id est, quater millies, nempe decem miliones nummum. Quod si in Suetonio verum est, in Eutropio etiam verum erit.

^g *Germanosque trans Rhenum*] ‘Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum, ponte fabricato, aggressus, maximis affectu cladibus.’ Sueton.

^h *Ter male pugnavit*] In Sueton. Sed tres illas vices aliter disponit. ‘Per tot successus ter, nec amplius, adversum casum expertus: in Britannia classe vi tempestatis prope absumpta, et in Gallia ad Gergoniam legione fusa, et in Germanorum finibus Tiberio et Aurunculeio legatis per insidias cæsis.’ Et optime Suetonius.

¹ *Apud Arvernos*] Circa Gergoviant. Hodie Clermont en Auvergne.

^j *Bis*] Immo semel, ut supra ex Suetonio. Eutropium fortasse in errorem induxit, quod alicubi legisset Cottam et Titurium legatos Cæsaris insidiis circumventos cum exercitu cæsos. Item alibi Aurunculeium legatum Cæsaris insidiis circumventum periisse, et ita duobus præliis tres legatos Cæsaris trucidatos putavit, Cottam, Titurium, et Aurunculeium. Verum Aurunculeius et Cotta unus homo est, dicebatur enim Cotta, L. Cotta Aurunculeius. Cotta vero et Titurius simul insidiis Eburonum circumventi sunt ann. ab U. C. 699.

^k *Anno Urbis conditæ DCXCVII.*] Immo ann. U. C. DCXCIX. Superiori anno Consul fuerat Crassus cum Cn. Pompeio, ambo II.

^l *Carras*] Mesopotamiæ oppidum.

^m *Contra omina et auspicia*] Omina sunt, quæ ex ore veniunt. Auspicia, quæ ex avibus. Utraque hic conjungit Eutrop. quia aquila cum a signifero evelleretur ut iter facerent, retro cessit; et ipse vocem emisit:

Orodis¹ regis duce, victus, ad postremum interfectus est^m cumⁿ filio, clarissimo^o et præstantissimo juvene.^p Reliquiæ^q exercitus per C.^r Cassium quæstorem^p servatæ sunt: qui singulari animo perditas res tanta virtute restituit, ut Persas^s rediens,^t trans Euphraten crebris præliis vinceret.

19. Hinc^u jam bellum civile^q successit^v execrandum et lacrymabile; quo,^w præter calamitates, quæ in præliis acciderunt, etiam Romani Populi^r fortuna^s mutata est. Cæsar enim, rediens ex Gallia victor, cœpit poscere alterum consulatum,^s atque ita ut sine dubietate ei aliqua deferretur.^{y^t} Contradictum est a Marcello cos.^s a Bibulo, a Pompeio,^u a^a Catone; jussusque dimissis exercitibus^b ad

//////////

—^h *Surene* Lugd. Bat. 1. *Sureno* 4.—^l *Oredis* Lugd. Bat. 1. *Ordis* 2. *Horodis* 3.—^m *Deest est* Lugd. Bat. 3.—ⁿ *Delet cum* Lugd. Bat. 5.—^o *Clariss. ejusdem nominis et præst.* V.—^p *Juveni* Lugd. Bat. 3.—^q *Reliqui...servati* Lugd. Bat. 3.—^r *Deest C. S.* Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^s *Persas* [superscribitur *Parthos*] *redientes* S.—^t *Redigens* Lugd. Bat. 3.—^u *Hic* Lugd. Bat. 3.—^v *Deest successit* L.—^w *Quod* Lugd. Bat. 3.—^x *Romanæ Reipublicæ forma* Gr.—^y *Aliqui deferrent.* Sic Cellarins correxit vulgatam lectionem, aliqua deferretur. Sic deferre etiam postea usurpatur. Priora verba: atque cum sine dubietate, Fulden- sis, Lugd. Bat. 1. 2. 3, et codd. Oxonienses ita mutant: atque ita, ut sine dub. 4. atque ita ut sine dubitatione aliquanta 5. atque ut sine dubietate aliqua ei deferretur.—^z *Delet Cos.* Lugd. Bat. 3.—^a *Delet a* Lugd. Bat. 1.—^b *Dimisso exer-*

NOTÆ

pontem, quem supra Euphratem construxerat ad exercitum trajiciendum, disjiciendum esse, ut nullus militum effugium haberet, et ita nemo rediret. Adi Plutarch. in Crasso.

ⁿ *Surena*] A Sillace et Surena. Florus. Surena, nomen dignitatis.

^o *Orodis*] Olim putaveram hunc Orodem Artabani filium fuisse, sed nunc sententiam demuto; invenio enim eum a Phraate II. genitum. Corrige igitur apud Florum meum p. 117.

^p *Per C. Cassium quæstorem*] Epitom. Liv. c. viii. C. Cassius Quæstor M. Crassi, Parthos, qui in Syriam transcederant, cecidit.

^q *Bellum civile*] Bellum Cæsaris et Pompeii. De quo vide Flor. iv. 2.

^r *Etiam Romani populi fortuna*] Roma uni parere rursus cœpit.

^s *Capit poscere alterum consulatum*] Cum Senatus de imperio Cæsari abrogando, et successore in ejus locum mittendo decrevisset, Cæsar poposcit, ut sibi Consulatum proximis Comitibus darent, &c. Vide Flor. p. 151. et Sueton. c. 28.

^t *Deferretur*] Faventibus decem Tribunis Plebis.

^u *A Pompeio*] Pompeius quidem legem tulerat, ne quis absens Magistratum petere posset: lege jam in æs incisa, recordatus soceri sui C. Cæsaris, eum legi exemit, et errorem suum correxit; sed Marcellus id nullo modo locum habere posse contendit, cum Pompeius per se errorem suum correxisset sine populi auctori-

urbem^v redire:^c propter quam injuriam, ab Arimino,^w ubi milites congregatos habebat, adversum patriam cum exercitu venit. Consules cum Pompeio,^x senatusque omnis,^y atque universa nobilitas ex urbe fugit, et in Græciam transiit:^d apud Epirum,^{e z} Macedoniam, Achaiam, Pompeio duce, Senatus contra Cæsarem bellum paravit.

20. Cæsar vacuum urbem ingressus, dictatorem se fecit.^a Inde Hispanias petiit:^f Ibi^g Pompeii exercitus validissimos^b et fortissimos cum tribus ducibus, L. Afranio, M. Petreio,^h M. Varrone,ⁱ superavit.^c Inde regressus,^t inⁱ Græciam transiit, adversum Pompeium dimicavit.^m Primo prælio victus est et fugatus:^d evasit tamen: quia nocte

////////

citu Lugd. Bat. 3.—^c *Redire ex Marcelli consulis auctoritate ad legiones, quæ apud Luceriam erant, Pompejus cum imperio missus est; propter* S. N. B. V. H. M.—^d *Transit* F.—^e *Epyrum* Lugd. Bat. 2.—^f *Petivit* Lugd. Bat. 1. *petit* 3. 5.—^g *Ubi* Lugd. Bat. 2.—^h *Petronio* L.—ⁱ *Barsone* V. Lugd. Bat. 3. 4. 5. *Varrone* 2.—^k *Al. reversus.*—^l *Præpositionem delent* Lugd. Bat. 2. 3. 4.—^m *Dimi-*

NOTÆ

tate, qua tamen æque opus erat, veluti si lex nova de integro rogata fuisset. Primum igitur Cæsari favebat Pompeius: sed postea obnitente Marcello, et Consulatum negante, dissimulavit Pompeius.

^v *Ad urbem redire*] Ut Consulatum more Majorum peteret.

^w *Ab Arimino*] ‘Prima Arimino signa cecinerunt.’ Florus.

^x *Consules cum Pompeio*] Eleganter pro *Consules et Pompeius*. Sic apud Virgil. *Æneid.* 1. ‘Remo cum fratre Quirinus Jura dabunt.’ Hoc est, *Remus et Quirinus jura dabunt*; ut apud Florum notavit eruditissimus Grævius III. 10. De fuga Consulum et Pompeii Sueton. 34. ‘Brundisium teteudit, quo Consules Pompeiusque confugerant, quamprimum transfreturi.’

^y *Senatusque omnis*] Contra Historiæ fidem hoc dicit Entropius; neque enim Senatus omnis, sed ejus magna pars. Plutarch.

^z *Epirum*] Littoralis Græciæ regio est Epirus ad mare Ionium e regione Tarenti.

^a *Dictatorem se fecit*] Hic etiam errat Entrop. Senatus enim Cæsarem Dictatorem fecit, et non antequam Hispanias peteret, sed postquam ex iis rediisset. Tunc Cæsar per XI. tantum dies Dictatura usus se ipsum Consulem creavit, collegamque Servilium Isauricum. Plutarch.

^b *Ibi Pompeii exercitus validissimos*] ‘Validissimas Pompeii copias, quæ sub tribus legatis, M. Petreio, et L. Afranio, et M. Varrone, in Hispania erant, invasit.’ Sueton.

^c *Superavit*] Sine sanguine et sudore, ut aiunt, eos enim in deditionem apud Ilerdam accepit.

^d *Primo prælio victus est, et fugatus*] Dum Pompeium apud Dyrrachium obsidet, eruptione ab hostibus facta, fugatus Cæsaris exercitus, triginta duo signa amissa. Plutarch.

interveniente Pompeius sequi noluit: dixitque Cæsar, ‘nec Pompeium scire^e vincere, et illoⁿ tantum die se potuisse superari.’ Deinde in Thessalia apud Palæopharsalum,^o productis utrimque^p ingentibus copiis, dimicaverunt. Pompeii^q acies habuit XL. millia^r peditum,^s equites^h in sinistro cornu sexcentos, in dextro quingentos;^r præterea totius Orientis auxilia,ⁱ totam nobilitatem, innumeros senatores, prætorios, consulares, et qui^t magnorum jam populorum victores^u fuissent. Cæsar in acie^v sua habuit peditum non^w integra xxx. millia,^j equites mille.

21. Nunquam adhuc Romanæ copiæ^k in unum,^r neque

//////////

cavit primum apud Durachium. Primo V.—ⁿ Illa Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^o Palæopharsalum B. Pharsalum Sc. Palæopharsacum N. L. V. Palæofarsacum Lugd. Bat. 2. Paliofarsacum A. Paleofarsacum 5.—^p Utrique Lugd. Bat. 2. utrumque 3.—^q Pompeiu Lugd. Bat. 2.—^r Plut. xlv. millia. Millium Lugd. Bat. 2.—^s Sic S. N. B. LC. L. M. G. F. V. HM. Lugd. Bat. plerique alii: vii. millia, in dextro d. mille: præterea, reliquis deletis, Lugd. Bat. 1.—^t Quia Lugd. Bat. 1.—^u Bellorum victores S. N. B. F. V. et Lugd. Bat. 4. 5. Bellorum ductores L. LC.—^v Facie Lugd. Bat. 3.—^w Non delet Lugd. Bat. 1.—

NOTÆ

^e *Nec Pompeium scire vincere*] ‘Semel ad Dyrrachium, ubi pulsus, non instante Pompeio, negavit eum vincere scire.’ Sueton. Idem Plutarch. et alii.

^f *In Thessalia apud Palæopharsalum*] Palæopharsalus, id est, antiqua Pharsalus, in Phthiotide, intra Peneum et Enipeum fluvios, ubi Philippici campi.

^g *XL. millia peditum*] Plut. 45. millia.

^h *Equites*] Omnes equites erant nobiles adolescentes ex equestri genere.

ⁱ *Præterea totius Orientis auxilia*] Nam inter eas copias regum auxilia recenset Florus. Sed vereor, ne illud contra Historiam sit.

^j *Non integra xxx. millia*] xxii. millia tantum ponit Plutarch.

^k *Nunquam adhuc Romanæ copiæ*] Imitatio Flori: ‘Nunquam uno loco

tantum virium Populi Romani, tantum dignitatis fortuna vidit. Trecenta amplius millia hinc vel illinc, præter auxilia regum et sociorum.’ Sed hoc utique in Floro ferendum est, qui cum trecenta millia Romanorum posuerit, jure potuit dicere nunquam tantum virium populi Romani fortunam vidisse. Eutropius vero, qui hinc et illinc vix lxxx. Romanorum millia numerat, ridicule facit, cum subjunxit, nunquam majores Romanorum copias in unum convenisse. Illud enim, vel ex iis, quæ in superioribus libris scripta sunt, facile refelli potest. Porro, ut hoc obiter addam, hic Eutropii locus unice probat superiorem Flori locum ita legi debere, ut eum ex fide codicis Rychiani refinxit eruditissimus Grævius, quod ego hic dico, quia olim putaveram illa verba *Populi Romani* esse delenda.

majores, neque melioribus ducibus, convenerant, totum terrarum orbem facile subacturæ, si contra barbaros ducerentur.¹ Pugnatum tamen est ingenti contentione: victusque ad postremum Pompeius, et castra ejus² direpta sunt. Ipse fugatus, ²Alexandriam petiit,^a ut a rege Ægypti,^m cui tutor a senatu datus fuerat, propter juvenilem ejus ætatem, acciperet auxilia: qui^b fortunam magis, quam amicitiam secutus, occidit^c Pompeium:ⁿ caput ejus et annulum Cæsari misit: quo conspecto, Cæsar etiam^d lacrymas fudisse dicitur, tanti viri intuens caput, et generi quondam sui.^o

22. Mox Cæsar Alexandriam venit. Ipsi^e quoque Ptolemæus^p parare^f voluit^g insidias: qua causa regi bellum illatum est. Victus in Nilo periit,^q inventumque est corpus ejus cum lorica aurea. Cæsar, Alexandria potitus, regnum Cleopatrarum dedit,^r Ptolemæi sorori, cum qua consuetudinem stupri habuerat.^h Rediens inde Cæsar, Pharnacen,^s Mithridatis Magni filium, qui Pompeio in auxilio apud

////////

¹ Desunt in unum Mer.—² Contentione. Tandem universus Pompeii fugit exercitus castraque ejus S. B. Lugd. Bat. 3. 4. Contentione. Tandem omnis Pompeii exercitus fugit, castra ejus V. Lugd. Bat. 2. agnoscit etiam universus Pompeii fugit exercitus. Tandem Pomp. fug. exercitus castraque 5.—^a In Alex. Lugd. Bat. 2.—^a Petit Lugd. Bat. 1.—^b Delet qui Lugd. Bat. 1.—^c Cecidit Lugd. Bat. 3.—^d Etiam abest Lugd. Bat. 1. sed 3. legit in.—^e Ipse Lugd. Bat. 1.—^f Paravit S. B. V. Lugd. Bat. 2. insidias paravit 3. 4. 5.—^g Desunt hæc, voluit &c. usque ad Cæsar S. B. V. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5. nisi quod 2. pro inventumque, &c. legat devolutum indicio lorice aureæ cognitum fuit.—^h Habuerat, quæ postea regio comitatu urbem ingressa est. Rediens S. B. N. M. V. P. Lugd. Bat. 2.

NOTE

¹ Ducerentur] Pro ductæ fuissent.

^m A rege Ægypti] Ptolemæo Dio-nyso.

ⁿ Occidit Pompeium] Per Achillam et Potlinum satellites suos.

^o Generi quondam sui] Juliam enim Cæsaris filiam duxerat.

^p Ipsi quoque Ptolemæus] 'Cum Ptolemæo rege, a quo sibi quoque insidias tendi videbat, bellum sane difficillimum gessit.' Sueton.

^q In Nilo periit] Nave a fugientium multitudine submersa.

^r Regnum Cleopatrarum dedit] Fratri-

Delph. et Var. Clas.

que ejus minori. Sueton.

^s Pharnacen] 'Ab Alexandria in Syriam et inde Pontum transiit, urgentibus de Pharnace nuntiis, quem Mithridatis Magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, jamque multiplici successu præferocem, intra quintum quam affuerat diem, quatuor quibus in conspectum venit horis, una profligavit acie.' Sueton. Ubi ex hoc Eutropii loco patet legendum esse *rebellantem*. Hoc factum ann. ab U. C. 706.

Eutrop.

L

Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto, et multas populi Romani provincias occupantem, vicit acie:ⁱ postea ad mortem coëgit.^k

23. Inde Romam^l regressus, tertio se consulem fecit^m cum M. Æmilio Lepido, qui ei dictatori magister equitumⁿ ante annum fuerat.^v Inde in Africam profectus^w est; ubi infinita nobilitas cum Juba, Mauritaniæ rege, bellum reparaverat.ⁿ Duces autem Romani erant P.^o Cornelius Scipio,^x ex genere antiquissimo Scipionis Africani (hic etiam socer^y Pompeii Magni^z fuerat), M. Petreius, Q.^o Varus,^r M. Porcius Cato, L. Cornelius Faustus, Syllæ dictatoris filius. Contra hos^s commisso prælio^z post multas dimicationes victor fuit Cæsar. Cato, Scipio, Petreius, Juba, ipsi se occiderunt: Faustus [^sSyllæ quondam^u dictatoris filius,] Pompeii gener,^a a Cæsare interfectus est.

////////

Mer.—ⁱ *Pervicaciæ* Lugd. Bat. 1. *pervicit* Mer. neglecta voce *acie*.—^k *Egit* Lugd. Bat. 3.—^l Deest *Romam* M.—^m Verba ista snasu Sylburgii in meliorem ordinem restituiimus. In codd. enim Mss. et vulg. edd. ita turbata leguntur: *qui ei magister equitum Dictatori, &c.* Sic tamen Lugd. Bat. 1.—ⁿ *Reparaverat apud Capsam.* Pugnavit Cæsar cum illis et ricit. Duces autem Romani V.—^o Delet P. L. B. 1.—^p Deest Magni L. F. L. B. 1. *Marci Pompeii* 5.—^q Deest Q. G. V.—^r Sic Lugd. Bat. 3. *Petrejusque Varus* 5. Alii *Varro*.—^s Desunt contra hos F. In Mer. autem omnia a *Syllæ dictatoris fil.* ad *Syllæ quondam dictatoris, &c.* sunt ommissa.—^t Inclusa extant in S. N. M. B. LC. et V. Lugd. Bat. 2. 3. 5. Recte autem expungi debent, cum verosimile non sit, Eutropium idem iisdem verbis in tam exiguo spatio inculcasse.—^u Deest

NOTE

ⁱ *Postea ad mortem coëgit*] Nescio unde hoc Eutrop. Invenio enim Phraatem cum a Zela, ubi victus fuerat, Bosphorum iret, ab Alexandro quodam interfectum.

^u *Tertio se consulem fecit*] Ann. U. C. 707.

^v *Magister equitum ante annum fuerat*] Id est, Qui ei Magister equitum superiori anno fuerat, nempe anno ab U. C. 706. Eo enim anno Cæsar Dictator secundo creatus fuerat.

^w *Inde in Africam profectus*] ‘Dehinc Scipionem ac Jubam, reliquias partim in Africa refoventes, devicit.’ Sueton. Eodem anno.

^x *P. Cornelius Scipio*] Pub. Cornelius Scipio Metellus.

^y *Hic etiam socer*] Filiam enim Corneliam Pompeio in matrimonium dedit. Hæc Cornelia ante Publio Crasso filio, a Parthis cum patre occiso, nupta fuerat.

^z *Commisso prælio*] Ad Thapson.

^a *Faustus...Pompeii gener*] Syllæ filius. Flor. p. 164. ‘Nemo cæsus imperio præter Afranium, satis ignoverat semel, et Faustum Syllam, didicerat generos timere, filiamque Pompeii cum patruelibus ex Sylla.’ Sed ne hos quidem voluntate ipsius interfectos tradit Sueton.

24. Post annum Cæsar Romam regressus,^v quarto se consulem fecit,^b et statim ad Hispanias est profectus; ubi Pompeii filii, Cnæus et Sextus, ingens bellum reparaverant.^w Multa prælia fuerunt; ultimum^x apud Mundam^c civitatem: in quo^y adeo Cæsar pæne victus est, ut fugientibus suis se voluerit occidere;^d ne post tantam rei^z militaris gloriam, in potestatem adolescentium, natus annos^a sex et quinquaginta,^e veniret. Denique reparatis suis vicit: ex Pompeii filiis^b major^f occisus est, minor fugit.

25. Inde Cæsar, bellis civilibus toto orbe^c compositis, Romam rediit; agere insolentius cœpit, et contra consuetudinem Romanæ libertatis. Cum ergo et honores ex sua voluntate^d præstaret,^d qui a populo antea deferebantur,^e nec^f senatui ad se venienti^g assurgeret,^g aliaque regia^h et pæne

quondam Lugd. Bat. 3.—^v Annum Romam quatuor triumphis ingressus IVto. se S. M. N. B. G. V. Lugd. Bat. 2. nisi quod regressus servet. post annum unum...ingressus est 3. post annum...III. triumphis ingressus Cæs. Rom. rediit 4. Romam III. triumphis ingressus 5.—^w Ubi Pompeii Magni erant. Inter eos ergo multa p. f. LC. Ubi Pompeii filii, Gn. Pompeius et Vitus. Pompeius...præparaverant, et multa prælia fecerunt N. Ubi (ibi Lugd. Bat. 2.) Pomp. fil. Gn. Pompeius et Vitus Pompeius...præparaverant. (reparaverant Lugd. Bat. 3.) Mult. p. f. S. M. Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4. Ubi P. f. Q. Pomp. et Sex filii Pompeii Magni ingens bell. præparaverant B. Ubi...præparaverant V.—^x Al. ultimum prælium apud.—^y Qua S. N.—^z Regis Lugd. Bat. 4.—^a Natus anno Lugd. Bat. 1. natus annis 3.—^b Et ex Pompeii filiis S. M. ex Pompeii filiis Lugd. Bat. 1. 3. 4. ex Pompeii filius 3.—^c Delet orbe Lugd. Bat. 1.—^d Honores sua voluntate patravit Lugd. Bat. 4.—^e Referebantur Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5. sed 3. delet antea.—^f Ne Lugd. Bat. 3.—^g Advenienti resurgeret Lugd. Bat. 3.—^h Aliqua regis

NOTÆ

^b Quarto se consulem fecit] Ann. U. C. 708.

^c Ultimum apud Mundam] Flor. 'Omnium postrema certaminum Munda.' Et Lucanus: 'Ultima funesta concurrunt prælia Munda.' Munda Bæticiæ urbs in inferiori Hispania, non longe a freto Gaditano.

^d Ut fugientibus suis se voluerit occidere] Florus: 'Dicitur in illa perturbatione, et de extremis agitasse secum, et ita manifesto vultu fuisse, quasi occupare manu mortem vellet.' Et Sueton. 'In Hispania ultimo præ-

lio, cum desperatis rebus etiam de consciscenda nece cogitavit.'

^e Natus annos sex et quinquaginta] Cum ad Mundam pugnatum est, tunc Cæsar natus annos LV.

^f Major] Cnæus Pompeius.

^g Nec Senatui ad se venienti assurgeret] 'Verum præcipuam et expiabilem sibi invidiam hinc maxime movit: ad-euntes se cum plurimis honorificen-tissimisque decretis universos Patres Conscriptos sedens pro æde Veneris Genitricis excepit.' Sueton. 78.

tyrannica faceret, conjuratum est in eum aⁱ LX.^k vel amplius^l senatoribus equitibusque Romanis. Præcipui^m fuerunt interⁿ conjuratos duo ^hBruti,^o ex eo genere Bruti, qui primus^p Romæ consul fuerat,^q et reges^r expulerat; ¹C. Cas-
sius, et Servilius Casca.^t Ergo Cæsar, cum senatus dieⁱ
inter ceteros venisset ad curiam,^u XXIII.^v vulneribus confos-
sus est.^w

////////

Lugd. Bat. 3.—ⁱ Delet a Lugd. Bat. 4.—^h CCLX. S. N. M.—^j Delet vel amp.
Lugd. Bat. 2.—^m Præcipue Lugd. Bat. 2.—ⁿ Intra Lugd. Bat. 4.—^o Bruti,
Marcus Brutus, et Decimus Brutus, ex eo L.—^p Prius Lugd. Bat. 4.—^q Al. Con-
sul est factus.—^r Regem Lugd. Bat. 5.—^s Et Lugd. Bat. 3. 4. 5. G. 2. Cneius
3. 4.—^t Cassor Lugd. Bat. 3. Cosca 4.—^u Cum ad Senatum die certa venisset,
tribus S. N. Cum Senatus die inter ceteros, &c. F. cum Senatus diu, &c. Lugd.
Bat. 1. quum in Senatus die statuta 3. cum in Senatu die 4.—^v Tribus et viginti
Lugd. Bat. 2. 5.—^w Delet est Lugd. Bat. 2.

NOTÆ

^b Duo Bruti] Marcus Brutus, et
Decimus Brutus Albinus.

¹ Die] Idibus Martiis, id est, die
15. mensis Martis, an. ab U. C. 709.

EUTROPII
BREVIARIUM
HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER VII.

ANNO Urbis^a septingentesimo fere ac nono, interfecto Cæsare, civilia bella reparata sunt. Percussoribus enim Cæsaris senatus favebat.^a Antonius consul, partium Cæsaris,^b civilibus bellis opprimere eos conabatur. Ergo turbata republ.^c multa Antonius scelera committens a senatu hostis judicatus est.^d Missi ad eum persequendum duo coss.^b Pansa et Hirtius, et Octavianus^e adolescens, annos x. et viii.^d natus,^e Cæsaris nepos,^e quem ille testamento^f hære-

////////

^a *Conditæ* addunt Lugd. Bat. 3. 4. 5. (sed hic legit *dccc. fere ac nono.*) Edd. Aldin. et Juntin.—^b *Part. Cæsar.* exulant in Lugd. Bat. 3.—^c *Delet turbat. republ.* Lugd. Bat. 3.—^d *Judicatus, deletus est,* Lugd. Bat. 1. 3. 5. *judicatur* Lugd. Bat. 2. 4. et Ed. Ald.—^e *Annos x. et vii. natus, patre Octavio Senatore genitus, maternum genus ab Ænea per Juliam familiam sortitus Cæsaris,* &c. N. M. S. B. V. HM. Lugd. Bat. 2. nisi quod junctim xvii. et ita 4. sed 5. qui cetera agnoscit, tamen xviii. legit. *Annos xvii. natus, Cæsaris nepos,*

NOTÆ

^a *Percussoribus enim Cæsaris senatus favebat*] Senatusconsultum factum est de abolitione sancienda, et provinciæ percussoribus decretæ.

^b *Duo Coss.*] Ann. ab U. C. 610.

^c *Et Octavianus*] Cujus opes a Cæ-

sare relictas dilacerabat Antonius, dolens eum sibi a Cæsare fuisse prælatum. Vide Flor. iv. 4.

^d *Annos x. et viii. natus*] Tunc jam fere annum xix. impleverat.

^e *Cæsaris nepos*] Ex sorore. Attia

dem reliquerat, et nomen suum ferre jusserat.^f Hic^g est, qui postea Augustus est dictus,^g et rerum^h potitus.ⁱ Quare profecti contra Antonium tres duces, vicerunt^h eum.^k Evenit tamen, ut victores coss. ambo morerentur.^l Quare tres^m exercitusⁿ uni^o Cæsari Augusto paruerunt.

2. Fugatus Antonius, amisso exercitu, confugit^p ad Lepidum,ⁱ qui Cæsaris magister equitum fuerat, et tum copias militum grandes habebat; a quo susceptus est.^j Mox Lepido operam dante,^k Cæsar cum Antonio pacem fecit: et quasi vindicaturus patris sui mortem, a quo per testamentum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus, extorsit ut sibi^q xx. anno^l consulatus daretur. Senatum proscripsit^m cum Antonio et Lepido, et^r rempublicam ar-

8c. Lugd. Bat. 1. et Sc.—^f Per testamentum Lugd. Bat. 1.—^g Is Lugd. Bat. 3.—^h Rerum fortuna potit. V.—ⁱ Potius Lugd. Bat. 1.—^k Eum apud Mutinam. Er. S. N. M. B. G. V. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5. Edd. Ald. et Junt.—^l Morirentur Lugd. Bat. 4.—^m Tertius Lugd. Bat. 1.—ⁿ Deest exercitus L.—^o Uno Lugd. Bat. 1. Unico 4.—^p Confugit in Hispanias ad Lep. qui V. Confugit ad Lep. Emiliū qui G. confugit in Gallias Edd. Ald. et Junt.—^q Ætatis xx. anno B. S.—^r Ac Lepido rep. delete et Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^s Eum Lugd. Bat.

NOTÆ

eum mater Octavii, filia fuit Juliæ, quæ Cæsaris soror. Sic Cæsar Octavii magnus avunculus.

^f Et nomen suum ferre jusserat] Jubebat enim testator adoptatos nomen suum ferre. Sueton. in Cæsare 83. 'C. Octavium etiam in familiam nomenque adoptavit.'

^g Augustus est dictus] Ut eo nomine significaretur eum super humanam conditionem evectum esse: nam augere est vox sacrorum, unde Augustus.

^h Vicerunt eum] Ad Mutinam intra Padum; hodie Modene.

ⁱ Confugit ad Lepidum] Qui trans Alpes legionibus quibusdam præerat.

^j A quo susceptus est] Potius ab ejus militibus receptus est, eo nolente. Vide Plutarch.

^k Mox Lepido operam dante] Post-

quam Antonius se Lepido conjunxit, ambo cum xvii. legionibus Alpes regressi Bononiam perrexere, ubi eos Cæsar convenit; ibique in insula quadam, quam facit Lavinus Bononiensis fluvius, inita nefanda illa Triumviratus societas.

^l Ut sibi xx. anno] Optime Vel-leius: 'Consulatum iniit Cæsar pridie quam xx. annos imple-ret. x. Kalendas Octobris, collega Q. Pedio.'

^m Senatum proscripsit] Facta a Triumviris proscriptionis tabula, ubi pluri-mi Equites Romani, cxxx. Senatorum nomina fuerunt, et inter eos L. Pauli fratris M. Lepidi, et Lucii Cæsaris Antonii avunculi, et M. Ciceronis. Epitom. cxx. Proscribere autem est, publice posita tabula aliquem interficiendum proponere. Vide Florum iv. 6.

mis tenere cœpit. Per hos etiam Cicero orator occisus est, multique alii nobiles.

3. Interea Brutus et Cassius, interfectores Cæsaris, ingens bellum moverunt: erant enim per Macedoniam et Orientemⁿ multi exercitus, quos occupaverant. Profecti sunt igitur contra eos^s Cæsar Octavianus Augustus et Mt Antonius (remanserat enim^o ad defendendam Italiam Lepidus): apud Philippos,^p Macedoniae urbem, contra eos^u pugnaverunt. Primo praelio^q victi sunt Antonius et Cæsar: periit tamen dux nobilitatis Cassius: secundo Brutum, et infinitam nobilitatem, quæ cum illis bellum gesserat, victam interfecerunt: ac sic inter eos divisa est^r respublica, ut Augustus^z Hispanias, Gallias, et Italiam teneret: Antonius Asiam, Pontum,^r Orientem. Sed in^y Italia L. Antonius^r cos.^r bellum civile commovit, frater ejus, qui cum^a Cæsare contra Brutum et Cassium dimicaverat. Is apud Perusium,^s Tusciæ civitatem, victus et captus est, neque occisus.^b

////////

4. et mox Octavius: uti est in vetust. Edd.—^t Deest M. L. *Magnificus* Lugd. Bat. 1. *Marcus* 3. 5.—ⁿ Desunt *contra eos* G. Lugd. Bat. 1. 4.—^v Delet est Lugd. Bat. 1. sed 2. *sunt*.—^w *Augustus Octavianus* *Hisp. G.*—^x Et Lugd. Bat. 5.—^y *Intra* *Vinet.* et *Sylb.* elegantius videtur.—^z Deest *Antonius L.*—^a *Eum*

NOTÆ

ⁿ *Erant enim per Macedoniam et Orientem*] Omnibus transmarinis provinciis exercitibusque in potestatem Bruti et Caii Cassii redactis, coierunt Smyrnæ uterque ad ordinanda belli futuri consilia. Epitom. In Syria tres exercitus tunc erant. Ibid.

^o *Remanserat enim*] ‘Relicto ad Urbis præsidium Lepido.’ Florus.

^p *Apud Philippos*] Prope Pharsalum, urbem in Phthiotide.

^q *Primo praelio*] C. Cæsar et Antonius apud Philippos vario eventu contra Brutum et Cassium pugnaverunt, ita ut dextra utriusque cornua vincerent, et castra quoque utrimque ab iis, qui vicerant, expugnarentur. Sed inæqualem fortunam partium

mors Cassii fecit, qui cum in eo cornu fuisset quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde praelio victus M. Brutus, et ipse vitam finivit, exorato Strathone fugæ comite, ut sibi gladium adigeret. Epitom.

^r *L. Antonius Cos.*] L. Antonius Consul, Marci Antonii frater, Fulvia fratris uxore consiliante, bellum Cæsari intulit, receptis in partes suas populis, quorum agri veteranis assignati erant; et M. Lepido, qui custodiæ Urbis cum exercitu præerat, fuso, hostiliter in Urbem irrupit. Ann. U. C. 712.

^s *Is apud Perusium*] Ann. U. C. 713. Epitom. Cæsar cum esset annorum

4. Interim^t a^e Sex. Pompeio, Cn. Pompeii Magni^d filio, ingens bellum in Sicilia commotum est,^e his, qui superfuerant ex partibus Bruti Cassique,^f ad eum confluentibus. Bellatum^g per Cæsarem Augustum^u Octavianum et M. Antonium adversus^h Sex. Pompeium.ⁱ Pax postremo convenit.^k

5. Eo^l tempore M. Agrippa in Aquitania^v rem^m prospere gessit: et L. Ventidiusⁿ Bassus irrupentes in Syriam^o Persas^o tribus præliis vicit.^p Pacorum,^q regis Orodis^w filium, interfecit,^r x co ipso die, quo olim^s Orodes,^t Persarum rex, per ducem Surenam Crassum occiderat. Hic^u primus de Parthis iustissimum triumphum Romæ^v egit.

6. Interim^v Pompeius pacem rupit: et navali prælio^y victus,^y fugiens ad^x Asiam, interfectus est. Antonius, qui Asi-

////////

Lugd. Bat. 2.—^b Duas voces neq. occis. delet Lugd. Bat. 5.—^c Deest a Lugd. Bat. 1.—^d Deest Magni S. N. M. B. G. V. Lugd. Bat. 2. 4. 5. Ald. Junt. et Sc.—^e Abest est a Lugd. Bat. 3.—^f Parte Bruti et Cassii Lugd. Bat. 5.—^g Debellatum Lugd. Bat. 4.—^h Adversum Lugd. Bat. 4. 5.—ⁱ Pompejum est Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4.—^k Desunt hæc pax postr. conv. F.—^l Deest co L. I.C. Sed Lugd. Bat. 4. legit eodem.—^m Deest rem Sc.—ⁿ Et L. Lentulus Bas. N. Et L. Lentilius Bas. M. Et Ventidius Bas. I.C. Et L. Ventilius Bass. B. G. Lugd. Bat. 2. 5. Vetidius 3. Lectullius 4.—^o Syriamque Parthos Lugd. Bat. 2.—^p Vicerunt L.—^q Parthorum B. V. P. Lugd. Bat. 1. 4. Mer. Pachorum Lugd. Bat. 2. Pastorum Lugd. Bat. 3. 5.—^r Interfecerunt L.—^s Olim Herodes L. Olim idem Orodes S. B. Ordis Lugd. Bat. 2. ubique. Herodis 3.—^t Ab Orod. usque ad Romæ delet Lugd. Bat. 3.—^u Is Lugd. Bat. 4. Hic primum...gessit. 3.—^v Deest Romæ G. Sc.—^w Interim Sextus Pomp. Lugd. Bat.

NOTÆ

XXXI. obsessum in oppido Perusiae L. Antonium, conatumque aliquoties erumpere et repulsum, fame coëgit in deditionem venire: ipsique et omnibus militibus ejus ignovit. Perusiam diruit. Perusia intra Trasymenum lacum et Tiberim, hodie nomen retinet. Inde autem hoc bellum dictum Perusinum, de quo Florus IV. 5.

^t Interim] Eodem anno, quo Perusia capta.

^u Bellatum per Cæsarem Augustum] Sed pax constituta antequam pugnaretur.

^v Aquitania] Nomen retinet, Gayene.

^w Regis Orodis] Orodis I. de quo supra. De bello hoc Parthico vide Flor. IV. 9.

^x Interfecit] Inter Orontem et Euphratem.

^y Et navali prælio victus] Cum Sextus Pompeius rursus mare latrociniis infestum redderet, nec pacem, quam acceperat, præstaret, Cæsar necessario adversus eum bello suscepto, duobus navalibus præliis dubio eventu pugnavit ann. U. C. 715. Deinde ann. 717. inter Mylas et Naulachum pugna commissa, eundem superavit, fugavit. Vide Sueton. 16. Pom-

am et Orientem tenebat, repudiata sorore Cæsaris^z Augusti Octaviani,^y Cleopatram, reginam Ægypti, duxit uxorem. Contra Persas^a ipse etiam^z pugnavit: primis eos præliis vicit: regrediens tamen fame et pestilentia laboravit: et cum instarent Parthi fugienti, ipsis pro victore cessit.^{a b}

7. Hic quoque^b ingens bellum civile commovit, cogente uxore Cleopatra, regina Ægypti, dum cupiditate muliebri^c optat etiam in urbe regnare. Victus est ab Augusto^d navali pugna clara et illustri apud Actium,^e qui locus in Epiro est: ex qua fugit in Ægyptum: et desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transirent,^d ipse se interemit:^f Cleopatra sibi aspidem^g admisit, et veneno ejus extincta

////////

2.—^z In Lugd. Bat. 3.—^y Octavia Lugd. Bat. 4.—^z Etiam ipse Lugd. Bat. 1. 2. at 3. delet etiam.—^a Ipsi pro vico recessit Lugd. Bat. 1. Ipse pro victo recessit P. Lugd. Bat. 4. Ipse pro victu recessit 2. pro victo cessit 3. pro victo recessit 5. Ipse pro victoria cessit Vin. Sylb. Ipse pro victore cessit V. Mer. Id vero videtur Eutropius significasse, pro eo, quod victor antea Antonius fuerat, nunc cessisse et fugisse.—^b His quoque temporibus V. Hinc quoque Lugd. Bat. 3.—^c Actiacum Lugd. Bat. 1.—^d Rebus, omnes ad Aug. transierunt Lugd. Bat. 1.

NOTÆ

peius dum in Asiam fugit deprehensus occiditur.

^z Sorore Cæsaris] Octavia.

^a Contra Persas] Sic semper Parthos vocat. De hoc bello Parthico cum Antonio vide Flor. iv. 10.

^b Ipsi pro victore cessit] In aliis editionibus scriptum fuit: Ipse pro victoria cessit: in quibusdam victo. Sed ego hunc locum in mendo cubare arbitror; neque enim mirum est eam pro victo recedere, qui vix tertia parte de sexdecim legionibus reliqua evasit. Existimo Eutropium scripsisse, ipse pro victore recessit. Nimirum hic Florum imitatur Eutropius: Florus enim de hac fuga Antonii iv. 10. ' Tandem perfugit in Syriam, ibi incredibili quadam mentis vecordia, ferocior aliquanto factus est: quasi vicisset qui evaserat.' Eodem

modo Eutrop. ait, Antonium fugientem tamen se pro victore gessisse, et ita recessisse quasi vicisset. De hoc elegantiores homines judicabunt.

^c Dum cupiditate muliebri] ' Hæc mulier Ægyptia ab ebrio Imperatore pretium libidinum Romanum imperium petit.' Flor. iv. 2.

^d Victus est ab Augusto] Ann. U. C. 722.

^e Actium] In inferiori parte Epiri ad Ambracium sinum.

^f Ipse se interemit] ' Et Antonium quidem seras condiciones pacis tentantem, ad mortem adegit, viditque mortuum.' Sueton.

^g Aspidem] Aspidem somniculosam, quæ somnum infundit, et ita necat. Quare Florus de morte Cleopatæ: ' Admotisque ad venas serpentibus, sic morte quasi somno soluta est.'

est. Ægyptus per Octavianum Augustum imperio Rom. adjecta est, præpositusque ei^e Cn. Cornelius Gallus. Hunc primum Ægyptus Romanum judicem habuit.^b

8. Ita bellis toto orbe confectis, Octavianus Augustus Romam rediit, XII.^f anno, quam eos. fuerat. Ex eo rempub.ⁱ per quadraginta et quatuor annos solus obtinuit: ante enim XII. annis cum Antonio et Lepido tenuerat. Ita^e ab initio principatus ejus usque ad finem LVI. anni fuere. Obiit autem LXXVI.^h anno,^{i,j} morte communi, in oppido Campaniæ Atella.^k Romæ in campo Martio sepultus^l est:^m vir qui non immerito ex maximaⁿ parte Deo similis est putatus: neque enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. [XLIV.º annis, quibus solus

////////

—^e Cum codd. nostris et F. hæc malimus, quam vulgata, *præpositusque ejus factus est.*—^f Hæc omnia ab XII. anno usque ad XII. annis exciderunt ex Lugd. Bat. 1. in quo mox quoque deest *anni fuere.*—^g Desunt in S. B. et V. ab Ita usque ad *nullo tempore, &c.* in proxima sectione; ex iis tamen quædam postea inseruntur. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5. eadem delent.—^h Al. LXXXVI.—ⁱ Mer. *Obiit autem exstinctus morte communi,* sine expressa annorum mentione. Lugd. Bat. 1. delet *anni fuere, &c.* usque ad *anno, morte.*—^k Axello LC. *Atello* L. *Nolæ morbo interiit* Lugd. Bat. 2. 3. 4. qui ab Eutropii mente recedunt, multaque alia, quæ interpolatoris manum sapiunt, inserunt. *Atella* est in 1.—^l Al. *sepelitur.*—^m Delet *est* Lugd. Bat. 1.—ⁿ *Majori* Lugd. Bat. 1.—^o In-

NOTÆ

^b *Hunc primum Ægyptus Romanum judicem habuit*] De Ægypto, postquam provincia facta est, sic optime Strab. lib. ult. Ægyptus nunc provincia est, et tributa maxima pendit, atque ab hominibus modestis administratur, qui in eam mittuntur: qui mittitur regis loco est; ei subest *δικαιοδότης*, id est *judex*, qui judicia exercendi pleraque potestatem habet. Tum alius *ῥῆσιος λόγος*, id est, *rationalis*, qui peculiares rationes curat. Is in ea inquiri, quæ seorsim ad Cæsarem recidunt: hos comitantur Cæsaris liberti et administratores. Ita Strab. Præfectus, erat fere ut apud nos ille quem vulgo dicimus *Gouverneur*. Judex pro eo quem dicimus *Intendant*: judices enim pro Præsilibus provin-

ciarum sæpe occurrit.

ⁱ *Ex eo Rempub.*] Primum cum M. Antonio Marcoque Lepido, dein tantum cum Antonio per XII. fere annos, novissime per quatuor et quadraginta solus Rempublicam tenuit. Sueton.

^j *Obiit autem LXXVI. anno*] Sueton. 'Obiit in cubiculo, quo pater Octavius, duobus Sextis Pompeio et Apuleio Coss. XIII. Kal. Septembris, hora diei nona, septuagesimo et sexto ætatis anno, diebus quinque et triginta minus.'

^k *In oppido Campaniæ Atella*] In Campania mortuum omnes consentiunt, sed Nolæ Sueton. et Victor. Nola vicina Neapoli, Atella vicina Capuæ, utraque in Campania.

gessit imperium,] civilissime vixit:¹ in cunctos² liberalissimus,^m in amicos fidissimus;ⁿ quos tantis evexit honoribus, ut pæne æquaret fastigio suo.

9. Nullo^r tempore^r res Romana magis floruit. Nam, exceptis civilibus bellis, in quibus invictus fuit, Romano adjecit^s imperio Ægyptum, Cantabriam,^o Dalmatiam, sæpe ante victam, sed penitus tunc subactam; Pannoniam,^p Aquitaniam, Illyricum,^q "Rætiam,^r Vindelicos,^v^s et Salassos^w^t in Alpibus; omnes Ponti maritimas civitates: in his nobilissimas, Bosphorum^r et^y Panticapæon.^u Vicit autem præliis Dacos;^v Germanorum ingentes copias cecidit;^z ipsos quoque trans Albim^a^w fluvium submovit, qui in barba-

////////

clusa desunt quibusdam libris: habent vero Vi. et Sylb. eorumque vestigia etiam in Græca Metaphrasi apparent.—^p *Cunctis* Lugd. Bat. 1.—^q *Nunquam magis Rom. res* Lugd. Bat. 3. *Non ullo* 5. qui cum 1. et 4. ordinem magis Rom. res etiam invertit.—^r *Ante eo* Lugd. Bat. 1. *ante Casarem* Lugd. Bat. 2. 5. interserunt.—^s *Delet adjecit* Lugd. Bat. 3.—^t *Cantabrum* Lugd. Bat. 2.—^u *Etiam* Lugd. Bat. 1.—^v *Vindelicius* Lugd. Bat. 1.—^w *Talassos* B. S. Lugd. Bat. 3. 4. 5. *Catalassus* N. *Calapsos* LC. *Calassos* Lugd. Bat. 1. *Tallassos* 2.—^x *Sic* Lugd. Bat. 2. 5. *Roforum* 3. *Bosorum* 4.—^y *Et Ponti Cap-padocem* B. V. G. Lugd. Bat. 3. 4. 5. *Et Ponticapen* Sc. *Et Panticapen* Fr. *Et Anticapæon* L. LC. V. *Panticapæum* Lugd. Bat. 1. *Panticappadocem* 2.—^z *Ceciderunt* L. *reddidit* Lugd. Bat. 3.—^a *Alleam* Lugd. Bat. 1. *Alveum* 2. *Alpem* 4.

NOTÆ

¹ *Civilissime vixit*] Vide quæ notata sunt lib. I. cap. 10. 'Ut civiles semper essent.' Vide et Sueton. 51. 'Clementiæ civilitatisque ejus multa et magna documenta sunt.'

^m *In cunctos liberalissimus*] 'Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit.' Sueton. 41.

ⁿ *In amicos fidissimus*] 'Amicitias neque facile admisit, et constantissime retinuit.' Idem.

^o *Cantabrium*] Ex Suetonio hoc quoque, 61. Cantabria proprie est Biscaye.

^p *Pannoniam*] Supra Illyricum.

^q *Illyricum*] Cujus pars Dalmatia, quam supra posuit. Illyricum est Selavonia.

^r *Rætiam*] Supra Tridentinos. Rhæti

hodie, ut volunt, *les Grisons*.

^s *Vindelicos*] Supra Rhætos, quorum et ipsi pars sunt. Vindelicum enim dicitur *Rhætia secunda*.

^t *Salassos*] Supra Segusinos. Ibi Terentius Varro urbem tunc condidit, quam Augustam Prætoriam vocavit.

^u *Bosphorum et Panticapæon*] In Taurica Chersoneso ad Bosphorum Cimmerium.

^v *Dacos*] Ad Istrum et Tyrum fluvios, *Trasilvanie*, *Valachie*, et *Moldavie*.

^w *Ipsos quoque trans Albim*] Sueton. 21. 'Germanosque ultra Albim fluvium summovit.'

Albim] Hodie *Elbe*, supra Rhenum, ad quadringentesimum milliarium.

rico^{b y} longe ultra Rhenum est. Hoc tamen bellum^c per Drusum privignum^d suum^z administravit, sicut^e per Tiberium, privignum alterum,^f Pannonicum, quo bello^a cccc.^z millia captivorum ex Germania transtulit, et supra^h ripam Rheni in Gallia collocavit. Armeniam^b a Parthis recepit: obsidesⁱ (quod nulli^k antea) Persæ^l ei dederunt: reddiderunt^m etiam signa Romana, quæ Crasso victo ademerant.ⁿ

10. Scythæ et Indi,^d quibus antea Romanorum nomen^o incognitum fuerat, munera et legatos ad eum^p miserunt. Galatia^q quoque sub hoc provincia facta est, cum antea regnum fuisset: primusque eam Mr Lollius pro prætorē^f

////////

—^b *Barbarico solo longe* LC. S. B. *Barbarim* Lugd. Bat. 3.—^c *Deest bellum* Sc. V.—^d *Per Drusum priv. alterum Pannonicum quo, &c. reliquis deletis* Lugd. Bat. 5.—^e *Deest sicut* G.—^f *Suum* addit Lugd. Bat. 4.—^g *Lccc. capt. mill.* Lugd. Bat. 1.—^h *Super* Lugd. Bat. 2.—ⁱ *Obsides tulit* Lugd. Bat. 2.—^k *Nulla* Lugd. Bat. 4.—^l *Parthi B.*—^m *Deest reddid.* Mer. et Lugd. Bat. 1. et 3.—ⁿ *Ademerat* Lugd. Bat. 1.—^o *Delet nomen* Lugd. Bat. 3.—^p *Eos* Lugd. Bat. 1.—^q *Galicia* Lugd. Bat. 4.—^r *Mallolius* Lugd. Bat. 4. *M. Lolius* Lugd. Bat. 5.

NOTÆ

^y *In Barbarico*] Sic vocat interiorē Germaniam.

^z *Per Drusum privignum suum*] Drusus et Tiberius Neronēs Augusti privigni ex Livia, quam Augustus et ante enixam et gravidam duxit.

^a *Pannonicum, quo bello*] Sueton. de Germanico bello hoc narrat. Dissentit etiam ab Eutropio, quippe sic scribit: 'Germanico, quadraginta milia deditiorum trajecit in Galliam, juxtaque ripam Rheni sedibus assignatis collocavit.' Tiber. 9. et in Augusto 21. 'Ex quibus Germanis Ubios et Sicambros dedentes se traduxit in Galliam.' Igitur in Eutrop. pro cccc. rescribendum xxxx.

^b *Armeniam*] De Armenia, de signis et obsidibus sic Sueton. 'Parthi quoque et Armeniam vindicanti facile cesserunt, et signa militaria quæ M. Crasso et Marco Antonio ademerant reposcenti tradiderunt, obsidesque insuper intulerunt.'

^c *Obsides, (quod nulli antea,) Persæ ei dederunt*] Persæ hic iidem sunt quos superiori versu Parthos dicit. De Parthis enim verum est, ut supra Sueton. et expressius Strabo oculatus testis: 'Parthi autem,' inquit, 'tametsi et ditionem Romanæ habent conterminam, et maxima pollent potentia, tamen Romanorum, nostræque ætatis principum majestati ita concesserunt, ut non spolia modo, quæ de Romanis aliquando retulerant, Romam miserint; sed et filios Phrates Augusto Cæsari nepotesque crediderit, amicitiamque, datis obsidibus, emereri officiose voluerit.'

^d *Scythæ et Indi*] Scythæ omnes Septemtrionales populi. Hic Sarmatas præcipue et Seras intelligit. Indi ad Gangem, sub rege Poro.

^e *Galatia*] De qua sic Strabo: 'Nunc Romani et hanc, quæ Amyntæ fuit, tenent provinciam.' Facta est provincia ann. U. C. 728.

administravit. Tanto autem amore etiam apud barbaros fuit, ut reges populi Romani amici, in honorem ejus conderent civitates, quas Cæsareas nominarent: sicut in Mauritania a rege Juba;^g et in Palæstina,^h quæ nunc urbs est clarissima.ⁱ Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: et habitu Romano, togati^b scilicet, ad vehiculum vel equum^d ipsius cucurrerunt.^e Moriens^f Divus appellatus est.^k Rempubicam beatissimamⁱ Tiberio successori reliquit: qui privignus ei,^k mox gener,^j postremo adoptione^k filius fuerat.

//////////

—^g Delet autem Lugd. Bat. 3. anori 2.—^h Delet etiam Lugd. Bat. 5.—ⁱ Publicæ rei amici L. pluri Rom. Lugd. Bat. 2.—^j Sicuti Lugd. Bat. 2.—^k Post Palæstina in S. B. N. adduntur ab Herode.—^l Quæ nunc urbes clarissimæ sunt G.—^m Reges ad hunc ex regnis suis L. LC.—ⁿ Qui Lugd. Bat. 3.—^o Rogati Lugd. Bat. 2.—^p Aut Lugd. Bat. 3. 4.—^q Currum ipsius Sc. et Mer.—^r Currerunt Lugd. Bat. 1. et Schonh.—^s Quatuor has voces non agnoscunt Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5. Sed interserunt, quæ Pauli Diaconi interpolationem sapiunt.—^t Divus appellatus est. Vir qui non immerito ex maxima parte Deo similis est putatus; neque enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderator. XLIV. annis, quibus solus gessit imperium, civilissime vixit: in cunctis liberalissimus, in amicis fidissimus: quos tantis exivit honoribus, ut pene æquaret fastigio suo. [Hæc in plerisque codd. manuscriptis et impressis antea inserta habentur, prout ad fin. cap. præcedentis monuimus] Imperavit annis Lta. et vi. XII. cum Antonio, XL. vero et quatuor solus. Qui certe nunquam aut reip. ad se potentiam traxisset, aut tamdiu ea potiretur, nisi magnis naturæ et studiorum bonis abundasset. Rempub. beatiss. &c. S. M. B. et sic in V. in quo etiam post abundasset abjiciuntur: Anno ab urbe condita DCCLXVI. remp. Est deest in Lugd.

NOTÆ

^f Pro prætore] In provincias quotannis missi Prætores, qui provinciales Prætores dicti sunt. Cum post Præturam eo missi, eas pro Prætore administrabant, quamvis eo nomine aliquando abutuntur veteres, et pro Prætore aliquem in provinciam mitti dicunt, qui nec Prætor est, nec Prætor fuit. Provinciæ autem dividebantur in Consulares et Prætorias; in illas Consules, in has Prætores mittebantur.

^g In Mauritania a rege Juba] Strab. 'In hac ora fuit urbs quædam, nomine Jol, quam Juba Ptolemæi pater a se instauratam, mutato nomine, Cæsaream vocavit.' Est in littore maris Mediterranei, et utroque no-

mine dicitur Julia Cæsarea, quasi Jol Cæsarea.

^h Et in Palæstina] In littore maris Mediterranei: sed mirum est duas tantum urbes Cæsareas commemorari, cum dicat reges populi Romani amicos singulos ædificasse, &c. ut et Sueton. 60. 'Reges amici atque socii, et singuli in suo quisque regno Cæsareas urbes considerunt.'

ⁱ Multi autem reges] Ac sæpe regnis relictis, non Romæ modo, sed provincias peragranti quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientium præstiterunt.

^k Qui privignus ei, mox gener] Privignus propter Julianam matrem: ge-

11. "Tiberius ingenti socordia imperium gessit, gravi crudelitate, ^mscelestas avaritia, turpi libidine. Nam nusquam ipse pugnavit:^l bella per legatos suos gessit:^m quosdam reges,ⁿ per blanditiasⁿ ad se^o evocatos, nunquam remisit: in quibus^p Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in provinciæ^q formam redegit, et maximam civitatem^o appellari nomine suo jussit, quæ nunc Cæsarea dicitur, cum Mazaca^r antea vocaretur.^r Hic tertio et vigesimo imperii anno, ætatis septuagesimo octavo,^r ingenti omnium gaudio mortuus est in Campania."^u

//////////

Bat. 1.—ⁱ *Beatam* Lugd. Bat. 2.—^h *ejus* Lugd. Bat. 2.—^l *Gaius Tib. F. perperam*: etsi enim ab Augusto vitrico adoptatus est, tamen ejus prænomen ad suum non adsumsit, sed retento prænomine, nomen tantum gentilitium mutavit; unde et in Fastis Panvinianis nominatur *Tiberius Julius, Divi Augusti filius, Divi Julii nepos; Cæsar*. In L. desiderantur ista: *Tib. ingenti socordia imp. gessit gr. c. sc. av. tur. lib. nam.* Ab initio cap. usque ad *bella per leg.* non agnoscit Lugd. Bat. 3. sed 2. 3. 4. 5. usque ad *nusquam ipse*, alia omnino substituentes.—^m *Et scelestas* Lugd. Bat. 1.—ⁿ *Ad se per bl.* Lugd. Bat. 1. *ad se per blanditiam revocatos* 3.—^o Desunt *ad se* Schonh. et Mer.—^p *Inter quos* Lugd. Bat. 5.—^q *In provinciam formam redigit* Lugd. Bat. 1.—^r *Mazaca V. Mazata N. Mazia L. LC. Malaga L. Bat. 1. Azaca L. Bat. 2. Mazaga Sc. et L. Bat. 3. 4. Mazagara 5.*—^s *Diceretur* Lugd. Bat. 2. 4. 5.—^t *Probant Gr. et plerique Mss.* Alii vero habent LXXIX. alii LXXXIII. immo in B. legitur LXXIV. qui etiam a S. N. V. et HM. non dissentit, apud quos immediate post ætatis annum sequuntur: *cum inhumani furore insontes, noxios, suos pariter externosque puniret resolutis militiæ artibus, Armenia per Parthos, Asia a Dacis, Pannonia a Sarmatis, Gallia a finitimis gentibus direpta sunt. Ipse ingenti, &c. LXXXIII.* Lugd. Bat. 3.—^u *Hæc ing. omn. gaud. mort. est in Camp.* non agnoscunt Lugd.

NOTÆ

ner, quia Juliam Augusti filiam duxit.

^k *Postremo adoptione*] 'In Augusti liberos e privigno redactus arrogatione.' Victor. Ubi optime Suetonium interpretatur: 'Simulque privignum Tiberium adoptavit in foro, lege Curiata.'

^l *Nusquam ipse pugnavit*] Postquam imperium adeptus est scilicet: nam antea multa et industriæ et virtutis documenta ediderat

^m *Bella per legatos suos gessit*] 'Hostiles motus, nulla postea expeditione suscepta, per legatos compescuit; nec per eos quidem, nisi cunctanter et

necessario.' Sueton. 37.

ⁿ *Quosdam reges*] Ex Sueton. ibid. 'Quosdam [reges] per blanditias atque promissa extractos ad se non remisit, ut Marabaudum Germanum, Thrascypolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in formam provinciæ redegit.'

^o *Et maximam civitatem*] Mazaca sive Cæsarea Cappadociæ Metropolis, in medio regionis. Strab.

^p *Hic tertio et vigesimo imperii anno, ætatis septuagesimo octavo*] Sic scribendum, non, ut vulgo ætatis 83. Sueton. 'Obiit in villa Luculliana octavo et septuagesimo ætatis anno,

12. Successit ei^v Caius Cæsar, cognomento^w Caligula,^r Drusi privigni^s Augusti,^z et ipsius Tiberii nepos: scelera-
tissimus ac funestissimus:^y et qui etiam Tiberii dedecora^t
purgaverit.^z Bellum contra Germanos suscepit;^u et in-
gressus Sueviam,^a nihil strenue fecit. Stupra sororibus^v
intulit: ex una etiam filiam^b agnovit.^c Cum adversum
cunctos ingenti avaritia, libidine, crudelitate sæviret, inter-
fectus in palatio est, anno ætatis^w XXIX.^d imperii IIIe
mense X. dicque VIII.

13. Post hunc Claudius^x fuit, patruus Caligulæ,^y Drusi,
qui apud Mogontiacum^f ^z monumentum habet, filius:^e cujus

////////

Bat. 3. 5.—^v *Tiberio* Lugd. Bat. 2. 4. 5. Pro *Cajus* in 2. est *gravis*.—^w Delet
cognom. Lugd. Bat. 3. *Galicula* idem et 2. *Gullicula* Lugd. Bat. 1. 4. 5. ubique.
—^x *Augusti filius, et ipsius* V.—^y Desunt ac *funest.* V. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—
^z *Repurgaverit* Lugd. Bat. 2.—^a *Suaviam* S. N. Lugd. Bat. 2. 4. *Suabiam* 3. 5.
—^b *Natam filiam* Lugd. Bat. 4.—^c *Cognovit. Alii agnovit*, probante Barthio in
Advers. l. XXIII. c. 19.—^d Sic plerique codd. Mss. et optimæ edd. non refraga-
nte metaphraste. M. vero habet XX. F. XXIX. L. XXX. HM. Lugd. Bat. 3.
XXXVIII. editiones nonnullæ et Lugd. Bat. 2. 3. 5. XXXIX.—^e IV. V.—^f *Ma-
guntiam mon. hab. &c.* L. *Maguntiam cum filio monimentum habet: cujus* V. Mer.
Fr. *Mogontiam cum* Lugd. Bat. 4. *Moguntium* 5.—^g Delet *filius* Lugd. Bat. 1.

NOTÆ

tertio et vigesimo Imperii, decimo
Kalend. Aprilis; Cn. Accernio Pro-
culo, C. Pontio Nigro Coss.' Vide
notata in Epitom. Victoris in Ti-
berio.

^v *Successit ei*] Anno mundi 3986.
post Ch. nat. 37. ab U. C. 789.

^r *Caligula*] Cognomento e calcia-
mento militari tracto, quod caliga di-
citur; quod eo calciamento ad deme-
rendos milites uteretur.

^s *Drusi privigni Augusti, &c.*] Hic
aliquid deesse videtur: vel *quod nepos*
duas habet significationes, significa-
bit enim quod nos dicimus *petit-fils*,
et *petit-neveu*. Nam Tiberius et Dru-
sus fratres ambo privigni Augusti:
ex Druso et Antonia minore Octaviæ
sororis Augusti filia, Germanicus: ex
Germanico et Agrippina C. Cæsar
Caligula. Vide apud Victorem in Cæ-
saribus.

^t *Et qui etiam Tiberii dedecora purga-
verit*] Ita flagitiose vixit ut dedecora
Tiberii ludus jocusque videantur præ
dedecoribus Caligulæ. Hoc enim est
quod vocat *purgare dedecora*, nempe
ea majoribus dedecoribus delere, in-
ducere.

^u *Bellum contra Germanos suscepit*]
De ridicula illa expeditione vide
Sueton. 43.

^v *Sororibus*] Agrippinæ, Drusillæ,
Livillæ.

^w *Anno ætatis XXIX.*] Sic scribe, non
XXXIX. ut vulgo. Sueton. 'Vixit an-
nis XXIX. imperavit triennio et de-
cem mensibus, diebus VIII.'

^x *Post hunc Claudius*] Ann. mundi
3990. post Ch. nat. 41. ab U. C. 793.

^y *Patruus Caligulæ*] Quippe Ger-
manici frater, qui Germanicus pater
Caligulæ fuit.

^z *Moguntiacum*] In Gallia Transpa-

et Caligula nepos erat.^a Hic medie imperavit;^b multa gerens tranquille atque moderate, quædam crudeliter et insulse. Britannia^b bellum intulit,^c quamⁱ nullus Romanorum post Julium^k Cæsarem attigerat: eaque devicta per Cn.^l Sentium,^d et A.^m Plautium, illustres etⁿ nobiles viros; triumphum celebrem egit, quasdam insulas etiam^o ultra Britanniam^p in Oceano positas, Romano^q imperio addidit, quæ appellantur Orcades,^e filioque^q suo^f Britannici nomen imposuit. Tam civilis autem circa quosdam amicos extitit, ut etiam^r Plautium, nobilem virum, qui in^s expeditione Britannica multa^t egregie fecerat, triumphantem ipse prosequeretur, et conscendenti Capitolium lævus^u incederet.^v Is^w vixit^h annos^x IV. et LX.^y imperavit^z XIV. post mortem consecratusⁱ est, Divusque^a appellatus.

////////

Sed postponit verbis nepos erat.—^h *Britannis* LC. S. N. L. Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5. Sc. F. Sed 1. transponit *intul. bell.*—ⁱ *Quos* LC. S. N. Sc. Lugd. Bat. 5. *quo* 3. *quod* 4.—^k *Gaium Cæs.* F. itemque Gr. sed ambigue. *Gajum* Lugd. Bat. 2. *Cajum* 3. 4.—^l *Gn. de more* Lugd. Bat. 2.—^m *S. Plautium* Lugd. Bat. 1. *Tantum Plautium* 3. *A. Plautium* 4. 5.—ⁿ *Ac* Lugd. Bat. 1.—^o *Delet etiam* Lugd. Bat. 3.—^p *Britannias* S. N. M. B. L. G. F. V. Sc. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^q *Imp. Rom.* Lugd. Bat. 3. 4. 5. *Pro filioque* omnes Lugd. Bat. legunt *filio autem.*—^r *Cum* Lugd. Bat. 5.—^s *Præp. delent* Lugd. Bat. 1. 2.—^t *Al. multa ac egregia fec.* multa egregia Lugd. Bat. 2.—^u *Lævi* Lugd. Bat. 1. *lærius* 2. *lærius* 4.—^v *Incederet* Lugd. Bat. 3.—^w *Delent is* Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^x *Annis* L. Bat. 1.—^y *Vixit annis* IIII. et LX.—^z *Imperavit annis* Lugd. Bat. 4.—^a *Dives-*

NOTÆ

dana supra Mediolanum.

^a *Cujus et Caligula nepos erat*] Drusus enim avus Caligulae.

^b *Hic medie imperavit*] Nove dictum medie imperare, pro imperare æqua moderatione et crudelitate, tranquillitate et stultitia.

^c *Britannia bellum intulit*] 'Britanniam potissimum elegit, neque tentatam ulli post Divum Julium, et tunc tumultuantem ob non redditos transfugas.' Suetonius.

^d *Eaque devicta per Cn. Sentium*] Immo ipse Britanniam devicit, insulas Orcades per duces suos. Vide Victorem in Cæsaribus 115.

^e *Orcades*] Supra Scotiam, De ca-

rum numero non convenit, alii tres tantum esse dicunt, alii XXXIII. alii XXX. alii XL.

^f *Filioque suo*] Germanico, quem ex Messalina susceperat.

^g *Lævus incederet*] Ut Plautius ei ad dextram esset, qui locus dignior, ut hodie apud nos.

^h *Is vixit annos*] 'Excessit tertio Idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss. LXIV. ætatis, imperii XIV. anno.' Sed revera vixit an. 63. mens. 3. regnavit an. 13. mens. 8. dies 20. veneno per Agrippinam uxorem interentus.

ⁱ *Post mortem consecratus*] Id est, In Deorum numerum relatus.

14. Successit huic^j Nero,^b Caligulae avunculo suo^k simillimus,^c qui Romanum imperium et deformavit et diminuit:^d inusitatae luxuriae,^e sumtuumque, ut qui^f exemplo Caii^g Caligulae^h calidis et frigidis lavaret unguentis, retibus aureis^k piscaretur, quaeⁱ blatteis^m funibusⁿ extrahebat.^l Infinitam^m partem^o senatus interfecit; bonis omnibus^p hostis fuit. Ad^q postremum se^r tanto dedecore prostituit, ut et saltaret et cantaret in scena, citharœdico habitu vel^t tragico.ⁿ Parricidia^r multa commisit, fratre,^o uxore,^p matre interfectis.^u Urbem Romam incendit, ut spectaculi ejus imaginem^q cerneret, quali^v olim Troja capta arserat. In re militari nihil omnino ausus, Britanniam pæne amisit.^r Nam duo sub hoc^w nobilissima^v oppida capta illic atque

////////

que Lugd. Bat. 1. Deusque 4.—^b Nero, nepos Caii Caligulae Sc.—^c Similimus Lugd. Bat. 2.—^d Desunt et dimin. L. LC. minuit Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^e Inusitata luxurie Lugd. Bat. 2.—^f Sumtuum qui ex Lugd. Bat. 2.—^g Delet Caii Lugd. Bat. 2.—^h In calidis Lugd. Bat. 1. 3. in frig. et cal. ung. lav. 2.—ⁱ Al. se lavar.—^k Variis Lugd. Bat. 1.—^l Quae a bl. Lugd. Bat. 1.—^m Blatinis LC. S. N. B. L. G. Lugd. Bat. 1. 2. 5. blatinis 3. 4.—ⁿ Finibus Lugd. Bat. 2.—^o Sen. part. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^p Hominibus Lugd. Bat. 1. 2.—^q At Lugd. Bat. 4.—^r Delet se Lugd. Bat. 2.—^s Et tragico Lugd. Bat. 1.—^t Parricida Lugd. Bat. 2.—^u Fratrem, uxorem, matrem interfecit L. Fratre matreque interf. V.—^v Quale Lugd. Bat. 4. 5.—^w Eo Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4.—^x Duo tamcn reg-

NOTÆ

^j Successit huic Nero] Anno ab U. C. 806.

^k Caligulae avunculo suo] Avunculus est matris frater. Nero natus ex Agrippina Germanici filia, et Caligula frater fuit Germanici, non igitur fuit avunculus Neronis, sed magnus avunculus.

^l Quae blatteis funibus extrahebat] Blatteus est purpureus, non autem coccineus. Erravit itaque Xiphilinus et Joannes Antiochenus. Sæpe apud Anastasium, qui vitas Pontificum Maximorum scripsit, legere est de blattim, quod nihil aliud est quam de purpura. Pater meus. Hic optime Suetonium interpretatur Entrop. Scripsit enim Sueton. 'Piscatus est reti aurato, purpura, coccoque funi-

Delph. et Var. Clas.

bus nexis.'

^m Infinitam partem] Vix quemquam ita locutum arbitror. Infinita pars pro major pars.

ⁿ Citharœdico habitu vel tragico] Citharœdico, cum ad cantum citharam pulsabat: Tragico, cum Tragœdias canebat. Vide Sueton. in Nerone 21.

^o Fratre] Germanico.

^p Uxore] Immo uxoribus. Vide Sueton. 35.

^q Ut spectaculi ejus imaginem] 'Et hoc incendium e turri Mæcenatiana prospectans, lætusque flammæ, ut aiebat, pulchritudine, Halosin Ilii in illo suo scenico habitu decantavit.' Vide Sueton. 38.

^r Britanniam pæne amisit] Camalodunum colonia excisa, et ad septua-

M

Eutrop.

eversa sunt: Armeniam Parthi sustulerunt, legionesque Romanas sub jugum miserunt.^s Duæ^r tamen provinciæ^y sub eo factæ sunt, Pontus 'Polemoni'ac^z, concedente rege^a Polemone; ^b et Alpes 'Cottiæ',^c Cottio^d rege defuncto.

15. Per hæc Romano orbi^u execrabilis, ab omnibus simul destitutus,^f et a senatu hostis judicatus,^v cum quæreretur ad pœnam, (quæ pœna erat talis,^x ut nudus per publicum ductus, furca capiti^g ejus inserta, virgis usque ad mortem cæderetur, atque ita^h præcipitaretur deⁱ 'saxo',^k) e palatio fugit, et in suburbano se libertiⁱ sui,^m quodⁿ inter Salariam^a et Nomentanam^o ^b viam, ad quartum urbis^p miliarium, in-

na sub eo provincia factæ sunt V.—^y Sub eo prov. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^z Polemoni'ac^z Lugd. Bat. 1. Polemoni'ac^z 3.—^a Delet rege Lugd. Bat. 4.—^b Palæmones Lugd. Bat. 3.—^c Gothiæ Al. Deest S. B. N. M. G. Lugd. Bat. 2. 3. 4. Alpes tractio rege 5.—^d Cotta HM. Deest Sc. Cottiæ Lugd. Bat. 1. Octio 3. Coccio 4.—^e Propter hæc Romæ urbi Ed. recentiores, sed Propter hæc Romano orbi S. N. M. B. G. F. LC. Sc. Gr. per hæc Romana urbe Lugd. Bat. 3. Per hæc R. urbi Lugd. Bat. 2. 4. post hæc 5.—^f Simulque dest. est Lugd. Bat. 1. destitutus simul et Lugd. Bat. 2. 4.—^g Capite Lugd. Bat. 1. 3.—^h Delet ita Lugd. Bat. 1.—ⁱ A saxo Lugd. Bat. 1. Saxo Lugd. Bat. 2. 4. delet 3.—^k Saxo ligatus in flumen e pal. G.—^l Libertini Lugd. Bat. 5.—^m Sui abscondens interfecit. Is adificar. &c. LC.—ⁿ Al. quod est inter. Sic Lugd. Bat. 1. 2. intra 3.—^o Momenanam Lugd. Bat. 1. 2. 3. Numantanum 4. Numentanam 5.—^p De-

NOTE

ginta millia civium ac sociorum occisa. Vide Tacit. Annual. lib. xiv. cap. 29.

^s Legionesque Romanas sub jugum miserunt] Tunc legionibus præerat Cesennius Pætus, cui Nero tamen ignovit. Tacit. xv. 25.

^t Pontus Polemoni'ac^z] Ponti modo regnum concedente Polemone, item Alpium defuncto Cottio, in provinciarum formam redegit. Sueton.

^u Polemone] Hic est Polemon II. filius illius Polemonis, qui ex Zenone Oratore Laodicensi natus erat.

^v Alpes Cottiæ] Supra Alpes maritimas, in Pedemontana regione: ab iis rex dictus Cottius.

^w Et a senatu hostis judicatus] Legit in codicillis a Phaonte perlatis se hostem a Senatu judicatum, et quæri

ut puniatur more majorum. Sueton. 49.

^x Quæ pœna erat talis] Interrogavit Nero, quale id genus esset pœnæ, et cum comperisset nudi homini cervicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi, conterritus duos pignones arripuit.

^y De saxo] De saxo Tarpeio.

^z In suburbano se liberti sui] Phaontis. Sueton. 'Offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter Salariam et Nomentanam viam, circa quartum miliarium.'

^a Salarium] A sale dictam, quia per eam sal in Sabinos vehabatur.

^b Nomentanam] Qua a Viminali porta itur. Nomentum, Sabinorum oppidum, in Salariam viam incidebat supra Heretum.

terfecit.⁷ ^rÆdificavit Romæ thermas, quæ ante^s Neronianæ dictæ; nunc^t Alexandrinæ^e appellantur. Obiit trigesimo^u et altero ætatis anno,^d imperii quarto^v decimo, atque in eo^e omnis Augusti familia consumpta est.

16. Huic Servius^w Galba successit,^f antiquissimæ^r nobilitatis senator,^g cum septuagesimum^y et^z tertium annum ageret^a ætatis: ab Hispanis et Gallis^b imperator electus, mox ab universo exercitu libenter acceptus.^b Nam privata ejus vita insignis fuerat militaribusⁱ et civilibus rebus;^e sæpe consul,^j sæpe pro consule,^d ^efrequenter dux in gravissimis bellis.^f Hujus breve imperium fuit,^g et quod^h bona haberet exordia, nisi ad severitatem^k propensiorⁱ videretur. Insuper tamen^k Othonis occisus est, imperii mense septimo; jugulatus in foro Romæ,^l sepultusque in hortis^l suis, qui sunt Aurelia via,^m non longe ab urbe Roma.

////////

let urbis Lugd. Bat. 4.—^q Interfectus est Lugd. Bat. 1. deleto *se*, quod superius præcedit.—^r Is æd. Lugd. Bat. 1.—^s Antea Lugd. Bat. 1. 4.—^t Nunc autem Lugd. Bat. 5.—^u 11. Lugd. Bat. 1. 1. 3. 4. 5. sed 2. trigesimo tantum.—^v xxxi. N. G. V. xiii. Lugd. Bat. 1. xx. Lugd. Bat. 3.—^w Servilius Lugd. Bat. 1.—^x Antiquæ V.—^y lxxxiii. N.—^z Delet et Lugd. Bat. 1. 4.—^a Gere-ret Lugd. Bat. 1. 2.—^b Al. acceptus est. Ven. antem electus est.—^c Tres hæ voces et civil. reb. ex Lugd. Bat. 1. exciderunt.—^d Al. sæpe proconsul. uti Lugd. Bat. 5.—^e Et freq. Lugd. Bat. 5.—^f Dux gravissimi belli V. Præp. delent Lugd. Bat. 2. 4. 5.—^g Delent fuit Lugd. Bat. 2. 4. 5. sed 3. fuit et quod non agnoscit.—^h Qui Lugd. Bat. 2.—ⁱ Propensius Lugd. Bat. 3.—^k Delet tamen

NOTÆ

^c Nunc Alexandrinæ] De nomine Alexandri Imperatoris, cujus vitam inferius habebis. P. Victor regione Urbis nona: 'Thermæ Neronianæ, quæ postea Alexandrinæ.'

^d Obiit trigesimo et altero ætatis anno] 'Obiit secundo et trigesimo ætatis anno.' Sueton. Regnavit 20. 13. mens. viii. dentis duobus diebus.

^e Atque in eo] 'Progenies Cæsarum in Nerone defecit.' Sueton.

^f Huic Servius Galba successit] Ann. U. C. 820.

Galba] Hoc illi nomen datum, quod in modum Galbei vel armillæ remedia lana involuta gestaret. Nam

Galbeum sive Galbum, a Græco κάππιον detortum, armillam significat.

^g Antiquissimæ nobilitatis Senator] 'Haud dubie nobilissimus magnaque et vetere prosapia.' Sueton. Erat ex gente Sulpiciorum.

^h Ab Hispanis et Gallis] Tunc Hispaniam regebat Galba, et aderat legatus Aquitaniæ. Adi Sueton. 9.

ⁱ Militaribus] Ob res et in Africa et in Germania gestas triumphalia ornamenta acceperat.

^j Sæpe consul] Bis tantum Consul fuit.

^k Nisi ad severitatem propensior] 'Præcesserat de eo fama sævitæ et avaritiæ.' Sueton.

17. ^mOtho,ⁿ occiso Galba, invasit imperium, materno^o genere nobilior quam paterno,^o neutro^o tamen obscuro:^p in privata vita^p mollis [et Neronis familiaris], in imperio documentum sui non potuit ostendere. Nam cum iisdem temporibus, quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus esset^r a Germanicianis^s exercitibus^s imperator, bello contra eum suscepto,^t cum apud^r Bebricum^u in Italia levi^v praelio victus esset, ingentes^w tamen copias ad bellum^r haberet, sponte semetipsum^y occidit,^z petentibus militibus,^a ne tam cito de belli desperaret eventum, cum tanti se non esse dixisset, ut propter^b eum civile bellum commoveretur:^c vo-

//////////

Lugd. Bat. 5.—ⁱ Mortis ss. Lugd. Bat. 2.—^m Lucius Otho S. N. M. G. V. HM. Lugd. Bat. 2. 5. Octo 3. Mutius Oto 4.—ⁿ Ὁ πᾶν Barthius Advers. lib. vii. c. 3. Eutropii et metaphraste ipsius verba non vacare mendo arbitratur ex his Taciti verbis [Hist. ii. 50. 1.] Origo Othoni e municipio Ferentino. Pater Consularis, avus Prætorius, maternum genus impar, nec tamen indecorum. Suidas dicit Othonem obscuris majoribus fuisse γένους ἀσκήμου, quod Barthius falsum esseasserit, emendatque γένους μὴ ἀσκήμου.—^o Voces ab neutro usque ad vita, &c. non agnoscit Lugd. Bat. 2.—^p Deest vita L. in privata mollis Lugd. Bat. 1.—^r Inclusa habent S. M. B. G. V. P. Mer. HM. et metaphrastes: at delent Lugd. Bat. 1. 2. 3.—^s Fuisse Lugd. B. 3. 5.—^t Germaniacis M. Germanicis V. Lugd. Bat. 5. Germanianis 3.—^u Bellum...suscepit Lugd. Bat. 4.—^v Betricum L. G. HM. Lugd. Bat. 3. Plut. in Othone: ἔστι πολίχνη πλησίον Κρημῶνης τὸ Βητριάκον. Briticum N. M. Betricum B. I. C. Britannicum L. B. 1. Brebium, sed ab eadem mann margini allita oppidum in Insurbia Lugd. Bat. 2.—^w Brevi V. Sc. —^x Victus cum plures tamen Lugd. Bat. 1.—^y Desunt ad bell. Vulg.—^z Semet, deleto ipsum Lugd. Bat. 2.—^a Et petentibus Sylb.—^b Deest militibus Lugd. Bat. 1.—^c Per Lugd. Bat. 4.—^c Oriretur N. M. B. V. Sc. Lugd. Bat. 2. 3. 5.

NOTÆ

ⁱ In foro Romæ] Ad lacum Curtium.

^m Aurelia via] Itinerarium: via Aurelia a Roma per Tusciam et Alpes maritimas Arelatum usque, sic:

Loria M. P. xii.

Ad turres M. P. x.

ⁿ Otho] M. Salvius Otho. Imperium invasit ann. U. C. 821.

^o Materno genere nobilior quam paterno] Filius enim Albæ Terentiæ, splendidæ fœminæ.

^p Neutro tamen obscuro] Nam patrum Majores Othonis orti Forentino familia vetere et honorata, atque ex principalibus Etruriæ. Proavus ejus

Eques fuit, avus M. Salvius Senator, pater L. Otho urbanos honores, Proconsulatum Africæ, et extraordinaria imperia administravit.

^r A Germanicianis exercitibus] Vitellius enim in inferiorem Germaniam a Galba missus fuerat.

^s Apud Bebricum] Sen Bebricum, sen Bedricum, sen denique Betricum scribas, perinde est: situs autem loci Cremonam inter et Veronam fuit. Tacit.

^t Semetipsum occidit] Uno se trajecit ictu infra lævam papillam. Sueton.

luntaria morte obiit, trigesimo octavo ætatis anno,^t nonagesimo et quinto^d imperii die.

18. Dein^e Vitellius imperio potitus est, familia honorata magis quam nobili:^u nam pater ejus non admodum clare natus, tres tamen^f ordinarios gesserat consulatus.^v Hic cum multo dedecore imperavit, et gravi sævitia notabilis,^w præcipue ingluvie et voracitate: quippe cum de die^x sæpe^e quarto vel quinto feratur epulatus. Notissima certe^h cœna memoriæ mandataⁱ est, quam ei Vitellius frater^k exhibuit;^y in qua super^l ceteros sumtus^z duo millia piscium, septem avium millia apposita traduntur. Hic^m cum Neroniⁿ simi-

abest a Lugd. Bat. 4. in primo moveretur legitur—^d xxv. Lugd. Bat. 1. sed 5. nihil agnoscit.—^e Deinde Lugd. Bat. 4.—^f Deest G.—^g Delet sæpe Lugd. Bat. 4.—^h Deest certe M.—ⁱ Mandanda Lugd. Bat. 5.—^k Super Lugd. Bat. 4.—^l Supra Lugd. Bat. 4.—^m Hac Lugd. Bat. 2. Is 3.—ⁿ Neronis Lugd. Bat. 4.

NOTÆ

^t *Trigesimo octavo ætatis anno*] 'xxxviii. ætatis anno et xcv. imperii die.' Sueton. Sed valde confusa sunt initia horum trium Imperatorum Galbæ, Othonis, et Vitellii, quia alius alii statim non successit. Certum est tamen illis tribus unum annum assignandum esse cum diebus xxii.

^u *Familia honorata magis quam nobili*] Ex familia nobili ortum dicit Victoris Epitom. sed de Vitellii Majoribus multa fuit controversia, aliis aliunde natum tradentibus. Certum est ejus avum P. Vitellium Equitem Romanum fuisse, et rerum Augusti procuratorem: patrem Lucium Vitellium ex Consulatu Syriæ præpositum fuisse.

^v *Tres tamen ordinarios gesserat Consulatus*] Lucium Vitellium A. Vitellii Imperatoris patrem primo Consulem fuisse invenio cum Paulo Fabio Persico ann. U. C. 786. Ex eo Consulatu in Syriam missus. ii. cum Imperatore Claudio ann. U. C. 795. iii. cum eodem Imperatore Claudio ann. U. C. 799.

Ordinarios] Cum quis in locum alterius non sufficiebatur in reliquam anni partem, sed Kalendis Januariis honorem inibat, et anno nomen dabat, is ordinarius Consulatus dicebatur.

^w *Gravisævitia notabilis*] Mente crudelem vocat Epitom. Victor. Pronum ad cujusque et quacumque de causa necem atque supplicium Sueton.

^x *Quippe cum de die*] 'Sed vel præcipue luxuriæ sævitixque deditus, epulas trifariam, interdum quadrifariam dispertiebat, in jentacula et prandia et cœnas comessationesque; facile omnibus sufficiens vomitandi consuetudine.'

^y *Quam ei Vitellius frater exhibuit*] Cœna adventitia hæc fuit, Imperatore aliunde Romam redeunte: quippe veteres solebant amicos peregre advenientes convivio excipere.

^z *In qua super ceteros sumtus*] Famossissima super ceteras fuit cœna ei data adventitia a fratre, in qua duo millia lectissimorum piscium, septem

lis^o esse ^avellet,^p atque id adeo præ se ferret,^q ut etiam exequias Neronis,^b quæ humiliter sepultæ fuerant,^r honoraret,^s a Vespasiani ducibus occisus est, interfecto prius^t Sabino,^c Vespasiani imperatoris^u fratre, quem cum Capitolio^d incendit. Interfectus autem est, et^v cum magno dedecore^e tractus per urbem Romam publice, nudus, erecta coma et capite,^w subjecto ad mentum gladio,^x stercore in vultum^y et pectus ab omnibus obviis^z appetitus: postremo^a jugulatus, et in Tiberim ^fdejectus,^b etiam communi caruit sepultura. Periit autem ætatis anno septimo et^g quinquagesimo,^c imperii mense VIII.^d et^e die uno.

//////////

—^o *Simul* Lugd. Bat. 3.—^p *Velit* Lugd. Bat. 1. 4.—^q *P.* Lugd. Bat. 1. *adeo se præferre* 4.—^r *Qui...sepulta fuerat* Lugd. Bat. 2.—^s *Hic a* Lugd. Bat. 4.—^t *Prius in urbe Sab.* L. LC. M. G. V. Lugd. Bat. 1. *in urbe prius* Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^u *Deest imperat.* S. N. G. V.—^v *Delet et* Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^w *Erecta coma capitis, et subjecto* L. LC. N. M. Burd. Legendum forsan, inquit Vinetus, ex Suetonio: *reducta coma a capite.*—^x *Gladioque* Lugd. Bat. 4.—^y *Stercore in vultum*, hæc scriptura Sylb. est et Vineti. *Stercore involuto et pectus* G. V.—^z *Deest obviis* N.—^a *A postr.* usque ad *etiam* desunt Lugd. Bat. 4.—^b *Al. projectus.*—^c *Tres voces delet* Lugd. Bat. 1.—^d XVIII. Sch.—^e *Delet*

NOTE

avium apposita traduntur.

^a *Hic cum Neroni similis esse vellet*] Ex Sueton. 11. 'Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ Reipub. eligeret, medio Martio campo adhibita publicorum Sacerdotum frequentia inferias Neroni dedit.'

^b *Exequias Neronis*] Infra etiam sic locutus est Entrop. *Exequias revexit*, sed utrobique errorem esse arbitror, scribendumque *reliquias*. Sunt autem *reliquiæ* ossa seu cineres; et *exequiæ* longe aliud. Neque ita loqui mos est. *Pater meus*.

^c *Interfecto prius Sabino*] Id est, cum prius Sabinum interfecisset Vitellius. 'Sabinumque et reliquos Flavianos, nihil jam metuentes, vi subita in Capitolium compulit, succensoque Templo Jovis Opt. Max. oppressit.' Sueton.

^d *Quem cum Capitolio*] Ita Sueton. supra Victor. In Gemoniis trucidatum

dicit Epitom. Tacit. pro gradibus Palatii confossum.

^e *Et cum magno dedecore*] Vinetis a tergo manibus productus circumducitur ad spectaculum vulgi: ac ne homo impudens in extremis saltem, maiorum quæ gesserat, rubore faciem demitteret, subjecto in mentum gladio, seminudus, multis cæno, fimo et ceteris turpioribus dictu purgamentis vultum ejus incessantibus, per scalas Gemonias trahitur. Epitom. Victor.

^f *Et in Tiberim dejectus*] Et inde uno tractus in Tiberim. Sueton.

^g *Ætatis anno septimo et quinquagesimo*] Idem Sueton. Tacit. Dio, et Zonaras tres fere annos detrahunt, et vixisse aiunt annos quatuor et quinquaginta, dies LXXXIX. imperium autem tenuisse per annum, deuntis decem diebus. At Clemens 'menses VII. et diem unum.' Sed apud Cle-

19. Vespasianus huic successit, factus apud Palæstinam^b imperator: princeps^c obscure quidem natus,ⁱ sed optimis comparandus: privata vita illustris; ut qui^h a Claudio in Germaniam, etⁱ deinde^j in^k Britanniam missus, tricies et bis cum hoste^l conflixerit; duas validissimas gentes, xx. oppida, insulam Vectam,^{m k} Britanniae proximam, imperio Romano adjecerit. Romæ se in imperioⁿ moderatissime^o gessit: pecuniae tantum avidior^l fuit, ita ut eam nulli^p injuste auferret:^q quam cum omni diligentiae provisione^r colligeret,^s tamen^t studiosissime largiebatur,^m praecipue indigentibus. Nec facile ante eum cujusquam^u principis vel major est liberalitas comperta, vel justior:^v placidissimæ

////////

et Lugd. Bat. 2.—^f Deest imper. Lugd. Bat. 4.—^g Deest princeps G.—^h Et quia Lugd. Bat. 1.—ⁱ Non agnoscunt et alii, sed Codd. Leidd. 1. 3. 4. 5.—^k Præpositio abest a Lugd. Bat. 1. et 4.—^l Hosti F.—^m Veticam Lugd. Bat. 1. Victam Lugd. Bat. 2. 3.—ⁿ Sex voces desunt in Lugd. Bat. 1.—^o Moderatissimo Lugd. Bat. 1.—^p Nullis Sch. Mer. V. Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^q In LC. desunt ita ut eam nulli inj. auferret.—^r Diligentia provise Lugd. Bat. 4.—^s Desunt quam cum...colligeret L. F.—^t Tantum Lugd. Bat. 3.—^u Cujusdam Lugd.

NOTÆ

mentem legendum est ex Eutropio *μήνας ὀκτώ, ἡμέραν α'.* 'Menses VIII. diem unum.' Casaub.

^b Factus apud Palæstinam] Tunc bello Judaico præerat Vespasianus. Ad Sueton. 4.

ⁱ Obscure quidem natus] 'Gens Flavia obscura illa quidem, ac sine ullis Majorum imaginibus.' Sueton. Avus Vespasiani vocabatur T. Flavius Petro: coactiones argentarias factitavit. Hujus filius, Vespasiani pater, cognomento Sabinus, publicum quadragesimæ in Asia egit. Vespasianus primus vocatus Imperator de nomine familiaris maternæ: mater enim ejus erat Vespasia Polla, filia Vespasii Pollionis, qui ter Tribunus militum fuerat, Præfectusque castrorum.

^j Claudio in Germaniam, et deinde] Ex Suetonio ad verbum: Claudio Principe Narcissi gratia legatus le-

gionis in Germaniam missus est: inde in Britanniam translatus tricies cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes, superque xx. oppida, et insulam Vectam Britanniae proximam, in deditionem redegit, partim Auli Plantii Consularis legati, partim Claudii ipsius ductu. Sed cum hic Eutropius tricies et bis cum hoste Vespasianum conflixisse dicat, Sueton. vero tricies, nescio an Suetonio addendum sit illud bis, an Eutropio detrahendum.

^k Vectam] Vectis, vel Vecta, sive ut Diodorus Icta, maris Britannici insula.

^l Pecuniae tantum avidior] 'Sola est in qua merito culpetur pecuniae aviditas.' Sueton. 16. quem vide, ut et Victorem in Epitom. p. 195.

^m Studiosissime largiebatur] 'In omne hominum genus liberalissimus.' Sueton.

lenitatis, ut qui majestatisⁿ quoque^o contra se reos^r non facile puniret^v ultra exilii pœnam. Sub hoc Judæa^o Romano^s accessit^a imperio: et Hierosolyma,^p quæ fuit urbs^b nobilissima Palæstinæ. Achaïam,^q Lyciam,^r Rhodum, Byzantium,^c Samum,^s quæ liberæ ante hoc^d tempus fuerant: item Thraciam,^t Ciliciam,^e Commagenen,^f^u quæ sub regibus amicis egerant, in provinciarum formam redegit.

20. Offensarum et^s inimicitiarum^h immemor fuit: conviciaⁱ a causidicis^v et philosophis in se dicta, leniter^k tulit, diligens tamen coërcitor disciplinæ militaris. Hic cum Tito

Bat. 2.—^v *Justos* Lugd. Bat. 4.—^o *Deest quoque G.* Lugd. Bat. 4.—^x *Contrarios non fac.* Lugd. Bat. 1.—^y *Punierit* Lugd. Bat. 2. 3.—^z *Romana* Lugd. Bat. 3.—^a *Adjecit* Lugd. Bat. 4. qui mox *Hierosolymam*.—^b *Urbis* Lugd. Bat. 3.—^c *Bisantium* Lugd. Bat. 2.—^d *Id* Lugd. Bat. 2. 5.—^e *Vulgo Tracheam* interponunt, legentes: *Ciliciam, Tracheam, Commagenen*, citra codd. nostrorum, Burd. Fuld. aut metaphrastæ, aut Suetonii (c. 8.) auctoritatem. Sylburgio ergo perperam, ex præcedente *Thraciam*, repetitum videtur. *Idem Thraciam Ciliciam Thraceam Commaginem* Lugd. Bat. 2.—^f *Comaginen* Lugd. Bat. 3. *Comagenem* 4. *Commagium* 5.—^g *Et delet* Lugd. Bat. 1.—^h *Deest inimic. B. amicitiarum V.*—ⁱ *Conviciam aus.* Lugd. Bat. 1. *Convicia Causid.* 2. *Cervitia*

NOTÆ

ⁿ *Ut qui majestatis*] Offensarum inimicitiarumque minime memor, &c. Sueton.

^o *Judæa*] Judæi imperio additi. Victor.

^p *Hierosolyma*] A Vespasiano capta die 8. Septemb. ann. ab U. C. 822. anno primo ejus imperii.

^q *Achaïam, &c.*] Ex Sueton. ad verbum, cap. 8.

^r *Lyciam*] In Asia supra Pamphiliam.

^s *Samum*] Insulam in mari Icario e regione Ionix: hodie *Samo*.

^t *Item Thraciam*] Ita Sueton. ‘Item Thraciam, Ciliciam et Comagenem.’ Ubi viri doctissimi τὸ *Thraciam* in *Trachiam* commutant, ut *Trachiam Ciliciam* dixerit Sueton. omitta Thracia. Sed eos refellere videtur hic locus Eutropii, ex Sueton. manifeste depromptus. Thraciæ ante Vespasia-

num imperio adjectæ, sed tunc a Vespasiano dispositæ, quippe ex Thraciis sex provincias fecit, Thraciam, Æmimontem, Mæsiam inferiorem, Scythiam, Rhodopen, Europam, in qua secundæ arces orbis Romani sunt positæ. In notitia Imperii: ‘sub dispositione viri spectabilis Vicari Diœceseos Thraciarum: EUROPA, THRACIA, ÆMIMONTUS, RHODOPA, MÆSIA-SECUNDA, SCYTHIA.’

^u *Ciliciam, Comagenen*] ‘Cilicia-Trachea et Comagene, quam hodie Augustophratensem nominamus, provinciis accessere.’ Victor Epitome p. 195. ubi vide notata.

^v *Convicia a causidicis*] ‘Amicorum libertatem, causidicorum figuras, ac Philosophorum contumaciam, lenissime tulit.’ Sueton. *Convicia* vocat Eutrop. Sueton. *figuras*. Victor. *obliqua dicta*. Ubi vide notata, p. 194.

filio' de Hierosolymis triumphavit. Per^m hæc cumⁿ senatui et populo, postremo cunctis amabilis ac jocundus^o esset, profluvio ventris extinctus est in villa propria,^w circa Sabinos, annum^x ætatis^p agens sexagesimum nonum,^q imperii nonum,^r et diem septimum,^s atque^t inter Divos relatus^y est. Genituram filiorum^z ita cognitam^u habuit, ut, cum multæ contra eum^v conjurationes^w fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit, in senatu^r dixerit, 'aut filios^y sibi successuros, aut^t neminem.'

21. Huic Titus filius successit, qui et ipse Vespasianus est dictus, vir^r omnium virtutum genere mirabilis, adeo ut 'amor et deliciæ humani generis' diceretur: facundissimus, bellicosissimus,^a moderatissimus:^a causas Latino^b egit; poëmata et tragœdias Græce composuit. In oppugnatione Hierosolymorum^c sub patre militans, XII. propugnatores^b XII. sagittarum ictibus confixit.^d Romæ tantæ civilitatis in^r imperio fuit, ut^f nullum omnino puniret: convictos^g adver-

////////

4.—^k *Leviter* Lugd. Bat. omnes.—^l *Filio Tito* Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^m *Post-hæc* Lugd. Bat. 2. 4.—ⁿ *Cum delet* Lugd. Bat. 4. ceterum *Senatui is Pop.* 1. cum *Senatu Populo* 2. et delent quoque 4. et 5.—^o *Desunt ac jocund.* L.—^p *De-est ætatis* L. *agens an.* Lugd. Bat. 2. 3.—^q *Sexaginta novem* Lugd. Bat. 3.—^r *Desunt imp. non.* M. Lugd. Bat. 3.—^s *Nono et die septimo* Lugd. Bat. 1.—^t *Atque delet* Lugd. Bat. 2.—^u *Incognitam* Lugd. Bat. 4.—^v *Duas voces delet* Lugd. Bat. 2.—^w *Conjugationes* L. B. 3.—^x *Desunt in senat.* L. Lugd. Bat. 2. *dixit* 5.—^y *Suos* Lugd. Bat. 3.—^z *Ut filios suos successuros faveret neminem* Lugd. Bat. 4.—^a *Deest moderat.* L. F. LC.—^b *Latino* Lugd. Bat. 1.—^c *Hierosolymitanorum* L.—^d *Conf. ict.* Lugd. Bat. 1.—^e *In delet* Lugd. Bat. 2.—

NOTÆ

^w *In villa propria*] In Rheatino rure. Sueton. 'Cytillas ac Rheatina rura, ubi æstivare quotannis solebat, petiit.'

^x *Annum ætatis*] Vixit annos LXIX. menses VII. dies VII. Regnum obtinuit annos X. sex diebus exceptis.

^y *Inter Divos relatus*] Quod etiam cum de se futurum sentiret, prima morbi accessione, 'Ut,' inquit, 'puto, Dens fio.'

^z *Genituram filiorum*] 'Convenit inter omnes tam certum eum de sua suorumque genitura semper fuisse,

ut post assiduas in se conjurationes ausus sit affirmare Senatui, aut filios sibi successuros, aut neminem.' Sueton.

^a *Facundissimus, bellicosissimus*] 'Armorum et equitandi peritissimus, Latine Græcæque linguae, vel in orando vel in fingendis poematibus, promptus et facilis, ad extemporalitatem usque.' Sueton.

^b XII. *propugnatores*] Novissima Hierosolymorum oppugnatione XII. propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus. Idem.

sum sese^h conjunctionis^k ita dimiserit, ut^l in eadem familiaritate, qua^m antea, habuerit.ⁿ Facilitatis^o et liberalitatis^p tantæ fuit,^q ut cum nulli quicquam negaret,^d et ab amicis reprehenderetur,^r responderit, ‘nullum tristem^e debere ab Imperatore discedere.’ Præterea cum quadam die in coena recordatus fuisset, nihil se illo die cuiquam^t præstitisse, dixerit: ‘Amici,^u hodie diem perdidi.’ Hic Romæ Amphitheatrum ædificavit,^s et quinque millia^v ferarum in dedicatione^w ejus occidit.

22. Per^x hæc inusitato favore dilectus,^y morbo periit in ea, qua pater, villa,^z post biennium, et menses^h octo,^a dies xx. quam Imperator erat factus, ætatis anno altero et quadagesimo.^b Tantis luctus eo mortuoⁱ publicus fuit, ut om-

f Quod Lugd. Bat. 3.—*g* Convictos Lugd. Bat. 4.—*h* Duas voces delet Lugd. Bat. 3. *Se* Lugd. Bat. 1.—*i* Conjuratores Lugd. Bat. 2.—*l* Conj. dimiserit, et i. e. Lugd. Bat. 1. conj. dimisit 3. dimisit et i. e. . . . habuit 3. 5. dimisit ut 2. 4.—*m* Quam Lugd. Bat. 2. 4. 5.—*n* Habuerat Lugd. Bat. 1.—*o* Transponunt Vulg. fac. tant. fuit et liberal. sed sic Lugd. Bat. 1. 2. 3. 4.—*p* Desunt et liber. L. LC. P.—*q* Desunt tant. fuit L.—*r* Responderetur seq. voce deleta, Lugd. Bat. 3.—*t* Nulli se illo die quicquam Lugd. Bat. 2. Nulli se ipso die quidquam præstitisse dixit 5.—*u* O amici! Vin. amicis Par. Amici S. N. B. G. F. V.—*v* Vel inserit Lugd. Bat. 3.—*w* Dedicationem Lugd. Bat. 5.—*x* Post hæc Editio Hearn. Nescio unde, contra omnes Mss. Per hoc Lugd. Bat. 4. 5.—*y* Deest dilectus LC.—*z* Illa Lugd. Bat. 3.—*a* ix. G.—*b* XLII. Lugd. Bat. 1. altero et

NOTE

^c Convictos adversum sese conjunctionis] Duos Patricii generis convictos in affectatione imperii, nihil amplius quam ut desisterent, monnit, dicens: Principatum fato dari; si quid præterea desiderarent, promittens se tributurum: et confestim quidem ad alterius matrem, quæ procul aberat, cursores suos misit, qui anxie filium saluum nuntiarent, &c. Sueton. Adi et Victoris Epitom.

^d Ut cum nulli quicquam negaret] ‘Et etiam petere, quæ vellent, ultro adhortaretur.’

^e Nullum tristem] ‘Non oportere quenquam a sermone Principis tristem decedere.’

^f Amici] Sueton. ‘Amici, diem perdidi.’

^g Romæ Amphitheatrum ædificavit] Immo dedicavit. Illud Augustus destinavit, Vespasianus exstruxit, Titus dedicavit. Magna ex parte adhuc extat in Palatium, Cœlium et Ædem Virginis.

^h Post biennium et menses octo] Menses duo: Sueton. ‘Excessit in eadem, qua pater, villa, Idibus Septembris, post biennium, ac menses duos diesque xx. quam successerat patri, altero et quadagesimo ætatis anno.’ Idem Victor.

ⁱ Tantis luctus eo mortuo] Ex Suetonio: ‘Quod ut palam factum est non secus atque in domestico luctu mœrentibus publice cunctis. Senatus priusquam edicto convocaretur, ad Curiam incurrit; obsecratique ad-

nes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus, obitu ipsius circa vesperam nuntiato,^c nocte irrupit^d in curiam,^j et tantas ei mortuo^e laudes gratiasque^f conguessit, quantas^g nec vivo unquam egerat,^h nec præsenti.ⁱ Inter Divos relatus est.

23. Domitianus mox accepit imperium,^k frater ipsius junior,^k Neroni, aut Caligulæ,^l aut Tiberio similior,^m quam patri velⁿ fratri suo. Primis tamen^o annis moderatus^l in^p imperio fuit, mox^q ad ingentia vitia progressus, libidinis, iracundiæ, crudelitatis, avaritiæ, tantum in se odii^r concitavit, ut merita et patris et fratris aboleret.^m Interfecit nobilissimos ex^s senatu:ⁿ dominum se et Deum^o primus^t appellari jussit; nullam sibi nisi auream et^u argenteam statuam in Capitolio poni passus est:^v consobrinos suos interfecit:^p superbia quoque in eo execrabilis fuit. Expeditiones

////////

desunt 4.—^c Delet obitu...nunciato Lugd. Bat. 3. at 1. nunciatū.—^d In curiam rupit Lugd. Bat. 3.—^e Deest mortuo V. Ea mortuo Lugd. Bat. 1.—^f Ordinem debemus codd. Mss. Vnlg. gratias laudesque.—^g Omnia hæc usque ad præsentem absunt a Lugd. Bat. 1. Sequitur deinde, ut inter Divos relatus est.—^h Egerant Lugd. Bat. 4.—ⁱ Desunt nec præ. G.—^k Minor Lugd. Bat. 2.—^l Galliculæ Lugd. Bat. 1. 4. 5. Galiculæ 2.—^m Si melior Lugd. Bat. 3.—ⁿ Aut Lugd. Bat. 2.—^o Tantum Lugd. Bat. 3.—^p In delent Lugd. Bat. 2. 4.—^q Deest mox B.—^r Odii fomitem V.—^s Præpos. delet Lugd. Bat. 1. e legunt reliqui.—^t Prius Lugd. Bat. 2. 5.—^u Aut Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5.—^v Pass. est poni Lugd.

NOTE

huc foribus, deinde apertis, tantas mortuo gratias egit, laudesque conguessit, quantas ne vivo quidem nunquam, atque præsenti.^j

^j Nocte irrupit in curiam] De more quidem, ut justitiam scilicet indicere tur.

^k Domitianus mox accepit imperium] Ann. ab U. C. 833. in fine.

^l Primis tamen annis moderatus] Inter initia usque adeo ab omni cæde abhorrebat, ut absente adhuc patre recordatus Virgilii versum, 'Impia quam cæsis gens est epulata juvenis,' edicere destinavit, ne boves immolarentur. Sueton.

^m Ut merita et patris et fratris abo-

leret] Tantum fuit illud odium, ut eorum animis patris et fratris meritorum memoriam omnem extirparet.

ⁿ Interfecit nobilissimos ex senatu] 'Complures Senatores, in his aliquot Consulares, interemit.' Suet. 10.

^o Dominum se et Deum] Cum Epistolam formalem dictaret, subscripsit, 'Dominus ac Deus noster sic fieri jubet.'

^p Consobrinos suos interfecit] Consobrinos dicit, opinor, cum Patruels potius dicere debuisset. Domitianus enim interfecit Flavium Clementem Flavii Sabini filium, qui Sabinus Vespasiani frater fuit.

quatuor habuit:^q unam adversum Sarmatas,^w alteram adversum Cattsos,^r duas adversum Dacos. De Dacis Cattisque^y duplicem^z triumphum egit: de Sarmatis solam lauream usurpavit.^t Multas tamen^a calamitates iisdem^b bellis passus est: nam in Sarmatia^c legio ejus cum duce interfecta:^d et a Dacis Oppius^e Sabinus consularis,^u et Cornelius Fuscus,^f præfectus prætorio,^w cum magnis exercitibus occisi sunt.^g Romæ quoque^h multa opera fecit: in his Capitolium,^x et Forum^y transitorium,ⁱ Odeum,^z Divorum^k Porticus Iseum,^l Serapeum,^a et

////////

Bat. 2. 4. 5.—^w *Samnites* Lugd. Bat. 3. *Sarmatos* 4.—^x *Gothos* G. Lugd. Bat. 1. 5. *Gathos* Lugd. Bat. 3. qui pro *Dacos* eandem vocem repetit. *Chattos* 2. et mox—^y *Gothisque* Lugd. Bat. 1. *Gotthisque* 5.—^z Vulgo legitur *duplicem quidem*. Lugd. Bat. 1. *quidem publice*. Mer. pro *duplicem* habet *publice*, sed perperam. Noster enim in hoc loco exscripsit Suetonium (c. 6.), qui etiam *duplicem* dixit.—^a L. et Sylburgii est pro vulgari *quidem*.—^b *His* Lugd. Bat. 4. *hisdem* 5. *hisdem* in 2.—^c *Sarmatis* Lugd. Bat. 4.—^d Al. *legiones ejus cum duce interfectæ*. *Legio interfecta est* Lugd. Bat. 2. 3. 4. *interfectus est* 1.—^e Sic Lugd. Bat. 2. 3. 4. 5. B. N. G. *Ulpus* Lugd. Bat. 1. *Appius* Vulg.—^f *Furcus* G. Sc. Lugd. Bat. 2. 3. 4. *Prætorii* 2.—^g *Occisus est* Lugd. Bat. 3.—^h *Quæque* Lugd. Bat. 2.—ⁱ Opera illa Domitiani corrupte et depravate a plerisque scribuntur, v. g. LC. N. M. S. B. L. P. V. *forum transitorium* *Divorum* habent: Sylburgius *Divorum porticum* addit, *Odeum* negligit, &c. Nos secuti sumus Cellarium et Lævinum Torrentium in Notis ad Suetonii Domitian. c. 5.—^k *Divorum Porticus* Lugd. Bat. 2. 5. *Duorum Porti-*

NOTÆ

^q *Expeditiones quatuor habuit*] Ex Suetonio sex.

^r *Sarmatas*] Sarmatia dividitur in Europæam et Asiaticam. Illa Russia nunc, hæc Tartaria.

^s *Cattsos*] Germaniæ populos, hodie Hessen.

^t *De Sarmatis solam lauream usurpavit*] De Sarmatis lauream modo Capitolino Jovi retulit. Sueton. 6. quod miror ab Eutropio prætermissum: nam inde constat, lauream Jovi referre, minus esse quam triumphare.

^u *Oppius Sabinus consularis*] In Dacos duas expeditiones suscepit: primam Appio Sabino oppresso: secundam Cornelio Fusco Præfecto cohortum Prætorianarum. Sueton.

Consularis] Qui jam Consulatu functus fuerat, et revera Appius Sabinus Consul fuerat cum Domitiano, ann. U. C. 836.

^w *Præfectus prætorio*] Veteres omnem Magistratum, cui pareret exercitus, Prætozem vocabant, et Prætorium tabernaculum ejus. Inde Præfectus Prætorio dicebatur, qui iis militibus præerat, quos Imperator in sui custodiam habebat. Gallice, *Capitaine des Gardes*.

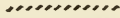
^x *Capitolium*] Quod rursus arserat, sed illud titulo tantum suo dedicavit, ac sine ulla pristini auctoris memoria. Suet.

^y *Forum transitorium*] 'Forum quod nunc Nervæ vocatur.' Sueton. Forum transitorium in iv. regione ponit P. Victor. *Pervium* vocat Victor p. 126. ubi vide notas.

^z *Odeum*] Sic dicebatur ædificium, in quo Cantores Citharædi, Tibicines exercebantur. *Odcum* ab ὠδή, *cæntus*.

^a *Iseum, Serapeum*] Sæpe *Istum*, ac

Stadium. Verum cum ob scelera universis exosus esse cœpisset, interfectus est suorum conjuratione^b in palatio, anno ætatis^c XLV.^m imperii quintodecimo. Funus ejus cumⁿ ingenti dedecore per vespillones^o^d exportatum, et ignobiliter est^p sepultum.

cus Lugd. Bat. 4. *Divorum Porticos* Lugd. Bat. 1. 3.—^l *Isium ac Serapeum* Lugd. Bat. 1. *Ysium ac Serapeum* Lugd. Bat. 2. *Isium*...3. 4. *et studium* 3.—^m XXXV. B. L. G. F. V. Lugd. Bat. 4. 5. transponentes *æt. an.* In LC. etiam XXXV. sed superscriptum: dicit Suetonius XLV.—ⁿ Al. delent præp.—^o *Bis pilliones* Lugd. Bat. 1. *Vespelliones* 2. *bispelliones* 5.—^p Mer. non habet *est*, nec Lugd. Bat. 2. qui *consepultum*. *Sepultus* 4.

NOTÆ

Serapîum: id est, Templum Isidis et Templum Serapidis.

^b *Suorum conjuratione*] Oppressus est amicorum libertorumque intimorum conspiratione, simul et uxoris. Sueton.

^c *Anno ætatis*] Occisus est XIII. Kal.

Septemb. anno ætatis XLV. Imperii xv. Cadaver ejus Sandapila per vespillones exportatum. Sueton.

^d *Vespillones*] Qui funerandis corporibus conducuntur; sic dicti quia vespertino tempore ea efferebant.

EUTROPII

BREVIARIUM

HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER VIII.

ANNO octingentesimo et^a quinquagesimo^a ab urbe condita, Vetere et Valente consulibus, respublica ad prosperrimum statum rediit, bonis principibus ingenti^b felicitate commissa. Domitiano enim, exitiabili^c tyranno, Nerva successit, vir^d in privata vita moderatus^b et strenuus; nobilitatis mediæ:^c qui senex admodum,^d operam dante Petronio^e Secundo, præfecto prætorio,^f item Parthenio,^e interfectore^g Domitiani,

////////

^a Delet et Lugd. Bat. 2.—^b Ingentis Lugd. Bat. 2.—^c Exitiali Vulgat.—
^d Deest vir S. G. B. V. P. Mer. ut Lugd. Bat. 2.—^e Pettonio Lugd. Bat. 2.
 Prætorio 3.—^f Abest hæc vox a Lugd. Bat. 1.—^g Interfectoribus LC.—^h Est

NOTÆ

^a Anno octingentesimo et quinquagesimo] Tunc vere fuit octingentesimus quadragessimus octavus.

^b Vir in privata vita moderatus] ‘Quid enim Nerva Narniensi prudentius magisque moderatum?’ Victor.

^c Nobilitatis mediæ] Id est, medio-
 cris. Sic Victor de Septimio Severo:

‘Ortus mediæ humilis.’ Lactantius de vero cultu, l. vi. c. 15. ‘Eo igitur imprudentes revolvuntur, quo Peripatetici ratione perveniunt, ut vitia quoniam tolli non possunt mediæ temperanda sint.’ Senatorii ordinis fuisse Nervam docet Victor p. 126.

^d Senex admodum] Anno LXX.

^e Parthenio] Præfecto cubiculi Do-

Imperator factus^k æquissimum se et civilissimumⁱ præbuit. Reip. divina provisione^k consuluit, Trajanum adoptando.^f Mortuus est Romæ^l post annum et quatuor menses^g imperii sui, ac dies octo, ætatis septuagesimo et altero^m anno;^h atque interⁿ Divos relatus est.

2. Successit eiⁱ Ulpius Crinitus^o Trajanus, natus Italicæ in Hispania,^j familia antiqua magis quam clara. Nam pater ejus primum^p cos. fuit: Imperator autem apud^l Agrippinam^r in Galliis factus est. Remp. ita administravit, ut omnibus principibus merito præferatur. Inusitatæ civilitatis et fortitudinis fuit.^r Romani imperii, quod post Augustum defensum magis fuerat, quam^s nobiliter ampliatum,^t fines longe lateque diffudit:^u urbes trans Rhenum in Germania reparavit: Daciam, Decibalo^v victo,^m subegit, provincia trans Danubium facta in his agris, quos nunc Taiphali, et Victophali, et Thervingiⁿ habent.^w Ea^x provincia decies centena millia passuum^y in circuitu tenuit.^z

////////

addunt Lugd. Bat. 1. 2.—ⁱ *Et utilissimum* V. P. Desunt Sc. et Lugd. Bat. 1. —^k *Provisio* Lugd. Bat. 2.—^l *Primus* Lugd. Bat. 2.—^m *Pro et alt.* est 11. in Lugd. Bat. 1.—ⁿ *In* Lugd. Bat. 5.—^o *Al. Ulpius Trajanus Crinitus.*—^p *Primus* B. Sch. Mer.—^q *Agrippinam civitatem in Gal.* habent quidam codd.—^r *Abest fuit a* Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—^s *Qui* Lugd. Bat. 2.—^t *Ampliator* Lugd. Bat. 3.—^u *Diffundit* Lugd. Bat. 1.—^v *Cum litera i omnes fere libri scriptum habent,* et metaphrastes etiam *Δεκίβαλλος*. Alii autem *Deccebal*: quo modo expressit Plinius junior l. x. ep. 16. Græci quoque, Xiphilius et Zonaras, *Δεκέβαλος*. Cod. N. vero pro *Decibalo* habet *Trasibalo*. *Deccebal* etiam Lugd. Bat. 1. *Decibulo* 5. *Deciam de Cuialo* depravate 3.—^w *Nunc Thaiphali, nunc*

NOTÆ

mitiani.

^f *Trajanum adoptando*] ‘Hic Trajanum in liberi locum, inque partem imperii adoptavit.’ Victor. Epitom.

^g *Post annum et quatuor menses*] Regnavit annum unum, menses quatuor, dies novem.

^h *Ætatis septuagesimo et altero anno*] Immo sexagesimo sexto.

ⁱ *Successit ei*] Ann. ab U. C. 850.

^k *Italicæ in Hispania*] Italica urbs Bæticæ in inferiori Hispania supra Bætium fluvium. Scipio rebus in Hispania compositis, reditum in Italiam

parans, omnes Italos vel ægrotos vel saucios in hac urbe collocavit, quam de ipsorum patria Italicam nominavit.

^l *Apud Agrippinam*] Ad Rhenum, hodie Cologne.

^m *Daciam, Decibalo victo*] Primus aut solus etiam vires Romanas trans Istrum propagavit, domitis in provinciam Dacorum pileatis, Sacisque nationibus, Decibalo rege. Victor p. 126.

ⁿ *Quos nunc Taiphali, et Victophali, et Thervingi habent*] Videtur innuere has

3. Armeniam,^o quam occupaverant Parthi, recepit, Parthamasire^a occiso,^p qui eam tenebat. Albanis regem^q dedit. Iberorum^b regem, et Sauromatarum, et Bosphoranorum,^c et Arabum, et Osdroënorum,^d et Colchorum,^e in fidem accepit. Corduenos,^f Marcomedos^t occupavit: et Anthemusium,^g

////////

Victohali et Terungiti habent V. Nunc Taiphali tenent, et Vict. &c. Fr. Nunc Taiphali habent et Thervingi. Ea prov. LC. Nunc Taiphali hab. et Thervingi. ea prov. S. M. L. Nunc Thaufali Victuali et Terbingi habent Lugd. Bat. 1. Taiphali nunc, Victoali et Tirringi habent Lugd. Bat. 2. et 3. sed 3. Terrinci. quos Taipali nunc victo Ali et Terrincti 5.—^x Eo Lugd. Bat. 3.—^y Centena in circ. F. Centena milliū passuum in circ. S. N. B. V. HM. Lugd. Bat. 1. 2. 3.—^z Sic V. S. HM. F. Lugd. Bat. 1. 2. 3. quod maluit Sylb. quoniam Dacia illa Transdanubiana, Gallieni temporibus amissa, post ab Aureliano plane intermissa. Vulg. tenet.—^a Sic scribere Cellario placuit, Xiphilinum secuto; nec multum differt HM. quæ Pharmatasire legit. Lugd. Bat. 1. Parthomasiri. 2. 5. Farmato Syriae. 3. Formato Syriae. Eutropii libri mirum in modum variant. Burd. Pharmace Syro occiso. Sch. Mer. et codd. plerique nostri Sarmato rege occiso. S. B. G. V. Sarmato rege Syriae occiso. Aldinæ et Juntina Sarmato Syriae deleta rege.—^b Hyberarum Lugd. Bat. 2.—^c Bosphortinorum LC. et Aror Lugd. Bat. 1. et Arabum 2. 3. inserunt.—^d Osdranorum Lugd. Bat. 1. Osdranorum Schonh. Osdranorum Aldd. et Junt.—^e Et in fid. Lugd. Bat. 3.—^f Carduenos. Sic B. N. G. Burd. HM. F. nec aliter LC. nisi quod Chardicenos legat. Nostram lectionem confirmat Sextus Rufus c. xx. adeo ut Sylb. nil dubitet pro metaphrastæ Ἀρδουηνῶν legendum esse Καρδουηνῶν. Eutropiani libri excusi fere omnes habent Adiabenos, si Parisiensem, in quo etiam legitur Carduenos, et

NOTÆ

gentes post Dacos Daciam occupasse, et loca finitima.

^o Armeniam] ‘Simul ad ortum Solis cunctæ gentes, quæ inter Indum et Euphratem amnes inclutos sunt, concessæ bello.’ Victor.

^p Parthamasire occiso] Vulgo Pharmace Syro occiso. Sed optime monuerunt viri doctissimi hic legendum Parthamosiri. Scripserat Dion Παρθαμόσιριν δὲ τῶν Ἀρμενίων (βασιλέα) ἐτιμωρήσατο, quod Eutropius ita interpretatus est, Parthamosiri Armeniorum rege occiso. Sed verbum ἐτιμωρήσατο non citius occidit significat, quam punivit, pœnas misit, ultus est, &c. et falsum videtur illum regem fuisse occisum. Quare et Sextus Rufus illi tantum diadema sublatum scribit: ‘Armeniam recepit a Parthis, sublato diademate regi Armeniæ Majoris,

regnum ademit.’ Pæanius, qui Eutropium Græce vertit, hæc ineptissime, ut alia pleraque omnia, depravatissimis Eutropii codicibus usus pro bonis et emendatis.

^q Albanis regem, &c.] Hæc omnia Sextus Rufus: ‘Albanis regem dedit, Iberos, Bosphorianos, Colchos in fidem Romanæ ditionis recepit. Osdroënorum loca et Arabum occupavit.’

^r Osdroënorum] Osdroëni Parthi dicti a rege Osdroë sive Cosdroë Artabani filio. Victor: ‘Imperati ob-sides Persarum regi nomine Cosdroë.’ Osrhoëna regio inter Euphratem et Tigrim.

^s Corduenos] Vulgo Adiabenos; qui in Assyria trans Tigrim.

^t Marcomedos] Alii Mardomedos, in finibus Assyriæ.

magnam^h Persidis regionem ;ⁱ Seleuciam^u et Ctesiphontem,^v Babylonem et Messenios^{k w} vicit ac tenuit : usque ad Indiæ fines et^l mare rubrum^x accessit : atque ibi tres provincias fecit, Armeniam, Assyriam,^m Mesopotamiam ; cum his gentibus, quæ Madenam^{n y} attingunt. Arabiam postea in provinciæ formam redegit : in mari rubro classem instituit ; ut per eam Indiæ fines vastaret.

4. Gloriam^o tamen^p militarem civitate et moderatione superavit, Romæ et per provincias æqualem^z se omnibus exhibens ; amicos salutandi causa^a frequentans, vel ægro-

////////

Ven. in quo *Cardircnos*, excipias. *Carduenu* autem, vel *Corduena*, est una ex quinque Transstigritanis regionibus, quas, extincto Juliano Apostata, Jovianus Imperator, ut pacem et reditum impetraret, Persis concessit, Ammian. Marcell. lib. xxv. c. 7. Pariter Zosimus lib. iii. in Joviano, illas *τριακοντού- τεις σπονδὰς*, inducias xxx. annorum describit ita : *συνεδόκει δὲ, Ῥωμαίους τοῦτε Βαβυλωνίων ἔθους ἐκστῆναι τοῖς Πέρσαις, ἔτι δὲ Καρδουήνων*, id est, utrinque consensum, ut Romani Badicenorum gentem Persis cederent, itemque Carduenorum, &c. *Corduens* Lugd. Bat. 2.—^g *Ante musium* Lugd. Bat. 2. *Athenesium* 3.—^h *Magna* Lugd. Bat. 2.—ⁱ *Regionum* Lugd. Bat. 1.—^k Sic LC. S. B. N. G. L. V. *Messinius* Lugd. Bat. 1. *Babylonem*, *Messenios* 2. 3. *Messerios* 5. *Edessam* HM. *Edissios* vulgo.—^l *Ad mare V.*—^m *Et addit* Lugd. Bat. 5.—ⁿ Ita LC. S. B. G. L. Sc. HM. Lugdd. Batt. omnes, nisi quod 3. *Madam*. Alii *Medenam* et *Macedenam*. Plurimorum interpretum consensus est *Media*. Vide Sylburgium, Glareanum, &c. Sed *Madenam* Sextus Rufus c. xv. vocat ‘optimam Armeniorum regionem.’ Ed. Ven. legit *quæ ad eam attingunt*.—^o *Gloriam militarem*, &c. V. *Gloria tamen militari omnes, civitate et mod.* N.—^p *Tantum* Lugd.

NOTÆ

ⁿ *Anthemusium*] ‘Anthemusium, optimam Persidis regionem.’ Sextus Rufus. Strab. Ptolemæus et Ammianus Anthemusium collocare videntur circa Mesopotamiam.

^u *Seleuciam*] Supra Tigrim, ubi se cum Euphrate conjungit, trecentis stad. supra Babylonem. Seleucia dicta ab Antiocho de nomine patris Seleuci, cum prius a conditore *Alexandria* diceretur.

^v *Ctesiphontem*] Ctesiphon, Assyriæ urbs, trans Tigrim e regione Babylonis.

^w *Messenios*] Vulgo *Edissios*: nam Edessa, urbs trans Euphratem e regione Comagenæ in Osrhoëna.

^x *Et mare rubrum*] Nota hic mare Delph. et Var. Clas.

Rubrum dici sinum Persicum, mare Persicum, in quod se Euphrates et Tigris exonerare dicuntur ; contra quod quibusdam visum est, qui mare Rubrum tantum dici putant sinum Arabicum inter Ægyptum et Arabiam. Si ita esset, hic certe mirum in modum desultoriam fecisset Eutropius.

^y *Madenam*] Alicubi supra sinum Persicum, ut pnto.

^z *Romæ et per provincias æqualem*] Eadem aliis verbis Victor in Epitome : ‘Liberalis in amicos, et tanquam vitæ conditione par, societatibus perfuui.’

^a *Salutandi causa*] Id est, invisendi.

tantes; vel cum festos^g dies habuissent,^r convivium cum iisdem^r indiscreta vicissim^r habens; sæpe in vehiculis eorum sedens; nullum senatorem^u lædens; nihil injustum ad augendum fiscum agens; liberalis in cunctos, publice privatimque^v ditans^u omnes et honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate^x cognovisset; orbem terrarum ædificans;^b multas^y immunitates civitatibus tribuens; nihil non tranquillum et placidum^z agens; adeo ut omni ejus ætate unus^a senator damnatus sit, atque is tamen per senatum, ignorante Trajano. Ob hæc per Orbem terrarum Deo proximus,^b nihil non venerationis meruit et^c vivus et mortuus.

5. Inter^d alia dicta^c hoc ipsius fertur egregium. Amicis enim culpantibus, quod nimis^e circa omnes communis^f esset, respondit: 'Talem se imperatorem esse privatis, quales esse sibi imperatores privatus^g optasset.' Post ingentem igitur^h gloriam, belli domiqueⁱ quæsitam,^d e Perside^k rediens, apud Seleuciam^o Isauriæ profluvio ventris extinctus est. Obiit autem ætatis anno LXIII.^f mense

////////

Bat. 3.—^g Confectos si dies Lugd. Bat. 1.—^r Habuisset Lugd. Bat. 2.—^e Hisdem Lugd. Bat. 2. his 5.—^l Delet viciss. Lugd. Bat. 3.—^u Senatorumve Lugd. Bat. 1. Senatorum 2.—^v Privateque Lugd. Bat. 3.—^u Dictans Lugd. Bat. 3.—^x Mediocritate cognov. Sc.—^y Deest multas LC. munitates Lugd. Bat. 2.—^z Duas voces delet Lugd. Bat. 5.—^a Ita S. N. M. L. F. P. Alii unus tantum Senator. unus Lugd. Bat. 2.—^b Desunt Deo proxim. LC. Deo proximus videbatur G.—^c Ut vivus Lugd. Bat. 1.—^d Item Lugd. Bat. 3.—^e Nimum Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—^f Sic eodd. Mss. et primitivæ editiones, alii perperam comis: Veteribus enim dici solebat vir communis, de humano et benefico, ut optime ostendit cl. Juretus in notis ad Symmachi epp. lib. II. ep. 79. Favet metaphoræ κοινότητα.—^g Privatos Lugd. Bat. 1. 2. tales imperatores debere esse privatis, quales sibi imperatores privatos optassent 3.—^h Ingentem sibi gloriam V. perg. ing. Lugd. Bat. 2.—ⁱ Denique Lugd. Bat. 3.—^k Persida Lugd. Bat. 1.

NOTE

^b Orbem terrarum ædificans] Id est, reficiens, restaurans. Sic Florus alicubi dixit Augustum imperium Romanum condidisse.

^c Inter alia dicta] Aliud ejusdem dictum retulit Victor cum Præfecto Prætorii insigne potestatis pugionem daret: 'Tibi istum,' inquit, 'ad munimentum mei committo, si recte agam; sin aliter, in me magis.'

^d Belli domique quæsitam] Ista domique bellique per ellipsin dicta sunt, subintelligitur tempore: nam domi apud antiquos pro pace sua, cum dicitur domi bellique clarus, id est pacis bellique tempore.

^e Apud Seleuciam] In Cilicia Trachea, e regione Cyprî.

^f Ætatis anno LXIII.] Vulgo LXII. sed scribe LXIII.

nono, et die quarto:^l imperii anno XIX. mense VI. die XV.^m Inter Divos relatus est, solusqueⁿ omnium^o intra urbem^s sepultus.^p Ossa ejus,^q collocata in urna aurea^r in foro, quod^r ædificavit,^h sub columnaⁱ sita^t sunt: ejus altitudo CXLIV.^u pedes habet. Hujus tantum memoriæ delatum est, ut^v usque ad nostram ætatem non aliter^w in senatu principibus acclametur,^f nisi FELICIOR AUGUSTO, MELIOR TRAJANO.^g Adeo in eo gloria^r bonitatis obtinuit, ut vel assentantibus, vel vere laudantibus,^a occasionem magnificentissimi præstet exempli.

6. Defuncto Trajano, Ælius^b Hadrianus^j creatus est princeps; sine aliqua quidem voluntate Trajani, sed operam dante^k Plotina^c Trajani uxore. Nam eum^d Trajanus,

////////

—^l Anno LXIII. mense uno, die quarto F. LC. S. N. B. G. L. Lugd. Bat. 2. anno LXIII. mense primo die, &c. 5. in vulg. edd. anno LXII. mense nono, et die quarto.—^m Desunt ab imper. ad xv. Sc. V. anno deest L. Bat. 2. 5.—ⁿ Et solus Lugd. Bat. 1. solus 2.—^o Omnium Imperatorum intra V.—^p Sepultus est Lugd. Bat. 1. 2.—^q Delent ejus Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5. sed 3. et 5. a solus usque ad ossa nihil agnoscunt.—^r Collata in urnam auream LC. S. N. B. Bord. Lugd. Bat. 2. urnam auream etiam 3. et 5.—^s Quam Lugd. Bat. 3.—^t Posita sunt LC. N. S. B. G. L. P. V. Lugd. Bat. 2. 3.—^u CXL. B. Sc. H&L. P. V. Lugd. Bat. 2. 3. 5. A metaphrasi centenarius numerus abest.—^v Et usque Lugd. Bat. 1.—^w Aliud Sc.—^x Acclamaretur Lugd. Bat. 1. clametur 3.—^y Felicior aut melior Trajano L. Felicior Octaviano melior Traj. G. Hæc usque ad Ælius Adr. &c. delet omnia Lugd. Bat. 3.—^z Gloriam Lugd. Bat. 1.—^a Desunt vel ver. laud. Mer. et Lugd. Bat. 1. habent vero Græcus et codd. Mss. LC. legit vel laudantibus, omisso vere.—^b Hælius Lugd. Bat. 5.—^c Plotinia L.—^d Cum

NOTÆ

^g Solusque omnium intra urbem sepultus] Intra Urbem sepeliri mortuos leges vetabant. Lex duodecim tabularum: HOMINEM MORTUUM IN URBE NE SEPELITO, NEVE URITO. Magnum igitur et exinimum quiddam fuit in Urbe sepeliri; sed nescio, cur Eutropius illud soli omnium Trajano concessum: nam multi ante illum idem jus consecuti.

^h In foro, quod ædificavit] Forum Trajani et columnam, sic P. Victor in octava Urbis regione: 'Forum Trajani cum templo et equo æueo et columna Cochlide, quæ est alta pedes

centum viginti octo, habetque intus gradus centum octoginta quinque, fenestellas quadraginta quinque.'

ⁱ Sub columna] Antiqui enim moris fuit cippos sive columnas sepulchris imponere.

^j Ælius Hadrianus] Ann. ab U. C. 889. post Ch. 117.

^k Sed operam dante Plotina] Aurel. Victor: 'Quamquam alii Plotinæ Trajani conjugis favore imperium assentum putent, quæ viri testamento hæredem regni institutum simularat.' Vide ibi notata p. 128.

quanquam consobrinæ^e filium,¹ vivus noluerat^f adoptare. Natus et ipse^m Italicæⁿ in Hispania:^g qui Trajani gloriæ invidens^o statim provincias tres reliquit, quas Trajanus addiderat;^h et de Assyria, Mesopotamia, ⁱet^k Armenia revocavit exercitus; ac finem imperii esse voluit Euphraten. Idem^l de Dacia facere ^pconatum,^m amici deterruerunt, ne multi cives Romani^q barbaris traderentur: propterea quod^a Trajanus, victa Dacia, ex toto orbe Romano^o infinitas eo^p copias hominum transtulerat, ad agros et urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta.^q

Lugd. Bat. 3.—^e Consobrinæ suæ S. B. M. L. Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5. V.—^f Voluerat Lugd. Bat. 2. 3.—^g In Italia, quæ N.—^h Addiderat, i. e. Syriam et Mesopotamiam, Armeniam, revocavitque exinde S. B. G. Sc. P.—ⁱ Par. Ven. et Mer. aliaque Vett. id est, Assyriam, Mesopotamiam et Armeniam. Revocavit, &c. Miscella habet quidem id est, pro et, sed de Assyria, &c. Nos Vinetum et Sylburgium secuti sumus. Idem Syria, Mesopotamiam Armeniam revocavit exercitum Lugd. Bat. 2. i. suriam...exercitus 3. i. suriam...exercitum 5.—^h Copulam non habet Lugd. Bat. 1.—^l Id est Lugd. Bat. 1.—^m Conantem Lugd. Bat. 2. 5.—ⁿ Quia Lugd. Bat. 2.—^o Romanorum V.—^p Seu Lugd. Bat. 3. ci 5.—^q Da-

NOTÆ

¹ *Quanquam consobrinæ filium*] Certe legendum est, *quanquam consobrinæ filium*. Hadrianus enim Imperator filius erat Hadriani cognomento Afri, qui ex Ulpia natus est, et Ulpia soror erat Trajani, qui Imperatoris Trajani pater fuit. Et sic Trajanus Imperator et Hadrianus Afer ex fratre et sorore nati, amitini proprie fuerunt, quos etiam consobrinos nominare solent Latini. Vide in Epitome Victoris.

^m *Et ipse*] Ut et Trajanus scilicet.

ⁿ *Italicæ*] Vide supra in Trajano.

^o *Qui Trajani gloriæ invidens*] Hoc Hadriani factum diverse ab hominibus acceptum est. Quidam enim invidia rerum gestarum gloriæque Trajani fecisse Hadrianum interpretati sunt: inter eos Entrop. et Dio, qui inconsiderate et inconsulte, Persis postulantis, Mesopotamiam a Trajano acquisitam concessisse, et Euphratem imperii terminum constituisse, scribit.

Alii vero hoc in laudis parte posuerunt, consilique ab Hadriano factum existimant. Inter eos Ælius Spartianus: 'Tenendæ per orbem terrarum paci operam impendit. Nam deficientibus his nationibus quas Trajanus subegerat, Manri lacescebant, Sarmatæ bellum inferebant, Britanni teneri sub Romana ditione non poterant, Ægyptus seditionibus urgebatur, Lycia denique ac Palæstina rebelles animos efferebant; quare omnia trans Euphratem ac Tigrim reliquit, exemplo, ut dicebat, Catonis, qui Macedonas liberos pronuntiavit, quia teneri non poterant.'

^p *Idem de Dacia facere conatum*] Hoc postea fecit Aurelianus desperans eam posse retineri. Vide lib. ix. et ibi notata.

^q *Ne multi cives Romani*] Sed eos abducere poterat, et in alio loco collocare, quod et fecit Aurelianus infra lib. ix. 'Abductosque Romanos ex

7. Pacem tamen omni tempore^r imperii sui habuit, semel tantum per præsidem dimicavit; orbem Romanum circumiit;^s multa ædificavit.^t Facundissimus Latino sermone,^r Græco^u cruditissimus fuit: non magnam clementiæ gloriam habuit;^v diligentissimus tamen circa ærarium, et militum disciplinam.^w Obiit in Campania,^x major ^ysexagenario,^s imperii anno XXI.^z mense x. die XXIX. Senatus ei tribuere ^anoluit^t divinos honores: tamen^u cum successor

////////

ciæ enim diuturno bello Decibali res fuerant exhaustæ S. B. G. V. P. Lugd. Bat. 2. et 3. nisi quod hic exustæ pro exhaustæ. Dacia enim diuturno bello fuerat exhausta N. Dacia enim diuturno bello Decibali vires fuerant exhaustæ HM.—^r Depravate Lugd. Bat. 2. Intimo et Grecis.—^s Delet maj. sexagen. Lugd. Bat. 3.—^t Imperii anno xx. Senatus volebat ei tribuere die. V. Imp. anno xx. mens. x. &c. LC. N. B. Et XXI. mense x. die xx. Lugd. Bat. 3. An XXI. mense x. die xx. 2. 5. Imp. a. XXI. m. x. die ix. Gr. die XXIX. etiam probat

NOTÆ

urbibus et agris Daciæ in media Mæsia collocavit.^r

^r *Pacem tamen omni tempore*] Spartian. ‘Expeditiones sub eo graves nullæ fuerunt. Bella etiam silentio pæne transacta.’ Sed Entrop. et Spartianus bellum Judaicum excipere debuissent. Grave enim illud bellum fuit, quo sexcenta prope hostium millia occisa, et Romanis non parva clades accepta.

^s *Orbem Romanum circumiit*] ‘Nec quisquam fere principum tantum terrarum tam celeriter peragravit.’ Spartian.

^t *Multa ædificavit*] Cum opera ubique fecisset, nunquam ipse nisi Trajani patris templo nomen suum scripsit. Romæ instauravit Panthem, septa, basilicam Neptuni, sacras ædes plurimas, forum Augusti, lavacrum Agrippæ, eaque omnia propriis et veteribus nominibus consecravit, fecit et sui nominis pontem, et sepulchrum juxta Tiberim, &c. Idem.

^u *Facundissimus Latino sermone, Græco*] Poëmatum et literarum omnium studiosissimum dicit Spartianus, ubi

per literas omnes, Græcas et Latinas literas intelligit.

^v *Non magnum clementiæ gloriam habuit*] Clementiam enim simulasse scribit Victor in Epitom. et tandem plures e Senatu extinxisse. Vide ibi notata.

^w *Diligentissimus tamen circa ærarium, et militum disciplinam*] ‘Officia saue publica et palatina, necnon militiæ in eam formam statuit, quæ paucis per Constantinum immutatis hodie perseverat.’ Victor. in Epitom. Et Spartianus: ‘Siquidem ipse post Cæsarem Octavianum labantem disciplinam incuria superiorum Principum retinuit, ordinatis et officiis et impendiis.’

^x *In Campania*] Apud Baias.

^y *Major sexagenario*] Annos natus LXII. menses v. dies XIX.

^z *Imperii anno XXI.*] Eundem numerum Spartianus. Sed regnavit tantum ann. xx. menses XI. uno die minus.

^a *Senatus ei tribuere noluit*] ‘Acta ejus irrita fieri Senatus volebat, nec appellatus esset Divus, nisi Antoninus rogasset.’ Spartian.

ipsius^r Titus Aurelius Fulvius Antoninus^u hoc vehementer exigeret, et^x universi senatores palam resisterent,^y tandem obtinuit.^z

8. Ergo Hadriano ^bsuccessit^a T.^b Antoninus Fulvius Bojonius, idem^c etiam Pius nominatus; ^c genere claro, sed non admodum^d vetere; ^d vir insignis, et qui merito Numæ Pompilio^e conferatur; ^e ita ut Romulo Trajanus^f æquetur. Vixit ingenti honestate^g privatus; majori,^h in imperio: nulli acerbus,ⁱ cunctis benignus: in re militari moderata gloria, defendere magis provincias, quam amplificare,^k studens, viros æquissimos^l ad administrandam rempublicam quærens; bonis honorem^m habens, improbosⁿ sine aliqua acerbitate detestans: regibus amicis venerabilis non minus^o quam terribilis; ^f adeo ut barbarorum^p plurimæ^q nationes,

////////

Dionis epitome.—^a *Tantum* Lugd. Bat. 3. *tum* 5.—^v *Illius* Lugd. Bat. 3. *ejus* 5.—^w *Antonius* S. L. Lugd. Bat. 1. qui, uti et 3. transponit *Antonius Fulvius*; sed *Anton.* delet 5.—^x *Copulam* delet Lugd. Bat. 3.—^y *Obsisterent* Lugd. Bat. 5.—^z *Obtinuit.* *Hujus Trajani elegans ingenium his versibus cognoscitur.* *Trax puer,* &c. S. B.—^a *Successit Ant. F.* &c. L.C. *Successit Marcus Ant. Fulv. Bojonius* S. Lugd. Bat. 1. 2. 3. *Suc. Marcus Antonius Fulv. Boenius N. M. Suc. M. Antonius Fulvius Boionius B. Suc. M. Antoninus Fulvius Boionus L. Suc. M. Antoninus Fulvius Boionius Sc. Suc. M. Antoninus Fulv. Boj. V. Suc. T. A. F. Boenius* L.C.—^b *Delet T.* Lugd. Bat. 5. *M. 2.*—^c *Hisdem* Lugd. Bat. 2.—^d *Etiam* Lugd. Bat. 3.—^e *Comparatur Sc. inferatur* Lugd. Bat. 3.—^f *Romulo et Trajano æq.* G. V. Sc.—^g *Sic* codd. Mss. et optimæ edd. al. *honore.*—^h *Majore* Lugd. Bat. 1. *major* 2. 3.—ⁱ *Molestus* L.C.—^k *Ampliare* Lugd. Bat. 3. 5.—^l *Al. justissimos.*—^m *Bonos honorabiliter habens* G. *Bonos in honore habens* S. B. *bonos honori habens* Lugd. Bat. 2.—ⁿ *Impios* Lugd. Bat. 2.—^o *Venerabilis magis quam ter.* N.—^p *Barbarissimorum* L.—^q *Primæ nationes*

NOTÆ

^b *Ergo Hadriano successit*] Ann. ab U. C. 909. post Ch. nat. 137.

^c *Idem etiam Pius nominatus*] Prop-ter ejus pietatem in Hadrianum, cui contra omnium studia post mortem infinitos atque immensos honores decrevit. Vide Capitolin. 2.

^d *Genere claro, sed non admodum vetere*] Hic Eutropius pugnare videtur cum Victore, qui Antoninum Pium *veterrimæ familie* virum dicit. Sed utrumque sic recte compones, si, quod ex Capitolino liquet, ejus fa-

miliam sero Romæ dicas innotuisse. Ejus avus paternus Titus Aurelius Fulvius bis Consul fuit et Urbis Præfectus. Pater Aurelius etiam Consul, avus maternus Arrius Antoninus etiam bis Consul, &c.

^e *Et qui merito Numæ Pompilio*] Idem Capitolinus: ‘In cunctis postremo notabilis, et qui merito Numæ Pompilio ex bonorum sententia comparatur.’

^f *Regibus amicis venerabilis non minus quam terribilis*] Victor in Epitom.

depositis armis, ad eum controversias suas litesque deferrent, sententiæque ejus parerent.^r Hic ante imperium ditissimus, opes^s quidem omnes^t suas^u stipendiis militum, et circa amicos liberalitatibus minuit; verum ærarium^h opulentum reliquit.^u Pius propter clementiam dictus est. Obiit apud *Lorium*,^v villam suam milliario ab urbe XII. vitæ anno LXXIII.^w imperii XXIII.^j atque inter Divos^z relatus est, et merito consecratus.

9. Post hunc imperavit^k Marcus Antoninus^y Verus,^z haud dubie nobilissimus:^l quippe cum ejus origo ^mpaterna^a a Numa Pompilio, materna a Salentino^b rege penderet: et^c cum eo L. Annii Antoninus ⁿVerus:^d tuncque primum^o

////////

F.—^r Tres præcedentes voces absunt a Lugd. Bat. 1. *ejus* delet 2. 3. 5.—^s *Opesque* Lugd. Bat. 1.—^t *Omnes* adjectum ex cod. Mss. nostris (etiam Lugd. Bat. 1. 2.) et F. probantibus Sylb. et Cellario.—^u *Relinquit* Lugd. Bat. 3.—^v *Seu Laurium*, villam in via Aurelia. Vide Capitol. in Pio c. i. S. B. G. V. Lugd. Bat. 2. 3. legunt *Orium*. Sc. *Lorios*. HM. *Lorias*. Lugd. Bat. 1. *Lorium*.—^w *Vitæ anno LXXVII. imp. XXIII. atque, &c.* S. N. B. M. G. V. Lugd. Bat. 2. 3. 5. LXXVIII. 1. *Vitæ anno, atque inter Divos, &c.* LC. *Vitæ anno LXXIII. atque inter Divos, &c.* L. *Vitæ anno LXXVIII. imp. XIV. atque, &c.* Sc.—^x *Decos* Lugd. Bat. 1. 3. 5.—^y *Antonius* N. G. M. L. Lugd. Bat. 1. 2. 3.—^z *Servus* Lugd. Bat. 1.—^a *Abest paterna* a Lugd. Bat. 2.—^b *Solentino* S. N. F. M. G. L. V. Lugd. Bat. 1. 2. *Sentino* Lugd. Bat. 3.—^c *Copulam* delet Lugd. Bat. 1.—^d *Cum eo L. Annii Severus G. L. Antonius Antoninus Verus tuncque* Lugd. Bat.

NOTE

‘Adeo trementibus eum atque amantibus cunctis regibus nationibusque et populis, ut parentem seu patrum magis quam Dominum Imperatoremve reputarent, omnesque uno ore in Cælestium morem propitium optantes, de controversiis inter se judicem poscerent.’ Unde Capitolinus: ‘Causas regales terminavit.’

^s *Opes quidem omnes suas*] De ejus liberalitate multa Julius Capitolinus.

^h *Ærarium*] Id est, Fiscum: nam apud mediæ ætatis Scriptores ærarium et fiscus synonyma sunt, ut jam supra dictum est.

ⁱ *Apud Lorium*] *Lorium*, et *Laurium* in via Aurelia, quæ per Tusciam Arelatum ducebat. Λωρίον.

^j *Vitæ anno LXXII. imperii XXIII.*]

De ejus ætate et imperio discrepantes admodum sententiæ. Sed vere vixit ann. LXXIV. menses VI. imperavit ann. XXII. mens. VII. dies XXVI.

^k *Post hunc imperavit*] Ann. U. C. 933. post Ch. nat. 161.

^l *Haud dubie nobilissimus*] Ejus avus Annii Verus, Consul et Præfectus Urbi. Pater Annii Verus, qui in Prætura decessit. Vide apud Julium Capitolinum.

^m *Quippe cum ejus origo paterna*] Capitolin. ‘Cujus familia in originem recurrens a Numa probatur sanguinem, ut Marius Maximus docet, item a rege Salentino Malennio Dasumni filio, qui Lupias condidit.’

ⁿ *Et cum eo L. Annii Antoninus Verus*] Victor p. 132. ‘Is confestim

Romana respub. duobus, æquo jure imperium^e administrantibus, paruit: cum^f usque ad eos^g singulos semper^h habuisset Augustos.

10. Hi et ⁱgenere^k inter se conjuncti fuerunt,^p et affinitate. Nam Verus^l Annius^m Antoninus,ⁿ M.^o Antonini filiam^q in matrimonium habuit: M. autem^p Antoninus gener Antonini Pii fuit per uxorem Galeriam^r Faustina^r juniorem^r consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt: qui post victoriam Trajani tum primum rebellaverant. Verus Antoninus^s ad id profectus est;^s qui Antiochiæ et circa

1. *L. Antonius Verus* tumque 2. *L. Antonius Severus* 3. *Annus Antoninus Severus* 5. *Cum eo Annus Antoninus Ver.* L. LC. *Cum eo L. Annus Antoninus Ver.* N. M.—^e *Imperatoribus* G.—^f *Delet cum* Lugd. Bat. 1.—^g *Ita S. B. V. P. Mer. Ceteri eum:* sic Lugd. Bat. 1. 2. 3.—^h *Deest semper* G. Lugd. Bat. 3.—ⁱ *Et in gen.* Lugd. Bat. 1. *hic et gen.* 2.—^k *Ignem* Lugd. Bat. 3.—^l *Affinitate.* Nam *Severus Antonius gener Antonini Pii fuit per uxorem Galeriam: et per Faustina juniorem Galeriae consobrinam suam.* Hi *bel. V.*—^m *Deest Annus* L. LC. Barthius [Advers. l. 1. c. 11.] legit *Ælius Ant.*—ⁿ *Antonius* L. M. N. et sic in seqq.—^o *Desunt hinc, usque ad gener* S. G. Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^p *Deest autem* Lugd. Bat. 1. Sc. et Mer.—^q *Calearcam* LC. *Valeriam* Lugd. Bat. 1. Sc.—^r *Minorem* Lugd. Bat. 2. 5.—^s *Deest Antonin.* M. In V. autem pro *Verus Ant.* legitur *Severus et Antonius* Lugd. Bat. 3. et 5. semper *Anto-*

NOTÆ

fratrem Lucium Verum in societatem potentia⁷ accepit. Ubi fratrem vocat, quem in Epitom. *propinquum*. Vide ibi notata. Et infra: Primo *Lucius Commodus dicebatur*, post adoptionem dictus *L. Annus Antoninus Verus*. Vel potius: *L. Ceionius, Ælius Commodus Antoninus Verus*.

^o *Tuncque primum*] ‘Tuncque primum Romanum imperium duos Augustos habere cœpit.’ Capitolin. in Marco. Idem in Ælio Vero: ‘Verus certe cum Marco æquale gessit imperium: nam ipsi sunt, qui primi duo Augusti appellati sunt, et quorum Fastis Consularibus sic nomina præscribuntur; ut dicantur non tantum duo Antonini, sed duo Augusti, tantumque hujus rei et novitas et dignitas valuit, ut Fasti Consulares nonnulli ab his sumerent ordinem Consuluum.’

^p *Hi et genere inter se conjuncti fuerunt*] Ambo Hadriani nepotes per adoptionem.

^q *M. Antonini filiam*] ‘Duxit uxorem Marci filiam Livillam.’ Capitolin. in Vero.

^r *Per uxorem Galeriam Faustina*] ‘Habuit uxorem Anniam Faustina consobrinam suam.’ Idem. In Antonino Philosopho et in Antonino Pio, ‘Cui uxor Annia Faustina, filii mares duo, duæ fœminæ, gener per majorem filiam Lamia Syllanus, per minorem Marcus Antoninus fuere.’ Consobrina autem Marci fuit Galeria sive Annia Faustina, quippe ex Galeria Faustina amitima sua, quæ Pio nups erat, nata fuit.

^s *Verus Antoninus ad id profectus est*] Huc referenda verba Victoris, p. 132. ‘Ejus ductu Persæ cum primum su-

Armeniam^t agens, multa per duces,^t et ingentia patravit:^z Seleuciam, Assyriæ urbem^u nobilissimam; cum quadraginta^w millibus hominum cepit: Parthicum triumphum revexit;^z cum fratre eodemque socero^v triumphavit. Obiit tamen in^w Venetia,^y cum a Concordia civitate^z Altinum^a proficisceretur,^x et cum fratre in veliculo sederet, subito sanguine ictus,^y casu morbi, quem Græci ἀπόπληξιν vocant. Vir ingenii^b parum civilis;^z reverentia tamen fratris^a nihil^c un-

////////

nus.—^t Suos addit Lugd. Bat. 2. et 3.—^u Ingenti apparuit Lugd. Bat. 1.—^v Sylburgii emendatio est. Alii enim *quadringentis*, ut Lugd. Bat. 1. 2. vel *quingentis*, ut Ald. Junt. Sc. et Mer. habent: Metaphrastes τετρακισμυρίων στρατιωτῶν.—^w Delet millibus Lugd. Bat. 5.—^x A reverit usque ad obiit omnia delet Lugd. Bat. 1.—^y Venetiam Lugd. Bat. 1.—^z Deest civit. L.—^a In Altinum M. In Altinum F. Multinum B. In Albinum S. N. In Altinum civitatem L.—^b Cum ingenti Lugd. Bat. 1.—^c Multumque Lugd. Bat. 3. atro mox 1.—^d x.

NOTÆ

peravissent, ad extremum triumpho cessere.’

^t Qui Antiochiæ et circa Armeniam] Capitolin. in Vero: ‘Antiochiam postquam venit, ipse quidem se luxuriæ dedit; duces autem confecerunt Parthicum bellum Statius Priscus et Avidius Cassius et Martinus Verus per quadriennium,’ &c.

^u Seleuciam, Assyriæ urbem] ‘Seleucia, quæ ut milites nostros acceperat, expugnata est.’ Capitolin. At Eusebius in tertio Marci anno: ‘Seleucia Syriæ, [optime Casaub. Assyriæ] urbs cum trecentis millibus hominum a Romanis capta.’ Qui locus ex Eutropio descriptus, nisi quod trecentos habet, ubi Eutropius quingentos, vel ut Pænius quadringentos.

^v Cum fratre eodemque socero] Marco Antonino. Fratres autem Antoninum et Verum vocat Eutropius, quia eorum adoptio varie tradita est. Quidam scripsere Marcum ab Antonino Pio adoptatum, et Verum a Marco, et ita Verus Marci filius, non frater fuit. Sed alii utrumque, et Verum et

Marcum, ab Antonino Pio adoptatos dicunt, et sic recte fratres dicuntur ab Eutropio, Victore, Capitolino, &c.

^w Obiit tamen in Venetia] Venetiam hic regionem intellige, non urbem. In via enim mortuus Verus.

^x Cum a Concordia...Altinum proficisceretur] ‘Qui Verus inter Altinum atque Concordiam iter faciens, ictu sanguinis, quem morbum Græci ἀπόπληξιν vocant, undecimo imperii anno extinctus est.’ Victor, in Epitom. Concordia Carnorum oppidum supra sinum Adriaticum. Altinum in Venetia.

^y Subito sanguine ictus] Vocem apoplexin interpretatur, quæ ab ἀποπλήσσω, ico, percutio, quasi apoplexis sit subita sanguinis eruptio spiritum intercludens.

^z Vir ingenii parum civilis] Hoc est quod Victor dixit in Epitom. ‘Ingenii asperi atque lascivi.’

^a Reverentia tamen fratris] Narrat Capitolinus, reversum e Parthico bello minore circa fratrem cultu fuisse Verum.

quam atrox ausus. Cum obisset undecimo^d imperii anno,^b inter Divos^e relatus est.^f

II. Post eum Marcus^g Antoninus^h solus rempub. tenuit, vir quem mirari facilius quisⁱ quam laudare possit. A^k principio vitæ tranquillissimus:^c adeo ut^l in^m infantia quoque vultum nec ex gaudio, nec ex mœrore mutaret.ⁿ Philosophiæ deditus Stoicæ, ipse etiam^o non solum vitæ^p moribus, sed etiam eruditione Philosophus. Tantæ admirationis adhuc juvenis, ut eum successorem paraverit^q Hadrianus^d relinquere, adoptato tamen Antonino Pio generum esse ei idcirco^r voluerit, ut hoc ordine ad imperium perveniret.

////////

L. Bat. 5.—^e Deos Lugd. Bat. 1. 3. 5. et Mer.—^f Abest est a Lugd. Bat. 3. et 5.—^g Deest Marc. S. et Lugd. Bat. 3.—^h Antonius N. M. V. Lugd. Bat. 2. 3. 5.—ⁱ Quisquam quam Lugd. Bat. 2. 3.—^k Deest A F.—^l Ut abest a Lugd. Bat. 1.—^m Ab infantia S. B. Lugd. Bat. 2. 5. N. V. HM. Ex inf. F. Gr.—ⁿ Mutaverit Lugd. Bat. 2.—^o Et Lugd. Bat. 3.—^p Vita et moribus S. B.—^q Ut cum succ. putaverit Lugd. Bat. 2.—^r Tamen Divo Antonio genero ejus. Idcirco esse vol. V. Tamen Antonio Pio, &c. L. et Lugd. Bat. 2. 3. Tamen Antoni-

NOTÆ

^b Undecimo imperii anno] Hic est communis error Eutropii, Victoris, Cedreni, et aliorum. Imperavit tantum ann. ix. neque etiam integros.

^c A principio vitæ tranquillissimus] Ex Capitolino hoc etiam accepit Eutrop. 'Erat enim ipse tantæ tranquillitatis, ut vultum nunquam mutaverit mœrore vel gaudio, Philosophiæ deditus Stoicæ.'

^d Ut cum successorem paraverit Hadrianus] Ait Hadrianum sibi successorem Marcum destinasse; sed adoptato Pio, ne Marcus imperio privaretur, illum Pio generum esse voluisse: ut ita post mortem Pii ad imperium perveniret. Et hoc etiam pæne ad verbum ex Capitolino, qui sic scribit: 'Nam et Hadrianus, ut dictum est, hunc eundem successorem paraverat, nisi ei ætas puerilis obstitisset; quod quidem apparet ex eo, quod generum Pio hunc eundem delegit, ut ad eum, dignum ntpote

virum, quandoque Romanum perveniret imperium.' Quem locum Capitolini eo miror magis, quod ex eodem constat Hadrianum Pio generum, non Marcum, sed Verum delegisse, et post mortem Hadriani ipsum Pium solitis sponsalibus filiæ suæ cum Vero, Marcum sibi generum optasse. Quare, si quicquam hic post viros doctissimos mihi tentare fas esset, crederem Capitolinum scripsisse, quod generum Pius hunc eundem, &c. Ita ut hæc ejus mens fuerit, Hadrianus Marcum sibi successorem parare decreverat, nisi Marco puerilis ætas obstitisset, et illud quidem ex eo apparet magis, quod post mortem Hadriani Pius Marcum sibi generum delegit, quasi illud sibi secreto mandasset Hadrianus, qui publice ea diffingere nolebat, quæ publice cum Vero pepigerat. Immut igitur Capitolinus Hadrianum, qui filiam Pii Vero dari mandarat, sententiam mutasse, et ab ipso Pio petiisse,

12. Institutus est ad philosophiam per Apollonium^e Chalcedonium;^s ad scientiam literarum Græcarum per Sextum Chæronensem,^t Plutarchi nepotem.^f Latinas autem literas cum^u Fronto, orator nobilissimus,^g docuit. Hic cum omnibus Romæ^h æquo jure egit, ad nullam insolentiam elatus^v imperii^w fastigio.^x Liberalitatis^y promptissimæ, pro-

no Pium generum esse ei Lugd. Bat. 1. Sc. tum Lugd. Bat. 5.—^s Chalcedonensem B. N. V. Chalcedonem Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^t Per Sextum, Chæronensis Plutarchi nepotem V. A. LC. S. M. N. B. G. L. F. Sc. Burd. abest Sextum, sicut etiam Pariensi: sed Sextum hunc nepotem vocat etiam Apuleius initio lib. 1. Metamorph. et Capitolinus in Antonino Philosopho cap. 1. Et sane ejus liber de Medicina animalium hodie adhuc extat, scholiis doctis a Gabriele Humelbergio illustratus. Ab ipso Marco Sextus tantum nominatur; a Philostrato Σέξτος δ' ἐκ Βοιωτίας φιλόσοφος: Suidas etiam Plutarchi nepotem dicit. Nonnulli perperam confundunt cum Philosopho illo Pyrrhonio, ejus habemus adversus dogmaticos acutissima scripta. Sed Empyricus iste nullius dogmatis approbator, nedum auctor, omnium fuit eversor; cum e contra Sextus noster, Marci præceptor, non ea solum, quæ priores sciverant sapientes, nota habuit exacte: sed ipse etiam nonnullorum scitorum fuit auctor, et primus inventor. Nam de eo scribit Marcus, doctum se ab illo, τὸ κατὰ ληπτικῶς καὶ ὁδῶ ἐξευρετικόν τε καὶ τακτικὸν τῶν εἰς βίον ἀναγκαίων δογμάτων. Cl. Casaubonus aliquando statuerat [vide notas ad Diog. Laërt.] eundem etiam esse cum Empirico, tandem vero [vide notas ad Histor. Aug.] rem paulo accuratius perpendens, aliter sensit, per Ciceronem Lugd. Bat. 1. per Chæronensem. 2. Sextum nec 3. neque 5. agnoscit.—^u Delent eum Lugd. Bat. 2. 5. ac post nobiliss. ponunt.—^v Elevatus Lugd. Bat. 2.—^w Est imperii Lugd. Bat. 1. 3. 5.—^x Fastu. Sic Vin. et Sylb. MStos codices proculdubio (Cellarii verba sunt) secuti. Neque enim V. L. hic annotarunt Fastigio S. B. V. P. Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5. HM. Mer. quod cum periodi ratione minus bene, quam

NOTÆ

ut filiam suam non Vero, sed Marco traderet, ut ita Marcus ad imperium perveniret. Neque enim ita fecisset Pius, nisi illud Hadriano ita placuisse intellexisset. Ego certe ita Capitolinum scripsisse existimo, Eutropium vero ejus verba vel jam corrupta exscripsisse, vel etiam ipsum cum non intelligeret, corrupisse.

^e Per Apollonium Chalcedonium] ‘Usus est Apollonio Chalcedonio Stoico Philosopho.’ Capitolin. Ubi Chalcedonium vocat cum Eutropio, Pæanio, et aliis. Sed cum idem Capitolinus alibi dicat hunc Apollonium Chalcide accitum, vere conjecit doctissimus Casaubonus ubique legendum

Chalcideno. Ita enim Chalcidis Syriacæ gentile formarunt, ut observarunt veteres Magistri.

^f Per Sextum Chæronensem, Plutarchi nepotem] ‘Audivit et Sextum Chæronensem, Plutarchi nepotem.’ Capitolin. Hunc Sextum tantum vocat Marcus. Vide quæ a viris doctissimis apud Capitolinum dicta sunt.

^g Fronto, orator nobilissimus] ‘Oratoribus usus est Græcis, Annio Marco, Caninio Celere, et Herode Attico: Latino, Frontone Cornelio. Sed multum ex his Frontoni detulit, cui et statnam in Senatu petiit.’ Capitolin.

^h Illic cum omnibus Romæ] ‘Cum

vincias ingentiⁱ benignitateⁱ et^a moderatione tractavit. Contra Germanos^j eo principe res feliciter gestæ sunt. Bellum ipse unum gessit^k Marcomannicum: sed quantum nulla^l memoria fuit,^l adeo^e ut Punicis conferatur: nam^d eo^e gravius est factum, quod universi^f exercitus Romani^g perierant. Sub hoc^m enim tantus casus pestilentiae fuit, ut post victoriam Persicam, Romæ ac per Italiam provinciasque, maxima hominum^h pars, militum omnes fere copiae languore defecerint.

13. Ingenti ergo labore et moderatione cum apud Carnuntumⁱ jugi triennio^k perseverasset, bellum^l Marcomannicum confecit, quod cum his Quadi,^m Vandali,^o Sarmatæ,

//////////

fastu, cohæret. Non autem est dubitandum, quin noster in meliorem partem *fastus* vocabulum, (quæ et Cellarii in V. L. verba sunt) pro *pompa* et *dignitate imperii*, acceperit.—^y *Libertatis* F. corrupte. Nam etiam Græcus *μεγαλόδωπος* transtulit.—^z Delet *ingent*. Lugd. Bat. 5.—^a Copula abest a Lugd. Bat. 3.—^b Al. *nulla ante memoria*. Ulla Lugd. Bat. 5.—^c Ita Lugd. Bat. 5.—^d Quod ergo Lugd. Bat. 1. *quod eo* Sch. et Mer.—^e In quibusc. *eo* desideratur.—^f *Universus* Lugd. Bat. 1.—^g Vocem *Romani* addunt L. LC. S. N. M. B. G. V. HM. Sylb. Lugd. Bat. 2. 3. sed abest a Lugd. Bat. 1. et Mer. qui etiam legit *perierunt*: quin etiam Fuld. habet; *universi exercitus Romanorum*.—^h Deest *hominum* B.—ⁱ Carnotum G. Fr. Carnuntum LC. N. M. Carminum V. Carnutum Mer.—^k *Jugi triennium* Lugd. Bat. 1.—^l *Bello* Lugd. Bat. 2.—^m *Squadi* N. B. *Quadri* L. Cum his *Quadiu vandali* Lugd. Bat. 1. cum *Squa-*

NOTE

populo non aliter egit, quam cum civitate libera.² Idem.

ⁱ *Provincias ingenti benignitate*] ‘Ergo provincias post hæc ingenti moderatione ac benignitate tractavit.’ Id.

^j *Contra Germanos*] Statim post mortem Veri, Marcus expeditionem adversus Germanos repetiit, quam cum fratre susceperat. Hic quoque Capitolium describit Entrop. ‘Contra Germanos res feliciter gessit, speciale ipse bellum Marcomannicum, sed quantum nulla nunquam memoria fuit, tum virtute, tum etiam felicitate transegit.’

^k *Bellum ipse unum gessit*] Bellum Marcomannicum superstate Vero motum fuit, sed dilatum propter bellum Parthicum, mortuo tandem Vero, so-

lus Marcus illud gessit et profligavit ann. U. C. 926. quinto anno post mortem Veri.

^l *Sed quantum nulla memoria fuit*] Innuit hic bellum antiquis, Gallorum, Cimbrorum, Pænorum et Mithridatis majus fuisse: quam sententiam a Capitolino expressit, ut supra vidimus. Dio *magnum* illud bellum vocat, et non solum insperatam victoriam, sed quæ a Deo data esset.

^m *Sub hoc*] ‘Et eo quidem tempore quo pestilentia gravis multa millia et popularium et militum interemerat.’ Pestilentia hæc orta anno ante mortem Veri.

ⁿ *Apud Carnuntum*] In Pannonia superiori.

^o *Quod cum his Quadi, Vandali*] ‘Pan-

Suevi, atque omnis barbaria ^pcommoverat:ⁿ multa hominum millia^o interfecit: ac Pannoniis servitio liberatis,^p Romæ rursus cum Commodo Antonino,^r filio suo, quem jam Cæsarem fecerat,^q triumphavit. Ad hujus belli usum^r ærario exhausto,^r cum largitiones nullas haberet,^s neque indicere^s provincialibus^t aut senatui aliquid vellet, instrumentum^x regii cultus,^u facta in foro divi Trajani sectione,^v distraxit:^v vasa aurea, pocula crystallina et murrhina,^w uxoriæ ac suam sericam^x et auream vestem, multa ornamenta gemmarum: ac^x per duos^y continuos menses ea venditio habita

//////////

dis, Vandalis, Sarmatis, Sueris atque omni, &c. 2. Wandali 5.—ⁿ Commoverant N. M.—^o Pro millia est in Lugd. Bat. 1. vel.—^p Liberalitatis Lugd. Bat. 1. libertatis 3.—^q Antonio G. L. V. Lugd. Bat. 1.—^r Suntum, nequis indigeret, neque provincialibus aut senatui aliquid vellet auferre, instrum. V.—^s Indigere Lugd. Bat. 3.—^t Provinciarum Lugd. Bat. 1.—^u Ita omnes libri præter Mer. qui instrumenta, multitudinis numero refert.—^v Sectione Lugd. Bat. 1.—^w Urrina Lugd. Bat. 2.—^x Ac duravit per duos continuos B. et Lugd. Bat. 1.

NOTÆ

nonias ergo, Marcomannis, Sarmatis, Vandalis simul etiam Quadis extinctis, servitio liberavit: et Romæ cum Commodo, quem jam Cæsarem fecerat, filio, ut diximus, suo, triumphavit. Capitolin.

^p *Omnis barbaria*] Jam supra Germaniam Barbariam vocavit.

^q *Quem jam Cæsarem fecerat*] ‘Ab Hadriano divisa nomina Cæsarum atque Augusti, inductumque in Rempublicam, uti duo, seu plures summæ potentiæ dissimiles, cognomento ac potestate dispari sint.’ Victor. Nam cum ante *Cæsaris* et *Augusti* nomina Imperatoribus tantum darentur, institutum, ut ea dividerentur, et Augusti ipsi Imperatores, Cæsares vero, qui ab Imperatoribus adoptati, imperique hæredes designati fuerant, dicerentur. Sicut Ælius Verus candidatus imperii, primus Cæsar dictus est. Vide apud Victorem p. 128.

^r *Ærario exhausto*] Tam fisco, quam ærario. Idem Victor in Epitom. et ambo Capitolinum describunt.

^s *Cum largitiones nullas haberet*] Id est, cum nihil haberet, quod largiretur militibus. Victor Epitom. ‘Hic, cum ærario exhausto, largitiones, quas militibus impenderet, non haberet.’

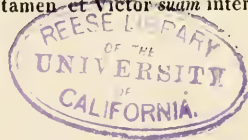
^t *Neque indicere Provincialibus*] De Senatu nihil Capitolin. ‘Neque in animum induceret, ut extra ordinem Provincialibus aliquid imperaret.’

^u *Instrumentum regii cultus*] Id est, ornamenta Imperialia. Id alii Imperatores fecere, ut Nerva, qui, ut scribit Dio, cum argenti penuria laboraret, multas vestes, vasa aurea et argentea, et alia multa privatorum, regia prædia, domos, et omnia præter unice necessaria, vendidit.

^v *Distraxit*] Vendit en détail.

^w *Murrhina*] Id est, Porcellanea.

^x *Uxoriæ ac suam sericam*] De uxoria serica tantum Capitolin. ‘Et vestem uxoriæ sericam et auratam.’ Quia scilicet serica et aurata vestis propria fuit Augustæ, non Augusti. Eutrop. tamen et Victor suam inter-

est,^s multumque^a auri redactum. Post victoriam^y tamen emtoribus pretia restituit, qui reddere comparata voluerunt:^b molestus nulli^c fuit, qui maluit semel emta retinere.

14. Hic permisit viris clarioribus,^z ut convivium eodem cultu quo^d ipse, et ministris similibus^a exhiberent. In editione munerum^b post victoriam adeo magnificus fuit, ut^e

////////

—^y Deest duos LC.—^z Desunt habita est S. B.—^a Multeque Lugd. Bat. 3.—
^b Noluerunt Lugd. Bat. 3.—^c Nullus Lugd. Bat. 2.—^d Quod Lugd. Bat. 1. quo

NOTE

serunt, quia scilicet habuerunt rationem temporis sui, quo serica veste Augusti utebantur, ut optime Salmas.

^y Post victoriam] Postquam illo auro redacto reliquias belli Narcomannici confecit. Capitolin. 'Tantumque auri redactum, ut reliquias belli Marcomannici ex sententia persecutus, postea dederit potestatem emtoribus, ut si quis vellet emta reddere, atque aurum recipere, sciret licere: nec molestus ulli fuit, qui vel non reddidit emta, vel reddidit.' Joannes Antiochensis: τοῖς μὲν ἐκούσιον ποιουμένοις τὴν τῶν βασιλικῶν σκευῶν ἀνάδοσιν τὸ αὐτὸ μέτρον τῆς τιμῆς ἀπεδίδου, τοὺς δὲ μὴ θέλοντας οὐκ ἠνάγκαζε, *Iis quidem, qui ornamenta regia reddere volebant, emtionis pretium restituit; reliquos, qui nolebant, non coegit.*

^z Hic permisit viris clarioribus] Eadem Victor in Epitome: ex Capitolino uterque, ubi: 'Tunc viris clarioribus permisit, ut eodem cultu quo et ipse, vel ministeriis similibus, convivium exhiberent.' Erat autem hæc permissio necessaria, ut instituta sectio posset peragi: nam alioquin Imperatoriam suppellectilem quis esset ausus emere? Plinius loquens de actione Trajani: 'Tanta benignitas Principis, tanta securitas temporum est, ut ille nos principalibus rebus existimet dignos; nos non timeamus,

quod digni esse videmur.' Lamprid. in Heliogabalo: 'Primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit, quia tunc ex Antonini Marci auctoritate id fieri licebat, qui omnem apparatus Imperatorum publice vendiderat.' Casaub.

^a Et ministris similibus] Neminem enim licebat ministros habere eodem cultu, quo essent Imperatorii. Sueton. de Domitiano: 'Generum fratris indigne ferens et ipsum albatos ministros habere, proclamavit; οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.' Capitolin. supra pro ministris habet ministeriis, quod de ministris intelligendum esse negat Salmasius: 'Ministeria,' inquit, 'hic sunt vasa aurea et argentea, ministeria enim pro vasis et poculis Paulus lib. III. Sent. tit. de Usufructu: 'Vasis argenteis legatis, ea omnia continentur quæ capacitati alieni parata sunt, et ideo tam potoria, quam escaria, item ministeria omnia debentur, veluti urceoli, pateræ, lances, pipatoria, cochlearia quoque, itemque trullæ, calices, scyphi et his similia.' 'Alias nemo nescit ministerium Latinis dictum pro argento mensali, vel delphica, in quo argentum illud exponebatur. Gloss. Delphica, μινιστήριον.

^b In editione munerum] 'In munere autem publico tam magnanimus fuit, ut centum leones una missione simul exhiberet sagittis interfectos.' Capi-

centum simul leones exhibuisse tradatur.^e Cum igitur fortunatam rempublicam et virtute et mansuetudine reddidisset, obiit XVIII. imperii anno,^e vitæ LXI.;^f et^g omnibus certatim annitentibus,^d inter Divos^h relatus est.

15. Hujus successor L.ⁱ Antoninus^k Commodus^l nihil paternum habuit: nisi quod contra Germanos^e feliciter et ipse pugnavit. Septembrem^m mensem ad nomen suum^f transferreⁿ conatus est, ut Commodus diceretur. Sed luxuria et^o obscenitate ^gdepravatus,^p gladiatoriiis^q armis sæpissime in ludo,^h deinceps etiam in Amphitheatro cum hujusmodi hominibus sæpe^r dimicavit. Obiit morte^s subita, atque adeo ut strangulatus, vel venenoⁱ interfectus putaretur:^t

////////

et ipse...exhiberet 3.—^e Centum...traditur, deletio ut, Lugd. Bat. 1.—^f LX. LC. L. F.—^g Ab omnibus S. M. B. Lugd. Bat. 2.—^h Deos Mer.—ⁱ Deest L. N. M. L. LC.—^k Antonius N. M. G. L. V. Lugd. Bat. 3. 5.—^l Qui nihil V.—^m September Lugd. Bat. 1.—ⁿ Conferre Lugd. Bat. 3.—^o Sed uxoria obscenitate depravatus B. G. S. Lugd. Bat. 2. 5. sed obscenitatem obscenitate Lugd. Bat. 3. Sed luxuria obscenitate, &c. V. P.—^p Præparatus Lugd. Bat. 1. depravatus Lugd. Bat. 3.—^q Gladiatoris Lugd. Bat. 1.—^r Deest sæpe S. N. M. B. G. V. L. Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^s Mortem Lugd. Bat. 1.—^t Putetur Lugd. Bat. 2. 5. Pro

NOTÆ

tolin. In Eusebii Chronico ad annum ultimum hujus Imperatoris hæc scripta sunt, etiam in antiquissimis membranis, ut testatur Casaub. 'Antoninus post victoriam adeo in editione munerum magnificus fuit, ut centum leones exhibuerit.'

^e Obiit XVIII. imperii anno] Deest annus integer, et dies amplius decem sive undecim. Vide apud Victorem p. 134.

^d Omnibus certatim annitentibus] 'Denique priusquam funus condere-tur, ut plerique dicunt, (quod nunquam antea factum fuerat, nec postea) Senatus Populusque, non divisim locis, sed in una sede propitium Deum dixit.' Vide apud Victorem.

^e Nisi quod contra Germanos] Victi sunt sub eo tamen, cum ille sic viveret, per legatos Mauri, victi Daci, Pannoniæ quoque compositæ, in Bri-

tannia, in Germania, et in Dacia imperium ejus recusantibus Provincia-libus, quæ omnia ista per duces sedata sunt.' Lamprid.

^f Septembrem mensem ad nomen suum] De nominibus mensium a Commodo mutatis non parum dissentiunt Auctores. Sed verum est mensem Augustum Commodum dictum, non vero Septembrem. Vide apud Victorem p. 134.

^g Sed luxuria et obscenitate depravatus] Victor in Epitom. 'In tantum depravatus, ut gladiatoriiis armis sæpissime in amphitheatro dimicaverit.'

^h In ludo] In ludo gladiatorio; dans la salle d'armes.

ⁱ Adeo ut strangulatus, vel veneno] Primum ei venenum datum, sed multa vini potione virus expellente, immisus Narcissus validus Palæstrita, qui ei, quasi arte exercitii, brachiorum

cum annis^j XII.^u post patrem, et VIII.^v mensibus imperasset; tanta execratione omnium, ut hostis generis humani^k etiam mortuus^w judicaretur.

16. Huic successit Pertinax, grandævus jam,^x ut^y qui septuagenariam¹ attigisset^a ætatem; præfecturam urbi^b tum agens, ex^c S. C. imperare jussus. Octogesimo^d imperii die,^m prætorianorum militum^e seditione, et^f Juliani scelere, occisus est.

17. Post eum Salvius^g Julianusⁿ rempubl. invasit, vir nobilis^o et jure peritissimus; nepos Salvii^h Juliani, qui sub Divo Hadrianoⁱ *perpetuum* composuit *edictum*.^p Victus est^q a Severo apud Mulvium^l pontem,^q interfectus in palatio. Vixit^m mensibus septem,^r postquam cœperat imperare.

//////////

interfectus est in 3. mortuus.—^u XII. F. XI. Lugd. Bat. 1. 3.—^v IX. G. VII. Lugd. Bat. 1.—^w *Delet mortuus* Lugd. Bat. 3.—^x *Deest jam* G. L. V. HM. Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^y *Et qui* G. E. F. V. HM. Lugd. Bat. 1. 2.—^z *Natus annos* ἐπὶ τὰ καὶ ἐξήκοντα Nihil.—^a *Adiisset* Lugd. Bat. 3.—^b *Præfecturam urbis* Lugd. Bat. 3. 5. *urbium ag.* 1.—^c *Et* Lugd. Bat. 1. *Senatusconsultu* 2.—^d XXX. M. N. LC. LXXXI. HM.—^e *Militum* Lugd. Bat. 2.—^f *Ut* Lugd. Bat. 2.—^g *Salvius N. Salvius* Lugd. Bat. 1.—^h *Silvii N.*—ⁱ *Divo Antonino* HM.—^k *Delet est* Lugd. Bat. 2.—^l *Molvium* S. Lugd. Bat. 2. *Milvium* N. M. G. V. *Fasti Siculi*, a Scaligero editi, *Μουλυβίον* legunt. *Milvium* Lugd. Bat. 3. *Mox*

NOTÆ

nodo fauces pressit, et spiritum interclusit. Adi Victorem p. 136.

^j *Cum annis, &c.*] Imperavit ann. XII. menses VIII. dies XV.

^k *Ut hostis generis humani*] Hostis patriæ, hostis Deorum, hostis Senatus. Vide Lamprid. 18.

^l *Ut qui septuagenariam*] Annos natus LXVI. et menses v. ad imperium proventus Pertinax.

^m *Octogesimo imperii die*] Octogesimo septimo: imperavit enim mensibus II. diebus XXVII.

ⁿ *Salvius Julianus*] Didium vocant Spartianus et Victor in Epitom. Salvium alter Victor p. 136. ubi vide notata.

^o *Vir nobilis*] Ejus proavus paternus Salvius Julianus bis Consul, Præfectus Urbis et Jurisconsultus.

^p *Perpetuum composuit edictum*] Prætores olim edicta, hoc est, leges annuas, scribebant, et quo edicto superioris anni Prætor usus fuerat, eo insequens Prætor fere non utebatur; quare varie inconditeque jus a Prætoribus promebatur: postea vero constitutum est ut edictum unum componeretur, ex quo omnes in posterum Prætores perpetuo jus dicerent, quod ideo Perpetuum fuit appellatum.

^q *Victus est a Severo apud Mulvium pontem*] Enim Septimius Severus, Imperator creatus, 'pontem proxime Milvium acie devicit,' missique qui fugientem insequerentur, apud palatium Romæ obtruncavere. Victor, 137.

^r *Vixit mensibus septem*] Sed imperavit tantum mensibus duobus, die-

18. Hinc imperii Romani^m administrationem Septimius^o Severus^p accepit: oriundus ex^q Africa, provincia^r Tripolitana,^s oppido Lepti:^r solus omni memoria et ante et postea ex Africa imperator fuit. Hic primum fisci 'advocatus,'^t mox militaris^u tribunus, per multa deinde et varia officia atque honores, usque ad^v administrationem totius reipub. venit. Pertinacem se appellari voluit,^u in honorem ejus Pertinacis, qui a Juliano fuerat occisus. Parcus^w admodum fuit, natura sævus: bella multa et feliciter gessit. Pescennium^r Nigrum, qui in Ægypto et Syria^v rebellaverat,^r apud Cyzicum^a interfecit.^v Parthos vicit,^w et Arabas interiores, et Adiabenos. Arabas eo^b usque^c superavit,^x ut

//////////

menses alii.—^m Vix Lugd. Bat. 1. qui mox imperare delet.—ⁿ Imperii omnis administrationem LC. Imperii summam admin. F.—^o Septimus S. N. B. G. V. Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^p Acceptus Lugd. Bat. 2.—^q Et Lugd. Bat. 2.—^r Desunt voces provinciae usque ad fuit LC.—^s Lepti Lugd. Bat. 1.—^t Ducatus Lugd. Bat. 3.—^u Militari Lugd. Bat. 2.—^v Deest ad F. unde ejicit Cell. quod illa ἔλλαψις Eutropio non insolita sit. Deest quoque Lugd. Bat. 3. Venit autem pro pervenit dedimus e Codd. Mss. Leidd. omnibus.—^w Parens Lugd. Bat. 2.—^x Pescennium B. Pescennium G. Pescenninum Lugd. Bat. 5. Sc.—^y Ægyptum Syriae Lugd. Bat. 1.—^z Rebellavit Lugd. Bat. 3.—^a Circium L.—^b Vicit, Arabas interiores et Adiabenos. Arabas quoque sup. HM. Sc. Gr. Vicit, et Arabas interiores, et Azabenos. Arabas S. N. M. B. G. Arabos avosque Lugd. Bat. 1. Et Arabes interiores Zazabenos Arabas eousque 2. Et Arabas interiores et Azabeos Arabas eousque 3. Arabas interiores et Azabonas Arabas eousque 5.—

NOTE

bus quinque, posteaque Severo sponte imperio cessit.

^s Provincia Tripolitana, &c.] Medio fere spatio inter Syrtim Majorem et Minorem: hodie Tripoli de Barbaria.

^t Hic primum fisci advocatus] Sic 'auspicio honorum cepisse patrocinio fisci' dicit Victor de Severo p. 142. Advocatum fisci eligeabant Imperatores ex corpore advocatorum, qui in diversis foris postulabant. Ejus munus præcipue in iis bonis, quæ fisco commissa essent, exhibito delatore persequendis, versabatur, neque ille diu in officio durabat, sed cito mutabatur, quippe annum unum vel alterum compleret.

^u Pertinacem se appellari voluit] Alii Delph. et Var. Clus.

hoc cognomentum ei impositum tradunt ob ejus acerbiteratem. Vide apud Victorem p. 139.

^v Apud Cyzicum interfecit] 'Pescennium Nigrum apud Cyzicenos, Clodium Albinum Lugduni, victos coëgit mori.' Victor. Herodianus tamen Pescennium Nigrum a Severo apud Issicum victum narrat, et in quodam Antiochiæ suburbio interfecit.

^a Cyzicum] In Asia, in ipso littore Propontidis.

^w Parthos vicit] Auxit imperium 'subacto Persarum rege, nomine Abgaro.' Victor.

^x Arabas eo usque superavit] 'Neque minus in Arabas, simul adortus ut

Eutrop.

O

etiam provinciam^d ibi faceret; idcirco Parthicus, Arabicus, Adiabenicus^e dictus^f est. Multa toto orbe Romano reparavit. Sub eo etiam Clodius^g Albinus, qui in occidendo Pertinace socius fuerat Juliano,^h Cæsarem se in Galliaⁱ fecit:^y victusque apud Lugdunum^z est et^k interfectus.

19. Severus autem^l præter bellicam gloriam, etiam civilibus studiis clarus fuit, et literis doctus,^a philosophiæ scientiam ad plenum adeptus.^m Novissimumⁿ bellum in Britannia habuit: utque^o receptas provincias omni securitate muniret, vallum per XXXII.^p millia^b passuum a mari ad mare deduxit.^q Decessit^r Eboraci^c admodum senex,^d

//////////

^c Quoque superavit Sc.—^d Provincias LC.—^e Arabicus, Zabenicus dictus est S. B. Arabicus, Azabenicus dic. est N. G. M. V. Arabicus et Adiabenicus dic. e. HM. Gr. Parth. Arab. Ajabinicus Lugd. Bat. 1. Parth. Arab. Azabenicus 2. Parth. Arab. Ajabenicus 3. Particus Arab. Azabenicus 5. Additamentum istud, ut et superius, proculdubio e Spartiano haustum.—^f Delet dictus Lugd. Bat. 2.—^g Clobius Lugd. Bat. 2.—^h Et Lugd. Bat. 5.—ⁱ Galliam Lugd. Bat. 2. 3.—^k Est interfectus Lugd. Bat. 1. et interfectus est Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^l Tamen præter S. N. G. L. F. V. Lugd. Bat. 3. deleto Severus. tamen propter 2.—^m Adeptus est. Amator studiosorum: adeo ut Oppiano qui de natura piscium et situ Græciæ metrum Heroicum composuit, singulos aureos pro singulis versibus daret. Unde et eadem Oppiana carmina ad hanc diem aurea nominantur. Novissimum, &c...gessit, ubi ut receptas S. B.—ⁿ Nobilissimum Lugd. Bat. 2.—^o Atque Lugd. Bat. 1.—^p xx. N. superscriptum xxx. xxii. B. G. L. S. xxxv. Sc. exxxii. HM. F. xxii. Lugd. Bat. 3. De hujus loci corruptione vide Annotat.—^q Reduxit Lugd. Bat. 1. 3.—^r Decessit a vita admodum G.—^s Euboraci

NOTÆ

est, in ditionem redegit provinciæ modo.' Idem.

^y Cæsarem se in Gallia fecit] De Cæsariibus jam supra dictum est.

^z Victusque apud Lugdunum] Apud Tiburtium, qui locus non procul Lugduno, victus est Albinus, die 19. Februarii, ann. U. C. 950.

^a Et literis doctus] 'Philosophiæ, declamandi, cunctis postremo liberallium deditus studiis.' Victor.

^b Vallum per XXXII. millia] 'His majora aggressus, Britanniam quod ea utilis erat, pulsus hostibus muro munivit, per transversam insulam ducto, utrimque ad finem Oceani.' Victor p. 140. ubi murum vocat quem Eutrop. vallum. Sed si murum ces-

pititium intelligas, utrumque verum erit; muri enim cespititii proprie valli dicuntur: et vallum Severi sic optime describit Beda, historiæ lib. 1. 'Severus receptam partem insulæ, a ceteris indomitis gentibus, non muro, ut quidam existimant, sed vallo distinguendam putavit: murus enim de lapidibus, vallum vero, quo ad repellendum vim hostium castra muniuntur, fit de cespitibus, quibus circumcisis e terra velut murus extruitur, altus super terram, ita ut in ante sit fossa, de qua levati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur. Itaque Severus magnam fossam firmissimumque vallum, crebris insuper turribus commu-

imperii anno sexto decimo,^e mense tertio;^f et^u Divus appellatus est: nam filios duos^v successores reliquit, Bassianum et Getam; sed Bassiano^w Antonini^x nomen^f a senatu^y voluit imponi. Itaque dictus est M.^z Aurelius Antoninus^a Bassianus; patrique^b successit:^c nam Geta hostis publicus iudicatus,^g confestim periit.^h

20. Marcus igitur Aurelius Antoninus^d Bassianus idemque^e Caracalla,^jⁱ morum fere paternorum fuit; paulo asperior, et minax. Opus Romæ egregium fecit^j lavacri,^g quæ Antoninianæ^h appellantur; nihil prætereaⁱ memorabile.

////////

Lugd. Bat. 1. *Tevoraci* 2. *Eboraci* 3.—^t Ita S. B. G. F. Gr. Anno XVIII. mense IV. Vulg. Anno XVIII. mense III. N. LC. Anno XII. mense III. V. in Dione anno XVII. mense VIII. die III. *sedecim* Lugd. Bat. 3. pro *sexto decimo*.—^u Copulam delent Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—^v Sic LC. N. V. L. Sc. F. et Gr. Ceteri *duos*, non adeo recte, ut patet ex Herodiano, ubi de Severi consecratione loquitur.—^w *Bassianum* Lugd. Bat. 1.—^x *Antonii* N. L.—^y *Senatus* Lugd. Bat. Schonh. Mer. *ad senatum voluit impleri* Lugd. Bat. 3.—^z *Deest M. G. Marcus* Lugd. Bat. 3.—^a *Deest Anton. G. Antonius* Lugd. Bat. 2.—^b *A patrique* usque ad capitis seq. *idemque* omnia delet Lugd. Bat. 3.—^c *Al. successor*.—^d *Antonius L.*—^e *Deest idemque L.*—^f *Caracalla* Lugd. Bat. 2. *Coramorum* 5. *Cera fere* 5.—^g *Lavacra F. Lavacra quæ Antoniniana* Lugd. Bat. 2. 3. *Vine-tus* suspicatur *thermarum* legendum esse, ut fæmineo generi *Antoniniana* respondeat: sed fatetur, contra omnes libros esse suam conjecturam.—^h *Antoniana* G. L. V. Lugd. Bat. 5. *Antiniana* Lugd. Bat. 1.—ⁱ *Propterea* Lugd. Bat.

NOTÆ

nitum, a mari ad mare duxit.⁷

^c *Decessit Eboraci*] ‘Neque multo post Britannia municipio, cui Eboraci nomen, annis regni duodeviginti, morbo extinctus est.’ Victor.

^d *Admodum senex*] Annos natus LXV. menses VIII.

^e *Imperii anno sexto decimo*] XVIII. Victor, Herodianus, et Spartianus; sed imperavit tantum annos XVII. menses VII. dies III.

^f *Sed Bassiano Antonini nomen*] Non solum Bassiano, sed Getæ etiam Antonini nomen voluit imponi: quare cum abesset ita scribebat: ‘Salutate Antoninos filios et successores meos.’ Sed prius Bassiano impositum.

^g *Nam Geta hostis publicus iudicatus*] ‘Geta hostis est iudicatus.’ Spartian.

^h *Confestim periit*] Postquam imperasset cum fratre annum unum, dies XXII. a fratre interfectus in ipso sinu matris Juliæ.

ⁱ *Idemque Caracalla*] Sic dictus quod indumenta in talos dimissa populo largiebatur. *Caracalla* a *Calaca*, unde nostrum *casaca*.

^j *Opus Romæ egregium fecit lavacri*] Nota *opus lavacri* pro *lavacrum*. De Thermis Antonianis sic Spartian. ‘Opera Romæ reliquit Thermas nominis sui eximias, quarum cellam solearem Architecti negant posse ulla imitatione, qua facta est, fieri: nam ex ære vel cipro cancelli superpositi esse dicuntur, quibus cameratio tota concedita est: et tantum est spatium ut id ipsum fieri negent potuisse docti Mechanici.’

Impatiens libidinis; ut^k qui novercam suam^k Juliam^l uxorem duxerit. Defunctus est in Osdroëne^m apud Edessam,ⁿ moliens adversum Parthos expeditionem, anno imperii vi.^m mense ii. vix egressus ætatis XLIII.º annum. Funere publico elatus^p est.

21. Opilius^q deinde Macrinus,ⁿ qui præfectus^r prætorio erat, cum filio Diadumeno^s facti imperatores,^o nihil memorabile ex temporis brevitate gesserunt: nam imperium eorum duum^t mensium,^u et unius anni fuit. Seditione militari ambo pariter occisi sunt.^p

22. Creatus est post hos M.^v Aurelius Antoninus.^w Hic Antonini Caracallæ filius putabatur:^a sacerdos autem Heliogabali^x templi erat.^r Is^y cum Romam ingenti et militum

////////

3. *postea* 5. *mox impatientis* Lugd. Bat. 1. 2. 3.—^k *Delet ut* Lugd. Bat. 2. 5.—^l *Filiam* Lugd. Bat. 3.—^m *Osdroëna* Lugd. Bat. 2. 3. 5.—ⁿ *Edissam* Lugd. Bat. 2. 5.—^o *Vix egressus xiv. annum* L. *Vix egressus XLIII. an.* B. G. *vix egressus xl. annum* Lugd. Bat. 1. *vix egressus XLIII. annum* 5.—^p *Clausus est* G.—^q *Deinde Opilius* Lugd. Bat. 3. 5. et 2. qui *Macrinus* delet.—^r *Præfatus* Lugd. Bat. 2.—^s *Diadumeno* L. *Diadumeno* Lugd. Bat. 1.—^t *Al. duorum.*—^u *Mensium* Lugd. Bat. 2.—^v *Deest M. V.*—^w *Antonius* L. et *mox Antonii.*—^x *Vide Not. Varior. Eliogabali* Lugd. Bat. 1. 3. 5. *Eliogaballi* 2.—^y *Hic*

NOTÆ

^k *Novercam suam Juliam*] Getæ fratris quem occiderat matrem. Spartian. ‘Ad parricidium junxit incestum, siquidem eam matrimonio copulavit, cujus filium nuper occiderat.’

^l *Defunctus est in Osdroëne apud Edessam*] Inter Edessam et Carras a duobus Centurionibus occisus.

^m *Anno imperii vi.*] Adde tantum iv. dies.

ⁿ *Opilius deinde Macrinus*] ‘Delinç Opilius Macrinus, qui Præfecturam Prætorio gerebat, Imperator, ejusque filius, Diadumenus nomine, Cæsar a Legionibus appellatur.’ Victor. Id factum ann. U. C. 969. post Ch. 217.

^o *Facti Imperatores*] Quidam Macrinum Imperatorem factum, at Diadumenum tantum Cæsarem. Capitolin. ‘Sciendum præterea, quod

Cæsar fuisse dicatur, non Augustus, Diadumenus puer, quem plerique pari fuisse cum patre imperio tradiderunt.’ Vide initium Ælii Lampridii in Diadumeno, et Victorem p. 145.

^p *Seditione militari ambo pariter occisi sunt*] ‘Fugiens sane Macrinus cum paucis et filio, in vico quodam Bithyniæ occisus est cum Diadumeno, ablatumque ejus caput est, et ad Antoninum perlatum.’ Capitolin.

^q *Hic Antonini Caracallæ filius putabatur*] Filius erat Semiamiræ sororis Juliæ novercæ Antonini Caracallæ: eum Eutychianus in castra adduxit, fingens cum Caracallæ spurium. Vide apud Victor.

^r *Sacerdos autem Heliogabali templi erat*] ‘In Solis sacerdotium, quem Heliogabalum Syri vocant, tanquam

et senatus expectatione venisset, probris se omnibus contaminavit. Impudicissime et obscœnissime^c vixit, biennioque post et VIII. mensibus^d tumultu^a interfectus est militari; et cum eo mater Symia^v Syra.^b

23. Successit huic^v Aurelius^c Alexander,^w ab exercitu Cæsar, a senatu^d Augustus^x nominatus; juvenis admodum:^y susceptoque^z adversus Persas bello,^e Xerxem^f a eorum regem gloriosissime vicit. Militarem disciplinam severissime rexit;^b quasdam tumultuantes^g legiones^c integras ex-

////////

Lugd. Bat. 2. 3.—^z Desunt et obscœn. M. Et delet Lugd. Bat. 2.—^a Tumulto Lugd. Bat. 1.—^b Ingens in hoc nomine variatio. F. LC. M. L. *Semiasera*. S. *Suriasera*. N. *Sinuasera*. V. et P. *Semiamyra*, G. *Syriasira*. Lugd. Bat. 1. *Symia*, at Lugd. Bat. 2. *Surias erat*. denique L. Bat. 3. 5. *Suria Sera*. Vinetus scribit, se in libris antiquis invenisse *Semya Syra*, et *Simia Serena*.—^c *Aurelianus* V.—^d *Cæsar a senatu* absunt a Lugd. Bat. 1.—^e *Bella* Lugd. Bat. 2.—^f *Persen* L. *Seren* G. *Xeren* V. *Xersen* F. Lugd. Bat. 5. Herodianus, Xiphilinus, Lampridius *Artaxerxem* vocant. Agathias Scholasticus *Artaxarem*. Omnes corrupte. Genuinum enim nomen *Ardschir* esse, ex Tarich (Arabico libro Genealogico) ostendit Cl. Schickardus. a *Xerxen* usque ad *severissime* respuit omnia Lugd. Bat. 2. *Xerxeneorum* 3. et Schonh.—^g *Tumultuarias*

NOTÆ

asylum insidiarum metu perfugerat.^v Victor. Inde ipse etiam Imperator dictus Heliogabalus.

Heliogabali] Syris *Alahgabal*, id est, *Deus mons*, quod ille esset e saxo rudi, et imposito in modum plane montis. Græci vero nomen hoc deflectentes ejus asperitatem proxime ad sonum linguæ suæ emollire conati sunt, pronuntiantes ΗΑΙΟΓΑΒΑΛΟC. Vide quæ viri doctiss. apud Lampridium notavere, et quæ ab illustrissimo Bocharto, et quæ a Seldeno scripta sunt.

^t *Biennioque post et VIII. mensibus*] Regnavit annos III. menses IX. dies IV.

^u *Et cum eo mater Symia Syra*] Symiam Syriam hic vocat Eutrop. quam alii *Semiamiram*. ‘Occisa est cum eo et mater Semiamira, probrosissima mulier et digna filio.’ Lamprid. De hoc nomine vide quæ disputavit summus

Scaliger in animadversionibus Eusebianis.

^v *Successit huic*] Ann. Urbis 974. post C. 222.

^w *Aurelius Alexander*] Consobrinus Heliogabali, quippe filius Mammææ, quæ Semiamiræ soror erat.

^x *Ab exercitu Cæsar, a senatu Augustus*] Augustum a militibus appellatum scribit Herodianus. A Senatu Cæsarem Lamprid. quem vide.

^y *Juvenis admodum*] Adolescens sexdecim annorum.

^z *Susceptoque, &c.*] ‘Confestim apparatu magno bellum adversus Xerxem Persarum regi movet.’ Victor.

^a *Xerxem*] Artaxerxem vocat Dio, Herodianus, Lamprid. Hic est Artaxerxes qui, devicto et occiso Artabano rege Parthorum ultimo, primus antiquum Persarum in Oriente Imperium renovavit.

^b *Militarem disciplinam severissime*

auctoravit. Assessorem habuit, vel^h scrinii magistrum,^g Ulpianum, juris conditorem. Romæ quoqueⁱ favorabilis^f fuit. Periit^k in Gallia, militari tumultu,^g tertiodecimo imperii anno,^h et die VIII.^l in Mammæam matrem suam unice pius.ⁱ

Schonh.—^h Delet vel Lugd. Bat. 3. et pro scrinii legit *sermii*.—ⁱ Romæque fav. Lugd. Bat. 5.—^k Perit Lugd. Bat. 3.—^l Delet Lugd. Bat. 1. octava 2. octavo 3. VIII. 5. omnes autem transponunt *Mam. matr. suam*: sed *Mammæam* per un. n. 3. et 5.

NOTE

revit] Ita ut, cum iter faceret, non milites, sed Senatores transire dicebantur. Tribuni accincti, Centuriones verecundi, milites amabiles erant. Lamprid.

^c *Quasdam tumultuantes legiones*] ‘Ibi (in Gallia) tumultuantes Legionum plerasque constantissime abiecit.’ Vict. p. 146.

^d *Assessorem habuit, vel scrinii magistrum*] Vel hic pro particula *et*, ut sæpe apud historiæ Augustæ Scriptores. Nam et Assessorem et scrinii Magistrum fuisse Ulpianum docet Lamprid. ‘Nam et Consiliarius Alexandri et magister scrinii Ulpianus fuisse perhibetur.’ Idem enim est *Consiliarius* et *Assessor*. Nempe Jurisperitus, qui tum in publicis, tum in privatis judiciis, ab iis qui iudicium exercebant, in consilium publico constituto Salario adhibebatur.

Scrinii magistrum] Multa fuere scrinia; veluti scrinium epistolarum, scrinium memoriae, scrinium libellorum, scrinium largitionum, scrinium dispositionum: neque minus tantum scrinii Magister Ulpianus, sed om-

nium. Festus Rufus: ‘Hic Alexander scriniorum magistrum habuit Ulpianum Jurisconsultorem.’ Nempe Ulpianus super omnes scriniorum magistros, quos *proximos* sive *principes* vocabant, constitutus.

^f *Favorabilis*] Cui omnes favent, qui omnium in se amorem colligit.

^g *Periit in Gallia, militari tumultu*] Lamprid. ‘Denique agentem eum cum paucis in Britannia, ut alii volunt, in Gallia, in vico, cui Sicilia nomen est, non ex omnium sententia, sed latrocinantium modo quidam milites, et hi præcipue, qui Heliogabali præmiis effloruerant, cum Severum principem pati non possent, occiderunt.’ Adi Victorem p. 146.

^h *Tertiodecimo imperii anno*] ‘Imperavit annos XIII. diebus IX. vixit annis XXIX. mensibus III. diebus VII.’ Lamprid.

ⁱ *In Mammæam matrem suam unice pius*] Lamprid. ‘In matrem Mammæam unice pius fuit, ita ut Romæ in palatio faceret diætas nominis Mammææ, quas imperitum vulgus hodie ad Mammam vocant.’

EUTROPII
BREVIARIUM
HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER IX.

POST hunc Maximinus^a ex corpore militari primus^b ad imperium accessit, sola militum voluntate, cum nulla senatus intercessisset auctoritas,^c neque ipse senator esset. Is, bello^d adversus Germanos feliciter gesto,^d cum a militibus imperator esset appellatus, a Pupieno^e Aquileiæ occisus est,^e

//////////
^a *Maximianus* Lugd. Bat. 1. 3. et Edd. Vetust.—^b *Bellum* deleto is Lugd.

NOTÆ

^a *Maximianus*] ‘De vico Thraciæ vicino Barbariæ, barbaro etiam patre et matre genitus: quorum alter e Gothis, alter ex Alanis genitus perhibetur.’ Capitolin.

^b *Ex corpore militari primus*] ‘Primus e militaribus.’ Victor, p. 148.

^c *Cum nulla senatus intercessisset auctoritas*] Verum ex Herodiano et Capitolino, qui sic scribit: ‘sed, occiso Alexandro, Maximinus primus e corpore militari, nondum Senator, sine decreto Senatus Augustus ab exercitu appellatus est, filio sibimet

in participatu dato.’ Victor tamen Legionum suffragia a patribus approbata dicit.

^d *Is, bello adversus Germanos feliciter gesto*] ‘Ingressus igitur Germaniam Transrhenanam per ccc. vel cccc. millia barbarici soli vicos incendit, greges abegit, prædas sustulit, barbarorum plurimos interemit, militem divitem reduxit; et nisi Germani per amnes et paludes ad sylvas confuissent, omnem Germaniam in Romanam ditionem rede-gisset.’ Capitol.

^e *A Pupieno Aquileiæ occisus est*]

deserentibus eum militibus suis, cum filio adhuc puero; cum quo imperaverat triennio et paucis diebus.^f

2. Postea tres simul Augusti fuerunt,^g Pupienus, Balbinus, et^d Gordianus: duo^e superiores obscurissimo genere;^h Gordianus, nobilis: quippe cujusⁱ pater,^f senior Gordianus,^g consensu militum, cum proconsulatum Africae ageret, Maximino^h imperante, princeps fuissetⁱ electus. Itaque cum Romam^j venissent^k Balbinus et Pupienus, in palatio^j interfecti^k sunt;^m soli Gordiano imperium reservatum.ⁿ Gordianus admodum puer,^l cum Tranquillinam^o Romae

////////

Bat. 1.—^c *Pupione* L. LC. *Pupino* Lugd. Bat. 3. *Aquileia* 2. 3.—^d *Copulam* respuit Lugd. Bat. 1.—^e *A duo* usque ad *Gord.* consensu nihil agnoscit Lugd. Bat. 3.—^f *Frater* Sc.—^g *Cum cons.* Lugd. Bat. 2.—^h *Maximiano* L. Lugd. Bat. 1. 3. Ald. et Junt. Sc.—ⁱ *Deest fuisset* Mer. Fr.—^k *Itaque Roma venisset* Lugd. Bat. 1.—^l *Desunt in palatio* L.—^m *Interfectus est* Lugd. Bat. 3.—ⁿ *Solo Gordiano imperatore reservato* L. *Soli Gordiano imperio reservato* P. V.

NOTÆ

‘Eos Pupienus Aquileiæ obsidione confecit.’ Victor. A militibus in castris obtruncati.

^f *Triennio et paucis diebus*] ‘Horum imperio ad biennium per hujusmodi moras annus quæsitus.’ Victor. Vide ibi notata p. 150.

^g *Postea tres simul Augusti fuerunt*] Gordianos patrem et filium præterit, qui insignia potestatis in Africa sumere. Sed, occiso Gordiani filio per Capellianum Mauritaniæ Præsidem, Gordianus pater laqueo vitam finivit, quæ ubi Romam nuntiata sunt, Senatus Pupienum et Albinum Imperatores creavit, Gordianumque nepotem Cæsarem fecit: et ita tribus Imperatoribus contra Maximinum fulta Respublica est.

^h *Duo superiores obscurissimo genere*] Nempe Pupienus et Balbinus. Pupienum quidem obscuro genere natum dicit Capitolin. ejusque patrem unum e plebe; ut nonnulli dicunt, fabrum ferrarium; ut alii, rhediarium vecticularium fabricatorem. Sed

idem Balbinum nobilissimum dicit, et familiæ vetustissimæ, quippe qui, ut ipse dicebat, a Balbo Cornelio Theophane historico originem duceret.

ⁱ *Quippe cujus pater*] Certe hic errat Eutropius, qui hujus Gordiani patrem dicat Gordianum seniore, qui in Africa Imperator factus est, quique laqueo vitam finivit: avum potius dicere debuerat; nam iste Gordianus, ut plures asserunt, natus est ex filia senioris Gordiani, ut unus aut duo, ex filio, qui in Africa a Capelliano victus et occisus.

^j *Itaque cum Romam, &c.*] At in Urbe remanserat Balbinus. Fortasse hinc aliquid excidit, nempe scriptum fuerat: *Itaque cum Romam venisset Pupienus, Balbinus et Pupienus, &c.*

^k *In palatio interfecti*] Ex Hero-diano et Capitolino liquet eos non in palatio, sed e palatio per mediam civitatem productos in medio itinere interfectos.

^l *Admodum puer*] Annos natus xvi.

^m *Cum Tranquillinam*] Filiam Misi-

duxisset uxorem, Janum geminum aperuit,ⁿ et ad Orientem profectus, Parthis bellum intulit, qui jam moliebantur erumpere:^p quod quidem mox^q feliciter gessit, præliisque ingentibus Persas afflixit.^o Rediens, haud^r longe a^s Romanis finibus^p interfectus est fraude Philippi,^q qui post eum imperavit. Miles ei^t tumultum vigesimo milliario^r a Circesso,^{u s} quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati^v imminens, ædificavit; exequias Romam revexit:^t ipsum Divum appellavit.

3. Philippi duo,^u filius ac pater, Gordiano occiso, imperium invaserunt:^v atque, exercitu incolumi reducto, ad Italiam e Syria^w profecti sunt. His imperantibus^w mille-

//////////

Mer.—^o *Tranquillam* V. Sc. Lugd. Bat. 3.—^p *Irrumpere* Lugd. Bat. 1.—^q *Deest mox* L. F. Lugd. Bat. 1.—^r *Huic* Lugd. Bat. 5.—^s *Delet a* Lugd. Bat. 3.—^t *Et* Lugd. Bat. 2.—^u *Circosso* LC. *Circesio* Lugd. Bat. 1. *Cyrcesso* 2. *Circeso* 3.—^v *Euphrate* Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—^w *Desunt e Syria* L. LC.

NOTÆ

thei doctissimi viri. Capitolin.

ⁿ *Janum geminum aperuit*] ‘In Persas profectus est cum prius Jani ædes, quas Marcus clauderat, patentes more veterum fecisset.’ Victor.

^o *Præliisque ingentibus Persas affixit*] ‘Illic frequentibus præliis pugnavit et vicit, Sapore Persarum rege submoto, et post Artaxerxem Antiochiam recepit, Carras et Nisibin, quæ omnia sub Persarum imperio erant.’ Capitolin.

^p *Haud longe a Romanis finibus*] In Persidis finibus.

^q *Fraude Philippi*] Adi Capitolinum in Gordiano III. cap. 29. et 30.

^r *Miles ei tumultum vigesimo milliario*] Festus Rufus: ‘milites ei tumultum vicesimo milliario a Circesso castris, quod et nunc extat, ædificarunt.’ Hujus tumuli titulum, Græcis, Latinis, Persicis, Judaicis, et Ægyptiacis literis scriptum sic refert Capitolin. DIVO GORDIANO VICTORI PERSARUM, VICTORI GOTHORUM, VICTORI

SARMATARUM, DEPULSORI ROMANARUM SEDITIONUM, VICTORI GERMANORUM; SED NON VICTORI PHILIPPORUM.

^s *A Circesso*] *Κιρκήσιον* vocant Græci Scriptores, *Circeium* corrupte Capitolin. Hujus castri situm Procopius et Zosimus ponunt in triangulo quem Euphrates et Aborras confluentes faciunt.

^t *Exequias Romam revexit*] Sic jam supra est, sic etiam Festus Rufus: ‘Atque exequias ejus Romam cum maxima reverentia deduxerunt:’ sed malim reliquias

^u *Philippi duo*] ‘Marcus Julius Philippus Arabs Thraconites, sumto in consortium Philippo filio, &c. Romam venerunt.’ Victor, p. 151.

^v *Imperium invaserunt*] Anno U. C. 996. post Christ. 244.

^w *His imperantibus*] Cassiodorus, Æmiliannus, et Aquilinus. ‘His Coss. millesimus annus urbis Romæ expletus est: ob quam solemnitatem innumerales Philippus cum filio suo bestias in circo magno interfecit, lu-

simus annus Romæ urbis ingenti ludorum apparatu spectaculorumque^r celebratus est. Ambo deinde ab exercitu interfecti sunt: senior Philippus Veronæ,^y Romæ junior. Annis quinque^r imperaverunt:^x inter Divos tamen relati sunt.

4. Post hos^a Decius,^y e Pannonia inferiore Budaliæ^b natus,^z imperium sumpsit. Bellum civile, quod in Gallia^c motum fuerat, oppressit: filium suum^a Cæsarem fecit. Romæ lavacrum ædificavit. Cum biennio ipse et filius^b imperassent,^d uterque in 'barbarico' interfecti sunt, inter Divos relati.^f

5. Mox imperatores creati^d sunt, Gallus Hostilianus et Galli filius^e Volusianus. Sub his Æmilianus^f in Mœsia res

////////

Ex Syr. Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—^r *Spectaculique S. M. B. spectaculumque* Lugd. Bat. 2. *spectaculorum* 3.—^y *Uli* Lugd. Bat. 1.—^z *Quippe* Lugd. Bat. 3.—^a *Hæc* Lugd. Bat. 3. 5.—^b *Budaliæ* per *d* scribit LC. Lugd. Bat. 1. Burd. F. et Græcus: ceteri, ut Lugd. Bat. 2. 5. *Bubaliæ* per *b*. *Bulaliæ* 3. *Budaliam* appellat etiam Antoninus, recte: ut opinatur Surita [in notis ad Ant. itin.] sicque proculdubio legendum in Hieronymi Chron. ubi *Eudaliæ* legitur, licet in vetustissimo quodam cod. MSto Hieronymi *Burdali* scriptum sit.—^c *Galatia* Lugd. Bat.—^d *Impetrasset ipse et filius, uterque, &c.* Lugd. Bat. 1. 2. 3. *imperasset ipse et fil.* ut. 5. *ejus* tamen servat 2.—^e *Barbarico solo interfecti* LC. *Barbarico bello interf.* S. B. G. V.—^f *Desunt int. Div. relat.* S. G. V. Lugd. Bat. 2. 3. 5. *et inter Divos referri* F. ad quam structuram perficiendam deest fortasse *meruerunt*; sic enim legunt Lugd. Bat. 1. Schönlh. et Mer.

NOTÆ

dosque in campo Martio Theatrales tribus diebus ac noctibus, populo pervigilante, celebravit. Quadraginta etiam missus natali Romæ urbis concurrerunt, et agon mille annorum actus.^r

^x *Annis quinque imperaverunt*] 'Anno potentia quinque egere.' Victor. Alii imperasse aiunt annos vi. alii vii.

^y *Post hos Decius*] Ann. U. 1003. post Christ. 251.

^z *E Pannonia inferiore Budaliæ natus*] Budalia sen Bubalia Pannonia inferior dicta ab oppido Bubali. Sirmientium vico ortum Decium scribit Victor.

^a *Filium suum*] Q. Herennium

Etruscum Messium Decium.

^b *Cum biennio ipse et filius*] Idem Victor, sed falso: nam ad summum regnarunt annum unum menses iv. et sub eis imperium invasere C. VALENS HOSTILIANUS MESSIUS, LUCIUS PRISCUS, ET JULIUS VALENS LICINIANUS. Nisi hic *Julius Valens* idem sit qui *Caius Valens*, &c. Sane Julii Prisci et Julii Valentis tantum meminit Victor, quem vide p. 153.

^c *Uterque in barbarico*] 'Decii Barbaros trans Danubium persequentes in Abruto fraude cecidere.' Victor.

^d *Mox imperatores creati*] Ann. Urbis 1004. post Christ. 252.

^e *Gallus Hostilianus et Galli filius*] Legendum, ut optime monuit doctis-

novas molitus est: ad quem^s opprimendum cum ambo^h profecti essent, Interamnæ interfectiⁱ sunt,^s non completo biennio.^{k h} Nihil omnino^l clarum gesserunt. Sola pestilentia,^j et morbis, atque ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

6. Æmilianus obscurissime natus, obscurius imperavit,^m ac tertio mense^k extinctus^l est.ⁿ

7. Hinc Licinius Valerianus,^m in Rætia^o et Norico agens, ab exercitu imperator, et mox Augustusⁿ est factus. Gallienus quoque^o Romæ a Senatu Cæsar est appellatus.^p Horum

////////

Senior meruit inter Divos referri. Sed Vulg. lect. confirmat Gr.—^g De quo Lugd. Bat. 5.—^h Campo Lugd. Bat. 3.—ⁱ Profecti Lugd. Bat. 2.—^k Cum non completo biennio imperassent LC.—^l Deest omnino LC. nihilominus Lugd. Bat. 3.—^m Imperavit, siquidem Maurus (Maurius Lugd. Bat. 2.) fuerat: ac N. B. M. G. V. Lugd. Bat. 2. 5.—ⁿ Exinctus est vel defunctus L.—^o Rhætiu vulg.

NOTÆ

simus Casaubonus, *Gallus Hostilianusque*, &c. Quomodo Aurelius Victor: 'Patres Gallo Hostilianoque angusta imperia decernunt.' Ut non aliter Eutropium scripsisse putem, addit vir summus, moveor hoc argumento quod Paulus Diaconus et alii e recentioribus Chronologis multi, qui fere Eutropium describere solent, errorem hunc non errarunt. Auctor quidem historiæ miscellæ hoc loco scribit: 'Mox exercitus Imperatores creavit Vibium Gallum, et filium Galli Volusianum. Horum temporibus Hostilianus Perpenna a Senatu Imperator creatus, nec multum post pestilentia consumtus est.' Pæanium, qui mendam agnoscit, non moramur, vitiosissimis enim libris esse usum. Hujus sane mendæ vetustas, siquidem menda est, colligi potest ex Orosio, quem corruptam lectionem secutum esse dubitari non potest.

^f *Sub his Æmilianus*] C. JULIUS ÆMILIANUS.

^g *Interamnæ interfecti sunt*] 'Ad quem expugnandum profecti Inter-

amnæ ab suis cæduntur.' Victor. Interamna hæc in Umbria ad flumen Nar.

^h *Non completo biennio*] 'His sane omnibus biennium profecit.' Victor.

ⁱ *Sola pestilentia*] 'Dein pestilentia oritur, qua atrocius sæviante Hostilianus interiit.' Idem. Tunc Romæ ad quinque millia in Libitinæ rationes quotidie veniebant.

^k *Ac tertio mense*] Mense quarto. Victor in Epitome.

^l *Extinctus*] Morbo absumtum dicit Victor in Cæsaribus, a suis cæsum alter Victor in Epitome.

^m *Hinc Licinius Valerianus*] 'At milites, qui contracti undique apud Rhætias ob instans bellum, morabantur, Licinio Valeriano imperium deferunt.' Victor. ann. U. 1006. post Ch. 254.

ⁿ *Ab exercitu imperator, et mox Augustus*] Quippe Imperator dicebatur, qui exercitui præerat; Augustus, qui imperium regebat.

^o *Gullienus quoque*] 'Ejus filium

imperium Romano nomini perniciosum,^q et pæne exitiabile^r fuit, vel^r infelicitate principum,^r vel ignavia.^p Germani^u Ravennam usque^q venerunt.^p Valerianus, in Mesopotamia bellum gerens, a Sapore, Persarum rege,^r superatus est: mox etiam captus, apud Parthos ignobili servitute^w consenuit.^{x^s}

8. Gallienus, cum adolescens factus esset^y Augustus, imperium primum feliciter, mox commode, ad ultimum perniciose gessit. Nam juvenis in Gallia^r et Illyrico^t multa strenue fecit, occiso apud Mursam^a Ingenuo,^{bⁿ} qui purpuram sumserat, et Trebelliano.^{c^w} Diu placidus et quietus,^x mox

////////

Retia Lugd. Bat. 2. *Gratia* 1. *Ratia* 5.—^p *Factus M.*—^q Quinque præcedentes voces ex Lugd. Bat. 1. exciderant, *horum Romano imperio nomen perniciosum* 5.—^r *Exitiabili fuit vel infelicitati* Lugd. Bat. 1.—^s *Ut vel* Lugd. Bat. 2. 3.—^t Tres sequentes voces delet Lugd. Bat. 3.—^u *Romanis* Lugd. Bat. 1. *Alamanni* 5.—^v *Venirent* Lugd. Bat. 2. 3.—^w *Senectute* Lugd. Bat. 2.—^x *Consenuit.* Nam quamdiu vixit rex ejusdem provinciæ, incurrato eo, pedem ejus cervicibus imponens solitus erat equum conscendere. Gallienus eum Sc. HM. L. Bat. 5. quæ ex Victore vel Diacono videntur adjecta.—^y Quatuor sequentes voces respuit Lugd. Bat. 3.—^z *Galliæ Illyrico* Lugd. Bat. 1. *Galtia et in Ill.* 3. *Gallia et in Ill.* 5.—^a *Al. Mursiam.* uti Lugd. Bat. 2.—^b *Genuo* N. Lugd. Bat.

NOTÆ

Gallienum Senatus Cæsarem creat.^r Victor.

^p *Vel ignavia*] De Valeriano sic alter Victor in Epitome: 'Stolidus tamen et multum iners, neque ad nsum aliquem publici officii consilio seu gestis accommodatus.'

^q *Germani Ravennam usque*] Contra eos missus Gallienus. Vide Zosim. *Ravenna* Senonum oppidum in littore Adriatico.

^r *A Sapore, Persarum rege*] 'Persarum regis, cui nomen Sapor erat, dolo circumventus,' &c. Victor.

^s *Ignobili servitute consenuit*] Alter Victor in Epitom. 'Valerianus vero, in Mesopotamia bellum gerens, a Sapore Persarum rege superatus, mox etiam captus, apud Parthos ignobili servitute consenuit. Nam quamdiu vixit, rex ejusdem provinciæ incur-

vato eo pedem cervicibus ejus imponens, equum conscendere solitus erat.' Alter Victor in Cæsaribus ait, Valerianum fœde laniatum interiisse.

^t *In Gallia et Illyrico*] Adversus Germanos.

^u *Occiso apud Mursam Ingenuo*] *Ingebum* vocat Victor: 'Ibi,' inquit, 'Ingebum, quem curantem Pannonios, comperta Valeriani clade, imperandi cupido incesserat, Mursiæ devicit.' Sed *Ingenuum* vocat Trebellius Pollio, et in nummis *INGENUS*. Vide notata apud Victorem p. 155.

Mursam] In Pannonia inferiori.

^w *Et Trebelliano*] Legendum *Regalliano*: Regallianus enim unus de xxx. Tyrannis qui sub Gallieno rebellaverunt. Adi Victorem p. 155. et Trebellium Pollionem.

in omnem lasciviam dissolutus,^y tenendæ reipublicæ habenas probrosa ignavia et desperatione laxavit.⁴ Alamanni, vastatis^e Galliis,^{fz} in Italiam penetraverunt.⁵ Dacia, quæ a Trajano ultra Danubium^a fuerat adjecta,^h amissa est. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia, vastataⁱ per Gothos.^{4b} Pannonia a Sarmatis Quadisqueⁱ populata^m est. Germani usque ad Hispanias^c penetraverunt, et civitatemⁿ nobilem Tarraconem^o expugnaverunt. Parthi, Mesopotamia occupata,^{pd} Syriam sibi cœperunt^q vindicare.

9. Tum^r jam desperatis rebus, et deletis^r pæne imperio Romano, Postumus^e in Gallia, obscurissime natus, purpuram sumsit: et per annos decem^f ita imperavit, ut consumentas pæne^u provincias ingenti virtute et moderatione

1. ingenio. 2.—^c *Rebelliano* Lugd. Bat. 5.—^d *Lassavit* Lugd. Bat. 3.—^e *Exhaustis* P. V. G.—^f *Gladiis* Lugd. Bat. 1. *Gallis* 2. 3.—^g *Ita* S. N. M. Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5. B. G. F. V. Sc. HM. *irruerunt* vulg.—^h *Tum amissa* S. N. M. B. L. Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—ⁱ *Vastat* Lugd. Bat. 1.—^k *Parthos* G. Gonthos Lugd. Bat. 1. *Gothos* 5.—^l *Squadisque* N. M. Lugd. Bat. 1. *Quadrisque* L.—^m *Se populata* Lugd. Bat. 1.—ⁿ *Desunt et civit. usque ad expugnav.* G. V. Lugd. Bat. 2. 3. In S. B. Lugd. Bat. 5. *pro expugnaverunt* scribitur *destruxerunt*.—^o *Tarraconem* Lugd. Bat. 1.—^p *Mesopotamiam occupatam* Lugd. Bat. 1.—^q *Cœperant* Lugd. Bat. 1. 2. 3.—^r *Tam desperatis reb.* B. L. HM. Lugd. Bat. 2. 3. *Jam desp. deletis tum*, 5. *jam delet* 1.—^s *Dejecto* Lugd. Bat. 1.—^t *Al. Posthumius. Postumius* Lugd. Bat. 1. 3.—^u *Duas voces consum. pæn.*

NOTE

* *Diu placidus et quietus*] Hæc pendet a superioribus, 'mox commode,' &c.

^y *Mox in omnem lasciviam dissolutus*] 'His prospere ac supra vota cedentibus, more hominum secundis solutior, rem Romanam quasi naufragio dedit.'

^a *Alamanni, vastatis Galliis*] Victor p. 156. 'Alemannorum vis tunc æque Italiam possideret.'

^b *Dacia, quæ a Trajano ultra Danubium*] Hinc intelligendus est Victor: 'Et amissa trans Istrum quæ Trajanus quæsierat.'

^c *Græcia, Maced. Pont. Asia, vastata per Gothos*] Idem Victor: 'Adeo uti Thraciam Gothi liberi progressi Macedonas Achæosque et Asiæ fini-

tima occuparent.'

^e *Germani usque ad Hispanias*] 'Francorum gentes, direpta Gallia, Hispaniam possiderent, vastato ac pæne direpto Tarraconensium opido.'

^d *Parthi, Mesopotamia occupata*] 'Mesopotamiam Parthi occuparunt.' Idem.

^f *Postumus*] C. Cassius Postumus Labienus, quem Transrhenani limitis ducem et Galliæ præsidem fecerat Valerianus.

^g *Per annos decem*] Pollio, 'Per annos septem Posthumus,' inquit, 'gratanter acceptus, talem se præbuit per annos septem, ut Gallias instauraverit.'

reparaverit:^v qui seditione militum^g interfectus est, quod Mogontiacum,^w quæ^x adversus^y eum rebellaverat, L. Æliano^z res novas moliente,^h diripiendam^a militibus tradere non hisset. Post eum Marius,ⁱ vilissimus^b opifex, purpuram accepit,^c et^d secundo die interfectus est.^j Victorinus^e postea^k Galliarum accepit^f imperium, vir strenuissimus:^l sed cum nimie libidinis esset, et matrimonia aliena corrumpere^m, Agrippinæⁿ occisus est, actuario^g quodam dolum^o machinante,^h imperii sui anno secundo.

10. Huic successit Tetricus senator,^p qui Aquitaniamⁱ

////////

delet Lugd. Bat. 3.—^v Reparavit Lugd. Bat. 3. 5.—^w Moguntiam G.—^x Qui Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^y Adversum Lugd. Bat. 1. 3.—^z Sic Lugd. Bat. 1. Æmiliano N. B. Jolliano Lugd. Bat. 2. Loliano 3. Lolliano 5. reliqui atque vulgati. —^a Diripiendus Lugd. Bat. 3.—^b Civilissimus M. N. LC.—^c Sumsit Sc.—^d Octo voces ab et absunt a Lugd. Bat. 1.—^e Victorinus Lugd. Bat. 2. Victorianus 3. 5.—^f Cepit Lugd. Bat. 5.—^g Actario LC. Acturio Al. Octario B. Auctorio M. Auctorino V. Centerio G. perperam. In L. sic scriptum reperi: Attilio quodam dolum machinante imperii sui anno secundo. Hujus enim Gallieni imperio in Gallia purpuram assumerunt variis in locis et temporibus tyranni hi, Postumius, Marcus, Victorinus, Tetricus.—^h Mediante Lugd. Bat. 1.—ⁱ Aquita-

NOTÆ

^g Qui seditione militum] Suorum tumultu perit, quod flagitantibus Mogontiacorum direptiones, quia Lollianus juerant, abnuisset. Victor.

^h Æmiliano res novas moliente] Huic inter xxx. Tyrannos quartum locum assignat Trebellius Pollio. Interemptus est a Victorino.

ⁱ Post eum Marius] Igitur, 'eo [Postumo] occiso, Marius, ferri quondam opifex, neque etiam tum militie satis clarus, regnum capit.' Victor.

^j Secundo die interfectus est] Ita Victor, sed tertio die Pollio.

^k Victorinus postea] Hunc tamen ante Marium collocat Trebellius Pollio. Victorem sequitur Eutropius.

^l Vir strenuissimus] 'Belli scientia Postumo par.' Victor. 'Militaris industriae virum,' vocat Pollio.

^m Et matrimonia aliena corrumpere] 'Qui et ipse, quod matrimoniis militum et militarium corrupendis operam daret, a quodam actuario, cujus

uxorem stupraverat, composita factione Agrippinæ percussus.'

ⁿ Agrippinæ] Quæ urbs Ubiorum ad Rhenum, hodie Cologne.

^o Actuario quodam dolum] Hunc locum pessime convertit Prænius: δούλου τινὸς Ἀκτουαρίου τὴν τελευταίην ἐπαγαρόντος· τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ πεφονευκῷ: Serro quodam Actuario ei mortem afferente: ita enim vocabatur qui eum occidit. Inscitissime: nam primo, ut optime notavit doctiss. Casaub. falso servum vocat: militabat enim, quod non poterant servi. Deinde Actuarius viri proprium putavit, quod est nomen officii. Actuarius est ὁπομηματόγραφος, scriba. Scribæ enim in singulis Legionibus: hoc abunde probat Victor, qui Attilianum sive Attilianum virum vocat, et e corpore actuatorum fuisse dicit. Adi illum p. 157.

^p Huic successit Tetricus senator] 'Interfecto Victorino, et ejus filio,

honore præsidis administrans, absens a militibus imperator electus est, et apud Burdegalam^k purpuram sumsit: seditiones multas militum^l pertulit. Sed dum^m hæc in Gallia geruntur,ⁿ in Oriente per Odenathum^o Persæ victi sunt: defensa Syria, recepta Mesopotamia,^r usque ad Ctesiphontem^p Odenathus penetravit.

11. Ita, Gallieno^q rempublicam deserente, Romanum imperium^r in Occidente per Postumum,^s per Odenathum in Oriente servatum est. Gallienus interca^t Mediolani cum Valeriano fratre^s occisus est, imperii anno nono:^t Claudiusque^u ei successit,^u a militibus electus,^v a senatu appella-

////////

nicam Lugd. Bat. 1.—^k *Burdigalam* Lugd. Bat. 1. 3. 5.—^l *Militans* Lugd. Bat. 1.—^m *Cum* Lugd. Bat. 1.—ⁿ *Al. agerentur.* Lugd. Bat. 1. *gererentur.*—^o *Odenathum* S. M. B. Lugd. Bat. 2. 3. 5. et sic infra. *Odenatum* Lugd. Bat. 1. semper.—^p *Tesiphontem* Lugd. Bat. 1. 2.—^q *Gallieno* Lugd. Bat. 5. et infra.—^r *Romano imperio* Lugd. Bat. 1.—^s *Postumianum* L. *Postumium* Lugd. Bat. 3. *Posthumum* 2. *per Posthumum Odenatum est* Lugd. Bat. 1. ceteris deletis.—^t (*Fraude Aureoli ducis sui*) *Inclusa adjecta erant ex S. B. G. V.* Lugd. Bat. 2. 3. (nam in 1. non extant) Sc. In G. autem pro *Aureoli* legitur *Aureliani*, et in Lugd. Bat. 3. et Sc. *Aurelii.*—^u *Claudius* Lugd. Bat. 3.—^v *Electus est*

NOTE

mater ejus Victoria, sive Victorina, Tetricum Senatorem, Pop. Rom. præsidiatum in Gallia regentem, ad imperium hortata, quod ejus erat, ut plerique loquuntur, affinis, Angustum appellari fecit, filiumque ejus Cæsarem nuncupavit. Pollio.

^q *Odenathum*] Palmyrenorum principem.

^r *Defensa Syria, recepta Mesopotamia*] 'Nisibin primum et Orientis pieraque cum omni Mesopotamia in potestatem recepit; deinde ipsum regem victum fugere coëgit; postremo, Ctesiphonta usque, Saporem et ejus liberos persecutus, captis concubinis, capta etiam magna præda, ad Orientem vertit.' Pollio.

^s *Cum Valeriano fratre*] Sed e diversa matre genito.

^t *Imperii anno nono*] Ita Victor. Valerianus pater anno sexto imperii a Persis captus: post eum filius Gal-

lienius solus regnavit annos ix. Quidam tamen scribunt Gallieni imperium decennium transisse, de quibus sic Pollio: 'De annis autem Gallieni et Valeriani ad imperium pertinentibus, incerta traduntur, cum xv. annos eosdem imperasse constet, id est, Gallienum usque ad quintum decimum pervenisse, Valerianus vero sexto sit captus, alii novem annis, alii decem etiam Gallienum imperasse in literas mittant; cum constet et decennalia Romæ ab eodem, celebrata, et post decennalia Gothos ab eo victos,' &c.

^u *Claudiusque ei successit*] Ann. Urbis 1020. post Ch. 268. Origo hujus Imperatoris incerta. Quidam Gordiani nothum faciunt, alii ex Dalmatia oriundum, alii Dardanum, et ab Illo Trojanorum, atque ab ipso Dardano sanguinem trahere.

tus Augustus. Hic Gothos,^v Illyricum Macedoniamque vastantes, ingenti praelio vicit: parvus vir, ac modestus, et justus^w tenax, ac reip. gerendae^x idoneus: qui tamen intra imperii^y biennium^z morbo¹ interiit,^a et^b Divus appellatus est. Senatus ingenti^c eum honore decoravit, scilicet ut in curia clypeus ipsi aureus,^y item in Capitolio statua aurea^z poneretur.

12. Quintillus^{da} post eum, Claudii frater, consensu militum imperator electus est. Vir unicæ moderationis^b et civilitatis,^c æquandus fratri vel præponendus:^f consensu senatus^g appellatus Augustus, septimo decimo^h dieⁱ imperii occisus est.^d

////////

Lugd. Bat. 1.—^w *Intus* Lugd. Bat. 5.—^x *Tenendæ* S. M. N. B. G. Lugd. Bat. 2. *tenente* 3.—^y *Deest imperii* V. Sc.—^z *Biennio* Lugd. Bat. 1.—^a *Obiit* Lugd. Bat. 1. *perit* Sc.—^b *Et delent* Lugd. Bat. 1. 3. 5.—^c *Eum ing.* Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^d *Sic L. F. Gr.* Et ita quoque Trebellius Pollio. *Quintilius* Lugd. Bat. 2. *Quintilius* vulg.—^e *Al. vir unica moderationis et civilitatis laude æquandus, &c.* *Sic* Lugd. Bat. 2. *unicæ moder. vir et* 1. sed et delet 3. uti vir 2. —^f *Tres præcedentes voces non agnoscit* Lugd. Bat. 1. *mox præferendus* 2. 3. 5.—^g *A senatu* Lugd. Bat. 1.—^h *xviii.* LC. xv. Lugd. Bat. 2.—ⁱ *Anno F.*

NOTÆ

^v *Hic Gothos*] Vide Pollionem cap. 6. et 12.

^w *Intra imperii biennium*] Imperavit anno uno, mensibus decem, diebus quinque.

^x *Morbo interiit*] Finito sane bello Gothico, gravissimus morbus increbuit, tunc cum etiam Claudius affectus morbo mortales reliquit, et familiarē virtutibus suis petit cælum. Pollio. Falsum est igitur quod multi prodidere, Claudium vetus Deciorum exemplum renovasse, qui se pro salute Reipublicæ devoverunt: de quo ambo Victores, ubi vide quæ dicta sunt.

^y *Clypeus ipsi aureus*] Illi clypeus aureus, vel, ut Grammatici loquuntur, clypeum aureum Senatus totius iudicio in Romana Curia collocatum est. Pollio. Imaginem auream vocat Victor. Nempe erat imago clypeata, ut

Itali vocant *un busto*, quales hodie Pictores nostri faciunt.

^z *Item in Capitolio statua aurea*] Illi, quod nulli antea, Populus Rom. summo suo in Capitolio ante Jovis Opt. Max. templum statuam auream decempedum collocavit. Pollio. Victor prope ipsum Jovis simulacram positum dicit.

^a *Quintillus*] Quintilium vocant nummi veteres, Zosim. et alii.

^b *Vir unicæ moderationis, &c.*] Quintilius frater ejusdem, vir sanctus, et sui fratris, ut vere dixerim, frater, delatum sibi omnium iudicio suscepit imperium, non hæreditarium, sed merito virtutum. Pollio.

^c *Septimo decimo die*] Ita Pollio. Vopiscus *rigesimo die*.

^d *Occisus est*] Quidam eum a militibus interfectum tradunt. Zosimus scribit eum Aurcliano sponte cessisse,

13. Post cum Aurelianus suscepit^t imperium,^e Dacia Ripensif^f oriundus: vir in bello potens, animi tamen immodici, et ad crudelitatem propensioris, quique^l Gothos strenuissime vicit. Romanam^m ditionem ad fines pristinos varia bellorum felicitate revocavit. Superavitⁿ in Gallia Tetricum^o apud Catalaunos,^p ipso Tetrico^q prodente exercitum^h suum,^r cujus assiduas seditiones ferre non poterat: quin etiam^s per literas occultas Aurelianium ita fuerat deprecatus, ut inter alia versu Virgilianoⁱ uteretur: ‘Eripe me his, invicte, malis.’ Zenobiam^u quoque, quæ occiso Odenatho marito^v Orientem^w tenebat, haud longe ab Antiochia^x sine gravi^k prælio, cepit:^z ingressusque^y Romam,

////////

perperam. imperii die Lugd. Bat. 1. 2.—^k Cepit Lugd. Bat. 1.—^l Propensior, is quoque Gothos Lugd. Bat. 1. Sc.—^m Desunt voces a Roman. usque ad revocat. S. N. P. V. Lugd. Bat. 2. 3. 5.—ⁿ Erravit Lugd. Bat. 5.—^o Tetricum, qui a millibus imperator electus apud Catalaunos V. Sc. Terricum Lugd. Bat. 2.—^p Cautalanos L. Catalannos Lugd. Bat. 2.—^q Terris interponit Lugd. Bat. 3.—^r Prudenter exercitu suo Lugd. Bat. 1.—^s Delet etiam Lugd. Bat. 3.—^t Secuti sumus F. N. M. B. Sylb. et Cellarium: cæteri hunc ordinem servant: Zenobiam quoque, occiso marito Odenato, qui Orientem tenebat, &c. Sic Lugd. Bat. 3. 5. Zinobiam 3.—^u Merito Lugd. Bat. 3.—^v Occidentem Sc. brientem Lugd. Bat. 3.—^w Ita LC. S. N. B. M. L. G. F. V. Alii: non sine gravi. In HM. magis prælii terrore, quam prælio, cepit.—^x Vicit Lugd. Bat. 2.—

NOTÆ

quasi potiori, et sibi venas incidisse.

^e Aurelianus suscepit imperium] Anno Urbis 1022. post Ch. 270.

^f Dacia Ripensi] ‘Divus Aurelianus ortus, ut plures loquuntur, Sirmii familia obscuriore, ut nonnulli Dacia Ripensi. Ego autem legisse me memini auctorem, qui eum Mæsia genitum prædicaret.’ Vopiscus. Dacia Ripensis dicta ad differentiam Daciæ Mediterraneæ. Sed eam Daciarum divisionem Aureliani tempore fuisse non puto.

^g Apud Catalaunos] Hodie Chalons.

^h Ipso Tetrico prodente exercitum]

‘Ipso Tetrico exercitum suum prodente, quod ejus scelera ferre non posset.’ Vopiscus. Adi Victorem p. 160.

Delph. et Var. Clas.

ⁱ Ut inter alia versu Virgiliano] Ex Pollione: ‘Versus denique illius fertur, quem statim ad Aurelianium scripserat: Eripe me his, invicte, malis.’

^j Occiso Odenatho marito] Per consobrinum suum Mæonium, qui et ipse imperium sumserat.

^k Haud longe ab Antiochia sine gravi] Vulgo, non sine gravi. Sed hic errare Eutropium puto, ut et Festum Rufum, qui scribit Aurelianium Zenobiam apud Imas haud procul ab Antiochia vicisse, et captam Romam triumphantem ante currum duxisse: nam certum est, eos res gestas diversis temporibus in unum confundere. Quippe Aurelianus primum levi prælio non longe ab Antiochia cum Zenobia di-

Eutrop.

P

nobilem triumphum, quasi receptor^z Orientis Occidentisque,^a egit,^b currum præcedentibus^c Tetrico et Zenobia. Qui^d quidem Tetricus^l etiam corrector Lucaniæ^m postea fuit, ac privatus diutissime vixit. Zenobia autem posteros, qui adhuc manent, Romæ reliquit.

14. Hoc^e imperante etiam^f monetariiⁿ in urbe rebellaverunt,^g vitiatis pecuniis,^o et Felicissimo rationali^h interfecto:^p quos Aurelianus victos ultima crudelitate compescuit: plurimos nobiles capite damnavit:ⁱ sævus et sanguinarius, ac

////////

^y Regressusque G.—^z Rector V.—^a Deest occidentisque F.—^b Regit Lugd. Bat. 2.—^c Præced. curr. ita transponit Lugd. Bat. 2. et 3. qui curro. —^d Desunt voces a qui usque ad finem capitis G. V. Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^e Huic Lugd. Bat. 5.—^f Et Lugd. Bat. 5. in urbe mon. 2. 3.—^g Rebellavere Lugd. Bat. 3.—^h Rationali B. Lugd. Bat. 1. 2.—ⁱ Desunt

NOTÆ

micavit, deinde apud Emessam gravi certamine, quo Zenobiæ res penitus afflictæ sunt et attritæ, et quo fugata ipsa Zenobia, quæ inde se Palmyram recepit; quam cum fortiter observatione premeret Aurelianus, Zenobia sibi fuga consulere tentavit; camelo igitur imposita ad Persas iter tendebat, sed per Aureliani equites capta, ad Aurelianum perducta est.

^l Qui quidem Tetricus] 'Pudore tamen victus vir nimium severus, cum, quem triumphaverat, correctorem totius Italiæ fecit.' Pollio.

^m Corrector Lucaniæ] Totius Italiæ correctorem factum dicit Pollio, sed falsum est. Lucaniæ tantum correctura data, ut Vopiscus et uterque Victor. Correctores dicebantur, quibus pars aliqua provinciæ regenda tradebatur.

ⁿ Hoc imperante etiam monetarii] 'Fuit sub Aureliano etiam Monetarii bellum Felicissimo Rationali auctore, quod acerrime severissimeque compescuit,' &c. Vopiscus.

^o Vitiatis pecuniis] 'Nummariam notam corrosissent.' Victor. Pecuni-

niam igitur non adulterabant Monetarii, sed illam corrodebant. Corrosa enim pecunia recte vitiata dici potest.

^p Felicissimo rationali interfecto] Solus, quod sciam, Eutropius scribit Monetarios Felicissimo interfecto adversus Aurelianum bellum intestinum movisse. Nam Vopiscus et Victor contra scribunt auctore Felicissimo seditionem illam motam, quod et Epistola Aureliani a Vopisco inserta verum esse vincit. AURELIANUS AUGUSTUS ULPIO PATRI: 'Monetarii auctore Felicissimo ultimo servorum, cui procurationem fisci mandaveram, rebelles spiritus extulerunt, hi compressi sunt.'

Rationali] Quis sit Rationalis nemo melius explicaverit, quam Aurelianus ipse in Epistola, quam legere est apud Vopiscum et in nota superiori; inde enim patet Procurationem fisci et Rationalem idem esse.

^r Ac necessarius magis in quibusdam] Ex Vopisco, 'Principi necessario magis quam bono.' Incertus Scrip- tor apud Suidam de Aureliano: χαλε-

necessarius magis in quibusdam,^{k r} quam in ullo^l amabilis imperator: trux omni tempore, etiam filii sororis^m interfector:^{n s} disciplinæ^o tamen militaris,^t et morum dissolutorum magna ex parte corrector.

15. Urbem^p Romam muris firmioribus cinxit:^u templum Soli ædificavit:^v in quo infinitum auri^w gemmarumque con-

////////

quatnor præcedentes voces L. LC.—^k Desunt hæc ac *necess. mag. in quibusd.* L. LC.—^l Nullo Lugd. Bat. 2.—^m *Filiorum interfector* S. N. B. M. *Filiæ sororis interfector* F.—ⁿ *Interfecturo* Lugd. Bat. 3.—^o Hinc usque ad seq. cap. *quam provinc.* nihil agnoscit Lugd. Bat. 3. et 5. usque ad prov. *Duc.*—^p Desunt

NOTÆ

πὸς τις καὶ τεφονικὸς ὑπάρχων, καὶ μᾶλλον ἀναγκαῖος στρατηγὸς, ἥπερ αἰρετὸς βασιλεὺς. *Sævus et sanguinarius, ac necessarius magis dux, quam amabilis Imperator.* Sunt autem hæc ad verbum ex Eutropio versa, ut alia multa quæ passim apud Suidam leguntur: ex quibus constat nobis ante Pæanium alium fuisse, qui Eutropium Græcum faceret, et quidem haud paulo elegantius et melius quam factum sit a Pæanio. Sed hic Græcus Interpreter apud Eutropium legit, *necessarius magis dux quam, &c.* ut Vopiscus scribit: ‘Diocletianum frequenter dixisse, cum Maximiani asperitatem reprehenderet, Aurelianium magis ducem esse debuisse quam principem.’

^k *Etiam filii sororis interfector*] Quidam filiam sororis ab Aureliano interfectam. Vopiscus: ‘Hic cum usque eo severitatem tetendisset ut et filiam sororis occideret.’ Idem mox: ‘Addunt nonnulli filium sororis, non filiam, ab eodem interfectum. Plerique autem etiam filiam sororis.’ Quasi diceret: Sunt, qui filium sororis ab Aureliano interfectum dicunt, sunt, qui filiam. Plerique etiam et filium et filiam sororis, &c.

^l *Disciplinæ tamen militaris*] Ita ut nemo peccaverit, postquam semel mi-

litaria peccata semel ingenti severitate correxerit. Extat ejus Epistola, quam ad Vicarium suum scribebat: ‘Si vis Tribunus esse, immo si vis vivere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat: ovem nemo contingat: uvam nullus auferat: segetem nemo deterat: oleum, sal, lignum nemo exigit; annonæ suæ contentus sit: de præda hostis, non de lacrymis Provincialium habeat: arma tersa sint: ferramenta samiata calceamenta fortia: vestis nova vestem veterem excludat. Stipendium in balteo non in popina habeat. Torquem brachiale et annulum apponat. Equum Sagmarium suum defricet: caput animalis non vendat: mulum centuriatum communiter curet: alter alteri quasi servus obsequatur: a Medicis gratis curentur: aruspices nil dent: in hospitibus caste se agant: qui litem fecerit, va-pulet.’

^u *Urbem Romam muris firmioribus cinxit*] Non solum firmiores muros fecit, sed etiam eorum ambitum ampliavit. Victor: ‘Muris Urbem quam validissimis latiore ambitu circumsepsit.’

^v *Templum Soli ædificavit*] Vopiscus: ‘Templum Solis magnificentissimum constituit.’ Zosimus ait, illud tem-

stituit. Provinciam Daciam, quam Trajanus^x ultra Danubium fecerat, intermisit, vastato^q omni Illyrico^s et Mœsia,^r desperans eam posse retinere: adductosque Romanos^z ex urbibus et agris Daciæ, in media Mœsia^a collocavit:^t appellavitque eam Daciam, quæ nunc duas Mœsias dividit, et est in^u dextra Danubio^v in mare^w fluenti, cum antea fuerit^x in læva. Occiditur servi sui fraude,^a qui ad quosdam militares viros,^b amicos ipsius,^y nomina pertulit annotata,^r

////////

hæc urbem usque ad constituit N. B. M. G. V. Lugd. Bat. 2.—^q *Vastata* Lugd. Bat. 2.—^r *Desunt et Mas. Sc.*—^s *Mœnia* Lugd. Bat. 3.—^t Ita reposuimus ex Salmasio et S. N. M. B. Lugd. Bat. 1. 2. 3. *collocavit. et est, &c.* Vulgati, reliquis omissis.—^u *In* abest a Lugd. Bat. 1. 2. *et ex dextris* 5.—^v *Danubio* Lugd. Bat. 3.—^w *Mari* Lugd. Bat. 1.—^x *Fuerat* Lugd. Bat. 5.—^y *Deest ipsius*

NOTÆ

plum ab eo ornatum fuisse donariis, quæ a patria adduxerat, Solis et Belisimulacris. Sol autem ab Aureliano præcipue cultus, quia mater ejus sacerdos fuerat in templo Solis. Vide quæ notarunt viri doctiss. apud Vopiscum.

^w *Infinitem auri*] Pater meus arbitrabatur addendum vocem *pondus*; eam tamen non agnoscit Vopiscus: 'In templo Solis,' inquit, 'multum auri gemmarumque constituit.'

^x *Provinciam Daciam, quam Trajanus*] Sextus Rufus: 'Trajanus Dacos sub rege Decibalo vicit, et Daciam trans Danubium in solo Barbarico provinciam fecit, quæ in circuitu decies centena millia passuum habuit. Sed sub Gallieno Imperatore amissa est: et per Gallienum, translatis exinde Romanis, duæ Daciæ in regionibus Mœsiæ ac Dardaniæ factæ sunt.'

^y *Vastato omni Illyrico, &c.*] Ista lucem accipiunt ex Vopisco, unde fere ad verbum translata: 'Cum vastatum Illyricum ac Mæsiam deperditam videret, provinciam trans Danubium Daciam a Trajano constitutam, sublato exercitu ac Provincialibus, reliquit, desperans eam posse

retineri; abductosque ex ea populos in Mæsiam collocavit, appellavitque suam Daciam, quæ nunc duas Mæsias dividit.' Eutropius tamen hic prætermisisse videtur verba illa, *appellavitque suam Daciam*; nisi emendatiore codices nactus sit eruditiss. Salmasius, qui scribit Eutropium sic Vopisci locum retulisse: 'In media Mæsia collocavit, appellavitque eam Daciam, quæ nunc duas Mæsias dividit, et est in dextera Danubio,' &c. Sed ea verba non agnoscunt libri editi, quos mihi videre contigit.

^z *Adductosque Romanos*] Nam Trajanus ex toto orbe Romano instructas eo copias hominum transtulerat, ad agros et urbes colendas. Supra in Adriano.

^a *Occiditur servi sui fraude*] 'Malitia Notarii sui, et manu Mucaporis interemitus est.' Vopiscus: qui hunc Notarium *Mnesthem* vocat, at *Zosimus, Erotelem*.

^b *Qui ad quosdam militares viros*] 'Mnesthemus breve nomen conscripsit, mixtis iis quibus Aurelianus vere irascbatur, cum iis de quibus nihil asperum cogitabat, addito etiam suo nomine, quo magis fidem faceret

falso manum ejus imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet^a occidere. Itaque ut praeveniretur, ab iisdem interfec- tus est in^b itineris medio, quod inter Constantinopolin et Heracleam^c est stratae veteris.^c Locus^d Cænophrurium^e appellatur. Mors tamen ejus inulta^f non fuit.^e Meruit quoque inter Divos referri. Imperavit^g annos quinque, menses vi.^f

16. Tacitus^h post hunc suscepit imperium;^g virⁱ egregie moratus,^k et Reip. gerendae idoneus: nihil tamen clarum^l potuit ostendere,^h intra sextum mensem^m imperiiⁱ morte jpræventus.ⁿ Florianus,^k qui Tacito successerat,^l duobus

Lugd. Bat. 3.—^z *Ac notato* Lugd. Bat. 3.—^a *Pareret* Lugd. Bat. 1.—^b *Delet in* Lugd. Bat. 3.—^c *Herecliam* G. *Hieracliam* V. *Herocliam* Lugd. Bat. 1. 5. *Eradian* 2. *Erachiam* 3.—^d *Deest locus* L. F.—^e *Cænofurium* Lugd. Bat. 1. *Cenofrurium* 2. 3. *qui Cænofrurium* 5.—^f *Invita* L. Bat. 1. *multa* 2. 3.—^g *Desunt imperavit...vi.* LC. L. Bat. 1. F. Gr. agnoscunt tamen 2. 3. 5. nisi quod 2. *menses vii.*—^h *Tatius* L. Bat. 2.—ⁱ *Ut* L. Bat. 3.—^k *Moderatus* L. G. Lugd. Bat. 2. *Morigeratus* V. Lugd. Bat. 3.—^l *Deest clarum* S. N. M. G. V. Lugd. Bat. 2. 5.—^m *Sex menses* Lugd. Bat. 5.—ⁿ *Præventus est* Lugd. Bat. 1.—^o *Delet ad*

NOTÆ

ingestæ solitudinis: ac breve legit singulis, quorum nomina continebat, addens disposuisse Aurelianus eos omnes occidere; illos vero debere vitæ suæ, si viri sunt, subvenire.^g Vopiscus.

^c *Stratae veteris*] *Strata* est via. Virgilius dixit, 'strata viarum:' et Italice *strada*. Hæc via grandibus saxis olim munita fuit, hodieque integra remanet: pertingebat autem ab illa ora ad Dyrrachium. Adeundus tibi est Bellonius testis oculatus 1. 62.

^d *Cænophrurium*] *Καινὸν φρούριον*, sive unica voce *Καινοφρούριον*: id est, novum castellum.

^e *Mors tamen ejus inulta non fuit*] Sane 'Mnestheus postea surrectus ad stipitem, bestiis objectus est.' Vopisc. Idem scribit, Tacito eam primam curam fuisse, ut omnes, qui Aurelianus occiderant, interimeret

bonos malosve. Ad Victor. p. 163.

^f *Imperavit annos quinque, menses vi.*] Vulgo *mens. septem*: et ita fere Zonaras, qui scribit Aurelianus imperasse annos vi. minus paucis mensibus. Vopiscus: 'Imperavit annis sex, minus paucis diebus.'

^g *Tacitus post hunc suscepit imperium*] Aurelianus occisus est anno U. C. 1027. post Ch. 275. die 29. Januarii: deinde interregnum fuit usque ad diem Septembris, quo Tacitus Imperator electus.

^h *Nihil tamen clarum potuit ostendere*] 'Gessit autem propter brevitatem temporum nihil magnum.' Vopiscus.

ⁱ *Intra sextum mensem imperii*] 'Aducentesima regni luce.' Victor, vere. Imperavit enim a die 25. Septembris usque ad diem 13. Aprilis, quo e vita excessit.

^j *Morte præventus*] 'Interemptus est insidiis militaribus, ut alii dicunt, vi.

mensibus et diebus xx.^m in imperio fuit; neque quicquam dignum memoria egit.

17. Post hunc Probus,^p vir illustris gloria militari, ad^o administrationem Reip. accessit. Gallias a barbaris occupatas^p ingenti praeliorum^p felicitate restituit.^q Quosdam imperium usurpare conatos, scilicet^r Saturninum^s in Oriente,^t Proculum, et Bonosum Agrippinæ, multis^u certaminibus oppressit. Vineas Gallos et Pannonios^r habere permisit. Opere militari^s Alman^v montem apud Sirmium,^w et

////////

Lugd. Bat. 2. 3.—^p Gallorum Lugd. Bat. 3.—^q Constituit Lugd. Bat. 1.—^r Deest Lugd. Bat. 3.—^s Saturninum Lugd. Bat. 3.—^t Orienti Lugd. Bat. 1. scil. Gallienum in Or. 5. moriente 2.—^u Deest multis LC. S. N. M. B. L. G. V. Lugd. Bat. 3. 5. Sc. Magnis HM.—^v Alcani Lugd. Bat. 5.—^w Syrium Lugd.

NOTÆ

mense; ut alii, morbo interiit.⁷ Vopiscus. Victor in Cæsaribus eum Tyanæ mortuum dicit. Alter Victor in Epitom. apud Tarsum.

^k *Florianus*] Taciti frater.

^l *Qui Tacito successerat*] Hic post fratrem arripuit imperium, non Senatus auctoritate, sed suo motu, quasi hæreditarium esset imperium, cum sciret adjuratum esse in Senatu Tacitum ut cum mori cœpisset, non liberos suos, sed optimum aliquem principem faceret. Vopiscus.

^m *Duobus mensibus et diebus xx.*] ‘Vix duobus mensibus imperium tenuit.’ Vopisc. sed vere Entrop.

ⁿ *Post hunc Probus*] Post mortem Floriani solus imperavit Probus, sed is ante mortem Floriani in Oriente electus fuerat Imperator.

Probus] ‘Oriundus e Pannonia, civitate Sirmiensi, nobiliore matre quam patre, patrimonio moderato, affinitate non magna, &c. Pater nomine Maximus fuit, qui cum ordines honestissime duxisset Tribunatum adeptus est.’ Vopiscus.

^p *Gallias a barbaris occupatas*] Ex Vopisco: ‘His gestis cum ingenti exercitu Gallias petiit, quæ omnes

occiso Posthumio turbatæ fuerant, interfecto Aureliano a Germanis possessæ. Tanta autem illic prælia feliciter gessit, ut a Barbaris sexaginta per Gallias nobilissimas reciperet civitates,’ &c.

^q *Saturninum in Oriente*] ‘Simul cæsis, Saturnino per Orientem, Agrippinæ Bonoso ab exercitu.’ Victor. Vopisc. ‘Sed habuit etiam non leves Tyrannicos motus: nam et Saturninum, qui Orienti imperium arripuerat, variis praeliorum generibus et nota virtute superavit, &c. Deinde cum Proculus et Bonosus apud Agrippinam in Gallia imperium arripissent, omnesque sibi Britannias, Hispanias, et Braccatæ Galliæ provincias vindicarent, Barbaris semet iuvantibus, vicit.’

^r *Vineas Gallos et Pannonios*] ‘Hic Galliam Pannoniasque et Mæsorum colles vinetis replevit.’ Victor. Primus Domitianus edixerat, ne quis in Italia novellaret, et postea observatum ut promiscui non esset juris vites instituere, sed eorum tantum qui ab Imperatore veniam impetrassent.

^s *Opere militari*] Hoc transcripsit Victor in Epitom. ‘Opere militari

Aureum apud Mœsiam superiorem^x vineis conseruit, et provincialibus colendas^y dedit. Hic cum bella innumera gessisset,^z pace parata,^a dixit, ‘Brevi milites necesarios^d non futuros.’ Vir acer,^c strenuus, justus, et qui Aurelianum æquaret gloria^d militari, morum autem civilitate superaret. Interfectus^e est tamen Sirmii, tumultu militari, in turri^f ferrata.^u Imperavit^g annos VI. menses quatuor.^v

18. Post hunc Carus^h^x est factus Augustus, Narbonæⁱ natus in Gallia:^y qui^k confestim Carinum^z et Numerianum filios^l Cæsares fecit, cum^m quibus regnavit duobus annis:ⁿ

////////

Bat. 2.—^x *Mœsia Superiore* LC.—^y *Al. colendos*.—^z *Gessit et* Lugd. Bat. 1.—^a *Patrata* G. Lugd. Bat. 3. *purta* vulg.—^b *Deest necesarios* B.—^c *Ac* Lugd. Bat. 1.—^d *Gloriam* Lugd. Bat. 2.—^e *Autem est* Lugd. Bat. 1. 3. *Sirinio* 2. *Syrnio* 3.—^f *Turre* L. Bat. 1.—^g *Desunt imperavit...quatuor* LC. Lugd. Bat. 1. F. Gr.—^h *Caurus* Lugd. Bat. 1.—ⁱ *Narbone* Lugd. Bat. 1. 3.—^k *Is* Lugd. Bat. 1. 5. *his* 2.—^l *Deest filios* V. et Lugd. Bat. 5.—^m *Desunt cum...annis* L.

NOTÆ

Almam montem apud Sirmium, et Aureum apud Mœsiam superiorem vineis consevit. *Opere militari*, id est, militum manu, opera: ut Vopiscus: ‘Ipse Almam montem in Illyrico circa Sirmium militari manu fossum lecta vite consevit.’

^x *Brevi milites necesarios non futuros*] ‘Qua causa receptis omnibus pacatisque, dixisse proditur: Brevi milites frustra fore.’ Victor.

^u *In turre ferrata*] ‘Hoc permoti milites confugientem eum in turrem ferratam, quam ipse speculæ causa editissimam exædificaverat, interemerunt.’ Vopisc.

^v *Imperavit annos VI. menses quatuor*] Vopiscus eum occisum dicit quinto anno imperii. Sed melius Entropius.

^x *Post hunc Carus*] Ann. U. C. 1034. post Ch. nat. 282.

^y *Narbonæ natus in Gallia*] Alicubi legerat Entropius Carum *Narbonæ* natum. Quare statim putavit Nar-

bonæ natum in Gallia: sed hæc *Narbona* in Illyrico. Vitiose tamen scriptum *Narbona* pro *Narona*. Quamvis hæc menda apud Ptolemæum adhæserit, ut qui in descriptione Illyrici meminit *Ναρβώνας κολωνίας ἐπισήμου*, *Narbonæ insignis coloniae*: verum hic Ptolemæus corrigi potuit ex Plinio, qui coloniam illam *Naronam* vocat, atque appositam eam esse cognomini fluvio. At iste fluvius *Naro* vel *Nar* dicebatur, unde *Narona colonia*. Vide apud Victorem p. 169. De Cari patria multum diversas sententias refert Vopiscus c. 4.

^z *Qui confestim Carinum, &c.*] ‘Iste confestim Carinum et Numerianum Cæsares fecit; Carinum ad Galliæ munimentum dimisit, Numerianum in Mesopotamiam secum adduxit.’ Victor.

ⁿ *Cum quibus regnavit duobus annis*] Desunt circiter sex menses.

sed dum^a bellum adversum Sarmatas gerit,^b nuntiato Persarum tumultu, ad Orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos prælio fudit: Cochen^c et Ctesiphontem urbes nobilissimas^d cepit: et cum^e castra super Tigridem haberet, ictu^f divini fulminis periit.^g Numerianus quoque, filius ejus, quem secum^h ad Persas duxerat, adolescens egregiæ indolis,ⁱ cum oculorum dolore^j correptus, in lecticula veleretur, impulsore^k Apro,^l qui socer ejus erat, per insidias occisus est: et cum dolo^m occultaretur ipsius mors, quousqueⁿ Aper invadere posset^o imperium, foetore cadaveris prodita est.^p Milites enim, qui eum sequebantur, foetore^q

LC. F. Gr. Lugd. Bat. 1.—^a Cum Lugd. Bat. 1. 3. sed 2. delet.—^c Cochen, antiquum esse nomen Seleucia, ex Ammiano Marcellino [l. xxiv. c. 5.] patet: 'quibus Coche, quam Seleuciam nominant, haud longius disparatur.' Cujus scripturæ primus auctor fuerat Gelenius: nam in Mss. mire depravatum fuit hoc nomen, cujus tamen vestigia hanc veram esse lectionem satis evincunt. Fuldenis quoque codex et Sextus Rufus c. xxiv. et Jornandes de Success. Regn. c. 86. (uterque de hoc Imperatore scribens) et Orosius lib. vii. c. 24. Cochen vocant. Mer. Corchen: Græcus Conchen: S. N. G. HM. Lugd. Bat. 5. Soheny: L. LC. M. Coceneth: Lugd. Bat. 2. 3. Soënem. Zosimus [lib. iii. p. 724.] Zochasen videtur nominare: Ζωχάσης, ὃν δὲ Ζελευκέας ὀνομαζομένης. Confer Lindenbrogium ad Am. Marc. qui ex Nazianzeno etiam Κωχην urbis hujus nomen probat. Excusi quidam libri, Vi. V. Helmstad. Seleuciam, tanquam certius nomen pro suspecto aut corrupto, exhibent. Sed priorem lectionem præferimus, præsertim quia a Steph. Byzantio item confirmatur.—^p Notissimas Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^q Contra cast. Lugd. Bat. 1.—^r Vi B. N. Lugd. Bat. 1. 2. 3. HM.—^s Secum Cæsarem ad Per. S. N. L. G. F. V. Lugd. Bat. 1. 2. HM. secum Cæs. ad prædas, &c. 3.—^t A propinquis Lugd. Bat. 1. pro Apro qui.—^u Deest dolo Lugd. Bat. 3.—^v Desunt quousque...imperium Sc.—^w Possit Lugd. Bat. 1. 3.—^x Putore S. M. L. Lugd. Bat. 2. 3.

NOTE

^b Sed dum bellum apud Sarmatas gerit] 'Ingenti apparatu et totis viribus Probi profligato magna ex parte bello Sarmatico quod gerebat, contra Persas profectus, nullo sibi occurrente, Mesopotamiam Carnus cepit, et Ctesiphontem usque pervenit.' Vopiscus.

^c Ictu divini fulminis periit] Istud divini additum fuit distinctionis gratia: nam et quædam machinæ bellicæ fulmina dicuntur. Quo tempore autem obiit Carnus, tanta subito exorta tempestas, tantum tonitruum,

ut inde fama emergerit fulmine interemtum, quem alioquin satis constabat ægritudine absutum. Adi Vopisc. c. viii.

^d Adolescens egregiæ indolis] 'Moratus egregie, et vere dignus imperio.' Vopiscus.

^e Cum oculorum dolore] Hunc oculorum dolorem contraxerat Numerianus, quod nimio fletu oculis corrupisset.

^f Impulsore Apro] 'Apri Præfecti Prætorio soceri insidiis extinguitur.' Victor.

commoti, diductis^y lecticulæ palliis, post aliquot^z dies mortem ejus notam habere potuerunt.^a

19. Interea Carinus, quem Cæsarem ad^b Parthos proficiscens Carus in Illyrico, Gallia, Italia, reliquerat, omnibus se sceleribus^h inquinavit: plurimos innoxios fictis^c criminibus occidit: matrimonia nobilia corrumpit: condiscipulis^d quoque, qui eum in auditorio^e vel levi^f fatigatione taxaverant,^g perniciosus fuit. Ob quæ^k omnibus hominibusⁱ invisus, non multo post pœnas dedit. Nam de Perside victor exercitus rediens, cum Carum Augustum fulmine, Numerianum Cæsarem^k insidiis perdidisset, Diocletianum imperatorem creavit,^j Dalmatia^l oriundum,^k virum obscurissime

//////////

pudore 5.—^y Deductis Lugd. Bat. 1.—^z Aliquod Lugd. Bat. 1.—^a Potuere Lugd. Bat. 3.—^b Ita ex Lugd. Bat. 1. 2. 3. quia pro in ubique fere a Nostro reponitur.—^c Fictis Lugd. Bat. 1.—^d Condiscipulos Lugd. Bat. 1. cum discipulis 3.—^e In adjutorio Lugd. Bat. 1. qui cum adjutoribus 3.—^f Ubi fat. Lugd. Bat. 2. verbi fat. 5.—^g Relaxaverant Lugd. Bat. 1. taxaverunt 2. 3. 5.—^h Atque Lugd. Bat. 2. 3. 5.—ⁱ Omnibus bonis incisus Sc. HM. V. omn. honoribus inv. Lugd. Bat. 3. hominibus inrisos delecto omnibus Lugd. Bat. 1.—^k In Insidiis

NOTÆ

§ *Factore cadaveris prodita est*] Joannes Antiochensis, περὶ ἀρχαιολογίας: Νουμεριανὸς τυφλωθεὶς ἐν κεκαλυμμένῳ φορεῖφ ἀπὸ Περσίδος ἐβαστάζετο, ὃν λάθρα ἀνείλεν ὁ πεντερός, καὶ ἔλαθεν νεκρὸς φερόμενος ἕως ἐκ τῆς δυσωδίας ἐδηλώθη: Numerianus oculis captus in operata lectica a Perside ferebatur, quem socer clam interfecit, et sic mortuus portabatur, omnibus rem ignorantibus, donec factore res prodita est.

^h *Omnibus se sceleribus*] Hæc omnia tunc ad verbum Victor in Epitom. quem vide p. 220.

ⁱ *Vel levi fatigatione taxaverant*] Victor: 'verbi fatigatione tax.' Verbi fatigatio, et fatigatio simpliciter, nihil aliud est quam scommma, unde Joannes Antiochensis idem sic explicat: Καρῖνος ὠμώτατος ἦν, ὃς καὶ τοὺς ποτε ἐν τῷ παιδευτηρίῳ σκάψαντας εἰς αὐτὸν ἡμύνατο: Carinus sævissimus erat, qui perpe qui condiscipulos, qui in eum in schola

scommata vibraverant, ultus est. Igitur fatigatio est scommma. Fatigare aliquem verbis vel jocis, pro mordere, lacessere, quod et fatigare simpliciter et absolute dixerunt. Severus Sulpitius in dialogis: 'Sed supersedendum est ne Gallus sese existimet fatigari.' Et fatigatio pro scommmate apud eundem: 'Tum ille, sicut est verecundissimus, aliquantulum erubescens, dum fatigationem meam accepit.' Plura vide apud Victorem p. 220.

^j *Diocletianum Imperatorem creavit*] 'Diocletianum omnes divino consensu, cui multa jam signa facta dicebantur imperii, Augustum appellaverunt.' Vopiscus. Tunc domesticos regebat Diocletianus. Vide apud Victorem p. 166.

^k *Dalmatia oriundum*] 'Diocletianus Dalmata, Anulini Senatoris libertinus, matre pariter atque oppido

natum: adeo ut a^m p^{er}is que scribæⁿ filius, a nonnullis Anu-
lini^o senatoris libertinus fuisse credatur.^p

20. Is prima militum^q concione^r juravit, Numerianum
nullo^s suo dolo interfectum: et cum juxta cum Aper, qui
Numeriano insidias fecerat,^t constitisset, in conspectu exer-
citus manu Diocletiani^u percussus est. Postea Carinum,
omnium^v odio et^w detestatione viventem, apud Margum^m
ingenti prælio vicit, proditum ab^y exercitu suo, quem fortio-
rem habebat: certe desertum,ⁿ inter Viminatium^s atque
Aureum montem. Ita rerum Romanarum potitus, cum tu-
multum^a rusticani^o in Gallia concitassent, et factioni suæ

////////

Lugd. Bat. 1. 3.—^l Dalmatiis L. LC.—^m Præpositionem delet Lugd. Bat. 3.
—ⁿ Delet scribæ Lugd. Bat. 1.—^o Anullini Sc. Anulli in Senatoribus Lugd.
Bat. 1. Anuli 3. Amili 5.—^p Tradatur Lugd. Bat. 2.—^q Is primum militi in
concione S. N. B. Lugd. Bat. 2. 3. HM. primum etiam Lugd. Bat. 5.—^r Con-
tritione Lugd. Bat. 1. conditione 5.—^s Deest nullo V.—^t Delet fecerat Lugd.
Bat. 3.—^u Diocletiano Lugd. Bat. 1.—^v A. omni odio.—^w In Lugd. Bat. 3. 5.
decertatione 2.—^x Al. Murgum. Schottus [in Not. ad Sext. Aurel. Vict. de
Cæsariib. c. xxxvi.] Marcum legit. Murtium est in Vopisci Carino. Murgum
omnes Edd. Vett.—^y A se Lugd. Bat. 2. 3.—^z Viniacium L. Inminatium
Lugd. Bat. 2. Vimina, Suia 3.—^a Romanorum potius cum tumultu Lugd. Bat.

NOTÆ

nomine Dioceleæ. Victor.

¹ Is prima militum concione] ‘Hic
cum tribunal conscendisset, atque
Augustus esset appellatus, et quære-
retur, quemadmodum Numerianus
esset occisus, educto gladio, Aprum
Præfectum Prætorii ostentans per-
cussit, addens verbis suis: Hic est
auctor necis Numeriani.’ Vopiscus.
Male Victor, qui hoc a Diocletiano
factum dicit post mortem Carini.

^m Apud Margum] ‘Contra Diocle-
tianum multis præliis confligit, sed
ultima pugna apud Margum com-
missa victus occubuit.’ Vopiscus.
Optime loci situm hic declarat Eu-
tropius inter Viminatium urbem et
Aureum montem. Margum et Vimi-
natium, duo Mæsiæ oppida, vicina
erant, ut indicio est historia quam
narrat Priscus Rhetor initio excerpt-

torum de legationibus. Idem Priscus
in Gothica historia scribit Margum
ad Istrum fuisse sitam e regione Con-
stantiæ: ἡ Μαργὸς, inquit, πόλις ἐστὶ
τῶν ἐν Ἰλλυρίᾳ Μυσῶν πρὸς τῷ Ἰστρῷ
κειμένη ποταμῷ, ἀντικρὺ Κωνσταντίας
φρουρίου κατὰ τὴν ἐτέραν ὕχθην κειμένου.
Margus urbs est Mæsiæ in Illyria ad
Istrum fluvium sita, e regione Constan-
tiæ, quæ in altera ripa posita est.

ⁿ Certe desertum] Victor eum a
militibus suis in pugna interfectum
dicit.

^o Cum tumultum rusticani] ‘Nam-
que ubi comperit, Carini discessu,
Æliannum Amandumque per Galliam
excita manu agrestium ac latronum,
quos Bagandas incolæ vocant, popu-
latis late agris plerasque urbium ten-
tare, Maximianum statim, fidum ami-
citiæ, quanquam semiagrestem, mili-

Bagaudarum^b nomen^p imponerent, duces autem haberent Amandum et Ælium,^c ad subigendos eos Maximianum Herculium^d Cæsarem misit; qui levibus præliis agrestes domuit, et pacem^e Galliæ reformavit.

21. Per^f hæc tempora etiam Carausius,^q qui vilissime natus,^g strenuæ militiæ ordine famam egregiam fuerat consecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgicæ^h et Armoricæⁱ pacandum mare accepisset, quod Franci^t et Saxones infestabant, multis barbaris sæpe captis, nec præda integra aut provincialibus reddita, aut imperatoribus missa, cum^k suspicio esse cœpisset, consulto^l ab eo admitti barbaros, ut transcentes cum præda exciperet, atque^m hac se occasione ditaret, a Maximiano jussusⁿ occidi,^u purpuram sumsit, et Britannias^o occupavit.

22. Ita cum per omnem^p orbem terrarum res turbatae

////////

1. *Romanorum...tumultus* 5.—^b *Factioni Senecaudorum nomen* G. *factionis suæ sævæ clarum nomen* V. *factioni suæ Bagandarum*, &c. N. B. *factione sua Baucaudorum* Lugd. Bat. 1. *factione sævæ Caudarum* Lugd. Bat. 2. *factionis suæ racum clarum* Lugd. Bat. 3. *factionis suæ Vagabundarum* 5.—^c *Alienum* Lugd. Bat. 1. *Hælium* 2. *Helium* 3. 5.—^d *Herculianum* G. Lugd. Bat. 3. *Herculem* 1. 5. et infra.—^e Quidd. codd. Mss. ut Lugd. Bat. 3. 5. et libri impressi *partem* habent. Minus bene: nam etiam Græcus ἐλευθερίαν interpretatur.—^f *Al. post hæc tempora*. In Fuld. superscripta fuit altera lectio, *hoc tempore*, pro qua malit Sylb. eodem tempore.—^g *In stren. m. o. Hear. et Vulg. serenæ* G. Sc. Lugd. Bat. 2. 3. *strenuo* Vi. et quidd. e nostris Mss. ut ad *ordinem* refertur.—^h *Bellicæ* Lugd. Bat. 1.—ⁱ *Armorici* Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^k *Cur* Lugd. Bat. 3.—^l *Consultu* Lugd. Bat. 2.—^m *Desunt atque...ditaret* L. LC. F.—ⁿ *Jussus est* Lugd. Bat. 3.—^o *Al. Britanniam*.—^p *Al. Ita cum per orbem ter.* omisso om-

NOTÆ

tiæ tamen atque ingenio bonum, Imperatorem jubet.' Victor. Vide ibi notata p. 168.

^p *Bagaudarum nomen*] *Bagaudæ*, sive *Bagandæ*, vel *Vocandæ*, vel *Baucaudæ*, populi circa Alpes, quales forte in Pyrenæis, quos vulgo dicimus *Miquelets*. Castrum Bagaudarum, locus olim in agro Lutetiæ, quod horum Bagandarum tunc receptaculum fuit, quem hodie *Saint-Maur* nominant, ut scribit Vigenereus.

^q *Carausius*] Corausium vocat Victor, Menapiæ civem.

^r *Belgicæ*] Ubi Hollandia, Zelandia, Flandria, Brabantia, Gueldria, Clivia, &c.

^s *Armoricæ*] Hodie la Bretagne.

^t *Franci*] Id est, Germani, ut alibi dictum est. 'Parandæ classi ac populandis Germanis maria infestantibus Corausium præfecere.' Victor.

^u *A Maximiano jussus occidi*] 'Herculii metu, a quo se cædi jussum compererat, Britanniam hausto imperio capessivit.' Maximianus Herculius cognomento dictus propter cultum Herculis.

essent,⁷ Carausius in Britanniiis rebellaret, Achilles^v in Ægypto,⁸ Africam Quinquegentiani^w infestarent, Narseus^x Orienti bellum inferret, Diocletianus Maximianum Herculum ex Cæsare fecit Augustum, Constantium et⁹ Maximianum^y Cæsares: quorum Constantius^z per filiam^u nepos Claudii^a traditur:^v Maximianus Galerius in Dacia haud longe a Sardica^{w^b} natus. Atque ut eos etiam affinitate conjungeret, Constantius privignam^c Herculi^r Theodoram accepit, ex qua postea sex liberos, Constantini fratres,^d habuit:

//////////

nem.—⁷ Copulam eum Codd. Mss. Lugd. Bat. delevimus. *Caurasius* legit 5. et infra.—⁸ *Achilles* Lugd. Bat. 1. ubique. *Achileus* 5.—⁹ *Oriente* Sc.—¹ *Et Galerium Maximianum Cæs. B. Constantinum* Lugd. Bat. 3. *Maximianum* 5.—^u *Delet per fil.* Lugd. Bat. 2.—^v *Traditur. Diocletianus (Maximianus* Lugd. Bat. 5.) *Galerium etiam adfinitate coniunxit. Constantius privignam, &c. S. B. Lugd. Bat. 5. Traditur. Maximianum Galerium etiam affinitate conjungere [conjungeret, &c. V. Lugd. Bat. 2.] G. V. Lugd. Bat. 2. 3.—^w *Serdica* Lugd.*

NOTE

^v *Achilleus*] ‘Eodem tempore Orientem Persæ, Africam Julianus, ac nationes Quinquagentanæ graviter quætiebant, adhuc apud Ægypti Alexandriam Achilleus nomine dominationis insignia indnerat.’ Victor. Achilleus, ut Ulysses, Ulysseus Horat.

^w *Quinquegentiani*] Idem sunt ac Pentapolitani in Libya. Sæpe enim apud meliores Græcos *polis* gentem significat. Exempli apud Homerum, &c. *Pater meus*.

^x *Narseus*] Regulus Armeniæ. Narses, Narsens, ut, supra Achilles, Achilleus.

^y *Constantium et Maximianum*] ‘His de causis Julium Constantium, Galerium Maximianum, cui cognomen Armentario erat, creatos Cæsares in affinitatem vocant.’ Victor.

^z *Quorum Constantius*] Pollio in Claudio: ‘Ubique auspiciis Claudianis victi sunt Gothi, prorsus ut jam tunc Constantio Cæsari, nepoti futuro, videretur Claudius securam parare Rempublicam.’ Et paulo post: ‘Quæ idcirco posui, ut sit omnibus

clarum Constantium divini generis virum; sanctissimum Cæsarem et Augustæ ipsius familiæ esse, et Augustos multos de se daturum, salvis Diocletiano et Maximiano Augustis, et ejus fratre Galerio.’

^a *Per filiam nepos Claudii*] Constantius enim natus e filia Crispi, qui Claudii frater fuit. Hic tamen Eutropius videtur Constantium ipsius Claudii *ἐκγονον* facere, et ex ejus filia natum. Possis etiam et aliter intelligere: nepotes enim frequenter apud hosce Scriptores *ἀδελφιδούς*, fratris sive sororis filios, significant, ut jam supra. Et apud Ovidium quoque, ‘Cæsar ab Ænea qui tibi fratre nepos.’

^b *Sardica*] In Dacia Mediterranea.

^c *Constantius privignam*] ‘Prior [Constantius] Herenlii privignam, alter [Galerius] Diocletiano editam sortiuntur, direntis prioribus conjugis.’ Victor.

^d *Constantini fratres*] Constantius dimisit Helenam, quam tamen ei

Galerius filiam Diocletiani^y Valeriam :^z ambo uxores, quas habuerant,^a repudiare compulsi. Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata^b essent contra virum rei militaris peritissimum, ad postremum pax convenit.^c Eum post septennium^f Allectus,^e socius ejus, occidit, atque ipse post eum Britannias triennio^d tenuit: qui ductu ^sAsclepiodoti^e præfecti prætorio est oppressus.^f Ita Britannia^e decimo anno recepta.^g

23. Per idem tempus a Constantio^h Cæsare in Gallia pugnatum est circa Lingonas:^k die una adversam et secundam fortunam expertus est. Nam cum repente barbaris ingruentibus,^l intra civitatem esset coactus, tam præcipiti necessitate, ut clausis portis in^m murum funibus tolleretur;ⁿ vix quinque horis mediis adventante exercitu, sexaginta^o fere millia Alamannorum cecidit.^p Maximianus quoque Augustusⁱ bellum in Africa profligavit,^q domitis Quinquegentianis, et ad pacem redactis. Diocletianus ob-

////////

Bat. 1.—^z Herculi Lugd. Bat. 1.—^y Diocletianam Lugd. Bat. 5.—^a Valeriam : prius Constantius habuit Helenam Constantini matrem : ambo ux. V.—^a Delet quas habuer. Lugd. Bat. 3.—^b Tentata Lugd. Bat. 3. 5.—^c Allectus Lugd. Bat. 2. —^d Biennio Lugd. Bat. 3. sed 5. delet.—^e Asclepiodoti Lugd. Bat. 1. Adsclepiodori 2. Asclepiodoti 3.—^f Oppr. est Lugd. Bat. omnes.—^g Britannia...recepta est Lugd. Bat. 1. et Sc.—^h Deest Constant. G. Cæsare deest Lugd. Bat. 2. —ⁱ Bene pugnatum est L. HM. Lugd. Bat. 1. 2. 5. tamen pugnatum deleta est 3.—^k Linguonas Lugd. Bat. 1. Lingonas recte 2. 3. 5.—^l Delet barb. ingr. Lugd. Bat. 3.—^m Per mur. Sc.—ⁿ Colligeretur L. LC.—^o Quadraginta M.—^p Occidit Lugd. Bat. 1.—^q Confligavit Lugd. Bat. 3.—^r Visus Lugd. Bat. 2.

NOTÆ

uxorem fuisse negat Zosimus, quippe quæ nunquam in manum Imperatori Constantio legitime convenisset.

^e Ad postremum pax convenit] ‘Solique Carausio remissum insula imperium.’

^f Eum post septennium] ‘Quem sane sexennio post Allectus nomine dolo circumvenit.’ Sed recte Eutrop. post septennium.

^g Qui ductu Asclepiodoti] ‘Eum Constantius Asclepiodoto, qui Prætorianis Præfectus præerat, cum

parte classis ac legionum præmisso, delevit.’ Victor.

^h Circa Lingonas] In ejus rei memoriam arcus editissimus hodieque extat Andomatuni Lingonum (hodie Langres) quem, cum ibi agerem, mihi me videre. Sed nulla inscriptio est, ut puto. Hoc notare poterunt Antiquarii: est autem in ea parte positus, qua e muris in latissima camporum spatia descenditur. Pater meus.

ⁱ Maximianus quoque Augustus] ‘Per

sessum Alexandriae Achilleum^j octavo fere mense superavit, eumque interfecit. Victoria acerbe usus^r est:^k totam Ægyptum gravibus proscriptionibus^s cædibusque fœdavit.^t Ea tamen^u occasione ordinavit provide multa, et^v disposuit; quæ ad nostram ætatem manent.

24. Galerius Maximianus^m primo adversus Narseum prælium habuit,^w inter Callinicum^r Carrasque congressus, cum inconsulte magis quam ignave dimicasset: admodum enim parva manu^y cum copiosissimo hoste commisit. Pulsus^z igitur, et^a ad Diocletianum profectus, cum ei in^b itinere occurrisset, tanta insolentiaⁿ a^e Diocletiano fertur exceptus, ut per aliquot passuum millia purpuratus^o tradatur^d ad vehiculum^e cucurrisse.

25. Mox tamen per Illyricum Mœsiamque^f contractis copiis, rursus cum Narseo, Hormisdæ^s et Saporis avo, in Armenia^h majoriⁱ pugnavit, successu ingenti, nec^k minore

—^s Omnibus addit Lugd. Bat. 5.—^t Fœderavit Lugd. Bat. 2.—^u Et tunc Lugd. Bat. 2.—^v Et proinde multa disposuit Lugd. Bat. 2.—^w Primum adversus Narseum prælium et secum Lugd. Bat. 1. primum adversus Narseum prælium infecundum 2. primum adversum Narseum prælium in secundum 3. et 5. qui tamen primum servat.—^x Gallinicum Lugd. Bat. 1. Gallinum 3. Gallicinum Sc. Hieron. Surita in notis ad Antonin. Itinerar. legendum putat: inter Calle comen Carrasque congressus: quo modo appellat Antoninus.—^y Pugnam cum Lugd. Bat. 2.—^z Pulso Lugd. Bat. 1.—^a Copulam delet Lugd. Bat. 2.—^b Et itinere Lugd. Bat. 1.—^c Ad Lugd. Bat. 1.—^d Trahatur Lugd. Bat. 3.—^e In F. duplex est scriptura, ad vehiculum et ante vehiculum.—^f Misiamque Lugd. Bat. 1.—^g Ita pro vulg. Ormisdæ lego e Codd. Leidd. 1. 3. 5. Hormisquæ 2.—^h Armenia Lugd. Bat. 2.—ⁱ Majore Lugd. Bat. 1. 2. 3.

NOTÆ

Africam gestæ res pari modo.' Victor.

^j Diocletianus obsessum Alexandria Achilleum] 'At in Ægypto Achilleus facili negotio pulsus pœnas luit.' Idem.

^k Victoria acerbe usus est] Alexandria muros diruit, eamque militibus diripiendam tradidit.

^m Galerius Maximianus] 'A Persis primo graviter vexatus, contracto confestim exercitu e veteranis ac tyronibus, per Armeniam in hostes contendit, quæ ferme sola seu faciliior vincendi via est,' &c. Victor.

ⁿ Tanta insolentia] 'Hic tanta a Diocletiano indignatione susceptus est, ut ante carpentum ejus per aliquot millia passuum ecurrerit purpuratus: et cum vix impetrasset, ut reparato de limitaneis Daciæ exercitu eventum Martis repeteret,' Sextus Rufus.

^o Purpuratus] Purpura enim insigne potestatis. Et in eo præcipue Diocletiani insolentia, quod purpuratum Galerium ante currum suum peditem currere siverit, quasi cursorem aliquem publicum.

consilio simulque^l fortitudine: quippe qui^m etiam speculatoris munus cum altero acⁿ tertio equite^p suscepit. Pulso Narseo,^q castra ejus diripuit; uxores, sorores, liberos cepit; infinitam extrinsecus^r Persarum nobilitatem, gazam^s Persicam copiosissimam: ipsum in ultimas^o regni^p solitudines egit;^q quare ad Diocletianum,^t in Mesopotamia cum præsidiis^r tum^s morantem, ovans regressus, ingenti honore susceptus est. Varia deinceps et simul et^r viritim^u bella gesserunt, Carpis^v et Basternis subactis, Sarmatis victis: quarum nationum^u ingentes captivorum copias in Romanis^w finibus locaverunt.

26. Diocletianus moratus callide^r fuit,^y sagax præterea, et admodum subtilis ingenio, et qui severitatem suam aliena^r invidia^a vellet^v explere.^h Diligentissimus tamen et solertissimus^w princeps; et qui^c imperio Romano primus^d regiæ

5.—^k Ne Lugd. Bat. 3.—^l Simul Lugd. Bat. 1. 3. 5.—^m Delet qui Lugd. Bat. 1.—ⁿ Aut Lugd. Bat. 1. 2. 3.—^o Multumque regni Lugd. Bat. 2. in ultimis Lugd. Bat. 3. 5.—^p Regioni Lugd. Bat. 1.—^q Adegit Lugd. Bat. 2.—^r Desunt cum præsidiis. Mer.—^s Tamen Lugd. Bat. 2. tm̄. ornatè 3.—^t Copulam delet Lugd. Bat. 3.—^u Vicissim L. Lugd. Bat. 5.—^v Carptis Lugd. Bat. 3.—^w Cromanis Lugd. Bat. 1.—^x Catide Lugd. Bat. 3. 5.—^y Motus Gallis deficit Lugd. Bat. 1.—^z Alia Lugd. Bat. 1.—^a Deest invid. L. F.—^b Expellere Lugd. Bat. 1.—^c Etsi imperio Romano...inveniret...jusserit S. B. HM. Alii legunt in im-

NOTÆ

^p Speculatoris munus cum altero ac tertio equite] Festus Rufus: 'In Armenia Majore ipse Imperator cum duobus equitibus exploravit hostes.'

^q Pulso Narseo] 'Denique ibidem Narsenū regem in ditionem subegit, ac simul liberos conjugesque, et Anlam regiam.' Victor.

^r Extrinsecus] Latinitas illius ævi, pro insuper, præterea.

^s Gazam] Gaza, vox Persica, quæ divitias notat.

^t Quare ad Diocletianum, &c.] Victor narrat Diocletianum impediisse, quin Galerius Maximianus victor in provinciam novam fascēs Romanos ferret. Vide ibi notata p. 171.

^u Quarum nationum] Ait multos captivos de Carpis, Bastarnis, et Sarmatis in Romanis finibus collocatos. Victor ait Carporum nationem omnem translata: 'Interea cæsi Marcomanni,' inquit, 'Carporumque natio translata omnis in nostrum solū.'

^v Et qui severitatem suam aliena invidia vellet explere] Cum severe aliquid ageret Diocletianus, ita sibi providebat, ut ejusdem facti invidia in alterum caderet.

^w Solertissimus] Solers ab arte et solla, id est solida: homo bonarum artium, et in omni re prudens. Festus.

consuetudinis formam^x magis quam Romanæ libertatis^e invexit;^f adorarique se jussit, cum ante eum cuncti^g salutarerentur: ornamenta^h gemmarum^y vestibis calceamentisque indidit. Nam prius imperii insigne in chlamyde purpurea^z tantum erat: reliquaⁱ communia.

27. Herculus^k autem, propalam^l ferus, et incivilis ingenii, asperitatem suam etiam vultus horrore^a significans. Hic naturæ suæ indulgens, Diocletiano in omnibus, etiam severioribus^m consiliis, obsecutus est. Cum tamen ingravescente hævoⁿ parum^o se idoneum Diocletianus moderando imperio^p esse sentiret, auctor^q Herculi^r fuit, ut in privatam vitam^s concederent, et stationem tuendæ Reip.

perio. Ut Lugd. Bat. 1. *Et si...invexerat...jussit* 2. *Et si, &c.* 3. 5.—^d *Deest primus F.*—^e *Liberitates* Lugd. Bat. 1.—^f *Invixerat* Lugd. Bat. 1. 3. *invexerat* 2. 5.—^g *Pro cuncti F.* habet *nuncti*, quod ex adverbio *nuncupatim* corruptum Sylb. opinatur: ut verior lectio sit, *cum ante eum nuncupatim salutarerentur*: præsertim cum Gr. Met. dicat, *μέχρις αὐτοῦ βασιλέων τῇ κοινῇ προσηγορίᾳ τιμωμένων*. Sed *cuncti* agnoscunt etiam Jordanes, et Cassiodorus.—^h *Ornatum* Lugd. Bat. 2.—ⁱ *Reliquaque* Lugd. Bat. 2. *reliqui quoque* 3. 5.—^k *Hercules* Lugd. Bat. 1. *semper.*—^l *Palam* Lugd. Bat. 2.—^m *Est sev. cons. obsecutus* Lugd. Bat. 1. *et senioribus cons. obsecutus*; 2. 5. *qui omnibus addit. Etiam sev. cons. obs.* 3. *omnes delent est præter* 1.—ⁿ *Eo* Lugd. Bat. 2.—^o *Non se id. L. post se id.* Lugd. Bat. 3.—^p *Delet imper.* Lugd. Bat. 2.—^q *Auctore* Lugd. Bat. 5.—^r *Herculus V. Hercule* Lugd. Bat. 1.—^s *Ad vit. priv. utrique* Lugd. Bat.

NOTÆ

^x *Primus regie consuetudinis formam*] Cnr primus? cum ante eum idem Caligula, Domitianus, &c. Melius Victor p. 166. 'Namque se primus omnium, Caligulam post Domitianumque, Dominum palam dici passus, et adorari se appellarique uti Deum.'

^y *Ornamenta gemmarum*] 'Quippe qui primus ex auro veste quæsitæ serici ac purpuræ gemmarumque vim plantis concupiverit: quæ quanquam plus quam civilia, tumidique et affluentis animi levia tamen præ ceteris.' Victor.

^z *In chlamyde purpurea*] Fortasse hic chlamydem ponit pro toga, purpuream enim togam fuisse notum est. Si enim chlamydem de paludamento

intelligas, purpuream hic eam dixerit pro coccinea. Chlamydes enim, sive paludamenta Imperatorum, de cocco semper fuere tincta, tam veteri stante Republica, quam hac recenti, quæ sub Imperatoribus.

^a *Asperitatem suam etiam vultus horrore*] Ideo *semigrestem* cum vocat Victor. De eodem sic alter Victor in Epitome: 'Herculus ferus natura, ardens libidine, consilii stolidus, ortu agresti Pannonioque.'

^b *Cum tamen ingravescente ævo*] Aliam rationem afferunt Victor et Zosimus, cnr Diocletianus imperium deposnerit, quia scilicet rerum futuram perturbationem prospiciebat. Vide apud Victor. p. 172.

viridioribus junioribusque^c mandarent. Cui ægre^u collega obtemperavit:^c tamen uterque una^v die privato habitu imperii insigne mutavit; Nicomediæ Diocletianus, Hercules Mediolani; post triumphum inclytum, quem Romæ ex numerosis gentibus egerant,^w pompa^r ferculorum^y^d illustri, qua Narsei conjuges sororesque^z et liberi ante currum ducti sunt. Concesserunt^a tunc^b Salonas^e unus, alter in Lucaniam.^d

28. Diocletianus privatus in villa, quæ haud procul a Salonis est, præclaro otio^e senuit;^f inusitata virtute usus, ut solus omnium^f post conditum^g Romanum imperium, ex tanto fastigio sponte ad privatæ vitæ statum civilitatemque^g remearet. Contigit igitur ei, quod nulli post natos homines,^h ut cum privatus obisset, inter Divos tamen^h referretur.

////////

2. in vit. priv. 1. 5. sed 3. delet in.—^t Minoribusque Lugd. Bat. 2.—^u Ægro Lugd. Bat. 1.—^v Uno Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—^w Delent egerant Lugd. Bat. 2. 3.—^x Poni Lugd. Bat. 3.—^y Ferculum Lugd. Bat. 3. 5.—^z Deest Sc. et Mer. non autem. Gr. qui ἀδελφῶν vertit. que delet Lugd. Bat. 5.—^a Concessere Lugd. Bat. 3.—^b Tamen Lugd. Bat. 1. 2. 5. tm 3.—^c Salona M. N. G. Sc. Salon. uno alteri Lucaniam Lugd. Bat. 1. Salona unus alter in Lycaonia 2. Salona 3. Unus alteri Salona in Lycaonia 5.—^d Lycaoniam V. Lycaonia. 3.—^e Odio Lugd. Bat. 3.—^f Se tenuit Lugd. Bat. 1.—^g Civilitatem Lugd. Bat. 3.—^h Hominum Lugd. Bat. 1.

NOTE

^c Cui ægre collega obtemperavit] Cnram Reipublicæ abiecit, cum in sententiam Herculum ægerime traduxisset.

^d Pompa ferculorum] Pompa est transductio, transvectio. Fercula sunt, quæ in ea pompa ferebantur, ut simulacra oppidorum, Deorum, spolia hostium, coronæ, machinæ, et alia id genus. Vide apud Florum 193.

^e Salonas] In Illyrico, juxta mare.

^f Ut solus omnium] Non solus, nam

et idem cum illo fecerat Sylla, cum perpetuæ Dictaturæ honore se abdicavit ultro et volens; qua in re a C. Julio Cæsare, eximio illo Dictatore, id est, eximio magistro, postea reprehensus est. Pater meus.

^g Post conditum] Id est, revocatum, restitutum, ut jam supra vidimus.

^h Inter Divos tamen] Quippe is honos illis tantum deferebatur, qui cum Augusto imperio fuerant.

EUTROPII

BREVIARIUM

HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER X.

HIS igitur abeuntibus,^a ad administrationem^b reip. Constantius^b et Galerius Augusti creati sunt.^c Divisusque inter eos ita^c Romanus orbis, ut Gallias, Italiam, Africam Constantius; Illyricum, Asiam, Orientem Galerius obtinerent;^d sumtis duobus Cæsaribus.^d Constantius tamen, contentus dignitate Augusti, Italiæ atque Africæ adminis-

////////

^a Sic L. C. S. N. *abeuntibus* HM. *abeuntibus administrationem* Lugd. Bat. 1. 3. 5.—^b *Constantinus* Lugd. Bat. 5.—^c *Ita* additum ex F. L. LC. N. HM. et

NOTÆ

^a *His igitur abeuntibus*] Nempe Diocletiano et Herculo.

^b *Ad administrationem, &c.*] Aliter lego sic: *His igitur abeuntibus ab administratione Reipublicæ, Constantius et Galerius Augusti creati sunt.* Primum, quia ita solent dicere Latini, *abire Magistratu, abire ab administratione.* Deinde quis ferre possint? *Creati sunt Augusti ad administrationem Reipubli-*

cæ. Ridiculum. Pater meus.

^c *Augusti creati sunt*] ‘His diebus Constantius Constantini pater atque Armentarius Cæsares, Augusti appellantur.’ Victor in Epitom. Factum ann. U. 1056. post Ch. 304.

^d *Sumtis duobus Cæsaribus*] Severo per Italiam, Maximino Galerio sororis filio per Orientem.

trandæ sollicitudinem recusavit, vir egregius et præstantissimæ civilitatis, divitiis provincialium ac privatorum ^estudens, ^efisci commoda non admodum affectans: ^fducensque ^g'melius, publicas opes a privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari.' ^hAdeo autem cultus modici, ut festis diebus, si cum ⁱamicis numerosioribus esset epulandum, privatorum eis ^kargento ostiatim ^lpetito triclinia sternerentur. ^mHic non modo amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit: præcipue quod Diocletiani suspectam prudentiam, ^het Maximiani ^osanguinariam temeritatem imperio ejus ^pevaserant. Obiit in Britannia, Eboraci, principatus anno tertidecimo, ⁱatque inter Divos relatus est.

2. Galerius, vir et probe moratus, et egregius in ^qre mili-

////////

P. ceteri omittunt.—^d *Obtineret* vulg.—^e *Divitiis abstînens provincialium ac privatorum studiis, fisci com.* S. B.—^f *Dicensque* S. M. H. M. Sc. Lugd. Bat. 5.—^g *Haberet* Lugd. Bat. 2.—^h *Reservare* Lugd. Bat. 1. *reservaret* 5.—ⁱ *Delectant cum* Lugd. Bat. 1. 3. 5.—^k *Ei* Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—^l *Hostiatim* Lugd. Bat. 2.—^m *His* Lugd. Bat. 1.—ⁿ *Etiam* addit Lugd. Bat. 2.—^o *Maximiano* Lugd. Bat. 1.—^p *Suo* Lugd. Bat. 5.—^q *Detent in* Lugd. Bat. 2. 5.—^r *Vivente*

NOTE

* *Divitiis provincialium ac privatorum studens*] Malim *Divinus provincialium ac privatorum studiis*; quia scilicet ita loqui mos est. Eodem modo Victor de Constantio et de Galerio loquens: 'Adeo miri,' inquit, 'naturæ officiis,' &c.

^f *Fisci commoda non admodum affectans*] Id est, qui fisci et ærarii opes in proprios usus convertere non tentabat.

^g *Triclinia sternerentur*] Triclinia proprie dicebantur tres lecti ad tria latera mensæ ita dispositi, ut unum mensæ latus convivis vacuum ferenlis locum præberet. Sed postea triclinia de conclavibus et cœnationibus ipsis dici cœpere, ut hic; nisi etiam de mensis ipsis malis intelligi, cum dicat eas argento ostiatim petito instructas fuisse. Argentum enim hic

est de la raisselle d'argent: nunquam tamen triclinia pro mensis memini me legisse.

^h *Suspectam prudentiam*] Hæc intelligenda sunt ex iis quæ supra dixit: 'Diocletianus moratus callide fuit, sagax præterea et admodum subtilis ingenio, et qui severitatem suam aliena invidia vellet explere.'

ⁱ *Principatus anno tertidecimo*] Falsum est: si enim annos, quibus Cæsaris potestatem exercuit, conjungas cum annis quibus Augustum imperium obtinuit, annos xv. invenies: quippe creatus est Cæsar ann. ab U. C. 1043. post Ch. 291. deinde Augustus factus ann. U. C. 1056. post Ch. 304. Decepsit biennio post et tribus mensibus.

^j *Cum Italiam quoque, sinente Constantio*] Constantius enim contentus

tari, cum Italiam quoque, sinente^r Constantio,^j administrationi^r suæ accessisse sentiret, Cæsares duos creavit,^k [‘Maximinum, quem Orienti præfecit; et Severum, cui Italiam dedit: ipse in Illyrico commoratus^u est.] Verum Constantio mortuo, Constantinus, ex obscuriori^v matrimonio ejus filius,^l in Britannia creatus est imperator, et in locum patris exoptatissimus moderator accessit. Romæ interea prætoriani,^m excitato^w tumultu, Maxentium Herculii filium, qui haud procul ab urbe in villa^r publicaⁿ morabatur, Augustum nuncupaverunt.^y Quo nuntio Maximianus Herculius ad spem arrectus resumendi fastigii,^o quod invitus amiserat,^p Romam^r advolavit e Lucania, quam sedem^a privatus elegerat, in agris amœnissimis consenes-cens; Diocletianumque etiam^b per literas^q adhortatus est,

Lugd. Bat. 5.—^s *Administrationis* Lugd. Bat. 2.—^t *Inclusa* ex S. N. M. B. L. HM. et F. adjecimus. Sed *Maximinum* scribimus cum Mss. Zosimo et Aurelio Victore (ad quem vide Schotti notas:) non *Maximianum* cum metaplrasta nostro et Sylburgio. Lugd. Bat. tamen 1. et 3. ita habent.—^u *Illyricum morat*. Lugd. Bat. 1.—^v *Obscuriore* Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^w *Excito* Lugd. Bat. 1. 2. 3.—^x *Al. in via. in illa* Lugd. Bat. 1.—^y *Provocaverunt* Lugd. Bat. 3. 5.—^z *Romæ* Lugd. Bat. 1.—^a *Deest sedem* L.—^b *In quibusdam deest etiam*.

NOTE

dignitate Angusti, Italiæ atque Africæ administrandæ sollicitudinem recusavit, ut supra Noster.

^k *Cæsares duos creavit*] Severum et Maximinum Galerium Cæsares intelligit, quos jam supra initio hujus libri creatos dixit.

^l *Ex obscuriori matrimonio ejus filius*] Ex Helena natus, quæ legitime Constantio nupta non fuit.

^m *Romæ interea prætoriani*] ‘Interim Romæ vulgus, turmæque Prætorix Maxentium, retractante diu patre Herculio, Imperatorem confirmant.’ Victor.

ⁿ *In villa publica*] Locus erat ita dictus extra urbem, Legatorum usui proprie destinatus. Sic et Constanti-nopolis, urbis Romæ æmula, villam

et ipsa publicam habebat, sed Nico-medix positam. *Pater meus*.

^o *Resumendi fastigii*] Sic supra *fastigium* de imperio usurpavit.

^p *Quod invitus amiserat*] Ægre enim Diocletiano obtemperavit, qui ei auctor fuit, ut in privatam vitam concederet. In fine libri superioris.

^q *Diocletianumque etiam per literas*] Idem Victor in Epitom. p. 221. ‘Quia Diocletianus, dum ab Herenlio atque Galerio ad recipiendum imperium rogaretur, tanquam pestem aliquam detestatus, in hunc modum respondit: Utinam Salonæ possetis visere olera nostris manibus instituta, profecto nunquam istud tentandum judicaretis.’ Ubi etiam illud mihi dubium quod dicit, Diocletianum a Ga-

ut depositam resumeret potestatem : quas ille irritas habuit. Sed adversum motum^c prætorianorum atque Maxentii, Severus Cæsar Romam missus a Galerio,^d cum exercitu venit ; obsidensque urbem militum suorum scelere desertus est.^r

3. ^eAuctæ Maxentio^f opes, confirmatumque imperium. Severus fugiens Ravennæ^g interfectus est.³ Herculus^h tamen Maximianus, post hæc in concione exercitusⁱ filium Maxentium nudare conatus, seditionem^k et^l convicia militum tulit. Inde^m ad Gallias profectus est, dolo composito, tanquam a filio esset expulsus, utⁿ Constantino genero jungeretur ;^t moliens tamen Constantinum reperta occasione interficere, qui in Galliis et militum et provincialium ingenti jam^o favore^p regnabat, cæsis Francis atque Alamannis, captisque^q eorum regibus,^r quos etiam bestiis, cum magnificum spectaculum muneris parasset,^u objecit. Detectis

—^c *Votum* Lugd. Bat. 2.—^d *Gario* Lugd. Bat. 1.—^e *Ita auctæ* S.—^f *Maxenti* Lugd. Bat. 1.—^g *Rav. fug.* Lugd. Bat. 2.—^h *Hercules* Lugd. Bat. 1. et ita sæpe.—ⁱ *Exercituum* S. N. M. V. Sc. Lugd. Bat. 2. 3. *Exercitum* 1. 5.—^k *Seditiones* G.—^l *Ad* Lugd. Bat. 2.—^m *Dein* Lugd. Bat. 3. *deinde* 5.—ⁿ *Delet ut* Lugd. Bat. 1.—^o *Tñ* Lugd. Bat. 5.—^p *Facinore* L.—^q *Captis* Lugd. Bat.

NOTÆ

lerio etiam sollicitatum, ut imperium resumeret. Nam de solo Herulio hoc alii narrant. Zosimus etiam scribit Herulium non per literas egisse, sed ad Diocletianum ivisse, qui tunc Carnuti degebat.

^r *Militum suorum scelere desertus est*]
‘ Is circum muros cum ageret, desertus a suis, quos præmiorum illecebris Maxentius traduxerat,’ &c. Victor. Zosimus narrat Maxentium Severo e Mediolano profecto occurrisset, eumque, militum animis majore ex parte pecunia corruptis, atque etiam Præfecto Prætorio Anullino sibi conciliato, nullo negotio vicisse. Ipsum Severum fuga Ravennam elapsum, &c.

³ *Ravennæ interfectus est*] Idem Victor : ‘ obsessusque Ravennæ obiit.’

At Zosimus ait Severum Ravennam elapsum, quo intellecto Maximianus Herulius Maxentii pater Lucania relictæ Ravennam contendit, cumque perspexisset hac invitum ejici non posse, quod munita foret et commeatu abundaret, sacramentis eum deludens, persuasit ut Romam veniret ; quo pergens Severus, ubi ad locum venit, quem tres Tabernas vocant, ab insidiis, quas ibidem Maxentius posuerat, apprehensus, necatus, cervicibus laqueo fractis. Ita Zosimus, quem secutus Victor alter in Epitome scribit, ‘ Severus ab Herulio Maximiano Romæ ad tres Tabernas extinguitur.’

^t *Ut Constantino genero jungeretur*] Herculus enim Constantino Faustam dederat uxorem.

igitur insidiis per Faustam filiam, quæ dolum viro^r nuntia-
verat, profugit Hercules,^v Massiliæque^r oppressus^u (ex ea
etenim navigare ad filium præparabat) pœnas dedit justis-
simo exitu: vir ad omnem asperitatem^v sævitiamque pro-
clivus, infidus,^w incommodus,^w civilitatis penitus expers.

4. Per hoc tempus^r a Galerio Licinius^x imperator est
factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, et
in bello, quod adversum^y Narseum gesserat, strenuis^t labo-
ribus et officiis acceptus: mors ^yGalerii^a confestim secuta
est.^b Ita Resp.^r tum a novis quatuor imperatoribus tene-
batur, Constantino et^d Maxentio, filiis Augustorum,^z Lici-
nio et Maximino,^s novis hominibus.^a Quinto tamen Con-
stantinus imperii sui anno bellum adversum^f Maxentium^g
civile commovit; copias ejus multis præliis fudit:^b ipsum

//////////

1. 2. 3. 5.—^r Delet regibus Lugd. Bat. 3.—^s Viro delet Lugd. Bat. 1.—^t Ita
elegantè S. B. G. L. F. HM. Alii, *profugit Hercules Massiliam, ibique oppres-
sus*.—^u Oppressus est Lugd. Bat. 1.—^v Hæc vox misere in Lugd. Bat. 1. de-
pravata erat: sed 3. *ad omn. sævitiam asperitatem*.—^w Inædus Lugd. Bat. 1.
—^x Al. *per hæc tempora*. Per hunc Lugd. Bat. 1.—^y Adversus Lugd. Bat. 3.
—^z Strenuus Lugd. Bat. 1. 3.—^a Mors Galerium Lugd. Bat. 2. *mox* 3.—
^b Abest est a Lugd. Bat. 1. 2. 3.—^c Is aut Rep. Lugd. Bat. 1.—^d Delent et
Lugd. Bat. 2. 5.—^e Maximiano G. L. V. Sc. et sic deinceps: uti et Lugd. Bat.
1.—^f Adversus Lugd. Bat. 2. 5. et ita variant semper.—^g Sentium Lugd. Bat.

NOTÆ

^u Cum *magnificum spectaculum muneris parasset*] Mira loquendi ratio
spectaculum muneris. Satis fuisset di-
cere sive *magnificum spectaculum*, sive
magnificum munus. Sed ita Noster.

^v *Profugit Hercules*] ^x Maximianus
Herculus a Constantino apud Massi-
liam obsessus, deinde captus, pœnas
mortis genere postremo, fractis la-
queo cervicibus, luit.] Victor in Epi-
tom. Zosimus eum apud Tarsum
morbo extinctum dicit. Sed in mul-
tis mihi suspecta Zosimi fides.

^w *Incommodus*] Appellatio atrox et
dira, ut et *importunus*, ubi de malo
principè agitur.

^x *Per hoc tempus a Galerio Licinius*]
^y Hoc acrior Galerius ascito in con-

silium Jovio, Licinium vetere cogni-
tum amicitia Cæsarem, creat Augus-
tum.] Victor. Idem Zosimus.

^y *Mors Galerii*] Ann. U. C. 1063.
post Ch. 311.

^z *Filiis Augustorum*] Nempe Con-
stantii et Herculi Maximiani.

^a *Novis hominibus*] Qui nullo mu-
nere functi erant, cum Cæsares creati.

^b *Copias ejus multis præliis fudit*]
Tunc Constantinus, antequam cum
Maxentio manum consereret, de aux-
ilio divino sollicitus, in ipso meridie
celo sereno, multis simul astantibus
et videntibus, cernit Crucem splen-
dentem, cum expressis in ea literis,
IN HOC SIGNO VINCES. Quapropter
Constantinus admotus Christianæ

postremo Romæ adversum nobiles omnibus^h exitiis sævientem, apud pontem Mulviumⁱ vicit,^c Italiaque est potitus. Non multo^k deinceps in Oriente quoque adversum Licinium Maximinus^d res novas molitus,^l vicinum exitium fortuita apud Tarsum morte prævenit.

5. Constantinus tamen, vir ingens^m et omnia efficereⁿ nitens, quæ animo præparasset, simul principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intulit, quamvis^o necessitudo^p et affinitas cum eo esset: nam soror Constantia^q nupta Licinio erat; ac primo cum in Pannonia^r ingenti ap-

////////

3.—^h *Hominibus* Lugd. Bat. 1.—ⁱ *Milvium* S. B. G. V. Sc. Lugd. Bat. 3. 5. *Molvium* 1. *Mælinum* 2. *Molbium* M. L. LC.—^k *Non multo post deinceps* Vulg.—^l *Molitus est* Lugd. Bat. 3. 5.—^m *Ingens animo et omnia*, &c. LC. *Magnus*, &c. Sc.—ⁿ *Inficere* Lugd. Bat. 1.—^o *Quamquam* Lugd. Bat. 1. 2. 5.—^p *Al. necessitudo illi et.*—^q *Al. soror ejus Const. Constantii* Lugd. Bat. 3.—^r *Vulgo legunt: ac primo cum in Pannonia, secundo ingenti*, &c. Cellarius autem (quem sequuntur Hearne et Haverc.) abjecit illud *secundo*, quod nec Græcus habet, neque historiæ convenit, quia *Cibalis* vel *Cibalæ* sunt urbs ipsius Pannoniæ ad Savum, teste metaphrasta, et Zosimo lib. II. qui ejus situm accurate de-

NOTE

Religioni vexilla militaria proposuit in formam Crucis cum duabus Græcis literis $\chi\rho$, quæ Christi nomen exprimunt. Deinde fortissima Maxenti præsidia expugnavit, et triplici prælio victor potissimam Italiæ partem hoc anno occupavit.

^c *Apud pontem Mulvium vicit*] ‘Maxentius, dum adversus Constantinum congregitur, paulo superius a ponte Milvio, in pontem navigiis compositum ab latere ingredi festinans, lapsu equi in profundum demersus est, voratumque limo, pondere thoracis corpus vix repertum.’ Victor in Epitom. Hunc pontem ita construxerat Maxentius, ut ab una ripa ad alteram non pertingeret, sed duas in partes ita divisum, ut in medio flumine pars utraque pontis fibulis ferreis conjungeretur, quæ revellebantur, cum quis pontem junctum nolle. Et imperaverat fabris, ut cum primum vide-

rent exercitum Constantini juncturæ pontis insistere, fibulas revellerent ac pontem solverent, ut ita quotquot hic insisterent, in fluvium delaberentur. Sed Maxentius insidiis quas hosti paraverat interceptus. Inde intelligendus Victor in Cæsaribus p. 175. ‘Sed Maxentius atrocior in dies, tandem urbe in saxa rubra milia ferme novem ægerrime progressus, dum cæsa acie fugiens semet Romam reciperet, insidiis quas hosti apud pontem Milvium locaverat in transgressu Tiberi interceptus est.’

^d *Maximinus*] ‘Dum hæc in Italia geruntur, Maximinus ad Orientem post biennii Augustum imperium fusus fugatusque a Licinio, apud Tarsum perit.’ Victor. Factum ab U. C. 1065. post Ch. nat. 313. cum quadriennio Cæsar, et triennio Augustus fuisset.

paratu^e bellum apud Cibalasⁱ instrumentem, repentinus oppressit: omnique Dardania, Mœsia,ⁱ Macedonia^u potitus, numerosas provincias occupavit.

6. Varia deinceps inter eos bella, et pax reconciliata^r ruptaque^f est.^w Postremo Licinius, navali et terrestri prælio victus, apud Nicomediam^g se dedit;^r et contra religionem^h sacramenti Thessalonicae privatus occisus est. Eo tempore res Romana sub uno Augusto et tribus Cæsaribusⁱ (quod nunquam alias) fuit; cum liberi Constantini Gallia, Orienti, Italiaeque præessent. Verum, insolentia rerum secundarum, aliquantum^y Constantinus^r ex illa favorabili^a animi docilitate^j mutavit. Primum necessitudines perse-

////////

scribit. *A primo cum in Pannonia secunda ing.* Lugd. Bat. 1. *ac primo cum in Pann. secundo ing.* 2. *ac primus, &c.* 3. qui tamen *secundo* non agnoscit; sed 5. servat.—^s *Cibalias* Lugd. Bat. 2.—^t *Misia* Lugd. Bat. 1. ut supra.—^u *Ac Macedonia.* Lugd. Bat. 1.—^v *Renunciata* LC.—^w *Sunt* Lugd. Bat. 3.—^x *Dedit* Lugd. Bat. 1. 2.—^y *Aliquantulum* P. Mer.—^z Ita Sylb. cod. Fuld. secutus. Codd. autem nostri et vulgg. edd. *Constantinum*. Sed cum Nominativum casum agnoscat etiam metaphrastes, eum retinere placet, non enim insolens est, *mutare* sumi pro *mutari*.—^a *Favorabilis* F. minus convenienter: ita tamen Lugd. Bat.

NOTE

^e *Ingenti apparatu*] Alii perperam *secundo ingenti apparat*. Post discidium enim Constantini et Licinii, prima pugna apud Cibalas in Pannonia, secunda in Thracia, postquam pax facta. Vide quæ apud Victorem p. 223.

^f *Pax reconciliata ruptaque*] Pax facta postquam in Thracia pugnatum, ea post septennium diremita, prope Adrianopolim pugna commissa, qua fusus fugatusque Licinius Byzantium se recepit; ubi amissis fere et prælio et tempestate navibus, relicto Byzantio Chalcedona se recepit. Inde ad Nicomediam fuga elapsus, ubi supplex Constantino factus est, eumque allata purpura Imperatorem ac dominum salutavit, a quo Thessalonicam ablegatus.

^g *Apud Nicomediam*] Male distinguitur: *Postremo Licinius navali et ter-*

restri prælio victus apud Nicomediam, se dedit. Neque enim apud Nicomediam navali prælio vinci potuit. Lege modo notam superiorem.

^h *Et contra religionem*] Neque multo post ei, violata jurisjurandi religione, quod quidem Constantino non insolens erat, laqueo vitam ademit. Zosim.

ⁱ *Et tribus Cæsaribus*] 'Eo modo Respublica unius arbitrio geri cœpit, liberis Cæsarum nomina diversa retinentibus: namque ea tempestate Imperatori nostro Constantio insigne Cæsaris datum.' Victor. Hic igitur Entropius Crispum, Constantinum, et Constantium Cæsares intelligit, præterito Liciniano Licinii filio; nisi malis hic Licinianum, Crispum, et Constantinum Cesignari, quod haud ita facile credam.

cutus, [^bCrispum filium] egregium virum,^k et sororis filium, commodæ indolis juvenem, interfecit: mox uxorem;^l post, numerosos amicos.^c

7. Vir primo imperii tempore optimis^d principibus, ultimo mediis comparandus. Innumeræ in eo animi corporisque virtutes^e claruerunt: militaris gloriæ appetentissimus, fortuna^f in bellis^g prospera fuit: verum ita, ut non superaret industriam.^m Nam etiam Gothos, post civile bellum,ⁿ varie profligavit, pace ad postremum data; ingentemque^h apud barbaras gentes memoriæ gratiam collocavit. Civilibus

////////

1. 2. 3. *docilitate* 2.—^b Absunt hæc ab omnibus Latinis exemplaribus: restitui autem jubet Sylb. ex Epitome Victoris n. 60. Non potuimus non obsequi Sylburgio, quod tum Epitheta, (notante scil. cujus hæc fere tota nota est, Cellario) *egregium virum*, monebant aliquid deesse, tum Græcus quoque *υἱοῦ*, quanquam etiam mutile, mentionem faciebat. Quin et *Crispum filium* occurrit in additamento infra subjecto ex codd. nostris S. et N. Cod. iidem S. hoc ipso in loco *Crispi* immediate post *virum* mentionem fecerat, sed omisso *filium*. His autem omissis correctionem abunde confirmat Zosimus, cujus libro II. fol. 685. hæc sunt verba: Κρίσπον παῖδα, τὸν τοῦ Καίσαρος ἀξιοθέητα τιμῆς, εἰς ὑποψίαν ἐλθόντα τῇ Φαύστῃ τῇ μητρὶα συνέιναι, τοῦ τῆς φύσεως θεσμοῦ μηδένα λόγον ποιησάμενος, ἀνείλε. Miscella Historia lib. XI. c. 13. rem attingit, sed ordine inverso, et neglecto item filii nomine, cujus verba ascribere non piget: 'Primum necessitudines persecutus, egregium virum, et bonæ indolis juvenem, sororis filium, Commodam interfecit, mox Crispum, Fausta conjuge, ut putant, suggerente, necari jubet.' Inclusa etiam respuit Lugd. Bat. 2. *Crispum* delent 1. et 3. agnoscunt tamen *filium*: sed 1. transponit *cgr. vir. fil.*—^c *Amicos. Idco pulchre Albavrus præfectus Constantinopolis, præfectum autem Græci Eparchum vocant: hic ergo Albavrus videns Imperatorem filium suum Crispum frigore veneni, et Faustam conjugem calore balnei extinxisse, duos Endecasyllabos partibus aulæ infixit: Saturni aurea sæcla quis requirit? Sunt hæc gemmea, sed Neroniana. Veruntamen hæc vitia immenso amore Christianitatis amplificandæ deleuit. Sic in Historiis Ecclesiasticis, et maxime in Tripartita legitur. Vir primo. &c. S. N.*—^d *Optimus* Lugd. Bat. 2. principibus delet 5.—^e *Virtutem* Lugd. Bat. 3.—^f *Ei in* Lugd. Bat. 2.—^g *Bello* Sc.—^h *Ingentique apud barbaras gentes memoriæ gratiam collocavit* F. N. S. M.

NOTÆ

^j *Favorabili animi docilitate*] Animi docilitas hoc loco lenitas est. Favorabilis autem cui omnes favent, aut qui omnium in se amorem colligit: ut jam supra.

^k *Egregium virum*] Licinianum Licinii et Constantiæ Constantini sororis filium.

^l *Mox uxorem*] Faustam, cum prius Crispum natu grandiore filium oc-

cidisset. Vide apud Victorem pag. 177.

^m *Ut non superaret industriam*] Fortuna Constantini ejus industriam non superabat: id est, non solum felicissimus, sed fortissimus etiam fuit. Industria hic est *fortitudo, virtus, ἀρέτη*.

ⁿ *Post civile bellum*] Cum Maxentio gestum.

artibus et studiis liberalibus deditus;^o affectatorⁱ justī amoris,^k quem omni sibiⁱ et liberalitate et^m docilitate quæ-
sivit; sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egre-
gius: nihil occasionum prætermittens, quo opulentiores
eos clarioresque præstaret.

8. Multas leges rogavit, quasdam ex bono^p et æquo, ple-
rasqueⁿ superfluas, nonnullas severas;^q primusque urbem
nominis sui^r ad tantum fastigium evehere molitus est, ut
Romæ æmulam faceret.^o Bellum^r adversum Parthos^s mo-
liens, qui jam^p Mesopotamiam fatigabant, uno et trigesimo^q
anno^t imperii, ætatis sexto^r et sexagesimo, Nicomediæ in
villa^s publica,^u obiit. Denuntiata^v mors ejus etiam per
crinitam stellam,^v quæⁿ inusitatæ magnitudinis aliquamdiu

////////

B. G. V. Lugd. Bat. 1. 2. 3. structura per hypallagen inversa.—ⁱ *Affectori-*
bis Lugd. Bat. 3.—^k *Justitia moris* Lugd. Bat. 1. 3.—^l *Omnibus ibi* F. Fortasse
rectius *ab omnibus sibi*. Metaphrastes enim, *παρὰ πάντων*. *Omnī sibi* Lugd.
Bat. 1. *Omnem sibi* Lugd. Bat. 2. 3.—^m *Abest et a* Lugd. Bat. 1. sed respon-
det hoc *liberalibus artibus*, et emollitis inde moribus. *Docibilitate* Lugd. Bat.
2.—ⁿ *Al. pluresque*.—^o *Facerent* Lugd. Bat. 3.—^p *Delet jam* Lugd. Bat. 3.—
^q *Trigesimo secundo an.* HM.—^r *Septimo G. Sexag. sexto* Lugd. Bat. 1.—^s *Via*
Lugd. Bat. 3. in Comedia 2.—^t *Denunciata est* Lugd. Bat. 2. Ceteri cum Edd.

NOTE

^o *Civilibus artibus et studiis liberali-*
bis deditus] ‘Calumnias sedare legi-
bus severissimis, nutrire artes bonas,
præcipue studia literarum: legere
ipse, scribere, meditari, audire lega-
tiones et querimonias provinciarum.’
Victor in Epitom.

^p *Quasdam ex bono]* ‘Remotæ olei
frumentique adventitiæ præbitiones
quibus Tripolis ac Nicea acerbius
angebantur, &c. Fiscales molestiæ
severius pressæ,’ &c. Victor in Cæ-
sariis.

^q *Nonnullas severas]* Quibus gravis-
sima tributa imperata.

^r *Urbem nominis sui]* Constantino-
polim.

^s *Bellum adversum Parthos]* ‘Ita an-
no imperii tricesimo secundoque, cum
totum orbem tredecim tenuisset, sex-

aginta natus atque amplius duo, in
Persas tendens, a quis bellum irrum-
pere acceperat, rure proximo Nico-
mediæ, Achyronem vocant, excessit.’
Victor.

^t *Uno et trigesimo anno]* Imperavit
tantum annis xxx. mensibus ix. die-
bus xxvii. Mortuus an. U. C. 1089.
post Ch. nat. 337. die Maii 22.

^u *Nicomediæ in villa publica]* Supra
notatum est, Constantinopolim instar
Romæ villam suam publicam habuisse
Nicomediæ positam.

^v *Denuntiata mors ejus etiam per*
crinitam stellam] Victor: ‘Cum id
tetrum sidus regni, quod crinitum
vocat, portendisset.’ Ea supersti-
tione Veteres imbuti fuere, ut cre-
derent *cometas*, sive *crinita sidera*,
Principibus sive Regibus mortem in-

fulsit: eam^r Græci *Cometen* vocant: atque inter^u Divos meruit referri.^s

9. ⁹Successores filios tres^w reliquit, atque unum fratris filium: verum Dalmatius^r Cæsar^a prosperrima indole,^b neque patruo^x absimilis,^c haud^d multo post oppressus est factione^e militari, et Constantio patruele^f suo sinente potius^y quam jubente. Constantinum^z porro^z fratri bellum inferentem, et apud Aquileiam^h inconsultius prælium aggressum, Constantis duces interemerunt. Ita Respublica ad duos Augustosⁱ redacta. ^aConstantis^k imperium strenuum aliquamdiu et justum fuit; mox, cum et valetudine improspera et amicis pravioribus^l uteretur,^b ad gravia vitia conversus, cum intolerabilis provincialibus, militibus^m injucundusⁿ esset, factione Magnentii^o occisus est.^c Obiit haud^p longe ab Hispaniis, in castro, cui Helenæ^q nomen

//////////

Vetust. delent.—^u Lugd. Bat. 2. relativum hoc post *magnit.* ponit.—^v Hanc vocem *eam* uncis, quod ante factum, non inclusi, quia agnoscunt L. Bat. 1. 2. etiam 3.—^w Delet *inter* Lugd. Bat. 1.—^x *Referre* Lugd. Bat. 1.—^y *Is successores* Lugd. Bat. 5.—^z *Dalmaticus* V.—^a Pro *Cæsar* LC. habet *nepos*.—^b *Prosperrimæ indolis* Lugd. Bat. 5.—^c *Obsimilis* Lugd. Bat. 2. 3. 5.—^d *Aut* Lugd. Bat. 2.—^e *Factioni* Lugd. Bat. 1. *Fucinore* V.—^f *Patrueli* Lugd. Bat. 1. 5.—^g Delent porro Lugd. Bat. 3. 5. et cum 2. transponunt *bell. frat.*—^h *Aquilegiam* Lugd. Bat. 2.—ⁱ *Augustus in Constantium et Constantem* red. L. LC. N. M. est delent Mss. Leidd. omnes.—^k *Constantii* V. Sc. *Constantius* Lugd. Bat. 2. et supra.—^l *Gravioribus* L. LC.—^m *Militi* Lugd. Bat. 1. 3. 5.—ⁿ *Injucundus* Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—^o *Maxentii* V.—^p Al. *obiit autem non longe*.—^q *Elenæ*

NOTE

tentare, eaque opinione multi hodieque sunt, etsi viri doctissimi probare sidera illa solida esse corpora nullo modo reliquis sideribus fædiora.

^w *Filios tres*] Constantinum, Constantem et Constantium: qui ita inter se imperium partiti, ut Constantinus cuncta trans Alpes: Constantius a freto Propontidis Asiam atque Orientem: Constans Illyricum, Italianam, Africam, Dalmatiam, Thraciam, Macedoniam et Achaïam.

^x *Patruo*] Constantino.

^y *Et Constantio patruele suo sinente potius*] Constantii tamen insidiis oc-

cisum Dalmatium dicit Zosimus. Eutropio consentire videtur Victor: 'Igitur confestim Dalmatius, incertum quo suatore, interficitur.'

^z *Constantinum porro*] 'Constantinus latrocinii specie dum incautus fædeque temulentus in aliena irrumpit, obtruncatus est, projectusque in fluvium, cui nomen Alsa est, non longe ab Aquileia.' Victor in Epitom.

^a *Ad duos Augustos redacta*] Constantinum et Constantem.

^b *Et amicis pravioribus uteretur*] Ministrorum pravitate execrabilem vocat Victor.

^c *Factione Magnentii occisus est*]

est,^d anno imperii decimo septimo,^e ætatis trigesimo:^f rebus tamen plurimis strenue in militia gestis,^g exercituique per omne vitæ^r tempus sine gravi crudelitate terribilis.

10. Diversa^s Constantii^t fortuna fuit. A Persis enim multa et gravia^u perpressus,^h sæpe captis oppidis, obsessis urbibus, cæsis exercitibus;^v nullumque ei contra Saporem^w prosperum^x prælium fuit: nisi quod apud ⁱSingaram,^y haud dubiam^t victoriam ferocia militum amisit; qui pugnam^a seditione et stolide, contra^b rationem belli, die jam præcipiti, poposcerunt. Post Constantis^c necem, Magnentio^d Italiam, Africam, Gallias, obtinente, etiam Illyricum res novas habuit. Vetracione^e ad imperium consensu militum electo:

//////////

Lugd. Bat. 2.—^r Deest vitæ P. V. G. B. Lugd. Bat. 2. 3. 5. qui illa rebus... exercituique omnia delent.—^s Divisa Lugd. Bat. 5.—^t Constantis Sc.—^u Gravia est Lugd. Bat. 2.—^v Desunt cæs. exerc. L. LC.—^w Saporem regem Persarum V.—^x Deest prosp. G.—^y Sigaram Lugd. Bat. 1. Singarum 2. 3. 5. G. B. HM.—^z Dubium Lugd. Bat. 3. 5.—^a Privigam Lugd. Bat. 2.—^b Post Lugd. Bat. 3.—^c Constantius Lugd. Bat. 2.—^d Maxentio V.—^e Vetracione G. V. Veteracione

NOTÆ

Vide apud Victorem p. 225.

^d Cui *Helenæ nomen est*] Retinet nomen, nam ab Hispanis *Elna* dicitur.

^e Anno imperii decimo septimo] Immo XVI. tredecim Augustus, triennio Cæsar.

^f Etatis trigesimo] Immo XXIX. Natus enim post Ch. 321. occisus post Ch. nat. 350.

^g Rebus tamen plurimis strenue in militia gestis] 'Exterarum gentium compressis motibus.' Victor.

^h A Persis enim multa et gravia perpressus] 'Constantius in Persas vario ac magis difficili puguavit eventum. Præter leves excubantium in limite congressiones, majori Marte novies decertatum est; per duces suos septies; ipse præsens bis affuit. Verum Sisavena, Singavena, præsentem Constantio, ac Sagarena, Constantiniensi quoque, et cum Amida capta est; grave sub eo Principe Respublica

vulnus accepit.' Sextus Rufus.

ⁱ Nisi quod apud Singaram] Totam hanc rem belle explicat Sextus Rufus: 'Nocturna vero in agro Elliensi prope Singaram pugna,' inquit, 'ubi præsens Constantius affuit, omnium expeditionum compensatus fuisset eventus, si locis et nocte adversantibus, percitos ferocia milites ab intempestivo pugnandi tempore Imperator ipse eos alloquendo revocare potuisset; qui tamen invicti viribus, improvisis adversum sitim aquarum subsidiis, incumbente jam vespere castra Persarum aggressi, ruptis munitionibus occuparunt; fugatoque rege, cum a prælio respirantes patientibus luminibus repertæ aquæ inhiant, nimbo sagittarum obruti sunt, cum stolide ad dirigendos certius in se ietus, lumina ipsi per noctem accensa præberent.'

^j Singaram] Ad Tigrim fluvium.

^k Vetracione] Alii Veteracione:

quem grandævum jam, et^f cunctis amabilem diuturnitate et felicitate militiae, ad tuendum Illyricum,¹ principem creaverunt:^g virum probum,^m et morum veterum,ⁿ ac jucundæ^h civilitatis; sed omnium liberalium artiumⁱ expertem;^k adeo ut^l ne^m elementa quidem primaⁿ literarum, nisi grandævus et^o jam imperator,^p acceperit.^p

11. Sed a Constantio,^q qui ad ultionem^r fraternæ necis^q bellum civile commoverat, abrogatum est Vetranioni^r imperium: qui^r novo inusitatoque more,^r consensu militum, deponere insigne^s compulsus est. Romæ quoque tumultus fuit;^o Nepotiano, Constantini sororis filio,^t per gladiatoriam^w manum imperium invadente:^r qui sævis exordiis dignum exitum nactus^y est. Vigesimo enim atque octavo

////////

Lugd. Bat. 1. et Edd. Vett. *Betranione* LC. S. B.—^f *In cunctis* F.—^g *Creaverant* Lugd. Bat. 3.—^h *Jocundæ* Lugd. Bat. 2. 3. 5.—ⁱ *Delent artium* Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—^k *Expertem* Lugd. Bat. 2.—^l *Ubi* Lugd. Bat. 3.—^m *Nec* Lugd. Bat. 2.—ⁿ *Primarum* G. B. N. M. L. V. HM. Lugd. Bat. 2. 3. 5. *privatarum* 1.—^o *Etiam* Lugd. Bat. 2. 3.—^p *Accepit* Lugd. Bat. 3.—^q *Constantino* V.—^r *Adulationem* Lugd. Bat. 3.—^s *Vetranioni* Lugd. Bat. 1.—^t *Delent qui* Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—^u *Imperium comp.* LC. *ins. compulsu est* Lugd. Bat. 1. *est delent* 2. 3. 5.—^v *Deest fuit* Lugd. Bat. 5.—^w *Gladiatorium* Lugd. Bat. 3.—^x *Vindicante* LC. S. N. M. G. B. L. F. P. V. Lugd. Bat. 1. *vindicante* 3. 5. *vindicante quis ejus* 2.—^y *Nactus est* Lugd. Bat. 1. *nactus esset* 2.—^z *Anno die*

NOTÆ

sed malim *Vetranione*. Ita enim uterque Victor et Zosim. *Βερρανίωνα*.

¹ *Ad tuendum Illyricum*] ‘Per Illyrios peditum magisterio milites curabat.’ Victor. Pannoniorum exercituum ducem vocat Zosim.

^m *Virum probum, &c.*] Eum tamen ingenio stolidiorem, idcircoque agresti vecordia pessimum dicit Victor.

ⁿ *Morum veterum*] Magna laus cum quis antiquos mores obtinere diceretur, ita enim quasi aurei sæculi reliquiæ quædam extollebatur. Sic apud Terent. Andr. iv. 6. ‘Optime hospes pol, Crito, antiquum obtines.’

^o *Sed omnium liberalium artium expertem*] ‘Literarum prorsus experts.’ Victor.

^p *Et jam Imperator*] Id est, ‘paulo ante quam Imperator fieret; falsum enim si aliter intelligas.

^q *Qui ad ultionem fraternæ necis*] Necis Constantis, qui a Magnentio occisus.

^r *Novo inusitatoque more*] Novum hunc et inusitatum morem (id est modum) vocat, quod amice insignia imperii deposuerit, cum vi et armis retinere posset: vel potius, quod militum suorum consensu. Vide apud Victorem, p. 180.

^s *Deponere insigne*] Adderem Imperii. Pater meus.

^t *Nepotiano, Constantini sororis filio*] ‘His diebus Romæ Nepotianus, Eutropiæ Constantini sororis filius, hor-

‘die^a a Magnentianis^a ducibus oppressus, pœnas^b dedit: caputque ejus pilo^c per urbem circumlatum est: gravissimæ-que^d proscriptiones et nobilium cædes^e fuerunt.

12. Non multo post Magnentius apud Mursam^e profligatus acie est, ac pæne captus: ingentes Romani imperii vires^x ea dimicatione consumptæ sunt, ad quælibet bella externa^f idoneæ, quæ multum triumphorum^y possent^z securitatisque conferre. Orienti mox a Constantio^a Cæsar est datus, patruī filius Gallus: ^b Magnentiusque, ^g diversis præliis victus, vim vitæ suæ^c apud Lugdunum^h attulit, imperii anno tertio, mense septimo: ⁱ frater quoque ejus^d Senonis, ^e quem ad tuendas Gallias Cæsarem miserat.

////////

Lugd. Bat. 3.—^a *Maxentianis V. Magnentiani* Lugd. Bat. 1.—^b *Pœnam* Lugd. Bat. 3. 5.—^c *Deest pilo* LC. F. *per urb. pil.* Lugd. Bat. 5.—^d *Al. gravissimæ proscrip.*—^e *Nupsa* Lugd. Bat. 1. *Ursam* 2. *Mursam* 3.—^f *Delet cætern.* Lugd. Bat. 5.—^g *Maxentiusque V.*—^h *Luddunum* Lugd. Bat. 3.—ⁱ *Desunt mens. sep.*

NOTÆ

tantibus perditis, Augusti nomen rapit.’ Victor in Epitom. Alter Victor *Potentianum* eum vocat.

^a *Vigesimo enim atque octavo die]* ‘Tricesimo die triduo minus.’ Victor.

^y *Gravissimæque proscriptiones et nobilium cædes]* Ab ipso Nepotiano scilicet et Magnentii ducibus perpetratæ. Victor. ‘Ejus stolidum ingenium adeo plebi Romanæ patribusque exitio fuit, uti passim domus, fora, vitæ, templaque cruore ac cadaveribus opplentur, bustorum modo. Neque per eum tantum, verum etiam advolantibus Magnentianis.’

^w *Apud Mursam]* ‘Hoc tempore Constantius cum Magnentio apud Mursam dimicans vicit.’ Victor. Mursam vocat Zosim. Supra Dravum fluvium sita est in Illyrico.

^x *Ingentes Romani imperii vires]* ‘In quo bello pæne nunquam amplius Romanæ consumptæ sunt vires, totiusque imperii fortunæ pessumdatæ.’ Victor.

^y *Quæ multum triumphorum]* Scribe, et quæ multum. Pater mens. Sed nihil necesse: ‘idoneæ quæ,’ id est, ‘Ita idonea ut,’ &c. Loquendi modus temporibus illis familiaris.

^z *Possent]* Pro potuissent.

^a *Orienti mox a Constantio]* Hoc jam factum ante Nepotiani cædem. Vide apud utrumque Victorem.

^b *Patruī filius Gallus]* Constantii filius, et Juliani, qui mox imperavit, frater.

^c *Vim vitæ suæ]* ‘Nec multo post apud Lugdunum coangustatus, gladio occulte proviso, ictum pulsu parietis juvenis, transfosso latere, ut erat vasti corporis, vulnere naribusque et ore cruore effundens, mense imperii quadregesimo secundo, ætatis anno prope quinquagesimo, expiravit.’ Victor in Epitome.

^d *Frater quoque ejus]* Decentius, quem Cæsarem creatum Galliis præfecerat: is, Magnentii morte audita, laqueo fasciæ ad collum posito vitam

13. Per hæc tempora etiam a Constantio,^k multis incivilibus gestis, Gallus Cæsar occisus est :^f vir natura ferus, et ad tyrannidem pronior, si suo jure imperare licuisset. Silvanus quoque^g in Gallia^l res novas molitus, ante diem trigesimum^m extinctus est.

14. "Solusque imperio Romano eo tempore Constantius^r princeps et Augustus fuit. Mox Julianum^h Cæsarem ad Gallias misit, patruelem suum, Galli fratrem : tradita ei^q in matrimonium sorore ;ⁱ cum multa oppida barbari^j expugnassent, alia obsiderent, ubique^r foeda vastitas esset,^s Romanumque imperium non^t dubia jam calamitate nutaret : a quo modicis copiis^u apud Argentoratum,¹ Galliæ urbem, ingentes Alamannorum copiae extinctæ sunt, rex nobilissimus^m captus : Galliæ restitutæ. Multa postea per eundem Julianum egregia adversum barbaros gesta sunt : submotique ultra Rhenum Germani, et^v finibus suis Romanum imperiumⁿ restitutum."^w

15. Neque multo post, cum Germaniciani^x exercitus a^y

tim. LC.—^h Constantino V.—ⁱ Galliis Lugd. Bat. 1. Galliam 3.—^m xxxiii. Lugd. Bat. 5.—ⁿ Hæc usque ad mox Jul. absunt a Sc. et Mer.—^o In imperio Lugd. Bat. 5.—^p Constantinus V.—^q Delet ei Lugd. Bat. 2.—^r Ubi Lugd. Bat. 2.—^s Fœdæ vastitates essent LC.—^t Deest non Sc. V.—^u Corpus Lugd. Bat. 2.—^v Deest et Lugd. Bat. 1.—^w Restitutum est Lugd. Bat. 5.—^x Sic S. N. M.

NOTE

finivit.

^e *Senonis*] In Gallia Lugdunensi puto.

^f *Gallus Cæsar occisus est*] ' Neque multo post ob sævitiam atque animum trucem Gallus Augusti jussu interiit.' Victor. Unde patet verba illa, *multis incivilibus gestis*, non de Constantio, sed de Gallo ipso intelligenda.

^g *Silvanus quoque*] ' Sylvanus Imperator effectus, die imperii vicesimo octavo, perimitur.' Victor in Epitome.

^h *Julianum*] Constantii filium.

ⁱ *Tradita ei in matrimonium sorore*]

Helena.

^j *Barbari*] Germani. Victor: ' Germanis pleraque earum partium populantibus.'

¹ *A quo modicis copiis apud Argentoratum*] ' Iste [Julianus] in campis Argentoratensibus apud Gallias cum paucis militibus infinitas hostium copias delevit.' Victor in Epitome.

Argentoratum] Strasbourg.

^m *Rex nobilissimus*] Chonodomarius.

ⁿ *Et finibus suis Romanum imperium restitutum*] ' Redditus limes Romanæ possessionis.' Victor in Epitom.

Gallarum præsidio tollerentur,^o consensu militum Julianus factus Augustus est :^a interjectoque anno ad Illyricum obtinendum profectus, Constantio Parthis bellis^a occupato : qui^b rebus cognitis ad bellum civile^p conversus, in itinere obiit inter Ciliciam Cappadociamque,^q anno imperii octavo^r et trigesimo,^c ætatis quinto et quadragesimo ;^d ^s meruitque inter Divos referri. Vir egregiæ tranquillitatis, placidus,^t nimium amicis et familiaribus credens ;^u mox etiam uxoribus^u deditior ;^f qui tamen primis imperii annis ingenti se modestia egerit ;^g familiarium etiam locupletator ; neque inhonoros^h sinens, quorum laboriosa expertus fuisset officia : ad severitatem tamenⁱ propensior, si suspicio imperii^t moveretur ;^v mitis alias,ⁱ et ejus in civilibus magis,^w quam in externis bellis, sit laudanda fortuna.

B. L. et Lugd. Bat. 1. 3. 5. (*Germanicani* 2.) et F. approbatque in Notis Vinctus. Sæpe etiam Suetonius hac nominis forma usus est, et noster supra in Othone. Non est ergo dubitandum, quin hoc in loco vulgatum *Germanici* jam sit in *Germaniciani* vertendum.—^y In Lugd. Bat. 3.—^z In quibusd. est *desideratur*.—^a *Præliis* B. N. Lugd. Bat. 1. 2. 5.—^b *Quæis* F. *Quibus* Vulg.—^c *Imperii viccesimo* LC.—^d *Quinto et sexagesimo* HM.—^e *Placidus animo, amicis et familiaribus deditior* L. LC.—^f *Deditior* Lugd. Bat. 3. et mox *se delet*.—^g *Gessit* Lugd. Bat. 2.—^h Sylb. ex F. præfert *inhonores*, idque ex conformitate compositorum ex *color* confirmatum it. Plinius vero pro nobis est V. 33. ubi : *inhonora civitates*, Lugd. Bat. 1. *sine honore*.—ⁱ Tum F. et Lugd. Bat. 1. 2. 5. quod quidem ferri potest propter sequentem conditionalem *si*.—^h In

NOTE

^o Cum *Germaniciani exercitus a Galliarum præsidio tollerentur*] Constantius, cum in Persas expeditionem pararet, Germanicos exercitus, qui Galliam tutabantur, evocabat ; sed milites, qui inviti e Galliis in Orientem traducebantur, seditionem movent, et Julianum Imperatorem proclamant. Ann. U. 1112. post Ch. 360. Hoc intelligit Eutropius.

^p Ad bellum civile] Cum patre Juliano.

^q Inter Ciliciam Cappadociamque] Bene. In radicibus montis Tauri apud Mopsoerem mortuus. Ad Victor. p. 227.

^r Anno imperii octavo, &c.] Imperii

nono atque trigesimo. Victor. Eum tamen imperasse comperies annos 36. menses fere sex.

^s *Ætatis quinto et quadragesimo*] 'Anno ævi quarto et quadragesimo.' Victor. Natus enim anno U. 1069. post Ch. 317. Mortuus vero ann. U. 1113. post Ch. 361. Sed tunc, puto, annum quadragesimum quintum ingressus erat.

^t *Placidus*] 'Placidus clemensque pro negotio.' Victor.

^u *Mox etiam uxoribus deditior*] 'Aulicorum amoris deditus et uxorum.' Victor.

^v *Si suspicio imperii moveretur*] Id est, si aliquem imperium affectare

16. Hinc^m Julianus^x rerum potitus est, ingentique apparatu Parthis intulit bellum, cui expeditioni^y ego quoque interfui.ⁿ Aliquot oppida et castella Persarum in deditio- nem accepit, vel^o vi^p oppugnavit. Assyriamque populatus, castra apud Ctesiphontem stativa⁷ aliquamdiu^r habuit: re- meansque victor,^s dum se inconsultius^r præliis inserit, hos- tili manu interfectus est,^z vi.ⁿ Kalend. Julias,^a imperii anno septimo,^p ætatis altero et trigesimo;^w atque inter Divos relatus est.^e Vir egregius, et temp. insigniter moderaturus,^y si per fata^z licuisset: liberalibus disciplinis apprime^a eru- ditus:^b Græcis doctior, atque adeo, ut^b Latina eruditio ne- quaquam^c cum Græca scientia conveniret: facundia ingenti et prompta: memoriæ^d tenacissimæ; in quibusdam philoso- pho 'propior:^e in amicos liberalis: sed minus diligens, quam tantum^f principem^d decuit:^z fuerunt enim nonnulli, qui vul-

////////

Imperio Lugd. Bat. 5.—^l*Alia* Lugd. Bat. 1. et c. 17.—^m*Hic* Lugd. Bat. 1. 3. —ⁿ*Deest interf.* Lugd. Bat. 5. At. 3. *interfui aliqn.*—^o*Aut* Lugd. Bat. 3.—^p*Cui* Lugd. Bat. 1.—^q*Statuta* Lugd. Bat. 2.—^r*Deest aliquam.* F.—^s*Romæ absque victoria* Lugd. Bat. 3. *rediensque* 5.—^t*In consulatu* Lugd. Bat. 3. *incon- sultus* 5.—^u vii. HM. x. F. L. LC. vi. *milia* Lugd. Bat. 2. *ad sexto Kal.* 3. *ad vi. Kal. Julianas* 5.—^v*Secundo* G.—^w*Desunt hæ voces, atat. alter. et triges.* L. LC. F. *trigesimo* excidit e Lugd. Bat. 3.—^x*Deest est* Lugd. Bat. 3.—^y*Insignitu moderationis* Lugd. Bat. 3.—^z*Perfecta* Lugd. Bat. 3.—^a*Ad primum* Lugd. Bat. 5.—^b*Tam Lat...quam cum Gr.* Lugd. Bat. 2.—^c*Tanquam* Lugd. Bat. 3.—^d*Facundia ingenti, promptæ memoriæ et tenacissimæ* L. LC. Nos secuti sumus S. N. M. G. B. HM. P. V. et Mer. *tenacissimæ atque amplissima* Lugd. Bat. 2. 3.—^e*Prior* Lugd. Bat. 1.—^f P. V. Mer. HM. et Lugd. Bat. 5. *abji- ciunt tantum.* Ut autem cum Vineto, Sylb. et Cellario retineremus (præter codd. nostros Mss.) movit tum res ipsa, quod pro vulgari Imperatorum more *indiligens* Julianus non fuit; tum Gruteri auctoritas: qui in Notis ad HM. f. 74. scribit, in Palatino codice (prout et in Lugd. Bat. 1. 2.) esse *quantum*, quod ipse putat corruptum esse ex *quam tantum*.—^g*Docuit* Lugd. Bat. 1.—

NOTÆ

suspicaretur. Nam et ideo Gallum interfici curavit. Zosim.

^w *Et cujus in civilibus magis*] Hinc alter Victor in Epitom. 'Felix bellis civilibus, externis lacrymabilis.'

^x *Hinc Julianus*] Anno U. 1113. post Ch. 361.

^y *Cui expeditioni*] Hinc Eutropii ætas facile appareat. Sed de hoc jam satis.

^z *Hostili manu interfectus est*] 'Ab Delph. et Var. Clas.

uno ex hostibus, et quidem fugiente, conto perentitur.' Victor in Epitome.

^a vi. Kalend. Julias] Id est, die 26. Junii, quod verum est ex Ammiano.

^b *Liberalibus disciplinis apprime eru- ditus*] 'Fuerat in eo literarum ac ne- gotiorum ingens scientia.' Victor in Epitom.

^c *In quibusdam philosopho propior*] 'Æquaverat Philosophos et Græ- corum sapientissimos.' Idem.

R

Eutrop.

nera gloriæ ejus inferrent. In provinciales^d justissimus: et tributorum, quatenus fieri^e posset, repressor.^k Civilis in cunctos: mediocrem habens ærarii curam: gloriæ avidus,^e ac per eam animi plerumque immodici. 'Religionis Christianæ insectator;^f perinde^m tamen, ut cruore abstineret. Marcoⁿ Antonino^o non absimilis:^p quem etiam æmulari studebat.

17. 'Post hunc Jovianus,' qui^r tunc domesticus^r militabat,^s ad obtinendum imperium consensu^u exercitus lectus^u est:^h commendatione patris,ⁱ quam sua, militibus^u notior: qui jam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante, uno a Persis atque altero^r prælio victus, pacem cum^y Sa-

////////

Provincialibus Lugd. Bat. 1. 5.—ⁱ *Al. ferri.*—^k *Al. oppressor.*—^l *Nimis* Lugd. Bat. 2. sed 5. *nimius servat, minus religionis Xpiæ* 3.—^m *Perinde (Antonino non absimilis: quem etiam æmulari studebat) tamen, &c.* Lugd. Bat. 2.—ⁿ *Quatuor voces Marc. Anton. non absim. delet* Lugd. Bat. 3. sed 2. *Lucio Antonio non absimilis, quem æmulari studebat, Jovianus genitus est patre, &c. quæ mere interpolata.*—^o *Antonio N. G.*—^p *Obsimilis* Lugd. Bat. 1. ut supra.—^q *Jovianus ad obtinendum imperium cons. milit. lectus est, commodatione patris militibus quod sua notior.* Lugd. Bat. 2. ceteris deletis. *post hunc non agnoscit etiam* 5.—^r *Jovianus* Lugd. Bat. 5.—^s *Desunt hæc qui tunc domest. milit. N. et Lugd. Bat. 2. 3. 5.*—^t *Modestius* Lugd. Bat. 1. et Glar.—^u *Consulto LC. adsensu* Lugd. Bat. 5.—^v *Ita* Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5. *Vulg. electus. 3. etiam est delet.*—^w *Mil. quam sua* Lugd. Bat. 1. *militi* 3. 5.—^x *Alio deleto prælio* Lugd. Bat. 3.—^y *Delet*

NOTÆ

^d *Sed minus diligens quam tantum Principem decuit*] Hæc interpretatus alter Victor in Epitom. 'Hæc minnebat,' inquit, 'quarundam rerum neglectus modus.'

^e *Gloriæ avidus*] 'Cupido landis immodicæ.' Et: 'Ita illum cupido gloriæ flagrantior pervicerat, ut neque terræ motu, neque plerisque præsagiis, quibus vetabatur petere Persidem, adductus sit finem ponere ardori, ac noctu quidem visus ingens globus cælo labi die belli cantum præstitit.' Victor in Epitom.

^f *Religionis Christianæ insectator*] Ita ut labarum Constantini, id est, vexillum cum cruce, removerit.

^g *Qui tunc domesticus militabat*] Cre-

dibile est, fuisse illum domesticorum ducem aliquem, vel fortasse *magnum domesticatum* tunc gerebat, erat autem prima dignitas illis temporibus. De domesticis, quos interdum *Protectores* vocabant, cum scilicet in acie latus Principis protegebant, apud Victorem dictum est. Vide tamen Hotomannum et Cujacium: præter ceteros autem Joannem Meursium in Lexico Græco-Barbaro. Huc opinor traducendus locus est Satyrici Poëtæ 'domestica castra,' de quo haud scio an Interpretes monuerint. *Pater meus.*

^h *Lectus est*] Ann. U. 1115. post Ch. 363. die 27. Junii.

ⁱ *Patris*] Varroniani.

pore, necessariam quidem, sed ignobilem fecit:^j mulctatus^k finibus, ac nonnulla imperii Romani^a parte tradita: quod ante eum^b annis mille centum et duobus de^k viginti^c fere, ex quo Romanum imperium conditum erat, nunquam accidit. Quin etiam legiones nostræ, ita et apud Caudium,^l per^d Pontium Telesinum, et in Hispania^e apud Numantiam,^m et in Numidiaⁿ sub jugum missæ sunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, si fœderis necessitatem, ^fcum integrum fuit, mutare^e voluisset, sicut a Romanis omnibus his bellis,^o quæ^h commemoravi, factum est.ⁱ Nam et^k Samnitibus et Numantinis et Numidis confestim bella^l illata sunt: neque^m pax rata fuit. Sed dum æmulum^p imperii veretur,ⁿ intra^o Orientem residens, gloria^p parum^q consuluit. Itaque^r iter ingres-

cum L. Bat. 1. *Saporem legit* 2.—^z *Mulctatus* Codd. nostri F. Vi. Sylb. et Palatinus Miscellæ codex, quem citat Gruterus: alii vel *multatis*, ut Mer. vel *mutatis*, ut P. *mulctatis* Lugd. Bat. 2. *mulctatus* 5.—^a *Imperii parte tradita* S. N. B. L. LC. Sc.—^b *Cum* Lugd. Bat. 2.—^c *Annis ccc. et xxii. Al. Annis mille cum ccc. et duobus de viginti fere* S. B. *Annis mille cum ccc. et viginti duobus fere* P. V. Mer. xii. *fere* Lugd. Bat. 1. *annis ccc. et duobus, &c.* 2. et 5. *annis mille et duob. de vig.* 3.—^d *Nostræ et Italiæ apud Claudium Pontium Telesinum, et Hispaniæ* S. B. In L. *Telesinum* est omissum, cetera ut in vulgg.—^e *Et Hispaniam* Lugd. Bat. 2. *Et Hispania* 3.—^f *Tunc, cum* Lugd. Bat. 1. *tum cum* 3. 5.—^g *Multa revol.* Lugd. Bat. 3.—^h *Quæcumque memoravi* Lugd. Bat. 2. 3. qui memoravit. *quantumcumque mem.* 5.—ⁱ *Factus deleto est* Lugd. Bat. 5.—^k *Et a Samn.* Lugd. Bat. 3.—^l *Bellata* Lugd. Bat. 3.—^m *Nec* Lugd. Bat. 3.—ⁿ *Vereretur* N.—^o *Inter* Lugd. Bat. 2.—^p *Gloriæ suæ* Lugd. Bat. 5.—^q *Parumper* Lugd. Bat. 2.—^r *Isque* Lugd. Bat. 1. 2. 3. 5.—

NOTÆ

^j *Sed ignobilem fecit*] ‘Conditionibus, quod nunquam ante accidit, dispendiosis Romanæ Reipublicæ impositis, ut Nisibis et pars Mesopotamiæ traderetur.’ Sextus Rufus.

^k *Annis mille centum et duobus de viginti*] Demendi sunt anni tres: tunc enim annus fuit ab U. C. 1115.

^l *Apud Caudium*] Vetrurio Postumioque Coss. Flor. lib. i. cap. 16.

^m *Et in Hispania apud Numantiam*] Pompeio et Mancino Coss. Vide lib. iv. cap. 15. et Flor. lib. ii. cap. 18.

ⁿ *Et in Numidia*] Primum Consule Calpurnio, et iterum Consule Albino.

Vide lib. iv. cap. 24. et Flor. lib. iii. cap. 1.

^o *Sicut a Romanis omnibus his bellis*] Verum est, omnibus his bellis, pacem a Consulibus factam a Senatu reprobata esse. Sed tunc Consules ipsi ejusdem pacis auctores hostibus tradebantur. Hic autem deerat similis prætextus. Ab Imperatore enim ipso facta pax, &c.

^p *Sed dum æmulum*] Verebatur, si in Oriente diutius resideret, ne alter imperium occuparet. Idem fere Sextus Rufus: ‘Quibus [conditionibus], cupidiori regni quam gloriæ, Jovia-

sus,^s atque Illyricum petens,^q in Galatiæ^r finibus^r repentina morte obiit: vir alias^u neque iners, neque imprudens.

18. Multi exanimatum opinantur nimia^v cruditate,^w inter cœnandum enim epulis indulserat: alii odore cubiculi, quod ex recenti tectorio^y calceis grave quiescentibus erat: quidam nimietate prunarum,^z quas gravi frigore adoleri multas jussarat. Decessit imperii mense septimo,^u quartodecimo^a Kalend. Martias:^v ætatis, ut qui plurimum ac minimum^b tradunt,^w tertio et trigesimo^c anno, ac^d benignitate principum,^e qui ei successerunt, inter Divos relatus est: nam et civilitati propior,^f et natura admodum liberalis fuit. Is status erat Romanæ rei, Joviano^g eodem et Varroniano^h coss. anno urbis conditæ millesimoⁱ centesimo^x et nonode-

////////

^s Aggressus Lugd. Bat. 5.—^t Gallicia V.—^u Alia Lugd. Bat. 1. ut c. 15.—

^v Duas voces opin. nim. delet Lugd. Bat. 3.—^w Crudelitate Lugd. Bat. 1. 3.

—^x Delet inter Lugd. Bat. 1. nimium pro enim 3. 5.—^y Testoria Lugd. Bat. 3.

—^z Prunarum Lugd. Bat. 2. at e 3. exciderat nimietate.—^a XIII. N. L. Sc.

HM. XVII. S. B. XII. Lugd. Bat. 1. quarto 3.—^b Plurimi animum Lugd. Bat.

1. plurimum vel min. 2. 5. plur. aut nim. 3.—^c Trig. et tert. Lugd. Bat. 1.—

^d Hac Lugd. Bat. 3.—^e Principantum Lugd. Bat. 3.—^f Pronior Lugd. Bat. 2.

—^g Jobianti Lugd. Bat. 3. qui et eodem delet. Joviniano legit 5.—^h Varriano

NOTÆ

nus, imperio rudis, acquievit.’

^q Atque Illyricum petens] Constantinopolim accelerabat, ut inde in Illyriam.

^r In Galatiæ finibus] In urbe Dardana inter Galatiam et Bithyniam.

^s Nimia cruditate] ‘Hic a Perside, hyeme aspera mediaque, Constantinopolim accelerans, cruditate stomachi, vel tectorio novi operis gravatus, repente interiit.’ Victor in Epitom.

^t Tectorio] Tectorium, Cataplasma quo parietes induuntur.

^u Decessit imperii mense septimo] Mense septimo et die vigesimo secundo. Electus enim XXVI. die Junii. Mortuus die XVII. Februarii anni sequentis, nempe ann. U. 1116. post Ch. 361.

^v Quartodecimo Kalend. Martias] Id est, die XVI. Februarii. Alii decimotertio Kal. nempe die Februarii XVII.

^w Ut qui plurimum ac minimum tradunt, &c.] Sic initio lib. I. ‘post Trojæ excidium, ut qui plurimum minimumque tradunt,’ &c. Id est, Ut eos præteream qui, &c. Sunt enim, qui plures annos Joviano tribuant. Velut ipse Victor in Epitome: ‘Interiit,’ inquit, ‘annos gereus proxime quadraginta.’ Sunt etiam, qui pauciores: mediam inter utrosque viam insistit Eutropius.

^x Anno Urbis conditæ millesimo centesimo, &c.] Eundem numerum sequitur quem supra posuit. Vere tamen hic annus fuit Urbis conditæ M. C. XVI.

cimo.^k Quia^l autem ad inclytos principes^y venerandosque perventum est, interim operi modum dabimus. Nam reliqua stylo majore^m dicenda sunt:^z quæⁿ nunc non^o tam prætermittimus, quam ad majorem scribendi^a diligentiam^p reservamus.

////////

G.—ⁱ *Millesimo et* Lugd. Bat. 1.—^k cxviii. L. B. N. M. G. L. *centesimo* xviii. Lugd. Bat. 2. 5. *octavo decimo* 3. xvi. 1.—^l *Qui* Lugd. Bat. 1. *pro autem* in 2. *nunc*.—^m *Majora* Lugd. Bat. 3.—ⁿ *Quod* Lugd. Bat. 2.—^o *Pro nunc non* in Cod. Leid. 3. *est nec*.—^p *Licentiam* Lugd. Bat. 1.

NOTÆ

^y *Quia autem ad inclytos Principes*] Intelligit Valentem et Valentinianum, qui tunc imperitabant.

^z *Nam reliqua stylo majore dicenda sunt*] Eodem modo Sextus Rufus post Jovianum operi modum faciens, sic Diocletianum alloquitur: ‘Quam

magno deinceps ore, tua, Princeps invicte, facta sunt personanda.’

^a *Quam ad majorem scribendi, &c.*] Quod tamen non præstitit Eutropius, vel morte præventus, vel quolibet casu impeditus.

FINIS EUTROPII BREVIARII.

NOTÆ VARIORUM

IN

EUTROPII

BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

EX EDITIONE HENRICI VERHEYK,
LUGD. BAT. 1793.

NOTÆ VARIORUM

IN

EUTROPII

BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

IN hoc autore non externa, sed Romana duntaxat continetur historia: id quod vel ex ejus Præfatione ad Valentem Imperatorem clare patet. Et quemadmodum Præfatio brevis est, ita et libri sunt brevissimi: ut sit velut Epitome, sive compendium Romanæ historiæ, ex qua quidem brevitate novitiis multum utilitatis nasci potest. Cum enim hæc succincta apprehenderint, patet facilis accessus ad quævis alium Romanum historicum legendum. Tantum boni habet simplex traditio.

Porro ut omnibus gentibus mos est a longinquo aliquo principio suam narrare originem, ita et Romani a Trojanis se natos ortosque arbitrantur. Capta enim Troja, Æneas Anchisæ filius, cum filio suo Ascanio, qui et Julius, cumque aliquot civibus, Asia relicta, in Italiam venisse dicitur. Quo quidem tempore Latium regebat Latinus rex, Fauni filius, Pi-

ci nepos, Saturni pronepos, Jani abnepos. Quo mortuo, Æneas primus, Lavinia Latini filia in uxorem ducta, imperium Latinorum suscepit. Post Æneam autem Ascanius, qui, relicto Lavinio novercæ Lavinia, Albam longam sibi ædificavit. Unde postea Albanorum reges XIII. fuere usque ad Amulium; qui fratrem suum Numitorem cum eo regnaturum dejecit, filiumque ejus Lausum occidit, ac filiam virginem Vestalem fecit. Verum compressa ab nescio quo filia, ac ex ea genitis duobus gemellis, ab iisdem Amulius cæditur, Numitorque avus a nepotibus in regem restituitur. Relicto igitur Albanorum regno Numitori avo, nepotes Romulus et Remus, propriam condiderunt urbem, quam Romulus a suo nomine, occiso fratre Remo, nominavit. Unde est illud Lucani lib. I. ‘Fraterno primi maduerunt sanguine muri.’ *Glareanus.*

CHRONICA.

A Troja capta ad Lavinium conditum duo sunt anni. A condito Lavinio ad Albam longam conditam, anni xxx. Ab eadem ad urbem Romanam conditam anni cccc. Ergo a Troja capta ad U. C. anni sunt ccccxxxii. auctore Dionysio Halicarnasseo. Post conditam autem urbem vii. reges annis ccxliiii. regnarunt: quibus ejectis Coss. ac alii magistratus urbem liberam rexerunt annos ccclx. ad Julium usque Cæsarem, qui primus, Rep. eversa, solus singulare obtinuit imperium. A Troja igitur capta, usque ad Coss. fuere anni dclxxvi. a primis autem Coss. usque ad Valentem, anni dcccxxiiii. *Glar.*

IN PRÆFATIONEM.

Vide quanta brevitate, quanto compendio Entropius ad Cæsarem Præfationem struxit, pleno laudum epistolio, ac Imperatoris iussum officiarique ultro offerentis obsequium continente. Nihil hic adulationis, assentationis, ut nostra ætate omnia blanditiis strepunt. *Glar.*

Domino Valenti Gothico Maximo Perpetuo Augusto] Ita e Gaudavensi Codice Schonhovius, e Burdegalsensi Vinetus, et Merula e Cod. Leid. pr. ediderunt, quos secuti dein ceteri. Quia vero Landi, Bailliolensis, Lincolnensis, Seldeni, Fuldensis Codices, neque ulla Vetustiorum Edit. *GOETHICO* agnoscit, illud hic legi, quam in ipsa Inscriptione malui. Certe Sylburgius in priore Ed. Schonhovianum sequutus, in altera uncis inclusit, quod a Fuldensi Codice non agnitum, inspectum habuit, quod, ubi reliqui Schonhovianam lectionem servant, melius etiam Cl. van Hoven observavit. Vetustiores autem ante Schonhovium omnes, etiam Parisienses apud S. Colinaum simpliciter legunt: *EUTROPIUS VALENTI MAXIMO PERPETUO AUGUSTO.* Unde Jure *GOETHICO* ejiciendum censeo; propterea

quod nusquam alibi hoc titulo neque in numis, neque Inscriptionibus gavisus est Valens, uti ad oram sui exemplaris observarat Oudendorpius ὁ μακρότης. Nam levis sane momenti est, quod Vinetus ait, Valentem inde *Gothici* cognomen accepisse, quod a Gothis acie victus et in tuguriolo latens combustus sit. Hoc enim si verum, qui ergo ei vivo hoc cognomen ab Entropio adscribi potuit? quum hic opus suum condidisse videtur ante, quam Gothos devicerat Valens, unde, quod majoris est momenti, si vel post victoriam de iis reportatam, ut Glareanus opinatur, hoc cognomen accepisset, illud a Festo, qui post eum scripsit, non omissum esset, qui tamen, uti in aliis, sic Nostrum hic sequutus est. *Verheyk.*

D. Valenti] Hic venit in imperium, anno Christi 368. post Julianum et Jovinianum. *Glar.* Sic in libris est; nisi forte, quod inscriptiones illorum temporum ferunt, legendum *D. N.* hoc est *Domino nostro.* Cell.

Gothico] Quia septentrionales Balthici maris populos vicisset. *Glar.* Cum Gothis bellum gessisse Valentem tribus annis, composuisse feliciter, auctor est Ammianus lib. xxvii. Tandem occubuit in bello contra eosdem Gothos lib. xxxi. Cell.

Maximo] Id cognomen olim fuit Fabiorum ac Valeriorum: deinde et aliorum, quinetiam Imperatorum tandem factum. *Glar.*

Perpetuo] Adulatorium hoc. *Glar.* Augustæ dignitatis vocabulum illo seculo. Gruter. inscript. p. 285. n. 8. *D. N. VALENTINIANO PERPETUO AC FELICI SEMPER AUGUSTO.* et ibidem p. 279. n. 4. *ÆTERNO IMPERATORI NOSTRO MAXIMO OPTIMOQUE PRINCIPI AURELIO VALERIO DIOCLETIANO.* Cell.

Augusto] Ab secundo imperatore. *Glar.*

Res Romanas] Historiam Romanam. *Glar.*

Ab urbe condita] A primo Romuli anno. *Glar.*

Ad nostram] Quæ est ab U. C. 1118. *Glar.*

Vitis] Alias *vita*. *Glar.* Vulgatam tueri Nepot. Præf. 'in hoc expone- mus libro de vita excellentium impe- ratorum,' recte hic observat Cl. Grunerus laudans ibi Bosii Observationes, et Cl. van Staveren, cujus in rem Li- terariam merita, necessitas, quæ cum illo mihi est, debita laude efferre non sinit. *Verheyk.*

Ut Tranquillitatis tuæ possit mens d.] Περιφραστικῶς, pro tu. Quasi dicat: Alii ex historica fide didicerunt, quid facto opus esset; tu prius fecisti magna quam legeres aliorum facta, quæ sequeris. *Glar.*

Quam cognosceret lectione] Quomo- docunque Eutropius assentari Valenti Imperatori voluerit, profecto non po- terat pulchrius talem significare, qua- lem descripsit Ammianus aliquot lo- cis: ut lib. xxix. quando Valentem subrusticum hominem vocat, ejusque verba horridula et rudia: alibi sub- rustici ingenii hominem: et libro de- nique xxxi. nec bellis nec liberali- bus studiis eruditum. Illa autem, *Gothicus, Sarmaticus, Parthicus, Maxi- mus*, in Lampridii Antonino Geta, et apud alios scio invenies cognosces- que ex Ammiani, Hieronymi, et alio- rum historiis, Valentem Augustum a

Gothis acie tandem victum, et in tu- guriolo latentem combustum fuisse, ex quibus cognomen habuerat Go- thici. *Vinetus.*

Quam cognosceret lectione] Rudis enim literarum Valens fuit, et, quod Ammianus de ipso xxxi. 41. prodi- dit, 'subagrestis ingenii, nec libera- libus studiis eruditus.' *Cell.*

Ceterum suspectam potest hanc epistolam reddere, quod Metaphras- tes eam posthabuit: deinde antiquis- sima editio Romana, quam Nicolaus Maillard, Rothomagensis, suo tem- pore (scripsit autem MDCXIII.) qua- dragenariam vocat, hoc pariter neg- lexit proloquium. Est hic Maillardus, qui Eutropium Pauli Diaconi addi- tamenti interpolatum c. 10. XIII. Lutetiæ Parisiorum edidit, cui iti- dem se parum probat hæc ad Valen- tem epistola.

Pro ἀθροῦς hujus epistolii adferri potest, præter auctoritatem Msto- rum codicum, etiam stili conformitas, qui parum vel nihil ab Eutropii aut sæculi Eutropiani indole abhorret. Vide *προσφωνήσεως* mansuetudinis tuæ, *tranquillitatis tuæ*, et confer cum nos- tro i. 12. et aliis ejusdem ætatis scrip- toribus, v. g. Vegetio, qui lib. II. prolog. dixit etiam 'tranquillitas tua, imperator invicte,' et II. 18. 'peren- nitas tua.' *Cell.*

LIBER I.

CAP. 1 *Romanum Imperium]* Roma- num imperium, ut portentose ortum, ita portentose administratum, DEUS opt. maximusque ita magnum crescere voluit, propter Filii sui unigeniti ad- ventum, quippe ita prædictum fuit ab

Esaia cap. II. Cicero etiam *de Divi- natione*, plurimum miratur, cur suo tempore oraculum Delphicum obti- cuerit, nec rationem ejus explicare potest: sed scilicet CHRISTUS dæ- monem silere jussit, dum ipse illus-

traturus orbem esset non fucatis verbis, sed pura veritate, cum summa ipse esset veritas. *Glareanus.*

Minus] Humilius. *Glar.*

Neque incrementis] Postquam maximum factum est. Alexander quidem intra duodecim annos latius imperium habuit, quam Romani septingentis annis: sed non fortius. *Glar.*

Amplius] Majus. *Glar.*

A Romulo exordium habet] Romulus ac Remus, Rerū filii, recens nati cum expositi essent, mox a pastore regio Faustulo ad Tiberim inventi, ac Laurentiæ uxori suæ traditi sunt, quæ ob quondam prostitutam pudicitiam Lupa dicta, fabulæ locum fecit, eos a lupa nutritos, ut super primum Æneidos narrat Servius. Sed cum adolevisset, incidit eis contentio acris cum Numitoris pastoribus: ita ut Remus caperetur, ac Numitori puniendus traderetur: Faustulus Romulo omnem aperit rei seriem, quam et Numitor rescivit: ii omnes, consilio cum pastorum multitudine inito, regiam Amulii invadunt, ac Amulium ipsum obtruncant: Numitori redditum imperium est. *Glar.* De Romulo diverse sentientes vide, quos laudat Doctiss. Grunerus. In plerisque Codd. Mss. et Vetustissimis Edd. a Jano, Saturno, &c. Romæ primordia deducuntur: quod solitæ Auctoris brevitati omnino adversatur, et a manu Paulli Diaconi esse stilus indicat. Simili modo historiam suam exorditur Florus: 'Præmum ille et Urbis et imperii conditor Romulus,' &c. *Verheyk.*

Qui Vestalis virginis] Ita Vinetus: reliqui præmittunt: *qui Rheæ Silvæ, &c.* Etiam Livius lib. 1. cap. 4. sic vocat, et Dionys. Halic. l. 1. *ἱερείαν Ἑστίας.* Antiqua religio, ejusque exemplum a Trojanis petatum, nec Numa primus instituit Vestæ sacra, sed Romæ templum Deæ dedicavit: adde Lipsium de Vesta. *Cellarius.*

Rheæ Sylvæ] Numitoris filiæ. *Glar.*

Vestalis] Vestæ Deæ sacratæ. *Glar.*

Rerū Silvæ] Miror, a plerisque Viris D. hujus Virginis nomen omissum, quod in Metaphrasi Gr. et Codice non nno Hearnei, omnibus Lugdunensibus, et Vetustioribus Edd. constanter invenitur, ceterisque, quotquot hanc historiam condiderunt, auctoribus, additur; quamquam, ut nomina ipsa, ita et scribendi ratio apud scriptores variat: Dionys. Halic. p. 62. eam a quibusdam *Iliam* (et ita Poëtis, certe Ovidio, ubique vocatur) ab aliis *Ream* et Plutarchus p. 19. aut *Iliam* aut *Ream* vel etiam *Silviam* nominatam tradunt; ac si e tribus uno tantum nomine gavisus fuisset: de quibus, consule præter alios imprimis Rykii et Perizonii epistolas, ad Ælium l. vii. qui, ut Kulmius ibi observat c. 16. perperam *Σεφλαβ* vocat. *Rheam Sylviam* alii præferunt: sed sine adspiratione, quia eam Latini auferre solent, ex Antiquis dedit Schottus ad Auct. de V. I. c. 1. eamque scripturam a Pighio ad Val. Max. fragm. de Nom. Rat. init. comprobari monet Cl. Arntzen. qui eandem scribendi rationem in Cod. Ms. Orosii reperit: et sic ubique passim. Vide hic Var. Lect. et ad Liv. l. i. c. 3. *Verheyk.*

Quantum putatus est] Livius ingenue: 'quia Deus auctor culpæ honestior erat, Martem incertæ stirpis patrem nuncupat.' *Cell.*

Is cum inter pastores] Numitor, recuperato paterno regno, nepotes adjuvit, ut novam conderent urbem, nempe Romam, datis ad hoc multis Albanis, aut qui ab Amulio steterant, aut de quibus suspicio erat, rerum novandarum esse cupidos. Mire autem obtinet fratricidium Romuli. Nam, cum contentio incidisset de nomine urbi novæ dando, et Remus prior sex vultures, Romulus postea duodecim vidissent, ille tempore, hic numero contenderet, tumultu Remus cæsus est, causante Romulo, fratrem transiliisse muros contra jussum ip-

sus. *Glar.*

Octodecim annos natus] Alias decimo octavo anno nativitatis suæ. *Glar.* Minus latine Merula: 'decimo octavo anno nativitatis suæ:' etiam contra ceterorum librorum consensum. *Cell.* ita tamen Lugd. Bat. 1. et Mer. et Schoenh. 40.

Urbem exiguum] *Plut.* in *Rom.* p. 22. E. 'Ρωμόλος τὴν καλουμένην 'Ρώμην κον-αδράτην, ὕπερ ἑστὶ τετράγωνον, ἔκτισε' et plura vide, quæ ad Ennii fragmenta collegit Hessel.

Constituit] Non indocte Cl. Grunernus ex ipsis Veteribus Romam Romulo antiquiorem facit, cui lubens adsentior; et *condere* apud Latinos, et κτίζειν apud Græcos aliquando denotare, *in meliorem formam redigere, exædificare, renovare*; iisque, quæ adfert, testimonia plura addere possem: sed ipse Eutropius testis sit, seq. cap. 'Leges [Numa] Romanis moresque constituit.' C. ult. 'Camillus Patriæ conditor.' 'Juris conditor.' VII. 23. In his vero sequitur communem opinionem, a qua iidem Veteres non abhorrent. Dionys. Halic. pag. 78. primum urbis Conditorem Romulum' gnoscit. Quin caussam, cur potissimum sibi in animum inducat Plutarchus (pag. 22.) Romulo et Remo consilium fuisse urbis condendæ, in quo educati erant, loco, subdit: quia Albæ habitare nolebant vivo et regnante avo. 'Romulum Remumque cupido cepit...urbis condendæ.' Liv. I. 1. c. 6. ejusque Epitome: 'Urbs a Romulo condita.' 'Romam urbem condidit Romulus.' Vellei. Pat. I. 1. c. 8. Et hæc non de exædificatione agere liquet e Floro I. 1. c. 8. 'Imaginem urbis magis quam urbem fecerat.' Quum vero ipsi Veteres testantur, historiam hanc fabulis ita repletam esse, ut quid verum sit, dijudicari vix possit, neutri calculum adjicimus, sed potius cum Clariss. Arntzen. ad Vict. V. I. 1. ex Servio ad Virgil. *Æn.* VII. vs. 678. dicimus: 'Si igitur tantæ ci-

vitatis certa ratio non adparet....nec Historicos, nec Commentatores varia dicentes imperitiæ condemnare debemus: nam antiquitas ipsa creavit errorem.' Satis sit monstrasse, Eutropium a vulgari via non aberrasse. *Verheyk.*

In Palatino monte] Inter septem uno: tot enim urbis Romæ colles traduntur: Palatinus, qui Romuli erat, quem muniit, in eo educatus: Capitolinus, qui et Tarpeius et Saturninus, quem Sabini occuparunt sub Romulo, ac obtinuerunt: Cælius, quem adjecit urbi Tullus Hostilius, Albanis receptis: Aventinus, quem Ancus Martius concessit Latinis devictis: Quirinalis, Viminalis, et Esquilinus, qui tres a Ser. Tul. urbi sunt additi. *Glar.*

XI. Kal. Maii] XXI. Aprilis. *Glar.* Perperam Pæanius: Πρώτη τοῦ Μαΐου μηνός. Plutarchum falsi argnit Schegk. ad Vell. I. 8. quod pridie *Pariliorum*, hoc est, XII. Kal. Mai. urbis natalem ponat. At locum lectione adsequi non potui: certe in Romulo pag. 23. diserte ait. 'Η κτίσις ἡμέρα γένοιτο τῇ ἑνδεκα πρὸ καλανδῶν Μαΐων, ὁμολογεῖται' καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι 'Ρωμαῖοι. Eamque diem Urbis natalem fuisse constat inter alios ex eodem Velleio, 'Romulus....Romam urbem Parilibus condidit,' et Cicerone ibi a Schegk. laudato: vide Heius. ad Ovid. I. IV. Fast. v. 721. Bronkhus. ad Prop. I. IV. El. IV. vs. 71. idque accenratus literis mandasse videntur Veteres, quod eadem die Numa Pompilius natus sit, ut notant Dio Fragm. Peirese. et Plutarch. in vita. *Verheyk.*

Olympiadis sextæ anno tertio] Sic Cicero et Pomponius Atticus apud Solinum c. I. ubi de aliorum etiam dissensione videas. *Cellar.* Nostrium Varronis calculum, cui Plutarchus et Velleius aliique consentiunt, rectius secutum docent Viri Docti ad Vellei. I. 8. Consule Comm. ad Solin. I. 1. Sigon. Onuphr. Pamvin. Pigh. in Fast. Scalig. de Emend. Temp. Petavium,

Simson. aliosque. *Verheyk.*

Anno tertio] Hoc suspectum. *Glar.*

Post Trojæ excidium, &c. trecentesimo nonagesimo quarto] Rectius Doctissima Femina [Anna Fabri] ex Solino, qui Catonis calculum sequitur, restituit A. ccccxxxiii. Adi et Diod. Sicul. xiv. 2. vel potius Annum hic statuamus e Varrone, ejus computationem Noster ubique servat, ccccxxxi. Medius est Dionys. Halic. qui ccccxxxii. ponit, ut hic Glareanus ostendit, et Schottus ad Aur. Vict. V. I. c. 1. plerique etiam Codd. Mss. ut vides, *Annum quadringentesimum* superant. *Verheyk.*

Ut qui plurimum minimumque tradunt] Non habent hæc verba Paris. et Ven. Sed expressit Græcus, et noster infra x. 18. repetit. *Cell.*

Nonagesimo quarto] Quadringentesimo tricesimo secundo, ait Dionysius tribus locis, differentia 48. anni. In alio Eutropii codice legitur ccccxi. differentia xiii. annorum. *Glar.*

CAP. 2. *Quam ex nomine suo Romam]* A Roma Romulo nomen inditum magis placet Doctiss. Grunero: quæ nostra quoque opinio est, sive Roma a Rumon, ut Vir D. mavult, veteri Tyberis fluvio, sive, quod nobis magis adridet, a ῥώμη nomen acceperit: Servius enim hic dubius est, quem Vir D. laudat ad Æn. viii. vs. 63. et 90. nam a Rumon *ficum ruminalem* deducit, et ab aliis a Romulo *ruminalem* quasi *Romularem*, ab aliis a lacte infantibus dato, dictam addit, quia pars gutturis *Ruma* dicebatur. Ad Eclogam autem i. vs. 20. Servius et Philargyrius ex Mariano Lupercaliorum poëta Romam ante Romulum, qui inde nomen sortitus, exstitisse aiunt; sed urbis nomen aliunde non derivant. Melius Auctor de origine G. R. c. 21. Romulum a magnitudine adpellatum dicit, quia Græci virtutem ῥώμην vocant: quod ita concipiendum, Romam potius inde, et ab ea

Romulum vocatum fuisse. Noster vero communem ut in *Urbe condita* opinionem sequitur, quod ipse Vir D. fatetur: qui enim secus e Veteribus statuunt, sui non ubique similes sunt. Idem enim Aurel. seq. cap. subdit: Romulum Urbem voluisse *Romam* vocare, Remum *Remuriam*, et sic Ennius, quem ibi laudat Schott. ‘certabant Urbem Romam Remuramve vocarent:’ ubi vide Hessel. de V. I. c. 1. ‘Quam... Romulus victor Romam vocavit;’ et ibi Comm. et, ut passim, Livium hic ob oculos habet Auctor. i. 4. ‘Condita urbs conditoris nomine adpellata.’ *Verheyk.*

Multitudinem finitimorum] Romulus, ut multitudine abundaret, asylum aperuit, id est, locum intemeratum lege consecrationis, in quem fugitivi latrones, sicarii, fures, ac omne genus nocentium confugiebat, ita ut brevi multum populum colligeret. Sed cum viri duntaxat essent, nullæ mulieres, missi sunt legati, qui a vicinis societatem, connubiumque novo populo peterent: nusquam benigne legatio audita est, neque enim quisquam suos apud latrones vivere optabat: unde ad vim conversus Romulus, cum ad Neptuni ludos omnes vicinos vocasset, illique frequentes cum filiabus ac uxoribus venissent, signo dato, ad rapiendas virgines ac uxores vicinorum concursus est. Unde satyricæ Juvenalis, Sat. viii. ‘Et tamen ut longe repetas, longeque reducas Nomen, ab infami gentem deducis asylo: Majorum primus quisquis fuit ille tuorum, Aut pastor fuit, aut aliud, quod dicere nolo.’ Et initio quidem deductionis coloniarum, peditum fuere tria millia, equitum vero plane ccc. At post mortem Romuli, peditum xlvi. millia, equitum propemodum mille, authore Dionysio Halicarn. *Glar.*

Centum ex senioribus elegit] Ex patriciis, inquit Dionysius. Livius l. i. Centum creat senatores, sive quia is numerus satis erat, sive quia soli C.

erant, qui creari patres possent. Patres certe ab honore, patriciique progenies eorum appellati. *Glar.*

Ex senioribus] Patriciis, inquit Dionysius. *Glar.*

Elegit ex senioribus] Ita Vin. Reliqui, legit, &c. Cell.

Centum ex senioribus elegit] Vide hic Comment. et Grun. qui *elegit* non probat. Vinetus tamen, non dubito, quin e Vetusto Cod. prætulit. Auctior Pulmanni Cod. ad Anr. V. I. c. 2. 'centumque ex senioribus *elegit*.' Vellei. Pat. 1. 8. 'Hic centum homines *electos*, adpellatosque patres instar habuit consilii publici.' *Verheyk.*

Tunc cum uxores] Abjecimus *Tunc* cum Fuld. Cell. *Tunc* cum Cellario etiam alii ejecerunt; frustra, ut ostendit Doct. Grun. vide infra 11. 14. et alibi sæpius. Consule Cel. Drakenb. ad Liv. xli. 10. *Verheyk.*

Tunc cum uxores ipse et populus non haberent] Ipse Romulus. Liv. 'Jam res Romana adeo erat valida, ut cuilibet finitimarum civitatum bello par esset. Sed penuria mulierum, hominis ætatem duratura magnitudo erat: quippe quibus nec domi spes prolis, nec cum finitimis connubia essent.' *Glar.* L. B. hic addit *suus*. Non possum probare, neque enim periculum est, ut alterius Regis populus intelligatur. *Hav.*

Et populus suus] Tò *suus* ex sua editione etiam Grunerus ejecit, et miror, Cl. Havercampum uni Codici adscribere, quod ceteri omnes constanter servant, quæ de re in textum recipere non dubitavimus, propterea quod Nostro aliisque nihil frequentius. Infra c. 4. 'Fulmine ictus cum domo sua arsit.' c. 7. 'Occisus est . . . scelere generi sui Tarquinii filii regis, cui ipse successerat, et filia suæ.' c. 8. 'cum uxore et liberis suis fugit. Ergo accepto omni patrimonio suo ex urbe migravit.' c. 9. 11. 16. 'Scio . . . per se et per fratrem suum

L. Scipionem lxx. civitates recepit. L. Cornelio Scipione, C. Laelio Coss. Scipio Africanus fratri suo L. Cornelio Scipioni Legatus contra Antiochum profectus est.' 1v. 4. et sexcenties alibi. Vid. 11. 22. 111. 4. 18. 1v. 2. 3. 8. 27. vi. 12. 13. 20. vii. 9. 12. 13. 23. viii. 1. 6. 7. 10. 13. &c. Cel. Oudend. ad Suet. Aug. c. 2. Tib. 2. &c. Frontin. 1v. 10. Cl. Drakenb. ad Liv. 111. 8. *Verheyk.*

Ad spectaculum] Ad Consualia. *Glar.*

Ludorum] Livius 1. 9. 'Ludos ex industria parat [Romulus] Neptuno equestri solemnes: Consualia vocat.' De Conso, unde nomen ludorum, Tertullianus de Spectacul. c. 5. consulatur. Adde Hieronymum vita Hilarionis. Cell.

Urbis] Circa urbem. *Glar.*

Urbis Romæ] Vinetus addit illud *Romæ*. Cell. Neque scio cur addiderit, quum utique jam Urbis nomen in initio capitis sit expressum. Delevimus itaque ex auctoritate optimi Ms. Lugd. Bat. (licet 2. et 3. agnoscat) neque Entropii concinna brevitatis patitur. *Hav.*

Atque eum virgines rapuit] Dionysius 1. 11. ait, numerum fuisse sexcentarum octoginta trium: ea acta anno 4. Romuli. Cæterum cum quatuor essent populi, ad quos hæc pertineret injuria, ira nimia commotæ tres civitates, non simul, sed ut sors tulit, Romanos aggressæ, victæ sunt. Sabini autem egregie se sunt ult. *Glar.*

Raptorum injuriam] Ita restitui ex opt. Lugd. Bat. pro vulgato *raptarum*. Est enim hoc loco *injuria* non modo illa, quam raptæ sunt passæ, sed et illa, quam raptores raptis virginibus, parentibus illarum, patriæque intulerant. Sic 'injuria Thesæi,' est, quam filio Hippolito Thesens intulit. Ovid. vi. Fastor. 737. 'Notus amor Phædræ, nota est injuria Thesæi: Devovit natum credulus ille suum.' Apud eundem 'injuria Fortunæ,' Deæ istius

‘jus injustum vocatur. Epist. ad Liv. 51. et 54. ‘Nempe per hos etiam Fortunæ injuria mores Regnat.’ Sequitur enim mox: ‘Sævit, et injustum jus sibi ubique facit.’ Unde apud Lucanum similiter ‘injuria Fati,’ pro, Injuria a Fato illata. viii. 763. ‘Injuria fati Hoc fas esse jubet.’ et lib. ix. 143. ‘Quæcunque injuria Fati Abstulit hos artus.’ Apud Valer. Maxim. v. 1. p. 412. ‘Tot Punicis injuriis veniam datam:’ et plura apud plures. *Har.* Injuriam tam illorum dici, qui patiuntur, quam qui faciunt, docet A. Gellius ix. 12. idque quam plurimis illustrat Cel. Oudendorp. ad Cæs. l. i. B. G. c. 30. sed priori sensu hic capiendam esse vocem, liquet e Livio (l. 13.) quem, ut sæpius vidimus, imitatur Eutropius: ‘tum Sabinæ mulieres, quarum ex *injuria* bellum ortum erat,’ &c. ad quem locum, quæ Clar. Drakenb. adnotavit, huc transferre lubet. ‘Hunc locum,’ inquit, ‘imitatus esse Eutrop. videtur l. 2.’ commotis bellis propter raptarum injuriam Cæninenses vicit: ‘ubi vir Clariss. qui proxime scriptorem hunc in lucem emisit, ex Cod. Lugd. *raptorum* in contextum recepit, et intelligit injuriam, quam raptores intulere. Ita sæpe active *injuria* sumi, adscripta ab eo auctorum loca ostendunt, idque non negamus: uni tamen Cod. contra aliorum consensum palmam ibidem tribuendam non esse vel Livii locus, quem Eutrop. imitatus est, evincere potest.’ Certe Havercampo et Grunero, qui cum secutus, obstant omnes reliqui Codd. Lugd. Bat. et Edd. tam vetustiores, quam recentiores: quin activa significatione nunquam usus est Auctor; sed semper passiva. Infra c. 9. ‘cum gener Tarquinii ad injuriam soceri vindicandam, ingentem collegisset exercitum.’ iv. 14. ‘propter injuriam Legatorum Romanorum:’ id est, quam ab Ægyptiis passi fuerant, ut

ipse explicat Auctor v. 5. ‘bellum se ei propter injurias, quas passus fuerat, inlaturum.’ l. iv. c. 17. ‘ut injuriam soluti fœderis... vindicarent.’ Eodem modo Vellei. l. 8. ‘Romulus Martis filius, ultus injurias avi,’ &c. unde Orosii error patet, qui (ii. 4.) a Romulo avum Numitorem interfecit scribit. *Verheyk.*

Cæninenses] Hi primum victi. *Glar.* Livius l. 10. ‘Cæninenses, Crustuminique, et Antemnates erant, ad quos injuriæ pars pertinebat.’ Ceterum Cæninæ, Antemnæ, Crustumini (sen Crustumerium) Fidenæ, fuerunt Latii antiqui oppida. Plin. iii. 5. Veii autem Etruriæ. *Cell.*

Cæninenses, Antemnates, Crustumini] Hi populi bellum inter se communiter paraverunt, quia Tatius et Sabini lentius agere videbantur: postea *Sabini* Romanis bellum intulerunt, deinde *Fidenates*, post etiam *Veientes*. Sabini autem victores potius, quam victi fuerunt: nam precibus Sabinarum, patres et maritos orantium, Romanis se dediderunt. Liv. l. c. 13. Vid. et ad Aur. Vict. V. I. ii. Flor. l. 1. *Crustumini* timentes, ne simili clade adficerentur, sine certamine se dediderunt. Vid. Liv. ibidem: ubi et apud alios eandem scribendi variationem in nominibus reperies. *Verheyk.*

Antemnates, Crustuminos] Hi duo secundo victi. *Glar.*

Sabinos] Hi non magis sunt victi, quam vicerunt. *Glar.*

Fidenates] Hi in Latio, ut *Veientes* in Etruria, postea sunt domiti. *Glar.*

Veientes] Antiquus librarius ubique *Vezentes* scribebat: sic in Aquitania nostra sunt, qui i consonantem, ut z, proferunt. *Vinetus.*

Et cum orta subito tempestate] Ad Capræ paludem, concione habita, discerptus fertur a patribus: quod est verisimile; quia in tyrannidem jam declinasset, inquit Dionysius, et adstipulatur Valerius v. 3. de Ingrat-

tis. Inventus tamen est palpo Julius Proculus, qui stolido populo persuaderet, in Deorum numerum raptum. Cæterum multa Dionysius habet de latis a Romulo legibus lib. II. de quibus ne unum quidem verbum Livius. *Glar.*

Anno regni xxxvii.] Ætatis autem suæ 55. *Glar.* Variant in numero libri. Vinetum sequimur, ejusque lectionem ex Dionysio Halicarnasseo stabilimus, qui lib. II. ἐπὶ τὰ μὲν ἔτη καὶ τριάκοντα regnasse Romulum tradit. Consentit Metaphrastes noster. *Cell.*

Ad Deos transisse] In cælum abiisse. *Glar.* Vulgo addunt: *et consecratus est*, quod additamentum suspectum est Sylburgio; etiam nobis. *Cell.* Nec minus nobis, ostendit enim Mss. varietas, primo scilicet aliquem illud transire ad Deos per verbum sui temporis consecratus fuisse interpretatum; alium dein adjecisse, 'Quirini nomine.' *Hav.*

Creditus est, et consecratus] Sic eod. Lugd. Bat. I. edidit Merula, quem secutus est Cl. Gruner. tam ob alias rationes, quam quia Entropii brevitati non adversatur. VII. 13. VIII. 8. eoque magis inducor, ut eadem vestigia sequar; quod omnes nostri Codd. Mss. et Vetusiores Edd. ad unam concinunt. Adi Aur. Viet. V. I. 2. Flor. I. 1. aliosque. *Verheyk.*

Deinde] Post Romuli mortem. *A. F.*

Senatores imperaverunt] Livius I. 17. 'Decem,' inquit, 'imperitabant: unus cum insignibus imperii et lictoribus erat. Quinque diem spatio fiebat imperium, ac per omnes in orbem ibat.' *Cellar.*

Per quinos dies] Interregnum id fuit: quod est temporis spacium, quando Respub. absque rege fuit, a morte unius regis ad lectionem alterius. Idque postea etiam observatum est in Coss. duorum annis. Livius centum Senatores imperasse ait, in decem decurias divisos: Dionysius autem, ducentos. *Glar.*

Delfh. et Var. Clas.

Annus unus completus] Inter Romulum ac Numam Pompiliium. *Glar.*

CAP. 3. Postea Numa Pompilius] Cum Romæ inter veteres Romanos ac novos Quirites, neutris alteris cedentibus, minime conveniret, ut ex ipsorum corpore rex eligeretur, Numa Pompilius justitia et religione inelytus, ea tempestate Curib. Sabinis ascitus, secundus Romanorum rex eligitur. Is ut primum augurate susceptus, imperium assumpsit, ac eum Ægeria nympha commercium sibi esse simulabat, ut eo commento leges ab ipso latæ majoris authoritatis apud rudem et simplicem populum essent. Cui etiam hoc utilissimum esse putavit, deorum metum injiciendum. *Glar.*

Creatus est] Posterius Non agnoscit L. B. pr. nec forsitan temere, quoniam jam modo bis est præcesserit. *Hav.*

Bellum nullum] Suavior auribus transpositio Lugd. Bat. pr. *bellum quidem nullum gessit.* *Hav.* Non tantum Cod. I. sed reliqui omnes, unde mutare non dubitavimus. *Verh.*

Jam latrones et semibarbari] Hic enim rex Numa urbem turbulentam, ntpote ex latronibus et sceleratissimis hominibus collectam, placide composuit: duabus eam rebus potissimum exornans, religione et justitia: homines enim ad sacra destinatos publica, octo constituens genera, discrevit. Primum genus Curiones erant, 30. numero. Secundum, Flamines, singulorum deorum sacerdotes. Tertium, Celeres, ad regum custodiam selecti. Quartum Angures, inelytum collegium. Quintum, Vestales virgines. Sextum, Salii sacerdotes, omnes patricii, XII. numero. Septimum, Fœciales, qui bella indicebant. Octavum, Pontifices, sacrorum omnium et scriptorum et non scriptorum domini. Quod autem ad justitiam attinet, duas res nobilissimas excogitavit, unam agrorum tum privatorum tum publicorum terminos: alteram, quæ inesset privatis contractibus, Fidem:

Eutrop.

S

eam colendam, ut Deam, ædificato ad hoc templo, proposnit. *Glar.*

Descripsit in decem menses] Sic omnes libri: ut videatur Eutropius Numæ attribnere, quod alii Romulo: ut Macrobius libro 1. Saturnalium. *Vinet.* Omnes alii aiunt, Romulum divisisse annum in decem menses, sed Numam adjecisse duos: vide Macrobi. lib. 1. Saturnal. cap. 1. Eutropius, quod Romulo dandum erat, tribuit Numæ. *Gl.* Hæc omnia usque ad *confusum*, ab aliena manu adjecta puto, ideoque deleri velim. Nam nec Græcus Interpres ea habet, et oratio, iis dentis, fuit facilis. *Heumanus.* Non temere ego ejecerim, quod Mss. omnes Auctori vindicant. Neque sola sufficit Græci Metaphrastæ auctoritas, ut num de tribus Numæ præcipuis tollatur. Imo homines consuetudine præliorum semibarbari Eutropio dicuntur; et ita satis concinne annectitur annus hactenus propter eandem barbariem confusus. *Har.*

In decem menses] Immo in *duodecim.* Vide Livium 1. 19. Ante Numam, quod Ovidius dixit Fast. xii. 121. 'Annus erat, decimum cum luna repleverat orbem:' et quod addit vs. 152. 'Pompilius menses sensit abesse duos.' Quos addidit Numa, ac Jano et Februo Diis dicavit. Macrobi. Saturnal. 1. 13. *Cellar.* Non capio quid hic sibi velit Cl. Havercamp. cum ceteri Scriptores Cellarii aliorumque emendationi favent: neque vero simile est, Eutropium id, quod Auctores, quos ubique consulit, uno ore testantur, ignoravisse, unde omnem scrupulum a Clar. Arntzen. ad Aur. Viet. V. I. c. 3. (quocum Grunerus facit) sublatum opinor, qui hac distinctione huic loco medetur: *Et annum descripsit, in decem menses prius sine aliqua computatione confusum:* ubi antea et annum descripsit in decem, &c. De verbo describere hoc sensu consule eundem Arntzen. ibid. ex variis autem Codd. Mss. lectionibus, in voce *computatione*

quæ potior sit, dubito. *Verheyk.*

Disputatione] Discretionē, supputatione. Alius codex habet, *computatione.* *Glar.*

Computatione] Ita Vin. Sylburg. &c. Et ne de latinitate vocis dubites, etiam Plinius ix. 35. 'computationem' dixit. At Fuld. Paris. et Ven. *supputatione.* *Cell.*

Morbo] Sic etiam Aur. Viet. V. I. c. 3. Sed Plut. in V. eum senio et lenta ægitudine confectum ait: excesserat enim octoginta annos, eodem et Dionys. Halic. testibus. *Verheyk.*

CAP. 1. Hic bella reparavit] Quæ sub Romulo fuerant. Hic non solum (inquit Livius) proximo regi dissimilis, sed ferocior etiam quam Romulus fuit. Tum ætas viresque, tum avita quoque gloria animum stimulabat. Senescere igitur civitatem otio ratus, undique materiam excitandi belli quærebat. Hic primum populum egenum sibi obnoxium fecit, dividendo eis agrum regium, et adieiendo urbi Cœlium montem, in quo et ipse habitabat, et alios ad habitandum ibidem iuvitavit. Curiam Hostiliam, cujus multa apud historicos Romanos mentio est, ædificavit. *Glar.*

Albanos vicit] Alba metropolis erat Romæ, inde enim deducta erat colonia. Eam Hostilius diruit, et cives Romam duxit. Plin. Bello Albano, quum cives cum civibus iuire prælium nollent, plaenit rem pancorum certamine finire. Erant apud Romanos trigemini Horatii, tres apud Albanos Curatii. Quibus fœdere ieto concurrentibus, statim duo Romanorum ceciderunt: tres Albanorum vulnerati sunt. Unus Horatius, quamvis integer, quia tribus impar erat, fugam simulavit, et singulos per intervalla, ut vulnerrum erat dolor, interfecit. *Glar.*

Albanos vicit] Negat justitiam huius belli Augustinus C. D. iii. 14. Adde Virg. Æn. vi. 814. *Cellar.*

xii. milliario] Itinere trium hora-

rum. *Glar.*

Alii] Fidenæ. *Glar.*

Sexto milliario] Septimo alias, hoc est, sexqui horæ itinere. Et sic infra etiam ipse Eutropius, cum de anno cccxv. ab U. C. agit. Dionys. in 2. ait, quatuor stadiis a Roma Fidenas distare: id est, quinque miliaribus. *Glar.*

Sunt] Ita Lugd. Bat. omnes, pro *absunt*, quod mox repetitur; sed hic modo jam dixerat *ab urbe, &c.* Inclusa verba cum Cell. et Hearne tolli siverim. *Hav.*

Alii octavo decimo] Veii, spacio itineris quatuor horarum et semis. *Glaræanus.*

Fulmine ictus] Dionys. Halic. l. iii. καταπρησθῆναι τὴν οἰκίαν οἱ μὲν ὑπὸ κεραυνοῦ λέγουσιν· οἱ δὲ πλείους ἐξ ἀνθρωπίνης φασὶν ἐπιβουλῆς τὸ πάθος γενέσθαι. hoc est, Vel fulmine deletum; vel humanis insidiis extinctum. Liv. l. 31. ‘Tradunt fulmine ictum cum domo conflagrasse.’ Angustinus d. l. c. 15. ‘cum tota sua domo fulmine crematus est.’ *Cell.*

CAP. 5. *Post hunc Ancus Martius]* Quartus Romanorum rex Ancus Martius, omnia sacra Numæ avi vel neglecta, vel prave culta restituit. Latinos rebellantes vicit, multis in urbem ductis. Et quemadmodum Sabinis Capitolium et arx cessit sub Romulo, ipse Palatinum possidebat, Cælius mons Albanis sub Tullo Hostilio: ita his Aventinus datus. Hic Janiculum muniit, ac Sublicium pontem tum primum per Tiberim factum adjecit. Quiritum quoque fossa, hand parvum munimentum a planioribus aditu locis, Anci regis opus est. Carcer ad terrorem incrementis audaciæ medio foro factus. Hostia urbs ad Tyberis ostia condita, salinæ juxta factæ. *Glar.*

Numæ ex filia nepos] Vellem addissent Plutarchi locum. *A. F.* et *Hearne.* Nos lectione enim adsequi non potuimus: contrarium evincunt

duo loca in Numa p. 62. ubi vocatur Μάρκιος τοῦ Νουμᾶ θυγατρίδους et in Coriolano, ut ubi Interpretes et Sigon. ad Liv. l. 32. emendarunt φαῖος ὁ Νουμᾶ θυγατρίδους pro ὄνομα quod olim legebatur. Sed φαῖος pro ἄγχιος ut Sigon. restituit, frustra adhuc servatur. *Verheyk.*

Aventinum] Ut Tullus Cælium. *Glar.*

Janiculum] Arcem ultra Tyberim in Tusco litore. *Glar.*

Apud Hostium] Ostiam sine *h*, si ab ostio seu ore Tiberis nomen habet, ut significant Livius l. i. et Dionysius Halicarnassensis l. iii. Sunt autem impressi quidam libri, qui *Apud* hic non habent: quod tamen quia in scripto etiam inveni, delere nolim. *Ostium* autem pro *Ostiam*, aut certe *Ostia* plurali numero legendum fortasse: ut sit sensus, ad ostium Tiberis conditam fuisse eam urbem. *Vinct.*

Hostiam] Oppidum, ubi Tyberis in mare exoneratur. *Glar.*

Apud Ostium] Ita in notis Vinetus correxit. Suadente *apud* particula. Vulgo *apud Ostiam*. Rectius Vineti liber neglecta particula *Ostiam*: hoc enim coloniae nomen fuit, quod cum *apud* non cohæret. *Apud ostium*, intellige, Tiberis. Unde colonia *Ostia* dicta. Geminum vero Tiberis ostium: ad dextrum est urbs *Portus*, quæ portum habet: ad sinistrum *Ostia* colonia. Procop. Goth. l. 26. *Cell.*

Apud Ostium] Hic locus viros D. exercet. Vineti tamen et Cellarii conjectura verisimilior: apud Ostium nempe Tiberis sive Ostia, quod Vineto magis placet; sed id non opus, nam ad Aur. V. I. l. 5. quem A. Fabri citat, in *ostio* legunt quinque Codd. Mss. et ita in quibusdam Edd. esse monet Sylburg. Livius l. 33. confirmat, ‘in ore Tiberis Ostia urbs condita.’ Quare miror, quod Cl. Gruner. se ignorasse dicat, unde illud *Tiberis* sit. Prænius πολίχνην

ἐδείματο ἐπὶ τῇ θαλάσσης πρὸς ταῖς τοῦ
Θύμβριδος ἐκβολαῖς. Festus in v. Qui-
ritium. 'Quiritium fossæ dicuntur,
quibus Ancus Marcius circumdedit
urbem, quam secundum Ostium Ti-
beris posuit, ex quo etiam Ostiam.'
Et ita in Edd. Eutropii vetustiori-
bus aliquot: ut *Tiberis* forte *Librarii*
incuria exciderit, aut cum *Meru-*
la legendum, *Atque Ostiam civ.* &c.
Verheyk.

Sexto decimo milliario] Itinere qua-
tuor horarum expedito. Cæterum
præpositio *Apud* ante *Hostiam*, alibi
non habetur. *Glar.*

CAP. 6. *Priscus Tarquinius*] Sic
Regem hunc appellarunt etiam alii
scriptores. Sed *Prisci* cognomen ei
non, nisi postquam *L. Tarquinius Su-*
perbus florere cæperit, inditum fu-
isse, rectius monet Sigon. ad Liv. I.
34. neque hoc tempore Romanos tri-
bus nominibus gavisos esse, sed dein
accepisse, ut ab aliis distinguerentur,
qui secuti sunt, discrete ostendit Ce-

leb. J. Perizon. Epist. de Rea Sylvia
Æliani I. VIII. præmissis. Adi etiam
Dionys. Halic. IV. 41. Plut. Rom.
p. 27. Verheyk.

Deinde regnum Priscus Tarquinius] Plinius de Viris illustribus ita de hoc rege ait: '*L. Tarquinius Priscus*, v. Romanorum rex, Græci Demarati (qui Corinthi tyrannidem fugiens Tarquinius in Hetruria commigraverat) filius, Lucumo dictus, mox et ipse urbe Tarquiniis profugus, Romam petiit. Advenienti aquila pileum sustulit, et cum alis subvolasset, reposuit. Tanaquil conjunx ejus, auguriorum perita, regnum ei portendi intellexit.' Hæc ille. Porro Livius hunc ait primum et petiisse ambitiose regnum, et habuisse orationem ad conciliandos plebis animos compositam. Dionysius autem ait, illum justis comitiis electum regem. Cæterum Demarati genealogiam vide in Annotationibus super Livium.

Demaratus Corinthius

<i>Tanaquil Lucumo</i>			<i>Aruns, qui Demaratum patrem morte prævenit, expers omnis hæreditatis. Ex eo natus est Egerius. Ejus filius ignoti nominis.</i>	
<i>Tarquinia, secundum Dionysium.</i>	Sine nomine filius, ex quo tres proles vel duo, secundum Dionys.		Ex quo natus	<i>S. Lucre- tius. Lucretia.</i>
<i>Tarquinia Bruti mater, secundum Livium.</i>	<i>L. Tarquinius Superbus, cui tres filii</i>	<i>Aruns, mi- noris Tulliae maritus.</i>	<i>Collatinus, Lucre- tiae maritus.</i>	<i>Conjugium.</i>
	<i>Titus, Sextus, Aruns, qui Lucre- tiam stu- pravit.</i>		<i>Glar.</i>	

Glar.

Hic numerum] Livius: 'Centum in patres legit, qui deinde Minorum gentium sunt appellati: factio haud dubie regis, ejus beneficio in curiam venerant.' *Glar.*

Numerum Senatorum duplicavit] Id est auxit. Centum enim, quos mino-

rum gentium patres appellavit, ceteris numero ducentis addidit Tarquinius. Sic quod supra c. 4. dixit, 'Urbem ampliavit.' Livio I. 30. 'Duplicatur civium numerus:' et hac de re Flor. I. 5. 'Hic et Senatus majestatem ampliavit.' Sallust. in Fragm.

Hist. l. vi. 'Et Marius victus duplicaverat bellum.' Virg. Ecl. ii. 67. 'Et sol crescentes decedens duplicat umbras:' ubi Servius, '*duplicat*, auget.' Tacit. Hist. iv. 84. vid. Fab. in Thes. Et sic Epit. Livii l. i. explicat: 'Centum additis, Patrum numerum auxit.' Verheyk.

Romæ ædificavit] Livius: 'Tum primum Circo, qui nunc Maximus dicitur, designatus locus est. Loca divisa Patribus Equitibusque, ubi spectacula sibi quisque facerent: Fori appellati.' Glar.

Circum] Quem Maximum postea dixere. Liv. i. 35. Cell.

Ludos Romanos instituit] Livius: 'Ludos opulentiùs instructiusque quam priores reges, fecit:' et paulo post: 'Solemnes deinde annui mansere ludi. Romani Magnique varie appellati.' Glar. Livius i. 35. 'Romani Magnique varie appellati.' Et Asconius Pedianus in proem. Verrin. 'Romani ludi,' inquit, 'sub regibus instituti sunt, Magnique appellati, quod magnis impensis dati sunt.' Cell.

Vicit idem etiam Sabinos] Latinos et Hetruscos. Nam hic rex (ut Dionysius ait lib. iii.) tria gessit bella, cum tribus etiam populis, Sabinis, Latinis, ac Hetruscis: quos omnes vicit, ac ter de illis triumphavit. Pacis opera, forum ornatum, mœnia nova, cloacæ sumptuosæ, circus maximus, templum cœptum. Ab Anci liberis per dolum cæsus. Glar.

Adjunxit] Junxit Codd. Lugd. Bat. 'Antiocho Annibal se junxerat.' iv. 3. 'Gallorum copiarum se... Tusci junxerunt.' ii. 10. 12. et alibi; sed promiscue usurpat. Infra c. 7. 'Montes tres... urbi adjunxit.' Verheyk.

Muros fecit] Nempe λίθοις ἀραχταίοις, ἐργασμένοις πρὸς κανόνα, saxis prægrandibus, et ad normam factis. Priores enim fuerant τεῖχη αὐτοσχέδια, tumultuarium opus. Dion. Halic. iii. f. 200. Cell.

Cloacas] Halicarnasseus c. l. scribit τάφρους fuisse, δι' ὧν ἐπὶ τὸν Τέβεριν δχεύεται πᾶν τὸ συβρέον ἐκ τῶν στενωπῶν ὕδωρ. Et Livius i. 38. 'interjectas collibus convalles, quia ex planis locis hand facile evehebant aquas, cloacis e fastigio in Tiberim ductis, siccat.' Plinius xxxvi. 15. cloacas vocat 'opus omnium dictu maximum, suffossis montibus,' &c. Et Cassiodori adhuc ætate miratu dignæ erant. Vide lib. iii. epist. 30. Cell.

xviii. anno imperii] xxxviii. anno legendum. Glar.

CAP. 7. Post hunc Servius Tullius] Ser. Tullius, Tullii Corniculani et Ocrisiæ captivæ filius, cum in domo Tarquinii Prisci educaretur, flammæ species caput ejus amplexa est. Hoc viso, Tanaquil ei summam dignitatem portendi intellexit. Conjugi suasit, ut ita eum, ut liberos suos, educaret. Qui cum adolevisset, gener a Tarquinio assumptus est, et cum rex occisus esset, Tanaquil ex altiore loco ad populum despiciens ait: Priscum Tarquinium gravi quidem, sed non letali vulnere accepto, petere, ut interim, dum convalesceret, Ser. Tullio audientes essent. Servius Tullius quasi precario regnare cœpit, sed recte imperium administravit. Glar.

Captiva tamen] Ocrisia a Prisco capta. Glar.

Ancilla] Serva facta. Glar.

Sabinos subegit] Livius, Dionysius, ac Plinius uno ore aiunt Hetruscos. Glar. Bellum cum Sabinis apud alios frustra quæsiveris. Cum 'Veientibus aliisque Etruscis' hoc gestum referunt Liv. i. 42. Dionys. iv. 14. et Victor V. I. c. 7. De censu consule quæ ad Livium ib. collegit Glarean. Verheyk.

Censum] Id est, omnium bonorum possessionem. Censum enim dicebatur, æstimatio rerum et bonorum facta: secundum quam tributa solvebantur. Numquam enim apud ve-

teres census pro reditu annuo accipitur, sed pro patrimonii bonis ac sorte. Cæterum census hujus rationem ex subjecta Tabella facile cognoscēs.

Class.	Census	Peditum centuriæ	Equitum cen- turix	Arma omnia ex ære:
VI.	100000 Æris.			
I.	10000 Drach.	LXXX.	XVIII.	Galea, clypeus,
	1000 Coron.		Fabrorum cent.	ocrea, lorica.
	100 Minæ.		II.	Tela
	75000 Æris.		Has duas fabro- rum centurias	Hasta et gla- dius.
II.	7500 Drach.	XX.	Dionysius ad- jicit secundæ classi, Livius primæ.	Arma Galea et scutum, ocrea.
	750 Coron.			Tela
	75 Minæ.			Hasta et gladius.
	50000 Æris.			Arma
III.	5000 Drach.	XX.		Galea et scutum.
	500 Coron.			Tela
	50 Minæ.			Hasta et gla- dius.
	25000 Æris.			Arma
IIII.	2500 Drach.	XX.	Tibicinum	Scutum ait Dio- nysius.
	250 Coron.		&c. II.	
	25 Minæ.			
	11000 Æris.			
V.	1100 Drach.	XXX.		Tela
	110 Coron.		Duas facit Dio- nys. Livius 19.	Hasta et verutum, quanquam in Dio- nys. pilum legitur.
	11 Minæ.		tres. Et hic quintæ, ille quartæ adjecit classi.	Tela Funda ac lapides missiles.
VI.	Capite censorum.	I.		

Prima classis cum equitibus habebat centurias *xviii.* cum reliquæ classes *xcv.* secundum Dionysium: aut *xvi.* secundum Livium. Fabrorum enim duæ centuriæ, quas Livius primæ classi, sed Dionysius secundæ adjicit. Cornicinum, Tubicinumque etiam duæ, cum *lxx.* Centuriis 4. classium implebant numerum *xciv.* Sexta autem classis una centuria, utroque authore, quanquam Livius etiam Accensorum centuriam facit, ut sint *xcvi.* *Glar.*

Capitum lxxxiv. millia] Sic impressi libri; scriptus, *capita lxxiii. millia.* Apud Livium vero quia *lxxx.* millia tantum legimus, fortasse illa

iii. et *iv.* adjuncta, facta primum fuerunt ab indocto librario ex litera, aut syllaba *mī*, quæ significaret millia: deinde additum etiam *millia*, cum non posset aliud esse. Lege Dionysium Halicarnasense lib. *iv. Vinct. lxxx.* millia Liv. *lxxxv.* millia Dionys. habet, minus 300. *Glar. lxxxiii. millia.* Metaphrastes. Sed Latini fere omnes *lxxxiv.* Livius *i. 44. lxxx.* Nolumus in numeris scrupulosi esse. *Cell.*

Occisus est 45. imp.] 44. Liv. ac Dionysius. Glar. xlv. præter Liv. *i. 48.* et Dionys. *iv. 40.* etiam Diod. Sicul. in Exc. p. 241. Ovid. *vi. Fast. 588. &c. Verheyk.*

Superbi] Alius codex non habet. *Glar.*

Filii ejus] Nepotis, Dionys. *Glar.*

Filiæ] Minoris Tullia. *Glar.* Pro-nomen est ex editione Vineti. *Cell.*

Sua] Hoc loco *sua* ex Vineto additum servavit Cl. Haverc. qui infra c. 2. ubi vide, contra omnium Codd. fidem eiecit, nti hic Grun. facit, sed majori jure. *Verheyk.*

CAP. 8. *L. Tarquinius Superbus]* Liv. l. i. 'Cui Superbo cognomen facta indiderunt.' *Glar.*

L. Tarquinius Superbus] Superbi cognomen huic Regi e moribus inditum ait Aur. Vict. V. l. c. 8. et Flor. l. 7. Sed ex ipso epitheto, quod Regibus, qui impotenti dominatione in suos sæviunt, datum fuisse monet Cl. Arntzen. ad Vict. ibid. liquet, id Tarquinium non vivum habuisse, aut quod Livius, qui l. 49. 'cui Superbo cognomen facta indiderunt,' &c. seq. c. dicit, eum ita clam quidem a missitantibus, vulgo tamen adpellatum fuisse. *Verheyk.*

Septimus atque ultimus] Tarquinius Superbus cognomen moribus meruit, quia socerum gener sepultura prohibuit, Romulum quoque insepultum periisse dictitans. Primores patrum, quos Servii rebus favisce credebatur, interfecit, totum priorum regum morem in tyrannidem vertit: Latinorum gentem sibi conciliavit per Octavium Mamilium Tusculanum, data in matrimonium filia; Turnum Herdonium, probum virum, sed non satis cantum, mira dolosaque arte misere perdidit. Eadem mentis impietate Gabios per filii simulationem cepit. In Snessa Pometia, vi expugnata, tantum auri argentique repertum est, ut quinæ argenti minæ (40. tal. 24000. cor.) obvenirent singulis militibus, sacratæ vero decimæ explerent quadringentorum argenti talentorum numerum. Plebem trium potissimum operum labore mire afflixit: Circi maximi, cloacarum, ac Capitolii, quod ita nomina-

tum a capite humano, cum ejus jaceret fundamenta, illic invento, tradit Dionysius. Hujus tyranni tempore mulier quædam externa (ut ait idem) Sibyllinos postea dictos libros attulit, de quibus Gellius l. 19. et Servius l. vi. *Æneid.* ad illud Virgilii: 'Hic ego namque tuas sortis:' et Lactantius l. i. Institutionum c. 6. qui ait, eam mulierem postulasse pro novem libris ccc. philippæos. Singuli philippæi tridrachmi fuisse videntur: ergo centenis quinquagenis sestertiis valebant. Nam aureus Romanus didrachmus c. valebat sester-tiis. Ergo, nostra moneta, sex aureos valebat philippæus, trecenti igitur philippæi, 1800. valebant nostræ monetæ aureos Rhenenses in moneta. Qui faciunt 1125. coronatos solareis. *Glar.*

Volscos] Vetus liber ubique *Vulscos* scribit, qui sunt apud eundem Dionysium *Ὀυλοῦσχοι*. Vinet. Dionysius in l. iv. ait, primum eum Snessam Pometiam oppugnasse, deinde Sabinos vicisse duplici clade. *Glar.*

Volscos] *Vulscos* hic et ubique in quibusdam Codd. nostris, quæ scribendi ratio etiam apud alios scriptores in Mss. occurrit. Vid. ad Liv. ii. 32. ubi Cl. Drakenborch. ex Fragm. Triumph. *Volscos* rectius scribi docet: et ita est in Inscr. apud Gruterum. *Verheyk.*

Non longe ab urbe] In Latio, versus Campaniam. *Glar.*

Gabios] Via Prænestina ad centesimum a Roma stadium, milliariis duodecim $\frac{1}{4}$ iter trium hor. et $\frac{1}{8}$ horæ. *Glar.*

Suessam] Non longe a Liri amne. *Glar.*

Suessam Pometiam] Hanc Volscorum urbium matrem fuisse memorat Strabo l. v. Hinc minus accurate *Gabios* huic Urbis et ipsi *Volscis* inse-runt Auctor, nam Gabii Latinorum civitas fuit. Vid. Cluver. l. iii. Geog. Ant. Male in quibusdam Codd. Mss.

hic et apud alios *Suessam Pomectiamque*, ac si diversæ essent urbes. Vid. Cel. Drakenb. ad Liv. 1. 53. Artzen. ad Aur. Vict. V. I. 8. Gruter. ad Flor. 1. 7. *Verheyk*.

Cum Tuscis] Fœdus cum Etruscis renovavit, ait Livius. Dionysius nihil de Tuscis habet. *Glar*.

Cum Tuscis pacem fecit] Liv. 1. 55. 'Gabiis receptis, Tarquinius pacem cum Æquorum gente fecit; fœdus cum Tuscis renovavit.'

Templum Jovi in Capitolio ædificavit] *Jovis*, ut est in Cod. Opt. edidit Cl. Grun. eamque lectionem aliunde satis probat: quia tamen perinde est, secundo an tertio casu utaris, unius Cod. auctoritate mutare non sustineo. 'Nondum dedicata erat in Capitolio Jovis ædes.' Liv. 11. 8. 'Templum Jovis in Capitolio, quod incendio consumptum ac refectionem erat, a Q. Catulo dedicatum est.' Epit. xcviij. Sed loco, quem Noster respexisse videtur, Ep. l. 1. de eodem hoc Tarquinio, 'Templum Jovi in Capitolio fecit.' Laudavit præterea Vir Cl. Eruditæ Fæminæ interpretationem verbi *ædificare*: et confirmant Livii verba 1. 55. 'Quorum erat primum, ut Jovis Templum in monte Tarpeio monumentum regni sui nominisque relinqueret: Tarquinius reges ambos, patrem vovisse, filium perfecisse.' *Verheyk*.

Ardeam] Rutulorum oppidum, Livio et Dionysio. clx. stad. ab urbe. *Gl*. et *A. Fabri*.

In octavo decimo] Itinere quatuor et semis horarum. *Glar*.

Civitatem] Opulentissimam: Dionysius. *Glar*.

Filius ejus] Sextus, maximus natu. *Glar*.

Tarquinius junior] Quia patris hæres. *Glar*.

Et ipse Tarquinius junior] Hoc est, qui etiam nomen Tarquinii gerebat. Ergo *junior* delendum: quod adjunxit, qui sensum hujus loci non capie-

bat. *Heumann*. Ad Viri Cl. sententiam accederem, si per Codd. Mss. liceret, cum vero nullus eorum delet, abstineo, propterea, quod eadem locutio infra occurrat iv. 12. 'Scipio nomen, quod avus ejus acceperat, meruit, scilicet ut propter virtutem etiam ipse Africanus *junior* vocaretur.' Ubi etiam Codd. non variant. *Verheyk*.

Eandemque pudicissimum] Desunt hæc Veneto et Parisiensi: expressit autem Græcus. *Cell*.

Collatini] Cognati sui uxorem Lucretiam. *Glar*.

Marito] Collatino. *Glar*.

Patri] Sp. Lucretio. *Glar*.

Amicis] Ut Bruto ac Valerio. *Glar*.

Stuprasset ... occidit] Dubitat Cl. Grun. an non melius legi posset: *stuprasset; eu, quum de injuria marito ... quæsta, &c.* Sed nihil muto, dum proxime præcedit *cum filius, &c.* et ita v. 4. 'Nam cum Sylla consul contra Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam et Achaiam occupaverat, mitteretur; *isque* exercitum in Campania paulisper teneret,' &c. *Verh*.

Et ipse Tarquinius] L. Collatinus alias, maritus scilicet: et melius. *Glar*.

In omnium conspectu] Jam dictorum præsentia. *Glar*.

Brutus, parens et ipse Tarquinii] Hic sunt tres: L. Junius Brutus, Spurius Lucretius Tricipitinus pater Lucretiæ, et Lucius Tarquinius Collatinus, maritus ejusdem, ex regia Tarquiniorum familia ortus. T. Livius. *Vinet*. Ita cum Sylburgio restituimus, repudiata vulgari lectione, *Brutus, parens, et ipse Tarquinius*, quasi tres concitatores fuerint, cum verbum *concitavit* non nisi unum admittat. Depravatio sine dubio orta est ex non vulgari, non autem Eutropiano sæculo insueta significatione vocis *parentis*. *Cell*.

Parens] I. e. cognatus, sanguine junctus, atque ita posterioris ævi scriptores sæpe dixerunt. Ca-

pitolinus in M. Philos. c. 5. 'omnibus,' inquit, 'parentibus suis [erat autem pridem extinctus, qui generat] reverentiam exhibuit.' Et Lamprius in Alex. c. 67. 'amicos et parentes punit,' &c. Adde Trebell. Pollionem in xxx. Tyrann. c. 10. et in singulos hos auctores Commentarium Casanboni. Videtur et Curtius ita quoque usus esse vi. 10. 30. *Cell. et Hear.*

Brutus parens et ipse Tarquinii] Hæc ex variis lectionibus certe optima est, significatque: Brutus, qui etiam Tarquinii consanguineus erat, (sic Dion in Exc. Peiresc. Συγγενὴς vocatur) ut sæpius ipse apud Nostrum explanationi inservit. Hic enim de Bruto uno mentio fit, quia is potissimus hujus rei vindictæ auctor exstitit: ut Livius aliique testantur; mox c. 6. 'Qui [Brutus] maxime egerat, ut Tarquinii pelleretur,' Pæanio. Ἐνταῦθα δὲ Βροῦτος, γένει προσήκων (quæ verba parentis significationem hoc loco satis indicant) τῷ Ταρκυνίῳ, &c. vid. hic Gruner. Si autem Brutus, parens, et ipse Tarquinius, ut alii distinguunt, legeretur, verbum concitavit obstaret, ut Cell. monet. unde in Vestust. Edd. aliquot inveni concitarunt et... ademerunt: contra omnium Cold. Mss. fidem. *Verheyk.*

Mox exercitus quoque] Dionysius l. iv. sub finem ait, Tarquinium, ut tumultum Romæ rescierit, re nemini communicata, illico Romam ivisse, sed eam clamsam invenisse. At Consules aliis itineribus nuncios in castra misisse, qui literas Coss. ac urbis consensum militibus indicarent: regressum ab urbe ad castra Tarquinium, etiam ibi exclusum, Gabios ad Sextum rediisse. *Glar.*

Eum] Tarquinium Superbum. *Glar.*

Ardeam] Rutulorum urbem. *Glar.*

Cum ipso rege] Tarquinio. *Glar.*

Annos viginti quinque] Totidem annos legimus apud Livium. Vetus vero

liber habet quatuor et viginti tantum. *Vinct.* Etiam Halicarnassens extremo l. iv. πέντε καὶ εἰκοσι. At Metaphrastes et Fuldensis *quatuor et viginti.* Male *Vinet.* et Paris. *triginta quinque.* *Cell.*

Liberis suis] Tribus filiis, Sexto, Tito, et Arunte. *Glar.* 'Exactique inde liberi regis, duo patrem secuti sunt, qui exulatum Cære in Etruscos ierunt. Sex. Tarquinius Gabios, tanquam in suum regnum profectus... est interfectus.' Liv. i. 60. *Verh.*

Ita Romæ regnatum] Regnatum est Romæ per septem reges, annis 243. et uno sub interregibus, sive interregno: qui faciunt annos CCXLIV. ut apud Livium ac Dionysium habentur. Annos inquam ab U. C. usque ad primos Coss.

Romulus	37	} annos regnavit.
Interregnum	1	
Numa Pompil.	43	
Tullus Hostil.	32	
Ancus Martins	24	
Tarquinius Prisc.	38	
Ser. Tullius	44	}
Tarq. Superbus	25	

Summa CCXLIV.

Glar.

Annis CCXLIII.] Sic libri nostri omnes. At Livius unum et hic annum adjicit, et Dionysius Halicarnassens in extremo libro quarto. *Vinet.* Et uno interregni anno. In superioribus ita habent numeri: sed errore codicum hand dubio hic tribus legitur pro quatuor. *Glar.* Consule V. D. ad Liv. i. 60. Dionys. i. 75. iv. c. ult. Præfat. Flori. et ad Oros. ii. 4. *Verh.*

Vix usque ad quintum] Iter trium fere horarum. *Glar.*

Cap. 9. Hinc Consules cæpere] Eadem scribit Dionysius sub finem libri iv. Cæterum Livius initio libri secundi ab U. C. non dubitat, Brutum pessimo publico facturum fuisse, si libertatis immaturæ cupidine priorem regnum alicui regnum extorsisset.

Nam priores reges ita regnarunt, ut haud immerito deinceps omnes conditores partium urbis, quas novas ipsi sedes ab se auctæ multitudini addiderunt, numerarentur. *Glar.* Non spernenda videtur lectio Logd. Bat. pr. quæ ita distinguit: *Hinc Consules cæpere pro uno rege duo. Hac causa creati, ut si unus malus esse voluisset, alter, habens, &c.* ubi erasmi erat *eum*, pro *creari* legebatur *creati*, et punctum post *duo* ponebatur. Mallem tamen ita distinguere: *Hinc Consules cæpere. Pro uno rege duo hac causa creati, &c.* Hav.

Potestatem similem] Æqualem. *Glar.*

Quam annum unum haberent] Ex impressis alii *annuum*, alii *annum* scribunt. Noster antiquus *annum unum* habet. *Vinet.* *Annum* magis placeret, ex quo *annum unum* Glossator fecerit: ut observat Cl. Grun. quem vide: et favet Metaphrasis: *Ἄνδ δὲ (ὑπατοὶ) ἦσαν ὅδοι, καὶ ἐτήσιοι.* *Annum* tamen e tribus Codd. restitui- mus. *Verheyk.*

Civiles] Modesti. *Glar.*

Privatos] In nullo magistratu. *Glar.*

Fuerunt igitur anno primo, expulsis regibus, Consules] Consules a consulendo dicti videntur, quod consulerent populum ac Senatum. Plutarchus ac Dionysius Græce *συμβούλους* vocatos aut *προβούλους* putant, quod Romani consilia vocent, quæ Græci *προβούλας*: ad quam appellationem videtur allusisse Cicero, in Pisonem, cum inquit: 'Animo consulem esse oportet, consilio, fide, gravitate, vigilantia, cura, toto denique munere consulant, omni officio.' *Glar.*

Anno primo] Ab U. C. 245. *Glar.*

Junius Brutus] Ex Tarquinia Superbi sorore genitus, ut Livius: ut Dionysius, a Prisci filia. *Glar.*

Egerat] In causa fuerat. *Glar.*

L. Tarquinius] Egerii filius, ut Livius: Egerii nepos, ut Dionysi-

us. *Glar.*

Sed Tarquinio Collatino] Bruti collegæ. Dionysius refert causam, quod sororis filios duos Aquilios conatus sit defendere contra Brutum, qui propriis liberis non pepercerat. Atque hæc videtur probabilior causa, quam hæc Eutropii, quam ex Livio habuit: quid enim nomen nocuisse poterat? *Glar.*

Placuerat enim] Hæc est Livii, sed frivola causa; meliorem tradit Dionysius. *Glar.*

Qui Tarquinius vocaretur] Ex ipsa Bruti oratione (Liv. II. 2.) liquet, non tantum Tarquinium propter nomen consulatu se abdicare debuisse, sed etiam ob genus regium; unde suspicio nata, ne aliquando regem propter necessitudinem in regnum restituere cogeretur. Adi Comm. ad Flor. I. 7. 9. E Dionysio tamen I. v. p. 284. et Plut. in Poplic. p. 100. observat Henric. Valesius ad Liv. d. I. Collatinum offendisse, et ob nominis odium, et quod Aquilios, sororis filios, dedere ad pœnam recusasset. Vide etiam hic Grun. qui in eandem observationem incidit. *Verh.*

Placuerat enim, ne quisquam] Ita etiam Livius II. 2. at Dionys. Hal. v. aliam subfuisse causam scribit, nempe, quod sororis filios, conjurationis reos, defenderit. *Cell.*

Qui accepto omni] Brutus curavit, ut populus Romanus Collatino ex ærario daret 20. talenta: id est, 12000. coronat. et ipse addidit de suo v. talenta: id est, 3000. coron. Abstulit igitur secum dono 15000. coronatorum. *Glar.*

Qui] Alias, Ergo. *Glar.*

Ex urbe migravit] Lavinium, veteram Latinorum primam metropolim, ubi consenuit, Dionysius. *Glar.*

P. Valerius Publicola] Cos. P. Valerius, ab uno Sabinorum, qui cum Tatius Romam venerant, oriundus, vir prudens et industrius, ut inquit Dio-

aysius in 4. qui etiam juverat ejicere reges. *Glar.* In Codd. aliquot Mss. hic et in Epit. Liv. 11. et Vict. V. I. 15. prænomen *Lucius* est. Sed *Publius* recte emendant ibi V. D. *Poplicola* autem legendum liquet ex Inscript. Gruteri a Schotto ad Aur. ibid. laudata, et sic Fragm. Capit. Vide Comm. ad Flor. 1. 9. *Verheyk.*

Et collectis multis gentibus] Maxime Hetruscis, Tarquiniis, Veientibus, et voluntariis Latinorum. Primum enim tentavit Latinos, sed illi renuebant publice mittere: habuit tamen Tusculanum ducem, Tarquinius generum, sequuti sunt. Porro Tarquinienses ac Veientes commovit, qui pro eo pugnantes venerunt. in ea pugna perierunt Brutus ac Aruns, singulari congressi certamine. *Glar.*

CAP. 10. *Brutus consul*] Vineti liber nomen *consulis* appositum habet. *Cell.*

Aruns] Tres filii fuerunt Tarquini Superbi, Titus, Sextus (Lucretiæ stuprator) et Aruns: dux hic equestris militiæ. *Cell.* *Arruns* quoque est in Codd. Mss. Livii 11. 5. et Orosii 11. 5. De historia consule præter Liv. etiam Plut. in Poplic. *Verh.*

Romani tamen ex ea pugna] Vox e sylva audita refertur, jubens Romanos bono animo esse, quia victores, uno enim plus Hetruscorum cecidisse in acie: Valerium sequenti die hostium cepisse castra, ac Romam triumphantem redisse. *Glar.*

Victores] Quia uno superiores, et quia castra hostium cepere. *Glar.*

Pudicitia] Quæ proprie est conjugii. *Glar.*

Per annum luxerunt] Hoc anno funebres orationes initium cepere, de quibus multa disputat Dionysius. Eæ primum dicebantur de iis solis qui bello cecidissent: sed postea etiam aliis datæ sunt. *Glar.*

Valerius Publicola] *Valerius* post mortem Bruti, quod non continuo collegam subrogaverat, et quod in Velia loco alto ædificabat, in suspicionem affectati regni pervenit: quæ res cum eum male haberet, convocato populo, oratione invidiam discussit. Facto etiam purgavit se: nam securus fascibus dempsit, ac domum infra Veliam deferri jussit, loco colli subiecto. *Glar.*

Lucretium Tricipitinum collegam sibi fecit] Livius primo urbis liberæ anno tribuit Capitolii quoque dedicationem, quam Dionysius tertio anno, et post Porsenæ abitum factam scribit; quod est verisimilius. Idem Livius, Porsenam secundo liberatæ urbis anno Romanam oppugnatam venisse, ait, cum Dionysius anno tertio hoc factum asserat. Secundo anno ait censum actum, ac tributorum ordinationem, ex Tullii regis instituto a Superbo omisam. Censa civium cxxx m. Loca munita adversus Latinos ac Hernicos. Hic vero author sequutus est Livium. *Glar.*

Morbo mortuo] Et senio. Ait enim Livius: 'Magno natu, non sufficientibus viribus,' &c. *Glar.*

Quinque consules] Brutum, Collatinum, P. Valerium, Sp. Lucretium, Horatium Pulvillum.

	Coss. I. An.	{	Brutus
Collatinus			
P. Valerius			
Sp. Lucretius			
M. Horatius.			

Coss.	{	P. Valerius Publicola II.
II. An.		T. Lucretius Tricipitinus.

Coss.	{	P. Valerius Publicola III.
III. An.		M. Horatius Pulvillus II.

Glar.

Cum Tarquinius] Collatinus. *Glar.*

Propter nomen] Secundum Livium. *Glar.*

CAP. 11. *Iterum Tarquinius*] Superbus, rex. *Glar.*

Auxilium ei ferente] Interponunt

vulgo *ei*, quod eleganter Ven. et Paris. omittunt. *Cell.* Addit *ei* tamen Merula. Sed Cellarium secutus est Grun. Omittere non sustineo, quia plures Mss. concinunt. De vocis autem *Porsenæ* scribendæ ratione consule Vir. D. ad Liv. II. 9. Flor. I. 10. Recte etiam Pæanio Πορσῆνας. nti et Plutarcho, aliisque; nisi quod Πορσῆνας Polyæno VIII. 8. 31. ut monet Cel. Duker. ad Flor. d. I. *Verheyk.*

Porsena Tusciæ] *Porsenna*, per duos habet vetus liber: atque ita scribi volunt, quando secundam syllabam producunt poetæ, ut Virgilius *Æn.* VIII. Nam unico *n Porsena* dictus fuit, auctore Servio. Hinc penultimam illam Silius, Martialis, et alii corripiunt. *Vinet.*

Tusciæ] Clusinorum rege. *Glar.* Etruriæ: nam *Tusciam* demum dici cœpisse a scriptoribus, qui longe post Plinium vixerunt, ostendunt V. D. ad Flor. I. 5. *Verh.*

Et Romam pene cepit] Quæ cis Tiberim Etruriam spectabant, omnia ceperat Porsena: Transtiberina parte prohibitus Coclitis et Scævola virtute. *Cell.*

Verum tum quoque victus est] Hoc minime liquet ex Livii II. 15. Plut. p. 106. et Dionys. *Verh.*

Tertio anno] Quo Dionysius refert factam obsidionem. Livius pro M. Horatio iterum ponit P. Lucretium suspectum nomen. Et Coss. Ann. 4. Sp. Largium, T. Herminium omittit: injuria, ut puto, temporum. Hoc tertio demum anno Porsenam Romanum oppugnatum venisse, Dionysius scribit, ac primo impetu cepisse Janiculum. Deinde Romanos pro ponte sublicio stantes invasisse, ac in urbem compulisse: in ponte vero concertos, mireque afflictos, ut ea die pene urbs caperetur: tres viri in ultimo agnine Rempub. conservarunt, Sp. Largius, T. Herminius e senioribus, P. Horatius Cocles e junioribus.

Hic ita appellatus, quasi Cyclops (unum enim oculum amiserat): rem ausus est plus famæ habituram ad posteros, quam fidei, ut inquit Livius. Cum enim cum Largio et Herminio cives defenderet, ut incolumes urbem per pontem ingrederentur, jussis duobus in tutum cedere, ac pontem rescindere, unus ingenti gradu hostes arcet: increpans eos, servitia regum superborum, suæ libertatis immemores alienam oppugnatam venire. Sed cum pudor universos teneret, conjectis in unum telis, fragor pontis rupti effecit, ut ille Tiberim insiliret: ac vulneratus, incolumis tamen ad suos tranavit. Fuit item alter in hac obsidione insignis vir C. Mucius, qui cum in maxima annonæ angustia videret aut urbem dedendam Porsenæ, aut moriendum, venia ante a Senatu petita, in Porsenæ castra concessit, linguam Tuscam a nutrice edoctus. Verum cum nec scribam insigni veste pro tribunali sedentem cognosceret, ratus regem esse, nec inquirere auderet, ne proderetur, scribam pro rege obtruncat. Porro rex territus tam audaci facinore, cum rogasset eum quis esset, quid sibi hac cæde voluerit, ingenue professus, et se Romanum esse, et voluisse regem occidere, nec deprecari mortem, sed contumelias. Quod si a rege, fide data, acceperit, se indicaturum ei promisit, quod ad salutem ejus in primis pertineat. Hoc vaframento cum regem audiendi cupidum fecisset, fide data, ccc. inquit, juventutis Romanæ patricii juravimus, ut in te hac via grassaremur: mea prima sors fuit. Cæteri, utcumque ceciderit, primi, quo te opportuna fortuna dederit, suo quisque tempore aderunt. Rex inito cum amicis consilio, ex filii potissimum motus sententia, obsidionem solvit, cum Romanis fœdus icit: et liberalitate prosecutus, Tarquiniis jussis alibi quærere subsidium, re-

gressus est domum. *Glar.*

Ei Porsena] Ei sine ulla ratione hic addit Cellar. qui modo omiserat. Nunc quia proxime præcedit, repetere non opus est, præterea quod Opt. Cod. Lugd. cum duobus aliis, et Merula respuunt. De re ipsa vid. Liv. II. 15. *Verh.*

Tusculum] Mamiliii generi sedem. Idem dicit Livius. Sed ibi mansit usque ad pugnam ad Regillum lacum. Inde se, ait, Cumas contulit, atque ibidem mortuus est post annum. *Glar.*

Civitas] Oppidum potius. *Glar.*

Per quatuordecim annos] Usque ad pugnam ad Regillum lacum, quæ fuit anno quatuordecimo ab liberata urbe. *Glar.* Livius scribit, Tarquinium anno exilii decimo quarto Cumis mortuum, quo se ad Aristodemum Tyrannum contulerat. Nec aliter Dionys. Hal. Quod vero ad transpositionem Metaphrastæ attinet, quam in variis lectionibus notavi, pro Sylburgii sententia Historiæ convenientior esset hæc lectio : ὡς εἶδεν αὐτῷ τὰ περὶ τῆς βασιλείας οὐ χωροῦντα κατὰ νοῦν (ἥδη γὰρ καὶ Πορσέναν σπονδὰς ἐπεποίητο πρὸς Ῥωμαίους, καταπλαγείς τὸν Μούκιον, ἐπιβάλλοντα τῇ φλογὶ τὴν δεξιὰν εἰκόνα τε γεγόμενον ἀνδρείας τε καὶ καρτερίας τῶν Ῥωμαίων) ἐν Τουσκίῳ, πολυχίνῳ τῆς Ῥώμης οὐ πόρρω, μεταστὰς οὖν τῇ γαμετῇ καὶ τοῖς φιλάτοις, τέσσαρες καὶ δέκα διέτελεσεν ἐνιαυτοὺς, ἐκεῖ τε κατεγήρασε. *Hearne.*

Cum uxore] Minore Tullia. *Glar.*

Consenuit] Paulo post mortuus Cumis. *Glar.*

Quarto anno post reges] Hoc quarto anno Livius omittit Consules, sed fuisse Sp. Largius, T. Herminius : quo anno Romani prorsus quiescere, inquit Dionysius. Hoc loco clarum evadit, tempore Entropii, Livii exemplar, quod quarti anni Coss. Sp. Largium ac T. Herminium omittit, corruptum fuisse. Nam bellum Sabinum fuit quinto anno urbis liberatæ. Quo au-

no M. Valerius Sabinus vicit. Deinde biennio victi, quarto demum anno domiti sunt. *Glar.*

Quinto anno, Valerius] Septimo, secundum Dionysium. Deceptus est autem hoc loco librarius, quod putaret, annos fore continuos, ut hactenus : cum mox sequatur annus novus. Cæterum Livius, anno sexto urbis liberæ, ait eum mortuum : sed deest ei annus quartus, per injuriam temporum. Est enim septimo anno mortuus, non quinto urbis liberæ, ut hic errat author. *Glar.* Error hic ex seqq. IV. Consul. patet. Poplicola enim anno VII. fuit IV. consul, non quinto. vid. Fast. *Verh.*

IV. Coss.] Qui sexto urbis liberæ anno quartum Consul fuit. *Glar.*

Fataliter] Dionys. Hal. v. 314. νοσήσας ἐτελεύτα, morbo perit. Gellius enim XIII. I. ex Cic. Phil. I. 4. Virgil. Æn. IV. 696. opponit *fatum* morti violentæ et inopinatæ. Cell. Optime hæc interpretatur Prænius : τὸ κοινὸν ὑπέμεινε τέλος, quod Noster infra VII. 8. 'Obiit morte communi.' *Fatum* pro morte simpliciter Ovid. ad Livianam v. 357. 'Fata manent omnes : ' *Fato fungi* pro *mori* Quinctil. III. 7. Decl. 'Fato concedere,' Plin. in Paneg. *Fataliter* igitur naturali morte. Græcis ἴδιος θάνατος unde Vellei. Patere hanc mortem violentæ neci opponit, II. 4. 'Seu fatalem, ut plures, seu conflata in insidiis, ut aliqui prodidere memoriæ, mortem obiit.' Ubi vide Comm. et plura in indice. *Verheyk.*

Collatis a populo] De publico elatus est, inquit Livius. *Glar.*

Ut collatis a populo nummis] Glareani melior interpretatio, quam Fabri, qui (in Ed. Minori) ex hoc veteri exemplo, si tale quidquam, quod sæpius accidit, in historia occurrat, non inopia, sed honoris causa factum fuisse censet, ut viri magni sepelirentur : dum certe hoc loco contrarii evincunt, quæ præcedunt, adeo pauper. *Verh.*

[*Sumptum habuerit sepulturæ*] Copiis familiaribus adeo exiguis, ut funeri sumptus deesset. *Glar.*

[*Luxerant*] Deposito auro ac purpura. *Glar.*

CAP. 12. *Nono anno post reges*] Ab urbe liberata. Nono quidem anno gliscebat Latinum bellum. Decimo Fidenæ obsessæ, et proditio in urbe tentata ab Tarquinio: sed oppressa feliciter. Undecimo duravit adhuc Fidenarum obsidio. Duodecimo capta Fidenæ, et omne Latium in Romanos conjuravit. Et Dictator primus creatus T. Larginus. Cæterum Eutropius sequitur Livium, qui nono anno U. liberæ ait Dictatorem primum creatum, quem Dionysius anno XII. urbis lib. creatum asserit. *Glar.*

[*Gener Tarquini*] Mamilius. *Glar.*

[*Nova Romæ dignitas*] Cum anno primo liberatæ urbis P. Valerius Publicola de regni affectatione in suspicionem venisset, legem de provocatione a Coss. ad populum tulit. Porro cum anno XII. ab eadem liberata urbe gliscens bellum a Latinis immineret, ac delectus haberetur, pauperes ac ære alieno oppressi, quorum magnus erat numerus, nomina dare abnuebant, quos cogere non poterant: Senatus novam dignitatem excogitavit, a qua non esset provocatio, Dictaturam nomine, revera tyrannidem temporariam, sed occultam. Qui dictator erat, potestatem habebat vitæ ac necis in omnes civeis. Illi omnes magistratus subjecti erant. Ea potestas durabat ad sex menses: qua deposita, cogeatur qui eam gessisset, rationem omnium actorum dare populo. Et veteres quidem Romani raro ultra aliquot menses, imo sæpe in aliquot dies tenuerunt; nec unquam ea abnsi sunt; usque ad Corneli Syl-læ tempora, qui eum honorem invidiosum fecit, nec id absque causa: nam is honor paulo post sub Julio Cæsare, qui perpetuum se dictatorem fecerat, Romanum evertit imperium,

post cuius mortem Dictatura in perpetuum abrogata reliquit veram imperatorum tyrannidem. *Glar.*

[*Dictatura appellatur, major quam consularis*] Dion. Hal. v. 336. Dictator dicitur *μόναρχος πολέμου τε καὶ εἰρήνης, καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος αὐτοκράτωρ*. Ipsa vero potestas usque ad Syllam erat *ἑξαμήνηος*, *semestri spatio conclusa*: et insignia XXIV. fascēs sive securēs cum totidem lictoribus. *Cell.*

[*Consulatus*] Pro vulg. *consularis* edidit Merula, quem, quia plures Codd. Mss. præcūnt, secuti sumus. *Verheyk.*

[*Eodem anno*] Nono, secundum Liv. sed XII. juxta Dionys. *Glar.* Num nono post reges exactos, an duodecimo anno hoc factum sit, incertum est. Hæc Dionysii Hal. v. 76. illa Livii II. 18. sententia est. Vid. ibi V. D. et Sigon. in Fast. Si autem accurate loquemur, non tantum *eodem anno*, sed *eodem tempore* Magistrum Eq. creatum fuisse, dicendum: nam simul Dictator a consule nocte silentio dictus erat, statim is Magistrum Eq. dicebat; quemadmodum varia huc facientia in Dissert. de Dictatore P. R. quam huic Auctori forsā adjungemus, ostensuri sumus. *Verh.*

[*Magister Equitum factus est*] Romæ nunquam factus est Dictator absque Magistro equitum, inquit Dionysius ad quinti libri finem. Quanquam in Livii codicibus aliquando hoc est neglectum. *Glar.*

[*Magister equitum*] Dionys. fin. 5. οὐδὲς δικάτωρ χωρὶς ἱπάρχου τὴν ἀρχὴν διετέλεσεν: nullus dictator imperium absque magistro equitum gessit. *Cell.*

[*Obsequeretur*] Audiens esset. *Glar.* Illustre exemplum habes infra II. 4. Semel, et extra ordinem, æquata potestas M. Minucio in 2. Punico bello, sed infelicitate. Vid. Livium XXII. 26. seqq. de quo et vetus inscriptio exstat apud Grut. p. 406. n. 7. Q. FAB. MAX. DICTATOR....MAGISTRO EQUITUM MINUCIO, QUOIUS POPULUS IMPERIUM

CUM DICTATORIS IMPERIO ÆQUAVERAT. *Cell.*

Tranquillitas vestra] Imperio Romano tres simul hi præfuerunt, Valentinianus et Valens fratres, et filius Valentiniani Gratianus. *Vinet.* et *Cell.* Forte *nostrā* legendum, vel *vestra*, hoc est, Valentiniani et Valentis Imperatorum. *Glar.* Plurali numero propterea usurpatum videtur *Vinet.*, quia tres simul eo tempore præfuerunt Romano imperio, Valentinianus, &c. quomodo intelligi etiam potest, quod Rufus dicit, *in ortum perennitatis vestrae*. Sed sciendum forma illius temporis scriptores in Imperatoriæ maiestatis compellatione haud infrequenter plurali numero esse usos: ut cum ex aliis manifestum est, tum ex Julio Capitolino, qui Veri Imperatoris vitam Diocletiano inscriptam sic claudit: 'Cum adhuc post Marcum, præter vestram Clementiam, Diocletianæ Augustæ, Imperatorem talem nec adulatio videatur potuisse confingere.' *Sylb.*

Maxime cum Augustus quoque] Gratianus fuit quidam ex Pannonia, ut inquit Sextus Aurelius, Fannius dictus, quod venalitium funem portanti, quinque milites nequirent extorquere: eo merito ascitus in militiam, usque ad præturæ prætorianæ potentiam conscendit. Hic Gratianus duos habuit filios, Valentinianum et Valentem. Valentiniano patris gratia conciliavit Imperium. Sed mox fratrem Valentem accepit in imperium socium, ac anno inde tertio filium Gratianum in Augustum, cum vix in Cæsarem creare debuisset. Hoc nunc Eutropius subobscurè innuit: erat enim olim Imperator, ac Cæsar, ut hodie apud Germanos, der Römisch-Kaiser und der Römisch-König. *Glar.*

Octavianus] Octavius. *Glar.*

Augustus Octavianus] Deprecatus est dictaturæ honorem a populo ob-

latum, Suet. 52. utpote quem post C. Julii Cæsaris necem M. Antonius lege lata funditus e repub. sustulerat. Cic. Philipp. I. 1. Appian. 3. Civil. Et quamquam Antonii acta resciderat ipsa, tamen oblatam τὴν δικτατορίαν οὐ προσήκετο, non admisit, ὁρῶς τὸ τε ἐπίφθονον καὶ τὸ μισητὸν τῆς ἐπικλήσεως ἐφυλάξατο, nominis invidiam prudenter declinans. Dio Cass. lib. LIV. inenunte. Noster autem videtur hausisse ex Flori I. IV. extremo. *Cell.*

Postea] In Cæsarum ordine. *Glar.*
Cæsar] Julius. *Glar.*

Sub dictaturæ nomine] Summæ potestatis prætextu, cum essent veri oppressores Reipublicæ. *Glar.*

Primus fuit Largius Magister equitum] T. Largius dictator creatus ob timorem belli Latini, non tamen gessit bellum. Nam cum ipse anno 12. ab Urbe libera creatus esset, decimotertio indicis fuere. At decimoquarto congressi Latini cum Romanis, ducibus duobus Tarquiniiis 'Sexto ac Tito, ac Octavio Mamilio' Romani A. Posthumium dictatorem novum crearunt, qui ad Regillum lacum cum Latinis confligit. In qua pugna perire Sex. Tarquinus et Octavius Mamilius: vulneratus et Titus. A Romanorum parte, T. Ebutius Magister equitum vulneratus: occisi tres Valerii, Marcus et duo Publicolæ filii: item T. Herminius. *Glar.*

Largius] *Lartius* legendum. vid. Vir. D. ad Liv. II. 10.

CAP. 13. *Sexto decimo anno post*] Dionys. lib. VI. hunc annum facit ab U. C. 260. Anno decimo urbis liberæ cæperat seditio, sed oppressa erat feliciter per Servium Sulpitium Camerinum. XII. rursus prorumpbat, suspensa autem debitorum judicia continuerunt plebem. Decimoquarto anno fuit pugna ad Regillum lacum contra Latinos, postquam proximo anno nexi commoverunt urbem. *Glar.*

Seditionem populus Romæ fecit] Scribendum potius erat, *plebs Romæ fecit*,

contra Patricios videlicet. Ceterum lege XII. Tabularum et ante eas Romæ latas jus erat, qui creditor non esset solvendo, ut ejus corpus in temporaneam creditori servitutem addiceretur. Sed cum usuræ tam magnæ essent, ut nemo si semel caperetur, illis se extricare posset, ac multi necerentur, tum qui nexi essent indigna liberis hominibus paterentur, res in rabiem vertit. Nam anno xv. ab lib. urbe, magno natu quidam cum omnium majorum insignibus se in forum projecit, ac post multum plebei-orum colloquium, quo omnibus modis patriciis ac senatoribus invidiam movit, ita ut tota urbe discerneretur, nexi se undique in publicum proripiunt, implorantque Quiritium fidem. Commota itaque plebe, ut vix consul majestas arceret iras hominum, frequenti Senatu, apud quos tum non modo inter Patres, sed ne inter Consules quidem ipsos satis conveniebat, tandem ad placandam plebem missus est Servilius Cos. qui eam mitigavit hoc edicto: Ne quis civem Romanum vinctum aut clausum teneret: ne quis militis, donec in castris esset, bona possideret, aut venderet, liberos nepotesve moraretur. Hoc proposito edicto, nexi nomina dabant; magna ea manus fuit: neque aliorum magis in Volseo bello virtus atque opera enituit. Cum tribus Populis, paucis admodum diebus, Cos. Servilius conflixit, Volscis, Sabinis ac Auruncis. Hæc acta sunt anno 15. ab urbe libera. Porro 16. maturavit seditio, cum plebs fœnore solvi vellet, Senatus autem tergiversaretur, bellum Sabinum instabat, ac Æqui novi hostes: urbs ipsa secum dissidebat. Senatus varios quærens modos, tandem dictatorem Appii consilio creavit L. Valerium, cujus promissionem secuta plebs egregiam bello navavit operam. Verum bello perfecto, cum Senatus promissa non præstaret, et Valerius oratione ad populum ha-

bita, luculenter ostendisset, per eum non stare, maturata est seditio, cum Coss. rursus educerent exercitum, rati milites vetere juramento detineri: at illi a Sicinio quodam Belluto persuasi, sublatis signis in montem Sacrum secesserunt: ibi legationibus hinc inde missis, et Agrippa Menenio Æsopico apologo plebem reducente, eo ventum est, ut Senatus concederet plebi suos magistratus sacrosanctos, qui Tribuni vocarentur, ac plebi adversus Senatum auxilio adessent. Primi quidem v. fuerunt, L. Junius Brutus, C. Sicinius, C. ac P. Licinii, et C. Icilius Ruga. De nexis S. C. factum: qui solvendo non essent, iis æs alienum omne remissum, corpora omnia libera facta. Tempus secessionis, post æquinoctium autumnale cœptum, duravit usque ad Idus fere Decembris, trium mensium spatio. *Glar.*

Tum et ipse sibi Tribunos] In multis urbibus hodie est ista potestas: Basilæ, Coss. novus et vetus; et duo Tribuni novus et vetus. Coloniae autem Agrippinæ, fere magistratus hodie sunt, ut Romæ olim. *Glar.*

Tribunos plebis] Duos, quos Anna F. memorat, sibi tres collegas adsumsisse, Livius testis est, II. 32. sed vide ibi Cl. Duker. At Dionys. et Plut. quinque ab initio factos dicunt. Vid. Sigon. ad Ann. ccl.x. in Fast. De *judicibus an vindicibus* nimis anxie disserentes V. D. vid. Cl. Arntzen. de Civit. Paulli. et ad Aur. Vict. V. I. 18. Havercamp. in Præfat. et hic Gruner. *Verheyke.*

CAP. 14. *Sequenti anno*] XVII. urbis liberatæ, nempe Coss. Cassio et Posthu. sedata est et composita inter plebem ac Senatum dissensio. Eo quoque anno magna Romanorum victoria de Volscis fuit: et Coriolis oppugnatis, magnam ex eo bello gloriam tulit Cn. Martius, Coriolanus inde dictus. Eodem anno etiam Agrippa Menenius est mortuus, adeo pauper, ut sumptus funeri deferendo non es-

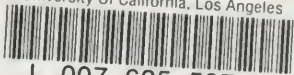

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

AA 000 404 823 7

University Of California, Los Angeles

L 007 625 597 5

SOUTHERN REGIONAL
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LIBRARY
LOS ANGELES, CALIF.

